
1
7
255

XIV

FERRAR

de flor. Cultur

Ex legato D.ni Equitis Antonii Francisci de Marmi

KEEP

FLORA
SIVE
FLORVM CVLTVRA
REDI
MITVR
FLORI
BVS
ANNVS
Petrus Berettin. Cort. del.

IO. BAPT. FERRARII
SENENSIS
E SOCIETATE IESV
DE
FLORVM CVLTVRA
LIBRI IV

ROMÆ

Excudebat Stephanus Paulinus MDCXXXIII.
Superiorum permiſſu.

EMINENTISSIMO
PRINCIPI
FRANCISCO
CARDINALI
BARBERINO
S. R. E.
VICECANCELLARIO

IO. BAPTISTA FERRARIVS F.

NON est mihi cum Veronensi Poëta deliberandum, cui donare debeam ab inculta scriptione inamœnum, à florido argumento lepidum meum volumen. Cur enim Flores Apibus deberi dubitem? Et vero virtutes tuæ, Princeps Eminentissime, mihi bene-

ficæ, nouoque more mellificæ fuerunt Apes; quæ Floribus meis non ademerunt mel, sed addiderunt. Melleum certè, suauissimoque dignum Principe beneficium contulisti, dum Flores meos qualescunque sic amasti; vt & officiosè mihi animos feceris ad opus floreum scribendum, & liberaliter opes suffeceris ad euulgandum. Quòd si euulgatum perhumaniter probaueris; quidni sperem omnibus placiturum, quod humanitas tua condiuerit? Accipe igitur, qua me prouocasti benignitate, meam hanc tua merita colentem Florum culturam. Quanquam illam tibi iam donare non possum, quæ tot nominibus tua est. Vale.

AMICO FLORVM LECTORI.

PVdica tandem Flora inuenta est, quæ mores non inquinet, sed flores animo pulchriùs, quàm solo, inseminet: Florum, inquam, Cultura è priuatis hortorum latebris in publicæ disciplinæ lucem existit, vt floridas curas in ærumnosa mortalitate feliciter serat ad ingenuæ messem vberem voluptatis. Quamobrem illa in ipso huius operis florei vestibulo non solùm hortensia præmonstrat arma, inuitatque facilem ad laborem; verumetiam fructum laboris amplissimum pollicetur, quatuor videlicet anni partes amœnitate perpetua vernantes, & perenni vicissitudine modò iuuenem modò senem, hoc est bifrontem annum omnium temporum floribus coronatum. Neque verò in hortensis voluminis primo tantùm aditu, sed in penetralibus quoque adytis lepidè picta spectacula exhibere placuit; vt, ad hilarandam legentis patientiam decenter intersitas amicas florum fabellas comminiscente me, attentionis mira conciliatrix, & Roscio melior gestum ageret pictura. Et sanè tam graphico artificio lusere nobilissimi pictores; vt non pictæ paginæ proponi, sed res ipsæ geri videantur. Amabilis huius fallaciæ voluptatem concinnauit in primis Guido Renius Bononiensis, qui artis suæ, quàm cuiusquam eloquentiæ, coloribus illustrior, contracta in se vnum

vni-

vniuersa picturæ gloria, quod semel Apelles Veneris miraculum elaborauit, hoc suis in tabulis maiestatis plena semper exprimit venustate; ac solerti penicillo, dum colores inducit, mores animumque pingit; quique scit manum de tabula tollere, sed feliciter æmulam victricemque naturæ. Vt ipse mihi iure gratuler summum operi meo decus ab eo accessisse artifice, quem non modò illustrium fertilis virorum parens Bononia, verumetiam assueta miraculis Roma vnicè miratur & prædicat. At verò Petrum Berrettinum Cortonensem, è cuius æquè benefica ac docta manu Flora mea pleraque accepit suæ lineamenta pulchritudinis, quonam pari gratoque præconio remunerabor? Ille in ipso iuuentutis curriculo senilem absolutissimæ artis metam adeptus expingendum argumentum prudenter digerit: extremas inter lineas corporum symmetriam raro alioqui successu artis emendatè includit: validè nitideque colorat: corpora tum graphicè denudat, tum eleganter inuestit: suorum argutias & veneres operum grauitatis nobilitat cothurno: & (quod laudis fastigium est) augustum antiquitatis vultum recenti æmulatione sic præsentat, vt par solertiæ merces, nunquam antiquandi nominis æternitas debeatur. Sed magnum ingenium vna pingendi scientia explere non potuit. Quare alteram diuinæ Sapientiæ rerum omnium opificis imitatricem facultatem perfectè didicit architecturam. Illa tandem summa

deco-

decorum sit, à sapientissimo æstimatore, Francisco Cardinali Barberino in aulicas opportunitates ob artis vtriusque præstantiam fuisse delectum. Simili dignus & felix honore Andreas Saccus Romanus, Antonij Cardinalis Barberini splendida in aula bonum propitiumque lumen suauiter coloratis operibus suis nactus, illustre Principum patrocinio artificium lepida & concinna graphide scriptioni meæ adiunxit. Præter argutè descriptas lineis fabulas aliæ hortensi reì perutiles formæ lineantur, quas vna satis expingere non potuisset oratio. Neque mirum sit, in floreo volumine florum effigies admodum paucas deformari. Etenim, cum volumina prope infinita impressis visenda floribus, quorum vnicam vel historiam vel medicos vsus persequuntur, in omnium oculos manusque passim incurrant, ego, qui florei cultus nouum omnino, diuersumque opus exequerer, nostratibus tantùm hortis peregrinas & parum de facie notas florum plantas exprimere satis habui. Verùm vt operis florei cognitio conspectior sit, præter accurata graphidis lineamenta, quibus oculi potissimùm erudiuntur, ea placuit quadripartitio, qua præcipuarum ordo partium ipsi animo delineatur. Primus igitur liber, quem exigat florum cultio apparatum, edocet: florum notitiam certis notis præbet secundus: eorundem satum, & educationem tertius tradit: vsum postremus aperit & admiranda, quæ secretiore artificio perficiuntur. Patet iam expeditus

adi-

aditus ad Flores Culturæ meæ legendos. Siquid fortè horridum spinosumque pupugerit; memineris indulgens lector, sæpe cum floribus aculeos geminari.

MVTIVS VITELLESCVS
SOCIETATIS IESV
PRAEPOSITVS GENERALIS.

CVM Floram, siue Florum culturam P. Io. Baptistæ Ferrarij Societatis nostræ tres eiusdem Societatis, quibus id commissum fuit, recognouerint, & in lucem edi posse probauerint: facultatem concedimus, vt typis mandetur; si ita Reuerendiss. D. Vicesgerenti, & Reuerendiss. P. Magistro Sacri Palatij videbitur: In quorum fidem has litteras manu nostra subscriptas, & sigillo nostro munitas dedimus. Romæ 6. Septembris 1632.

Mutius Vitellescus.

Imprimatur, si placet Reuerendiss. P. M. Sac. Pal. Apost.
A. Torniellus Vicesg.

Æmulam hanc æternitatis Floram, & eruditissimam non tam florum, quàm morum, & ingenij culturam à Reuerendiss. P. Nicolao Riccardio Sacri, & Apostolici Palatij Magistro iussus auiditate summa perlegi: eamq. publicæ natam ingeniorum vtilitati non modò censeo, sed innocentem Paradisi voluptatem Lectoribus, & immortale Authoris ingenio coronamentum allaturam assero, spondeoque. Ex Collegio Romano octauo Idus Septembres 1632.
Hieronymus Petruccius è Societate Iesu.

Imprimatur.
F. Nicolaus Riccardius S.P.A.M. Ordinis Prædicatorum.

INDEX CAPITVM.

LIBRI PRIMI
De
Apparatu hortensi.

LIBRI SECVNDI.
De
Florum Notis.

LIBRI TERTII.
De
Florum Satu, & Educatione.

IV.

LIBRI QVARTI.
De
Florum Vsu, & Admirandis.

AP-

APPARATVS HORTENSIS LIBER PRIMVS.

Floriferæ culturæ tradendæ frugi consilium.

CAPVT I.

AGE surge anime ex humili, atque adeo ex humo. Desine tandem aliquando prono in hortensem terram vultu vel præter naturam brutum animal, vel ante diem silicernium videri. Parce magnæ matris viscera cultu rustico proscindere, armis agrestibus vulnerare; ne de parentis optimè de te meritæ vulneribus florulentæ purpuræ cruentam voluptatem crudeliter exprimere dicaris. Cælum suspice, ad quod natus, ad quod erecta statura tuendum tenendumque factus es. Immortalia sidera caducis flosculis præfer, aut eadem esse cæli flores existimato nostratibus amaranthis diuturniores. Sed frustra

contra torrentem nitimur: frustra ingenio reluctamur. Enimuero Antæus sum, licet gigas non sim: quòd ex imo terræ contactu, cultuque ad cælum vegetior, atque altior assurgo: per flores enim ad gemella florum sidera congruenter molliterque transitur. Quare à floribus afflata mihi benefica mens est, vt vniuersæ hominum nationi floridam ad cælum viam aperiam, siue vt floriferi horti suauissimè laboriosam culturam, quæ recenter nata plurimos quidem cultores industrios, nullum tamen adhuc minutioris curæ nacta scriptorem est, primus edoceam: ne mihi vni serere, mihi vni metere arguar. Sic præterea mecum ipse floridi cultor Lycei philosophabar, ex ingenuis mortalitatis oblectamentis honestius esse nullum, quàm quod ex florum cura culturaque percipitur. Vix enim procreatam, & velut infantem humanitatem hortus voluptatis inter florea incunabula excepit: vt erga flores amorem à vetustissimis incunabulis traheremus. Ipsum quoq. humanæ felicitatis diuinum domicilium peregrino Paradisi nomine hortum redolet. Quin etiam, cælestis amœnitatis adumbratæ ac rudes imagines, terrena viridaria tum veteri, tum recenti ætate principes viros ad speciosam sui cultionem inhalatæ suauitatis illecebra inuitarunt. Non est cur auribus ingeram recentia exempla, quæ oculis quotidie vsurpamus. Veterum aliqua non ab aspectu modò, sed à memoria etiam remotissima commemoran-

Florum cultura nouum opus.

Homine ingenuo digna.

A veteribus vsurpata.

morando videamus. Verùm ne Romæ, laudum omnium fertilissima in vrbe, externa decora demiremur, omitto plausibili inuento hortensia rura ciuitate donantem, interque flores suauiter philosophari docentem Epicurum: prætereo Reges Adonidem, & Alcinoum regalium inter curarum spinas hortorum florido studio beatos, nec tam aculeato in solicitas punctiones auro, quàm explicato in arridens blandimentum flore coronandos: taceo Reginam Semiramidem in pensilis viridarij præcelso miraculo, quàm in regiæ sellæ humiliore fastigio magis suspiciendam: parco narrare Persarum Regum ædibus hortos, quos illi Paradisos vocabant, fuisse coniunctos, vt Regibus ipsis florum cura semper hæreret: non dico pretiosissimæ texturæ authorem Attalum à Regni administratione ad hortuli transisse culturam, quòd floream purpuram decentiùs, quàm Attalicam vestem elaboraret: non repeto centies auditam Cyri vocem apud Lacedæmonium legatum Lysandrum inter infinita regiæ gazæ spectacula sese consitorem esse vnicè gloriantis: relinquo denique aureum Hesperidum pomarium, ne videar aurum illinere mendacio. Vna, miraculorum omnium theatrum, Roma olim adolescens Reges habuit, qui moderationi populorum hortorum cultu proluderent: ex quorum numero Tarquinius non tam superbus fuit, quin ad hortensia papauera educanda sese demitteret. Quanquam, illa

Plin. Nat. hist. l. 19. c. 4.

Esther c. 7. Plutarch. in Artaxerse. Iul. Poll. lib. 9. c. 3.

Iustin. lib. 36.

Plin. ibid.

illa messe tyrannicè demessa, innocenti horto indignum, hoc est sanguinarium filio nuntium remisit. Quid regno deflorescente nobilitas Consularis? nonne in hortensi area, quàm in forensi arena diutius effloruit? Certè, si quid Respublica detrimenti pateretur, auxiliarios Duces, Imperatoresque petebat è villa, quam duodecim etiam tabulæ hortum appellarunt, quòd ibi, qui capere arma possent, orirentur. Vt mirandum nemini sit illam diu Rempublicam stetisse florentissimam, quæ cultissimis hortis, quæ fortissimis cultoribus abundarit: quorum aliquis Oratorum flos, vt amœnitatem omnem etiam nomine complecteretur, ab horto dictus est Hortensius. Sed vnus instar omnium prædicetur colonus, alterum belli fulmen, Scipio Africanus, qui summam triumphali gloriæ manum à se tum addi existimabat, cum domitricem Africæ dexteram in subigendo Linterni hortulo exercebat. Quid, si veteres Sallustij, Luculli, Mecœnatis, ac Cæsarum hortos memoria repetamus? num dubitabimus amœnissimæ indolis patritios Quirites super florum studio cum vernante natura specioso certamine collusisse? Quare Domitiano Cæsari præter aulicum, & poëticum morem vera sic cecinit gratulatio.

Martial. l. 6. epigr. 80.

Nauita derisit Pharios Memphiticus hortos,
Vrbis vt intrauit limina prima tuæ.

Quod igitur semel voce, Lesbium oraculum, Theophrastus

phrastus, hoc sæpius re ipsa docuit gentium Regina Roma dignam esse homine libero agriculturam. Verùm adeo non modò summos, sed infimos quoque homines amor tangebat hortorum: vt paupercula vrbana plebecula Babyloniæ amœnitatis pensile sumptuosumque miraculum æmulata de fenestris olim (quod nostræ etiam ætatis vulgus vsurpat) hortensia rura suspenderet. Vrbem orbis epitomen, vt nobilis ait Græcus author, plura decora complectentem, quàm quæ possent vnico nomine concludi, triplici quondam insignitam fuisse accepimus: peruulgato scilicet Romæ, robur græcè sonantis: arcano, vt quidam putant, Amaryllidis, vel ab amore latina origine, vel ab incilibus, quibus Argei campi Romana palus siccata est, græca significatione deductæ: sacro demum atque in sacrificijs vsurpato Anthusæ, hoc est Floræ, siue Florentiæ, vnde sacra Floralia nominantur. Vt videlicet vrbs & rerum gestarum gloria, & florum studio florentissima ipso etiam nomine floreret: vtque floribus operam dare Romanum esse gloriemur. Digredere iam tempestiuè à Romana vrbanitate ad Africanam barbariem liberrima narratio: ibi pande Regij Generi penetrales hortos: ostende nobilitate, sapientia, integritate spectabilem Antistitem Paulinum tum præclarè liberum, cum vendibili seruitute alienæ libertatis redemptor humum fodit, vt olentium herbarum florumque munuscula metat, quo-

Plin. ibid.

Apud Celium Rhodig. lib. 18. c. 25.

Ang. Politian. ep. 2. lib. 1.

Nannius l. 6. Miscell. c. 1.

Romæ sacrũ nomen Flora, siue Florentia.

Florum cultor Paulinus.

rum suauissimo nexu & barbarum Genserici tyranni animum sibi deuinciat, & se suosque captiuos ciues simul absoluat. Quòd si Diocletianum, trabeatum illud monstrum, ac sceptrigeram furiam, abdicato demum, quod nimiùm diu impotenter, ac tyrannicè tenuisset, imperio, culta innocenter olera sic nobilitarunt: vt tam ipsi gloriosum futurum fuerit, si columnarum inscripta monumenta ex Imperatore olitorem prædicassent, quàm fuit eidem probrosum, quòd Christiani nominis euersorem appellarint: quanto plus gloriæ cum lectissima florum messe metere credenda est in hortorum vrbano rure colendo splendidè rusticata nobilitas? Sed quid ego mortales hortensi culturæ deditos admiror? Deus ipse triumphata morte rediuiuus, atque immortalis non in triumphali Regis paludamento, sed in subrustica hortorum cultoris effigie amantissimæ se Magdalenæ videndum præbuit. Et sanè ad sempiternę voluptatis colendos hortos reducem species decuit coloni. Nec equidem miror subagrestis hominis imagine sese induisse rediuiuum mortis triumphatorem, cælique Imperatorem Deum, qui sic agrestes florum delicias adamauit, vt ardua Cælitum felicitas facili mortalium labore præcerpenda in florem campi, liliumque conuallium humili appellatione transierit. Quòd si Deo decorum fuit nostrum se florem facere, & appellare: quidni nos pulcherrimas eius imagines, flores videlicet ambitiosè

Diocletianus ex Imperatore olitor.

Baron. Annal. to. 2.

Christus rediuiuus hortulani specie.

tiosè colamus? Iam non est mihi quærendum, cur idem ſuauiſſimus planeque floridus Legiſlator agri lilia citra vllum ipſorum laborem Salomonis regio cultu ornatiora conſiderari iuſſerit. Eorundem enim & vnicus & prouidus cultor voluit agnoſci Deus. Vt flores colere maius humano decus eſſe intelligamus. Fas igitur mihi ſit abſque leuitatis nota docere, quod grauiſſimis viris, atque adeo ipſi Deo pulchrum fuit vſurpare. Huc accedit non leue florum culturæ non exercendæ ſolùm, verùm etiam tradendæ incitamentum, ſeuerioris nempe ſapientiæ erga geniale hoc ingenuumque ſtudium plauſus & præconia. Sed numquam illa glorioſiùs plauſit, quàm, cum eruditiſſimi ore Lipſij locuta in ambiguo reliquit, an flores hortus elegantiores funderet, quàm Lipſius loqueretur. Duo hìc præſtari à me poſſe penitus diffido, ac pernego. Alterum eſt, vt omnia colendorum præcepta hortorum perſequar. Quis enim vnquam primus intentati operis magiſter vniuerſa peruidit, ac poſteris tradendum doctoribus reliquit nihil? Non fuerit igitur minimæ opportunitatis, & laudis pleraque, ac præcipua præmonſtraſſe. Alterum, vt omnibus placeam. Nam quis, niſi delirus, diſſimilium inter ſe ingeniorum, atque etiam diſſidentium ſententiarum infinitis mortalibus vnum argumenti, atque adeo ſcriptionis genus ſapidum eſſe poſſe arbitretur? Satis igitur habeo, ſi paucis, iiſque ſapienti-

bus

Iubet flores conſiderari.

Florum culturam etiam docere decorum.

Hortorum cura ſapientibus laudata.

De Conſtant. l. 1. c. 1. 2. 3.

Duo Scriptori difficilia.

bus non displiceam. Non hìc opus mihi est more poëtarum è Parnassi viridario eruditam auram implorare, vt percupida mens amabiles sensus à fertili aspiratione concipiat: idem enim Zephyrus, qui odorato halitu floream terræ, ingeniosam inspirat animo fœcunditatem. Neque Aganippes lymphaticam lympham sitio, vt aridum ad nobiles partus ingenium irrigetur: eadem enim hortensis vnda, quæ teneros terræ filios lactat, inter floreos fratres pudicam hanc meam Floram educit, & educat. Valeant Musæ, mera nomina, non vera numina canoræ superstitionis. Musarum instar omnium vna mihi est, vna placet & ingenua & ingeniosa colendi floris Ars, quæ decentiùs à me, quàm deflorata pudicitiæ laude quondam famosa muliercula, Flora nominatur. Hæc igitur, dum cælo non inuida, sed æmula duodecim siderum illustri diademate coronatum, annum subinde nascentium florum perpetuo vere mirabiliùs coronat, floreum mihi sertum poëtica lauro pulchriùs intexit ipsius decora, ipsius leges ad hominum iucundissimam exercitationem promulganti. Eiusdem ego admonitu floridum argumentum suauitate carminis alioqui condiendum carmini proxima, atque inter flores decenter efflorescente oratione pertracto: quòd recentium florum nomina pleraque peregrina sine obscura verborum ambage versu dicere non est. Hæc me M.Catonis, M.Varronis, Columellæ, Palladij, Constantini Pogonati

Florum cultura cur Flora.

Florum cultura cur prosa, non carmine.

sapien-

ſapientiſſimi Imperatoris, aliorumq. complurium grauiſſimorum authorum de re tum ruſtica, tum hortenſi ſolutè ſcribentium nobiliſſimis exemplis ad hoc idem ſcribendi genus impellit. Et Conſtantinum quidem ſatis luculenter docuiſſe monet, è maieſtate Imperatoria eſſe non hominibus modò, verùm etiam floribus leges & iura præſcribere. Vt hortos colere Cyri exemplo regium, hortenſem artem præcipere Conſtantini documento imperatorium, vtriuſque authoritate aureum ſceptrum, & floriferum bipalium tractare perinde ſplendidum eſſe fateamur. Valeat iam tandem Apollo, calor capitum fanaticus in fabuloſo collis Heliconij ſole apricantium. Tu mihi ſplendidè ficto Apolline illuſtrior, FRANCISCE CARDINALIS BARBERINE, quà ſapientiæ, quà gloriæ purpurea luce ſuauiter incendis animum, vt flores loquar, VRBANIS APIBVS tuis, vt ſpero, gratiſſimos. Et quanquam excelſæ indolis natiuis, cultiſſimiq. horti domeſticis floribus abundas: non tamen dedignaberis tibi naſcentes Floræ meæ agreſtes floſculos liberali Vrbanitate donare. Neque ſanè dedecet regiam iſtam morum facilitatem à ſummorum Regum colloquio, & grauiſſimarum legationum negotio reducem inter horridulos hortos meos breue per otium ruſticari. Iam verò aduenеror, atque inuoco præpotentem Diuinitatis auram, quæ ſicut inter cæleſtis felicitatis æterna vireta florentiſſima

Frãciſci Cardin. Barberini patrocinium imploratum.

Aſpiratio diuina floribus inuocata.

Cæli-

Cælitum gaudia ſemper euentilat, vt perennent: ſic hortenſibus curis hiſce meis aſpiret, vt felici exitu hilarentur.

Nouæ culturæ nouum magiſterium.

CAPVT II.

NOuam, & perutilem florum culturam incultè ſcribenti mihi, ad impetrandam operis nouitate veniam, vtilitate beneuolentiam conciliandam, pretium operæ foret oſtendere, à compluribus, iiſque eruditiſſimis rei floreæ ſcriptoribus, florum tantummodo aut hiſtoriam, aut certè vim medicam fuiſſe traditam; quarum illa mortalium voluptati prodeſſet, hæc vitæ: accuratiſſimum verò cultum, quo de humana tum voluptate, tum vita optimè promeriti flores viuerent, ac perennarent, vt diutius prodeſſent, adhuc intactum indictumque latuiſſe. Quare hoc equidem loco recentis ad operis certiſſimam fidem, omnium, qui de floribus ad hanc vſque ætatem conſcripſere, catalogum cum ipſarum ſcriptionum argumentis producerem; niſi numeroſam recenſionem iſtam authores aliqui Tranſalpini elementario ad expeditam cognitionem ordine numerantes occupaſſent, hoc eſt partes meas impleſſent. Ex his eſt, qui ducentos circiter numeret her-

Herbariæ rei ſcriptores ab alijs numerati.

herbariæ, adeoq́ue rei floreæ ſcriptores, quorum nemo vnus de vniuerſa abſolutaque, vt nunc viget, florum cultione præcepit. Fuere quidem perpauci ex ijs, quos legerim (legi autem complures) qui remota quædam aut mutila præcepta hac ſuper re cum attigerint, integram mihi ac peramplam tradendi cultus hortenſis materiam reliquerunt. Ego igitur nouis in præceptis præſcribendis vtiliùs occupatus longiſſimos indices ab alijs deſcribere ſuperuacaneum puto. Neque tamen eos ingrato ſilentio diſſimulabo, qui nuper ingenioſa floridaque ſcriptione ipſis decus floribus addiderunt. Sic enim, vt par eſt, in latinis hiſce meis hortis non vna modò breuiſſimorum floſculorum forma, ſed florentiſſimorum quoque ingeniorum fama vernabit. Prior in hortenſibus meis noualibus floridiſſimum nomen efferat, qui ſuas pridem paginas florum ſcriptione gloriæ fœcundiſſima conſeuit, Fabius nobilitatis excelſitate Columna, eruditionis amœnitate flos, ſeu potiùs familiæ ſuæ miraculum; quia Columnam florere facit, ſeueriorem videlicet philoſophiæ, mathematicæ, legumque diſciplinam blandiſſimo florum ſtudio coronat. Floreæ ſapientiæ præcones argutiſſimi ſunt pridem euulgati, breuique vulgandi codices, in quibus, quàm in hortis, pulchriùs flores nitent, ac ſuauiùs olent: quia illos oculatiſſima, & planè Lyncea ſeuit eruditio, ac veritatem opacantes erran-

Præter hos Fabius Columna.

ran-

rantium opinionum malos frutices extirpauit. Teſtis eſt è libris iam editis cum prior, qui non minùs re, quàm nomine ΦΥΤΟΒΑΣΑΝΟΣ Theophraſti, aliorumque veterum herbariorum deſcriptionibus reſpondentes plantas græcæ latinæque eruditionis momentis prudenter examinat: tum poſterior ΕΚΦΡΑΣΙΣ, qua præter ſuperiores aliæ complures minùs cognitæ, rarioreſque ſtirpes noſtrate ſub cælo naſcentes, à priſcis olim herbarum peritis medicis deſcriptæ recognoſcuntur, & declarantur. Teſtis, herbariæ rei Anazarbeum oraculum, Dioſcorides & profuturis, & manſuris Columnæ notis explicatus, nondum tamen in publicum iudicium typorum opera productus. Teſtes denique ſunt, quæ iam eduntur in lucem ad Mexicanarum plantarum, animalium, & metallicarum fodinarum hiſtoriam notæ, appendiceſque operi peregrino, ac perutili pares. Et eum quidem nouæ Hiſpaniæ theſaurum, ſiue opportunam medicinæ hiſtoriam Franciſcus Hernandus nouo in Orbe primarius medicus congeſſit: Nardus Antonius Recchus, Hiſpani Regis itidem medicus digeſſit: Ioannes Terentius, pridem inter medicos ad corporum, nunc autem inter Ieſu ſocios ad animorum perueſtigandam ſalutem apud Sinas Lynceus doctiſſimis notis locupletauit: vniuerſi verò Lyncei, atque ipſe præcipuè Lynceorum princeps Federicus Cæſius è diuturnis tenebris erutam & eru-

Franciſ. Hernandus.

Nardus Antonius Recchus

Ioann. Terentius.

ditis

ditis additamentis, & liberalibus impensis, vt præclarè legatur, in bono lumine euulgarunt humanitatis suæ. Scriptor alter à Fabio & ipse ad sapientiæ latebram peruidendam Lynceus, Ioannes peracutum olentis ingenium de Nardo & Epithymo disputationis Faber, Romanæ præstantiæ medicus, atq. herbarius Pontificius innocenter odoratis plantis eruditum conficit aculeum contra Iosephum Scaligerum. Descriptorum serie florum proximum floret nomen Tobiæ Aldini, qui, dum Odoardi Cardinalis Farnesij medicus Chymicus, & Farnesiani horti præfectus rariorum eiusdem horti plantarum descriptionem profert in lucem, ad colenda & coronanda regiæ pulchritudinis Farnesiana Lilia iure peregrinatas esse rariores plantas exteras docet. Iam verò scriptione, non eruditione postremus floribus nostris inserendus est floridus sanè scriptor Federicus Cæsius, qui genus, & proauos, atque hæreditarium principatum vix sua decora existimans & omni bonarum disciplinarum genere sic animum illustrauit, vt erudita perspicacitate maximè Lynceus Lynceorum omnium dux, ac propè dixerim oculus sit: & multiformi scientia in perbreues Phytosophicas tabulas coacta Mexicanam eandem historiam sic fœcundauit, vt pluribus illa ingenij floribus, quàm Indiæ stirpibus virere videatur. Vsque adeo cultrice sapientia exaratæ fragiles paginæ perennaturæ gloriæ seminarium sunt. Superest iam

Ioannes Faber.

Tobias Aldinus.

Federic. Cæsius.

vt nos quoq. vtiliter vernaturas paginas vſque adhuc intractatis & recentibus excolendi floris præceptionibus laudabiliter exaremus, quas tum diuturna mihi experientia, tum conſulti experientiſſimi cultores ſuppeditarunt.

Hortenſis Architectura.

CAPVT III.

Hortorum poſitio.

PRincipiò, cui geſtit genialis indoles in florum culturam, floriferi horti aream eligat ſalubri cælo ſubditam, ſummotamque procul à paludibus, ne coloratos inter flores à peſtilenti regionis halitu ipſe cultor mortis colore decoloretur: fluuio non aduerſam, ne aquoſa & perfrigida atque adeo inſalubri aura inſpiretur: ſi locus ſuppetat, domeſticam, vt aſſidui veris felicitate aureum ſeculum domi habeat, ſubiectumque videat è feneſtris expictum floribus paradiſum: quoad eius fieri poterit, peramplam, ne florea natio varia & multiplex anguſtè habitet: auerſam à ſeptentrione, vnde gelida pernicies molliſſimis terræ fœtibus hyeme inhalatur: conuerſam ad meridiem, cuius tepidi humidique ſpiritus clementer aſpirantes florum animæ ſunt. Ita ſitus amœnitate ipſi hortulus Italiæ non concedet, quæ, ſterili Aquilonis frigore Alpinis clauſtris excluſo, ad auſtralis cæli fertilem

Plin. lib. 18. cap. 6.

tepo-

teporem porrecta vnum tota pomarium Varroni videbatur. Sin autem ſiccanea regio humore nullo, aut parciſſimo adiuuatur: hortos ita partieris, vt hiberno ad meridiem, æſtiuo ad ſeptentrionem flore ſpatia conſerenda conuertas. Illius enim loci frigidam auſtrinus halitus, præferuidam ſiccitatem minùs oſtenta ſoli aquilonaris poſitio temperabit. Poſſumus quoque varios pro regionum varietate villarum ſitus ab idoneis authoribus præfinitos ſic ad hortos referre, vt ij ſpectent in frigidis locis meridiem, ſeptentriones in æſtuoſis, in temperatis exortum æquinoctialem. Eandem aream ſic præterea prouidus cultor exæquet: vt non æquiſſima nec perlibrata, ſed exiguè prona leniterque decliuis humorem imbrium ſuperfluum aliò euergat. Apricam verò vel inueniat, vel efficiat: ne imminens, aut obiecta opacitas grauiùs, quàm Magni Macedonis vmbra, officiat non doliari cuipiam Diogeni, at delicato florum populo ſalubriter apricanti. Vt hortenſes partus floridam & nitidam vitã viuant, amantiſſimi parentis ſui vitali ſolis calore citra vmbræ inuidiam foueantur. Vt ſuis horti ſideribus diſcolori luce florentibus cælum ſtelliferum æmulentur, æmulanda cæli decora libero proſpectu intueantur. Vt colorati pupuli ex altricis nubis pluuio lactatu viuidum colorem ebibant, aërium lac vmbroſa mora ne prohibeto. Vt marinis conchis auidiùs matutino rori oſcitantia florea conchy-

De Re ruſtic. lib.1.c.2.

Pallad. De re ruſt.l.1.tit.34.

Plin. ibid.

Planities.

Apricitas.

lia roſcidis margaritis æſtum refrigeraturis perluceant, auarus obex inſtillatas opes ne intercipito. Sed rorantibus cæli guttulis, & antelucanæ ſerenitatis imbre æſtuantium, atque arentium in aprico ſitis hortorum ſatis extingui non poteſt. Quare fontani liquoris natiua, ſiue accerſita perennitas, aut non ita profundi, laborioſique hauſtus putealis fons, aut certè cæleſtis aquæ ciſterninum conceptaculum ſiue intra, ſiue propter hortenſem aream ſit: vt bibaculis plantis vel manu illatus, vel ſuæ ſpontis humor, cum opus fuerit, miniſtretur. Ad hæc pro loci ſitu ea areæ figura deligenda, cuius in deſignatione vel nulla, vel minima ſpatij iactura fiat. Sin autem patentiore in agro tua ſit optio: pro arbitrio angulatam aut rotundam, oblongam aut quadratam deſtinabis. Illud verò ſeruandum eſt, vt area ſepimento clauſa, vel claudenda, ſi longior quàm latior placet (ſiue ea rectis angulis, ſiue ouato ambitu definiatur) ab ortu longitudinem porrigat in occaſum. Nam ſepimenti, quà latum eſt, breuiora latera orienti, occidentique ſoli aduerſa matutinis ac veſpertinis horis, cum longiſſimæ vmbræ ſunt, areæ minus extremæ vtrinque inumbrabunt: mediæque plus ſolaribus radijs patebit, hoc eſt area tota erit apricior. Reliquum eſt, vt appoſitè delecta floribus caſtra (niſi quo alio munimento inacceſſa ſint) tutiſſimo aduerſus furaces excurſiones vallo communiantur. Id autem ſeu modicè ſublimi,

Aqua irrigua.

Figura.

Sepimentum.

qui

qui furem non ſolem arceat, circundato muro, ſiue ſpineo ſepimento ſtatuetur. Non enim roſæ ſolùm, ſed cæteri etiam flores præſidiarias inter ſpinas tutò habitant. Sepes viua ſtructili præfertur, vtpote parabilis minore ſumptu, æuo diuturniore durabilis. Ea ſic inſtituitur. Hortulus, quem veluti florum vrbem ſepimenti mœnibus munire deſtinaueris, condendæ vrbis veteri more ſulco, eoq. duplici ſic cingendus eſt, vt alter ſpatio tripedaneo diſtet ab altero: vterque verò bipedanea, vel ſeſquipedali tum altitudine ſubſidat, tum latitudine dehiſcat. Id verò fieri debet, ſimul atque ab æquinoctio autumnali largis imbribus terra maduerit. Semina deinde paliuri, rubi, eiuſque ſpinæ, quam ſentem canis appellant, quàm maturiſſima erui farinæ ex aqua maceratæ immiſcentur, eaque intrita ſparteis, aut nauticis veteribus funibus, aut quibuſlibet alijs reſtibus inſeritur. Siccati deinde funes reponuntur in tabulato. Quadraginta mox diebus à bruma prælapſis, ſiue poſt Idus Februarij, cum redit hirundo, cum fauonius aſpirat, ſiqua in ſulcis reſes per hyemem aqua ſtagnauit, exhauritur: reſolutum verò ſolum, quod autumno egeſtum fuerat, ad mediam vſque ſulcorum altitudinem regeritur. Ad extremum prædicti funes impreſſis fœti ſeminibus per vtrumque ſulcum porrecti leui terra obruuntur. Ita circa trigeſimum diem prorepunt ſentes, quos adhuc teneros interpoſita vtri-

Colum. De rê ruſt. lib. 11. c. 3. Pallad. l. 1. tit. 34.

que sulco virgea sepe sic adiuuare oportet, vt in spatium, quod interiacet, inclinati virgarum adminicula superscandant: donec incremento firmiore corroborati densissimo, atque inextricabili nexu impenetrabile, atque adeo inexuperabile munimentum intexant. Non absimile satisque validum sepimentum ita Diophanes architectatur. Sub æquinoctium vernum cubitali altitudine scrobem effodit: in illo & palos depangit, & funiculum extendit: pridie autem eruum molitum cum paliuri, rubi, & oxyacanthæ, siue acutæ spinæ semine commiscens macerat, atque ad mellis crassitudinem cogit: extentum deinde funiculum eo semine confricat, oblinitque: locum cremore irrorat, irroratumque ad breue tempus patere sinit: egestam denique humum superinijcit: & post dies duodetriginta pedalis incrementi germina existunt. Eadem in scrobem pede non altiorem transponit: & intra bimensis tempus cubitalem superant magnitudinem. Adeo verò in aculeatum, implicatumque vallum breui adolescunt, vt hispida ipsa species prędonum vulneret, ac deijciat audaciam. Non dispari Democritus artificio agrestes delicias munit ac sepit. Etenim à veris initio quindecim diebus sepium sationi præfinitis, nauticum funem marinis operis detritum, iamque putridum prædictorum seminio veprium eruo permisto confricat: exinde in scrobem defodit, & quotidie irrigat. Ita proce-

Apud Constant. Cæs. Pogonat. de Agricult. lib. 5. cap. 42.

ram

ram atque imperuiam ſepem citò educit. Nonnulli reſtem infricato rubi ſemine oppletam adobruunt: craſſas arundines contuſas obliqua, nec admodum alta plantatione defigunt; miſtumque terræ lætamen ingerunt. Alij lectis è rubo maturis moris funiculum illinunt: deinde terra, fimoque obrutum rigant, donec germina emittat. Sunt præterea, qui viuam ſepem in hunc modum excitent. Virgas rubi craſſiores in ſegmenta diſcindunt: ea ſcrobibus palmari altitudine excauatis diligenter operiunt: quotidie, donec egerminent, foſſione ac rigatione, ſi tempus inuitet, refouent. Ita ſepes robuſta, perenniſque conſurgit. Nouum aliud ſepimentum regij cultoris ingenioſa monſtrauit experientia. Plura hic diuerſi generis ſemina ceræ, vel tenaci cuipiam materiæ in longum tenuiter productæ permiſcuit: eadem optimè ſtercorato ſubactoque ſolo commiſit: atque ex ea congerie ſepes admirabilis pullulauit. Noſtri tamen agricolæ ſimpliciore cultura conſeptos agros ſatis commodè tuentur. Vnico enim contenti trium circiter palmorum ſulco vaſtiſsimarum ſpinarum plantas è ſpinetis campeſtribus tranſlatas, ac leuiter attonſas à Nouembri menſe ad Februarium infodiunt: ternorum interuallis cubitorum diſcretas arbuſculas maximè vlmeas æquè attondendas interſerunt, vt vepres quamuis aſperos maritos fideli coniugio adminiculent: ſambucum, quoad fieri poſſit, non

esse interponendam censent: quia frigida, siccaque vi assitas plantas emaciat, & in caudicem enormiter extumescens furacibus insidijs facilè scansilis est. Quòd si locum tutiorem sepire mitiùs velis: dedolatos cancellos è castanea, seu qualibet alia ex arbore, quæ sub iniuria pluuiarum perdurandi peruicacia laudatissima sit, præfiges: vt innoxios illi oculos admittant, procaces hominum manus, atq. adeo pecudum ora pedesque distineant. Ita præparatum ac præmunitum areæ patentis æquor graphidis peritus, ingenuæ amœnitatis architectus curiosè dimetiatur: dimensi æquoris formam sectilem in partes pro dimensionis rata portione respondentes lineari pictura contrahat in papyro: multiformem areolarum imitationem deformet: pulcherrimam deligat exprimendam. Caueat autem, ne phrygionem imitatus areolas frangat in foliacei operis angustas & minutulas incisuras, sationi planè ineptas. Feliciùs æmulabitur phrygium opus artificiosa florum consitio, quæ ipsummet areolarum solum ordinata colorum varietate distinguet. Areolas nec adeo laxet, quin ad ipsarum latitudinis dimidiam partem runcantium, legentiumue manus peruenire possit: nec adeo angustet, vt paucissimorum seminum vnaquæque sit capax. Quanquam qui natura magistra paucis ijsque lectissimis floribus contentus fuerit, numerosiore semitarum labyrintho areolas poterit aliquatenus coarctare.

Linearis pictura.

Areolæ.

Semi-

Semitas duum minimùm palmorum latas faciat, vt ſine adnaſcentium plantarum attritu innocens oberret inceſſus. Laxiora quoque itinera præſcribat, quæ ſe media in hortorum vmbilico interſecant, quæque ſepimento proxima hortos ambiunt. In ijs enim non modò eſt ambulandum, ſed florales etiam teſtæ ordinatim ſtatuendæ ſunt. Quis iam enumeret hortorum inexplicabiles & planè labyrinthæas ambages, quæ feliciſſimo artificio non biforme Minotauri monſtrum, ſed bis amabilem oculorum, nariumque voluptatem intercludunt? Expeditiùs veterum labyrinthorum, quàm recentium hortorum artificiosè inextricabilibus erroribus explicandis exitum inueniam. Paucis rem expediam infinita varietate impeditam. Quot in pauimentis atque in lacunaribus, totidem in hortis mæandros ludimus & labyrinthos. Vt dædaleam antiquitatem ætas noſtra longè ſuperet quà ingenio, quà numero dædalorum. Quin etiam beatiores Archimede Geometræ docile ſolum innumerabilibus formis inſcribimus non humano ſanguine, ſed florea purpura colorandis. Illud autem ſtudioſè curamus, vt areolarum non vniuerſa modò compoſitio & colligatio, ſed vnaquæque etiam figura, & veluti facies concinna & venuſta ſit. Nullæ tamen formoſiores areolæ informantur, quàm quæ rotundantur in roſas, aut radiantur in ſtellas. Vt ſine fabulæ fuco & fallacijs Elyſium noſtrum vel

ſine floribus floreat, & ſua ſidera norit, quæ ſplendidam florum ſobolem manifeſtiùs, quàm remotiſſima cæli lumina, progignunt. Sed floreæ ſationi omnium maximè vtiles, & ſatis venuſtæ cenſentur octo angulorum areæ minuſculis quadratis areolis interſtinctæ. Non fuerit (opinor) ab re multiplices iam hortorum formas adumbrare: vt hortenſem architecturam clariùs, quàm ipſa verba, linearis adumbratio eloquatur. Illud hìc animaduerti volo ſubiectas exempli cauſa diuerſas hortorum imagines ad certæ magnitudinis areas accommodandas eſſe: vt apertè indicant ſectilibus lineis additæ ſingularum imaginum dimenſiones. Quare pro ſpatij amplitudine varia areolarum conformatio varianda eſt. Quæ autem lineantur infra regulæ modulorum ſiue partium, minutioribus ſegmentis communes ſiue Romanos palmos, amplioribus eorundem palmorum decades indicant.

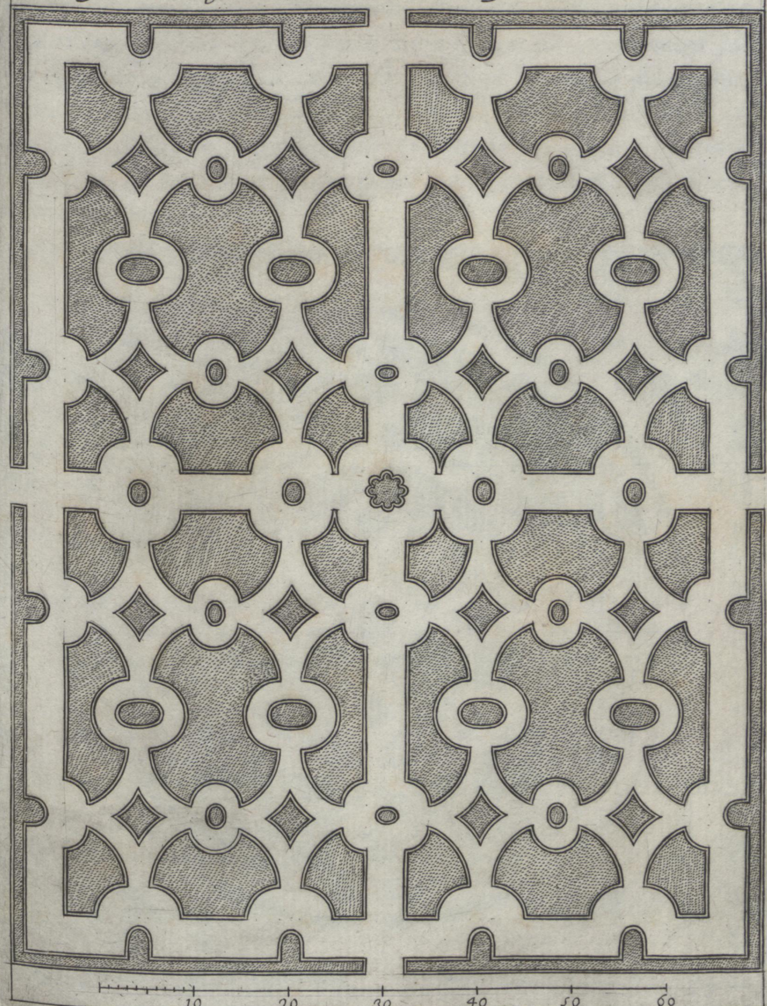
Formæ variæ.

Si cui

Si cui uolupe sit cælestis ciuitatis beatissimam sedem æternæ stabilitatis in quadro positam terrenæ amœnitatis hortensi ambitu designare, cæloq; quodammodo in terris assuescere: hoc illi proponitur, quod in quadratos hortos quadrat, exemplar.

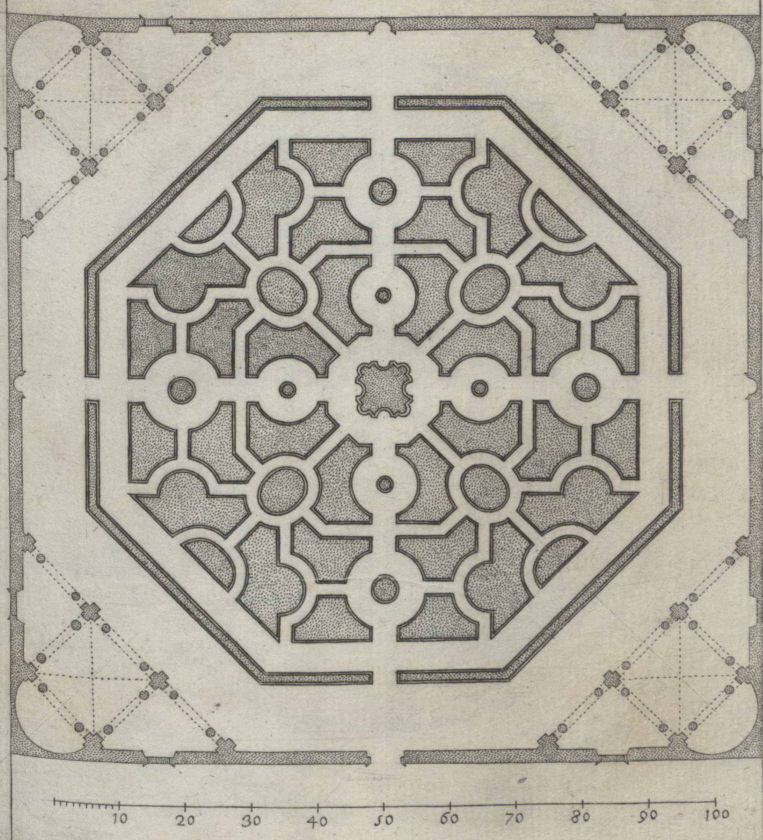
Si rectis angulis oblonga, hoc est ad proferendos floridæ uoluptatis fi, nes porrecta magis arridet area: hæc etiam forma delectet.

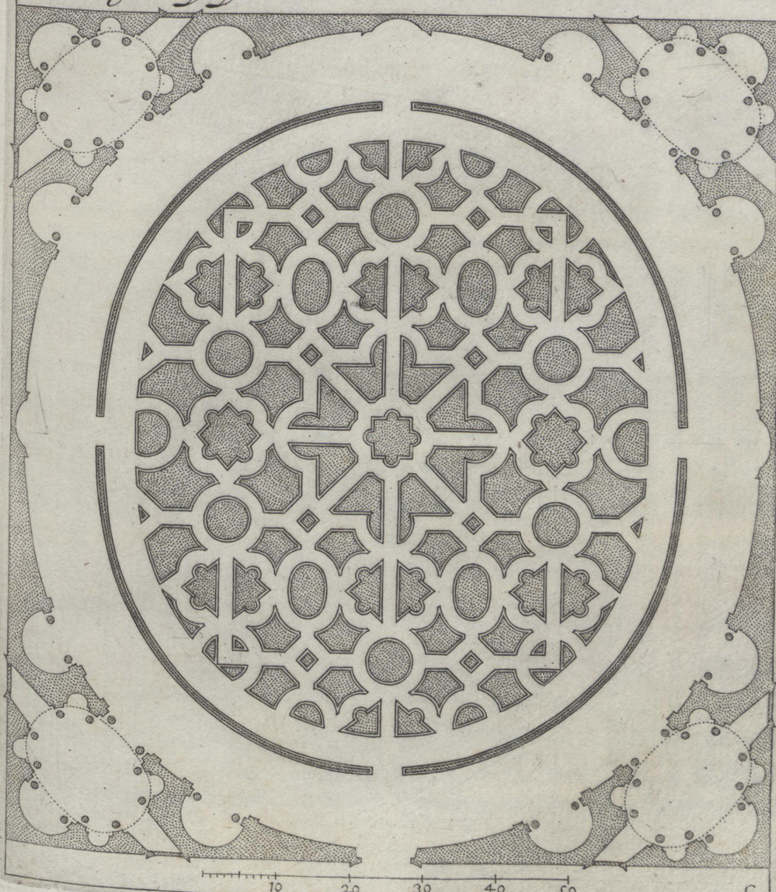
Si mundi ornatissimam rotunditatem hortensis ornatus rotunda imagine lubet æmulari, uel ætati floreæ nouum orbem condere: orbiculatum habes rudimentum quadrata in area lineatum; cuius continenti muro circunseptæ superuacaneis quatuor in angulis tum hortensis supellectilis cellas, tum congruentia floribus auiaria poteris excitare: ut florea in silua siluestres Orphei ne desint. Cauebis tamen, ne munimentum circà extructum uel altitudine nimia, uel minimo interuallo areolas incommodè opacet. Quare cautè excitandum, et latiore ambulacro distinendum erit.

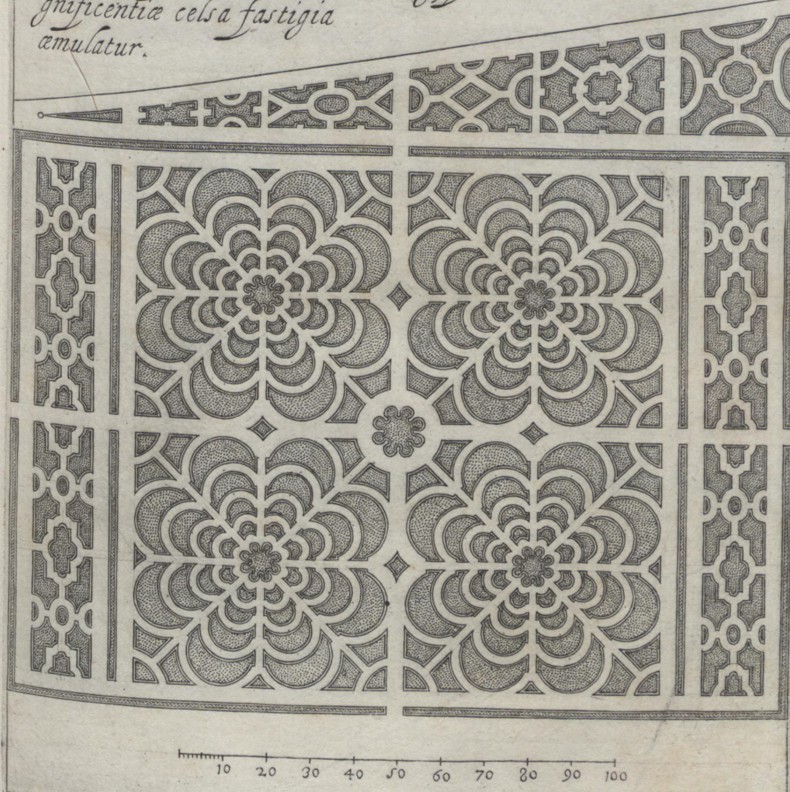
Consimilium triangularium cellarum quadrata in area opportuni-tas erit, si angulos octonos habeant horti, quorum aliquod hic spe-cimen subijcio: ut plures tibi ubiq; parabiles, quàm venusino po-etæ in Tiburte recessu, amœnitatis anguli rideant.

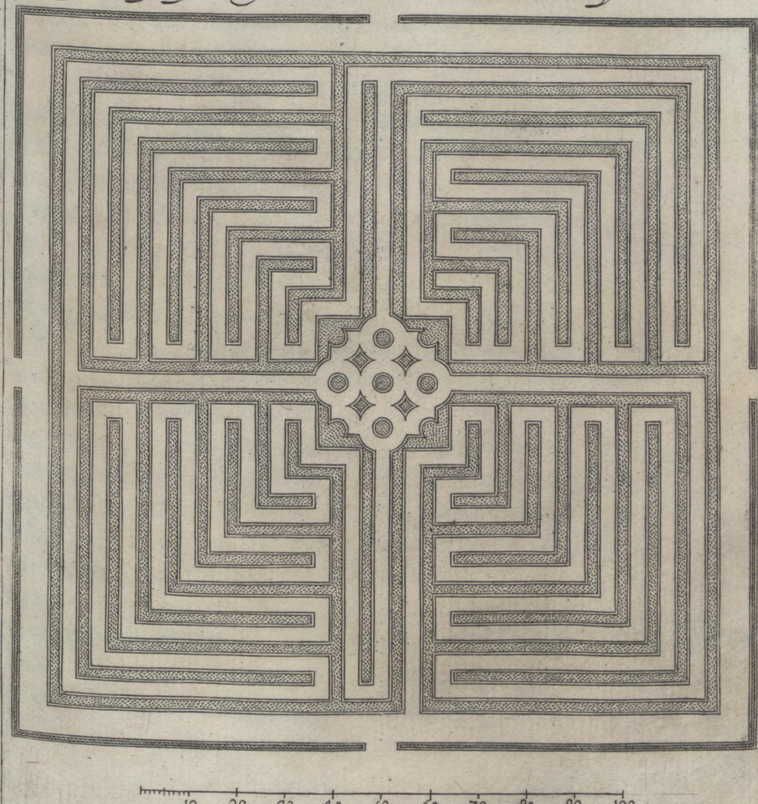
Si circense spectaculum non olim procurrentium equorum fugitiua, sed assiduè uernantium florum stataria uoluptate exhibere mauis: en tibi ouati circuitus commodum circum honestissimæ Floræ nouus Ædilis aperio, ijsdemq; cellis extruendis opportunos simillimos angulos propono.

At uerò si enormis ambitus aream denormans pulcherrimæ, optatissimæq; formæ non permittit optionem: quantum spatij licebit ad normalem figuram reuocabis: reliquum areæ tum in obeliscu;, tum in alias non incongruentes imagines conformabis, quod proponitur exemplar, ab denormata mutilaq; capacitate felix est; simili enim pyramidis miraculo Ægyptiacæ magnificentiæ celsa fastigia æmulatur.

*Si uelis deniq; floreæ curæ quàm facilem aditum, tam difficilem exi-
tum hortensi repræsentare simulacro: tuos hortos in labyrinthum impli-
ca, cuius hic imago aliqua exhibetur. Possunt autem labyrinthi areolæ
uel cæterarum instar humiles subsidere, ut oculi tantùm implicatis flexi-
bus irretiantur: uel ad quatuor circiter palmos lateritia structura excita-
ri, ut pedes quoq; inter flores errabundi iucundissimè impediantur.*

V
ti
flo
in
pu
pu
re
in
fa
tò
gu
ar
pa
te
da
ad
ip
iu
ta
hi
lat
m
ru
m
in
T
ſu
tè

Vetus ars, quæ necdum penitus antiquata est, olentium herbularum tonsili sepimento amœna hæc florum statiua circumuallabat: vbi non ipsi modò inter se flores ciuili bello, sed herbacea etiam propugnacula cum floribus, quos defenderent, de pulchritudinis præstantia blandissimè certare viderentur. Verùm istiusmodi sepes duplici nomine incommoda & frequenter attondenda erat, quòd facilè siluesceret: & subinde renouanda, quòd citò senesceret. Quare vtiliùs nouitio inuento singulos puluinos satiuis florum delicijs insternendos ambiunt fulcra coctilium laterum tenuiorum, qui parem in crassitudinem cote læuigati aptissimè inter se committuntur. Si vel fidelibus oculis credas; non contiguos lateres, sed perpetuas tabulas ad vnguem dedolatas existimes. Vsque adeo saxa ipsa florum persentiunt amabilitatem: vt ad illos iucundissimè complectendos arctissimæ coagmentationis societate conspirent. Pauca quædam hìc habeo præmonere. Primum, vt albi lateres in lateraria officina seligantur; hi enim, quippe eximia coctura densati, contra frigora pugnaciores: rubri reijciantur, vt qui minus igne durati ad primos algores in fragmenta dissiliunt. Alterum, vt in recto plani, in sinuoso opere curui adhibeantur. Tertium, vt in areis obuallandis, qua parte longi sunt, defigantur, non autem qua lati: ne parum altè depacti aut incedentium, aut fodientium offen-

Ad areolas tutelæ.

ſione loco moueantur. Poſtremum, vt ſupra ſemitarum ſuperficiem tres tantùm vncias, ſiue totidem tranſuerſos digitos extent. Debent præterea funiculi, pro varia areolarum conformatione plures paucioreſue, validè intenti vtrinque depactos ad paxillos alligari; vt parem laterculis omnibus extantiam præfiniant; vt eoſdem ad lineam dirigant; vtque Ariadnæo filo feliciùs hortenſium labyrinthorum ambages ingreſſis, non hoſpitibus Theſeis, ſed ipſis architectis Dædalis facilem laboris exitum commonſtrent. Quin etiam flexuoſo in opere ſic artificis manus eſt regenda funiculo; vt eius alterum caput opportuno figatur in centro, deſtinatam in curuaturam circunducatur alterum. Non eſt operis inſtituti minutiorem docere rationem areolarum varias in figuras efformandarum: neque enim ſtructori monſtrat architectus, quæ facilè poteſt ille ſua ex arte, vulgatoque ex vſu cognoſcere. Cæterùm, ſi clementior cura ſuaſerit, ne in beneficos areolarum ſtipatores laterculos ingrata imminutio, ac mutilatio deſæuiat, Marcum Antonium Specchium Romanum audi tum hortorum amœnitati, tum coctilium laterum integritati hac perutili ſolertia conſulentem. Aream vel quadratam, vel intra rectos angulos oblongam in paginæ commenſum reſpondente linearum ambitu contrahes: in quadrangula ſpatia quaqua verſum æqualia, quæ laterculorum latitudinem pro rata

M. Antonius Specchius.

por-

portione adumbrent, lineis cancellatim reticulatis diſtribues: areolaſque ita definies, vt integra ſegmenta, nempe ſolidi lateres includantur. Prædiſcere tamen hic debes, ab iſtiuſmodi ſtructura curuos ambitus excludi, qui niſi comminutis laterculis circunduci non poſſunt. Si quem autem pigeat pronioris, incommodique incubitus in humili ſubſidentium areolarum cultura; is poterit lateritio munimento calce interlito ad quaternos, quinoſue palmos prædicta florum cubilia excitare. Poſt affabrè munitas laterculis areolas, interiectæ ſemitæ conſternentur æquè, ac tutelares laterculi, eandem in partem leniter deuexæ. Si placet antiquitate magiſtra proficere: artem areæ frumentariæ coæquandæ, ac ſolidandæ ad hortenſium ſemitarum conſtrata ſic referes. Cretam, ſiue argilloſam ac tenacem terram minutè confodies: amurca recenti non ſalſa benè conſperges, ac ſubiges: vbi terra penitus combiberit amurcam, iterum probè comminuetur, cylindro coæquabitur, & pauicula verberabitur: denuo tandem amurca ſolum reſperges, & areſcere ſines. Ita pauitæ, atque exæquatæ ſemitæ nec æſtibus fatiſcent, nec imbribus luteſcent, nec inutiles herbulas creabunt, nec noxijs formicis, & muribus ſcatebunt. Recentior tamen ars vtiliter ſubſternit in ſemitas aut veteris ruderis cribarium puluiſculum, aut permiſtam glareolis arenam foſſitiam, aut macram & rudem

Semitæ.

Cato de re ruſt. c. 129. Varro de re ruſtic. lib. 1. c. 51. Colum. l. 1. c. 6. & l. 2. c. 20. Plin. l. 15. c. 8. & l. 18. c. 29. Pallad. lib. 7. tit. 1.

nullo-

nulloque vitiatam ſeminio terram, qualis eſt altiùs effoſſa, aut conglobari ſolitum in pilulas liuidum retrimentum calcis, & cineris, quibus aquã maceratis ſaponis lixiuium percolatur. Eſt, qui gracile ſolum in operto ſiccat, ſiccatum minutim comminuit, comminutum cum ſabulo commiſcet: deinde vel manu illato humore perfundit, vel in apertum effert, vt aquis cæleſtibus humeſcat: in ſemitas denique tam feliciter digerit; vt, qui modò molliſſimus erat puluis, mox denſam in duriciem lapideſcat. Duplex autem conſternendarum ambulationum via eſt: aut enim ingeſtum ſolum pauicula condenſatur, aut ſummas prope laterculorum oras cumulatum leuiter trulla complanatur opere retrogrado; necubi leuis exæquatio progreſſu inæqualiter ſubſidat. Ita fiet, vt ſolum adhuc ſuſpenſum tum ſuo pondere, tum pluuiali preſſu, quantum ſatis fuerit, æqualiter deſcendat, ac ſolidetur. Eſt etiam nonnemo, qui coctilibus laterculis ad amuſſim læuigatis, & calce commiſſis aditum omnem beſtiolis, herbiſque præcludat. Verumtamen tam præcluſa ſtructura grauibus patet incommodis: adeo enim ab imbribus ac gelicidijs lubrica erit, vt illic ſine caſu, aut prolapſione ingredi nemo poſſit. Adde, quòd humore diuturno viridem ſitum immundamque illuuiem ducit, & prope aſſiduam purgantis operam exigit. Quanquam quodcunque hortenſis ambulacri ſolum, ne frequenter

quenter decidua puluinorum humo herbescat, debet subinde conuerri. Vnum hortis inutile habetur signinum pauimentum, fractis tunsisque testis, & calce addita coagmentatum. Id enim brumali frigore conglaciatum minutatim dissilit. Complanatis iam semitis, si, quod areolis includitur, eius loci solum florum sationi habile sit, retineatur, ac tenuiter succretum in puluinulos cumuletur: sin minus; illo egesto, quod certis vtile indicijs mox describam, sufficiatur. Hæc hortorum arridet architectura: quæ tamen absolutissima non erit, nisi seminarium adiunctum habeat, vbi generoso è semine spes hortensis gloriæ concipiatur, paruique hortorum Quirites educentur, donec, probata per probabilem florem indole, in floream Rempublicam admittantur, degeneres autem excludantur. Aprica loci positio, mollisque decliuitas eadem atque hortensis esto, tum vt genitalis caloris abundè, tum ne collectæ per imbrem vliginis nimium sit. Areolas simplici artificio, directoque ordine quadratas, aut oblongas, necnon modicè latas facito; vt conseri vtrinque, purgarique possint: easdem prædictis laterculorum tutelis circunsepito: semitas ad binos palmos, vt priùs docui, laxato: eiusmodi seminarium ab hortis hortensi tantum septo distinguito, pariterque circundato. Quòd si ager angustior vix hortis mediocriter explicandis, nedum seminario adiungendo satis est: pars aliqua hor-

Seminarium.

hortorum extrema in ſeminarium abeat, aut (ſi neque hoc per loci anguſtias licet) fictilibus catinis parabile ſeminarium figulus miniſtret. Ad vltimum horti (niſi domini ædibus continentes ſunt) contiguum cultoris domicilium requirunt, quo tanquam aliqua ſpecula diurni nocturnique inſidiatores abſterreantur.

Domicilium.

Excubitor, & Cultor.

CAPVT IV.

Canishortenſis.

Cic. pro Sext. Roſc. Amer. Plin. l. 10. c. 22. Plutarch. in problem.

VT ſine militum vigilijs vrbium clauſtra, ita ſine canum excubijs hortorum ſepta inſidijs patent. Caue, tuus excubitor genus & indolem ducat à ſomniculoſis canibus, arcem Capitolinam ſilentio prodentibus: de quibus anſeres vigilantiores lectica ſplendidè inſtrata circunductæ anſerinæ ex argento imaginis ſolemni pompa, primaque Cenſorum cura publicè locati ad ædem Iouis Tonantis perpetui cibatus gloria defenſo Capitolio triumpharunt. Adeo verò vnica pœna inexpiabile, vbi latrandum eſt, taciturnitatis flagitium ſapientiſſimis Quiritibus videbatur; vt multiplici, & ſingulis annis repetito ſambucei patibuli ſupplicio mutorum parentum filium aliquem flebiliter vlulantem paterni ſilentij perfidiæ cogerent oblatrare: atque infeliciter affixum

Plutarch. De Fortuna Romanorum.

cir-

circunferrent, anserum triumphantium spectabile trophæum. Ne canina tibi quoque carnificina polluendæ, atque efferandæ sint assuetæ floribus manus: fideli, & ad leuissimum quenque strepitum solicito custodi crede floridos amores tuos. Intima fides in extimis indicijs eminebit. Placet igitur excubitor canis (vt minutas prætercam notas) vsu villaticus, aut pastoralis, ne Draconis Hesperidum fideles excubiæ desiderentur: educatione placidus in domesticos, implacabilis in exteros, ne blanditijs corrumpatur: toroso corpore robustus, vt cominus: vasto latratu canorus, vt eminus: arduo statu minax, vt vtrinque terreat insidiantes: oculis sanguinea luce suffusis fulgurans, vt dentium fulmina portendat audacibus: villo niger, vt luce clara terribilior furibus conspiciatur, vtque in tenebris nocti concolor penitus inuisum ad hostes accessum habeat. Huiusmodi canem interdiu captiuum vinculis contineto, vt noctu manumissus & libertus excubias agat alacrior. Eidem excubitori mobile ac translatitium tuguriolum crassis assibus è castanea contabulato: in Austri teporem hieme, in Aquilonis frigus æstate obuertito. Eo tamen in loco semper statuito, vnde tota hortensis planities, atque adeo quisquis ingreditur excubitoris oculis subijciatur. Sed frustra hortis inuigilant canes, si culturæ indormiant homines. Colonus ergo fidem in primis, ac beneuolentiam erga dominum colat, sine quibus horti mali-

Eiusdem tugurium.

Coloni partes.
Cato c.5.

Colum.l.11.c.1 maligné floreſcunt. Ne ſit ebrioſus, aut ambulator; quia capite pedibuſque vitioſa vertigine laborantibus diligentiæ ſtabilitas vacillat: neque ſit ſomniculoſus, aut voluptarius; quia deſidioſa mollities laborioſæ hortorum pulchritudinis venefica est. Sit autem ſiderali ſcientia leuiter imbutus; vt, quæ captanda culturæ tempeſtiua, quæque cauenda ſint ſuſpecta tempora in bona ſiderum luce præuideat. Sit floridæ rei ſciens: vt ſcitè felices herbas excolat, infelices curioſè perſequatur. Sit agreſtium operum patiens: vt ſereno die in hortenſi ſole apricus ſerat, exherbet, emundet, ſuis munditijs floribus ipſis nitorem addat: per imbrem verò intra domeſticum aſylum vmbraticus de floreis negotijs otioſè deliberet, arma ruſtica detergat, ſurculos indices præcidat, necnon varijs numerorum crenis notet, quos deinde ad florum diſcrimina vel humi depangat, vel floralibus teſtis affigat. Licebit, ſi lubeat, in hunc vſum reſecta arundinea internodia laxioribus alijs internodijs operire; vt, quæ includentur, ſchedulæ notabilium florum nominibus inſcriptæ ab humoris corruptela integræ conſeruentur. Quanquam ego eidem huic rei plumbeas lamellas numeris inſignitas, ſenos ſeptenoſue tranſuerſos digitos longas, vnum latas, digiti quadrantem craſſas vtiliùs adhibeo: quòd hæ, cum neque frangantur, neque putreſcant, vt ſurculi, permoleſtè reficiendæ quotannis non ſunt.

Virg. Georgic. lib.1. Colum.ibid. Plin.l.18.c.24 Liban.in laud. Agricult.

Teſſeræ ſurculaceæ.

Arundineæ.

Plumbeæ.

ſunt. Sicco diutius cælo amica irrigatione impluat, quemadmodum infra enodatiùs explicabo. Hoſce autem vicarios imbres irriget, dum ſol vel occidit æſtiuus, vel imminet hibernus; ne affuſus humor nunc feruore tabifico, nunc gelu mortifero cum ſiti vitam bibuli ſeminis extinguat. Prima luce areolas circumeat: ſi quid res florea detrimenti paſſa ſit, perueſtiget: flores vel ſenio, vel imbre, vel turbine, vel quo alio caſu caducos ſurculaceis paxillis, tanquam pedamentis, erectos adminiculet: iniuſſu domini ne legat: iuſſus hinc inde ſic demetat, vt verſicolor ſeges intacta atque illæſa videatur: ijs verò decerpendis abſtineat, qui placent ſiue nobilitate ad ſemen, ſiue nouitate ad gloriam. Matutina florum meſſis in primis tempeſtiua eſt, cum ſublucana illi blandientium ſiderum ſaliua guttatim perfuſi omnino nectarei ſunt: cum recentem ad ſolem experrecti roſcidis lacrymulis lepidè lippiunt: cum ſemhiulco riſu legi prægeſtiunt: cum egelido tepore ſuffiti odoratiorem animam expirant. Hanc minimè ſilueſtrem, imò vrbanam, atque vrbanitati cæduam florum ſiluam tenui lino, aut lento vimine nunc teretes colligat in faſciculos, nunc textiles circinet in corollas, nunc etiam vinculo abſolutam aceruatim digerat in calathiſcis, efficiatque ſuaui miraculo, vt penſiles horti manibus & capitibus facilè præferantur. Hìc & colonum, & dominum monitos volo, vt quà

Cap. 20.

Rigandi tempus.

Florũ legendorum ratio.

Tempeſtiuitas.

Componendorum peritia.

Sacræ aræ floribus ornandæ.

præ-

præcocis, quà ſerotini floris crebris munuſculis ſacras ædes condecorent, gratiam aliquam munificentiſſimo Deo relaturis; qui, vt omnium ſaluberrimis delicijs obuius eſſet, è concluſo intactæ Parentis hortulo exiſtens flos campi apparuit; cum in agro Bethlemio amantiſſimè præproperus media hieme vernauit: quique florea veris tempeſtate in ferali monte cruentus defloruit; quia lilium fuit, ſed vulnificas inter ſpinas. Noxiarum quoque floribus animantium perſequendarum optimus cultor artem percalleat, quam ego alio loco bipartitò fuſeque tradam. Nocentiſſimas autem beſtiolas, limacem, & erucam hortis potiſſimum caueat. Ergo ſi pluuialis anni fecunditas infelix cum floribus vtranque florum peſtem effuderit; intendentibus ſe tenebris ad furtiuum pabulum egreſſas nocturnus vltor prælata face veſtiget, deprehenſas manu colligat, pede proterat. Si quas opaca noctis impunitas protexerit, ſuis ipſæ veſtigijs reduce luce ſe prodent. Et limax quidem glutinoſi corporis tractu inſulsè ſaliuans pigram fugam ad latebram vſque ſequaci lentore inſcribit. Eruca verò depaſti floris reſiduum in ſummo ſolo relinquit, infra quod ad vnius alteriuſue digiti craſſitudinem ſepulta viuit. Ibi terram digito, vel ſurculo leuiter curioſeque ſcalpe, ne multa ſimul egeſta humus concolorem vermem inuoluat, & occulat. Quæris quid ſit, cur viliſ-

Cap. 21. & 22

ſimæ

ſimæ beſtiolæ nobiles florum epulas tam auidè conſectentur? Veram cauſam ſeria fabula docto aperit inuolucro. Vos interim audite pigri cultores, audite impigri fures veſtris æqua meritis adumbrata ludicro ſermone ſupplicia. Eſt in agro Hetruſco planities amœniſſima, vbi quondam ſtetit ac viguit Semifontana Reſpublica. Hìc florentiſſimos hortos Flora, ſuam ſcilicet Regiam, natura ſimul atque arte ad elegantiſſimam architecturam conſpirantibus, excitauit. Et poſſim ego toto naturæ, artiſque molimine elaboratas delicias rudis, & inamœnus, atque, vt ſemel dicam, vrbanus agricola exæquare dicendo? Imò verò poſſum, paucis quàm pluribus eloquentior ita ſi dixero: nuſquam elegantiùs, nuſquam decentiùs, quàm Floræ in hortis, velut in voluptario theatro lepida florum natio pudica ludit Floralia. Liberale oſtium omnibus patet: ſed, qua lege pateat, hiſce inciſum notis admonet.

Limacis, & erucæ fabula.

Floræ horti.

Hìc ver aſſiduum meliùs, quàm carmina, flores
Inſcribunt: oculis tu lege, non manibus.

Floridiſſima hæc Hetruſca Tempe BARBERINIS APIBVS feliciùs, quàm Theſſalica vulgaribus, natalia geminas vtrinque confines vrbes Florentiam, & Senas propagatæ amœnita-

tis communicatione ſic beant; vt illa tum re, tum nomine floreat: hæ ſicut agrorum, ſic ingeniorum vere perpetuo nobilitentur. Sed, ne in patriæ iuſtiſſima commendatione nimius videar, vnum è plurimis honoris cauſa nomino tum genere, tum hac vtraque laude nobiliſſimum ciuem meum, Fabium Sergardium; quippe qui cultiſſimæ indolis nitorem in hortis cultu ſumptuque nitidiſſimis repræſentat. Suis Flora delicijs tuendis colendiſque præfecerat Limacem quendam, hominem primò quidem vigilacem & laborioſum; deinde verò (vt incuria diuturno gliſcit ex famulatu) conniuentem ac ſupinum. Igitur cultrice ignauia horti vernabant in vrticas; decoram ſanè ſomniculoſo capiti coronam. Nec tamen ſeges illa ſine igne acerrimè vrens excitauit ad cultum; ſed incitauit ad ſcelus. Frater erat Limaci Bruchus, homo inter fures nocturnos feliciſſimus; quippe qui raperet, & lateret: noctu furaciſſimus Mercurius, interdiu frugaliſſimus Marcus Curius. Floribus in primis delicatus iſte ſcarabæus delectabatur, quorum exuctam ſuauitatem in ſordidum quæſtum conglobabat: ſeu potiùs (vt ille cum fratre gloriabatur) ex diuenditis infructuoſis floſculis ingenioſo miraculo aureos fructus colligebat. Hortos autem non temerè, ſed eruditè compilabat. Nam quos in cæteris eminentes, dominanteſque nobi-

Fabius Sergardius.

Ex longo famulatu incuria.

nobiliſſimos flores de die vulturinis oculis præ-
cerpſerat, eoſdem ſubluſtri de nocte, Perian-
drum ſpicas, Tarquinium papauera decutien-
tes imitatus, demetebat: quin etiam, ne in ſu-
perbam pulchritudinis tyrannidem regermina-
rent, radicitus extrahebat. Sed nuſquam vigilan-
tior, quàm Floræ in hortis expilandis indefeſſus
runcator furacem operam ſuam collocauit: cre-
do vt lentiſſimo fratri exherbandi viridarij labo-
rem releuaret. Rem primò Limax fraterna ſci-
licet indulgentia diſſimulare: deinde etiam nec
videre, nec ſcire poſſe; vt qui pro ſe, atque adeo
pro inſomni fratre dormiret. Adde, quòd in
florum denſiſſima ſilua latè ſparſa deprehendi
poſſe furta non putabat. Senſit tamen (quis enim
ſagaciſſimam fœminam falleret?) ſenſit, & in-
gemuit Flora in ſuorum verna iuuentute horto-
rum præfeſtinatum furtiuo ſcelere caluitium.
Itaque ſæpè, at fruſtra fratrum par nocentiſſi-
mum innocentibus verbis caſtigatos ita denique
minitabunda præmonuit: Caue Limax, caue
Bruche, ne Flora noua Circe mutet ora: ne
vos puniat flos. Riſere nequiſſimi ſuis ipſis alio-
qui floſculis ſuauioris Dominæ minas: quin imò
perfrictæ frontis Limax exprobrati ſibi, fratrique
facinoris neutrum eſſe conſcium pernegauit. Tum
Flora furore flammea; oculis, voce, geſtu ful-
minea; Agite, inquit, ſceleſtiſſimi, qui mina-

cem ridetis, vindicem pertimeſcite: ac ſimul peregrino flore, quem fortè manu geſtabat, vtrunque percuſſit. O prodigioſam, grauiſſimæque noxæ parem in hortorum vaſtatores pœnam! Contacta noxiorum corpora in turpes beſtiolas repentè decreſcunt: vtque maneant in recenti forma veteris culpæ indices notæ, Limaci manus pedeſque recedunt, quibus, dum licuit, per inertiam vti noluit: oculi occuluntur, quos in ſomnum occluſerat, cum fuerat excubandum: ad prætentandum cæcum iter & bacilli, & oculorum vicaria quadrigemina cornicula protenduntur, & ipſa ignauiſſima; quippe quæ leuiſſimum ad incurſum reſiliunt: horum ſumma pars nigello puncto, velut oculorum ſimulacro ac rudimento illuditur: totum tergus infuſcatur, vt ruſtici hominis id fuiſſe intelligas: eadem remanet pigritia in lentiſſimo reptatu, totumque corpus tanquam ipſo in otio laborans frigidum lentorem, hoc eſt ignauiæ ſuccum exudat, ac viam ſordidè ſignat, ne quis turpe veſtigium perſequatur: ipſa duriſſimi capitis penetralis peruicacia dureſcit in oſſiculum, ſeu lapillum cum ad multa, tum præcipuè ad alieni obſtinationem ingenij emolliendam medicatum. Vnum in tanta membrorum mutatione Limacis nomen appoſitè retinet, qui limoſam, inertemque indolem non mutauit. Similis vltio Bruchum vertit in eru-

Limax in beſtiolā ſui nominis.

Bruchus in erucam.

in erucam. Atque vt in illam degenerasse furem sentias; alacres ad furtum digiti in multiplices pedes, prærepti flores in versicolores maculas transeunt. Adeo verò deprauatæ consuetudinis tenax est hominum genus, vt etiam num mutato corpore multati fratres ad corrumpendos hortos pristina auiditate ferantur. Et quanquam per nocturnas vmbras suis quærunt insidijs impunitatem: ea tamen irrogata est pertinaci vitio ineuitabilis pœna, vt suo ipsum se prodat indicio. Limax ergo saliuario ductu, eruca verò semesa præda supernè relicta latibula commonstrant. Efficaci vindicis Floræ indignatione nocentissimos homines ridiculas in bestiolas deformatos non sine risu demiratæ sunt Floram de more consectantes Nymphæ quatuor, quæ singulas quadripartiti anni partes peculiari non magis fructu, quàm flore discriminant, floreoque annum discrimine in vnam veris æterni faciem colorant. Ipsæ hortensium odorum vagulæ prædatrices, decentium florum garrulæ adulatrices Auræ prodigioso spectaculo defixæ suspenderunt volatum, & sibilum. Vnus tamen Zephyri fraterculus, inter ventulos pusillus pusio, libratis repentè pinnulis, intentoque tragicum in prodigium digito ridibundus monitor pauca hæc insusurrauit. Si fabula tam seuerè animaduertit in hortenses reos: quam illi seriam

vindictam non pertimescant? Hæc habui, quibus & fures monerem, vt floribus abstineant; ne turpiùs, quàm eruca, fustibus versicolores fiant: & colonos hortarer, vt pari diligentia & fide hortos colant; ne Limacis instar nudi, eiecti, mendiculi parcissimè victitent succo suo.

bui, qui-
stineant;
ores fiant:
& fide
cti, men-

Arma

55

Arma Hortensia.

CAPVT V.

NEque miles, neque colonus inermis esto: sua cuique arma sunto: illi bellica, huic pacifica: illa cruorem, hæc florem eliciunt. Hæc igitur, quamuis agrestia, magnifacienda, & sedulò comparanda sunt. Breue scilicet bipalium vnum, vncias nouem longum, latum sex, probè acuminatum: vt areolarum angustis limitibus interiectum solum, cum res exiget, citra lateritij munimenti iniuriam expeditè fodiatur. Item palæ duæ, quarum altera obtusior (siue ea quadrata, siue cuneata figura sit) vsitatas extrahendi, reponendique partes expleat: quadrangula altera, & in aciem desinens præacutam herbulas confertim copioseque in ambulationibus prouenientes latè succidat. Gallicum è perpetuo ferro minimè dentatum rastrum, siue hortensis radula vna, semitarum percommodè eradendis herbis hoc artificio fabrefacta. Lamina è ferro, ex quo falces conflantur, palmum lata, quatuor digitos alta, supernè nonnihil crassa, decrescente paulatim crassamento in aciem extenuata leuiter incuruatur. Ligneum longitudine circiter bicubitali manubrium inditur in anulum ex lamella ferrea in semet flexili, decussatim diuaricata, rastrique tergo affixa rotundatum,

Bipalium.

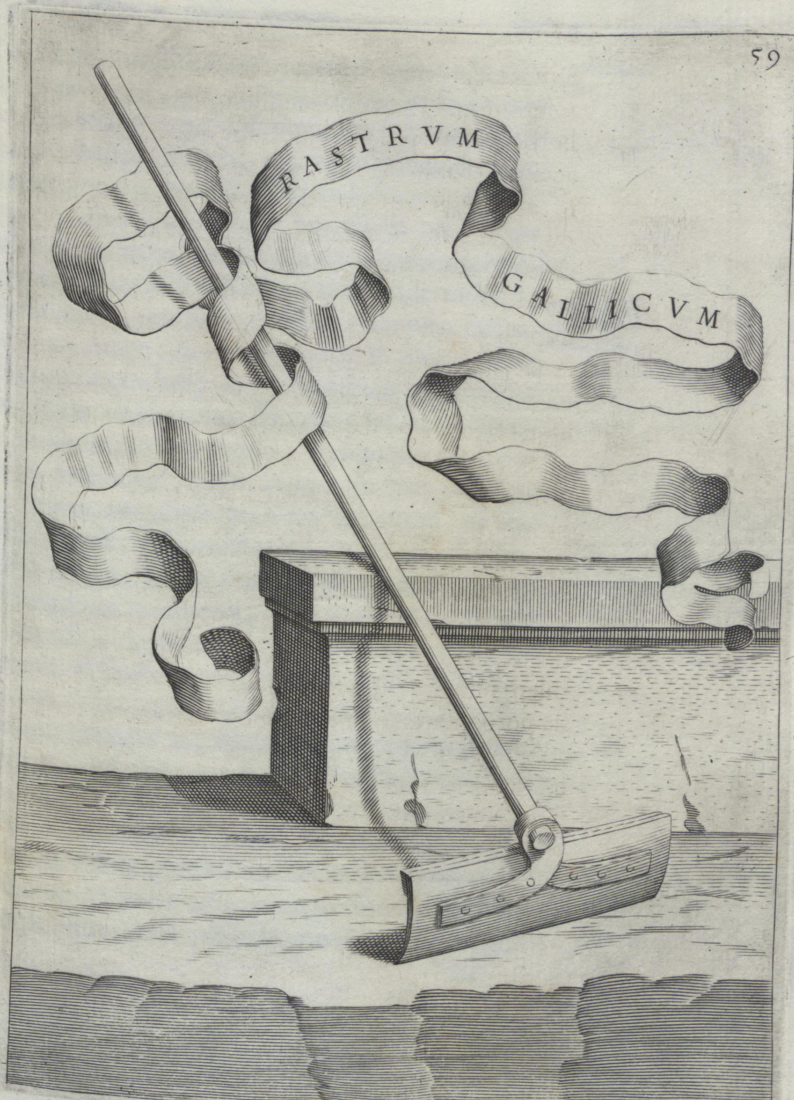
Palæ.

Rastrum Gallicum.

è medio

è medio summi rastri prominentem, modiceque resupinum. Hoc instrumento ita semitas cultor exherbat. Correpto vtraque manu manubrio, stans aciem herbido solo pressim applicitam trahit ad se, auersoque incessu recedens malas herbas succidit, ac sternit, & veluti fugiendo vincit. Nostrate autem pala rastrum hoc magis ex vsu esse ipse vsus ostendit. Illa enim non adeo leuiter ad cæsionem impelli potest, quin solo sæpè suffosso planitiem lædat: hoc innocenti tractu summam terræ cutem ita decerpit; vt, malis tantùm herbulis, prominulisque saxulis corrasis, æquata semitarum glabreta æquiora & glabriora reddat. Illa præterea supino positu, motuque lentiorem nauat operam: hoc prono, penitusque in opus incumbente corpore, quicquid inutiliter & nocenter eminet, corradit simul & conuerrit. Vbi verò satis congessit herbarum & sordium: sparsim relictis congestitijs cumulis, alia opera asportandis, suam adurget æquabilem rasuram. Idcirco planissimum esse oportet ita purgandum solum: alioqui enim minùs vtiliter adhiberetur id rastrum, quod malè natas herbulas locis eminentibus succideret, subsidentibus tantùm delamberet.

Trullæ

RASTRVM
GALLICVM

Trullæ præterea fabrorum parentur maiusculæ duæ: altera exacutior, qua ambulacrorum herbulæ carpturam vulsuramque ipsa tenuitate fugientes abraduntur: hebetior altera, qua terra minus altè conuertitur, quaque leuiter ducta, reductaque complanatur. Alia itidem trulla minuscula tum ad fodiendum in arcto, tum ad minimas radiculas refodiendas.. Inter hortensia quoque vtensilia numeratur ouato lanceæ ferro persimile ferreum instrumentum vnum, duodecim aut paulò plures palmi Romani vncias longum: vbi medium maximè patet, duas vncias cum semuncia latum: acumine in semicirculum retuso, eodemque ad expeditam fossionem, quàm reliqua sit pars, tenuiore: ligneo manubrio priorem in partem, vt in trulla fabrili, exporrecto: ad radices præsertim aridas subruta humo innocenter eruendas perutili Belgarum inuento in primis accommodatum; vt meritò à deplantandi vsu Gallicum nomen inuenerit. Cultellus vnus perbreui, crassaque lamina, mucrone retuso atque deuexo, quo malas herbas adultiores aut areis, aut semitis pertinaciter hærentes radicitus eruamus. Paxillus præferratus vnus, qui paria per interualla adactus scrobiculos faciat floriferis bulbis minimo labore collocandis. Vas irriguum vnum sic ex ære cyprio formandum. Venter capax in depressiorem figuram conglobetur: ansa versatilis annulato ex vtraque

me-

Trullæ fabrorum.

Belgicum deplantandi instrumentum.

Cultellus.

Paxillus præferratus.

Vas irriguum

media parte labro inseratur: rostrum duplex pandum atque multiforum vtrinque promineat; quorum altero laxiùs, altero angustiùs perforato, prout vsus exiget, humor floribus irrorabitur: oris autem patentissimi media tantùm pateat pars, vnde vas possit impleri: extrema vtraque superinductæ laminæ obice obturetur, ne in irrigationem declinatum cum innoxio stillicidio immodicam pluuiam superfundat. Hæc etiam in hortensem supellectilem opus sunt, nauia, siue alueus ligneus vnus in scaphæ modum carinatus, intritæ cæmentisque in ædificio, terræ sordibusque in horto transferendis accommodatus. Scopæ plures, quas ad euerrendum sine scalptura, expoliendumque solum Reatinus præsertim ager idoneas mittit ex Indici milij geniculatis culmis, in paniculas molliter hispidas capillatis. Peniculi vel setacei, vel siliginei plures, munditias facturi summis laterculorum puluinos circunstipantium oris, quas aut recens pastinatio puluere, aut nimbosus imber luto resperserit. Lignea purgamentorum capsula manubriata vna. Vehes item lignea vna, bipes, vnica rotula antica, geminoque manubrio postico trusatilis ad maiorem terræ vim vltro citroque comportandam, siue etiam ad copiosa hortorum purgamenta exportanda. Regula lignea vna, cuius æquabili tractu areolarum tumor coæquetur. Graciles arundines pluri-

Nauia.

Scopæ.

Peniculi.

Capsula purgamẽtorum.

Vehes trusatilis.

Regula lignea

Arundines.

rimæ, quæ tum ad caducorum adminicula, tum ad notabilium indicia florum, vt facto opus erit, concidantur. Tubi fictiles aliquot, latitudine palmares, paulò productiores longitudine, vt eas singuli plantas circunsepiant, quæ de terra in terram translatæ, tantisper, dum coalescant, subdiales debent quidem esse, non tamen apricæ; ne insolatione exarescant. Testæ item florales aliquanto plures, quàm loci captus ornatusue postulat; vt, si fortè gelu pruinisque, seu quo alio casu earum aliqua dissiliat, statim possit vicaria suffici. Sed, ne casibus, offensionibus, frigoribusue illæ fragiles sint, è laudatissima creta figulari, quæ videlicet exalbescat, siue ad flauum colorem inclinet, seu potiùs ex flauo virescat, fingantur, valideque excoquantur. E rufa, siue leuiter incocta argilla fictilia vasa in hortos ne admittantur: quòd ista nimis humentem cum semper humum conseruent, concreditas radices plerunque vel corrumpunt, vel emaciant. Crassitudo requiritur minimùm pollicaris: ne florum fibras penetrans sol, aut frigus exurat. Forma placet globosa, modicè humilis, ore patula, breui collo leuiter substricta, ventre turgida, pede lata. Humilitas enim nec longiore per hiemem vmbra officiet assitis floribus, nec prospectum impediet: capacitas verò largiore gleba semen ipsum complexa ab æstu, bruma-

Tubi fictiles.

Vasa floralia.

maque defendet; ac præstabit, vt idem latè diffusis fibratis capillamentis in agnatam sobolem, in florulentam familiam felicissimè luxuriet. Item scabile paruum vnum, satori, runcatorique inter opus sessuro percommodum, quaqua versus palmare, sed in summo vncia minùs latum; totum contabulatum etiam in imo, vt quancunque premet semitarum partem, æquato pressu condenset, & coæquet; ex vno tamen latere semiapertum, vt capsulæ instar peniculum, trullam minusculam, siue quid aliud minutum vtensile recondat. Cistulæ inæquales tres: prior minima instar pateræ plana, in præcocium penuria florum donaticas primitias oblatura: mediocris altera paulò laxior atque altior in vberiore prouentu idonea: tertia denique reliquis capacior in vberrimo vsurpanda. Orbes viminei complures vnà cum structilibus florum donis subinde mittendi, ac subinde reparandi; vt subitarios in vsus habeantur in promptu. Cribra tria, quorum duo ex ære cyprio filatim extenuato sic reticulata sint, vt primum plagis mediocriter raris grandiusculam & exceptitiam bulbis; alterum minutis maculis prætenuem & secundariam radiculis terram incernat; tertium verò per eiusdem æris laminam densissimis arctissimisque foraminibus distinctam tenuissimum & cribrarium puluisculum transmittat, seminibus leuissimè obruendis.

Scabile.

Cistulæ.

Orbes viminei.

Cribra.

Item

Item laterna vna contra nocturnas quà hominum, quà bestiolarum insidias facem prælatura. Muscipula vna, vel plures pro murium hortos infestantium copia. Theca ferramentorum vna, forficulis & cultello instructa; illis, vt florentes cauliculi bellè attondeantur; isto, vt crenarum notæ in indicibus taleis, vel arundinibus incidantur. Falcula vna, qua hortensium fruticum inutiles ramusculi amputentur. Serrula vna, qua ramuli duriusculi desecentur. Cos olearis ferramentis exacuendis vna. Lamellæ plumbeæ plurimæ, numerorum characteribus discriminatæ, consitis insigni flore vasis potissimùm præfigendæ: aut certè pro plumbeis arundineæ vel surculaceæ tesseræ compluscuIæ, quales paulò ante descripsi. Præter hæc lini glomus, funiculus multiplex, ac diuersi generis vimina in varios, frequentesque vsus necessaria sunt. Reliquum iam est, vt innocenter eximendis transducendisque cum hærente humo, dum adhuc efflorescunt, plantarijs habile instrumentum præparemus. Lamina ferrea subtenuis ad lentam infragilemque duritiam temperata in tubum adapertilem rotundetur, cuius diameter in latitudinem pateat vncias circiter sex, decem & octo in longitudinem. Sed quà tubus adapertilis est, altera laminæ ora tres itidem è ferro fibulas, pari discretas interuallo, summam me-

Laterna.

Muscipula.

Theca ferramentorum.

Falcula.

Serrula.

Cos olearis.

Tesseræ.

Lineum filum.
Funiculi.
Vimina.

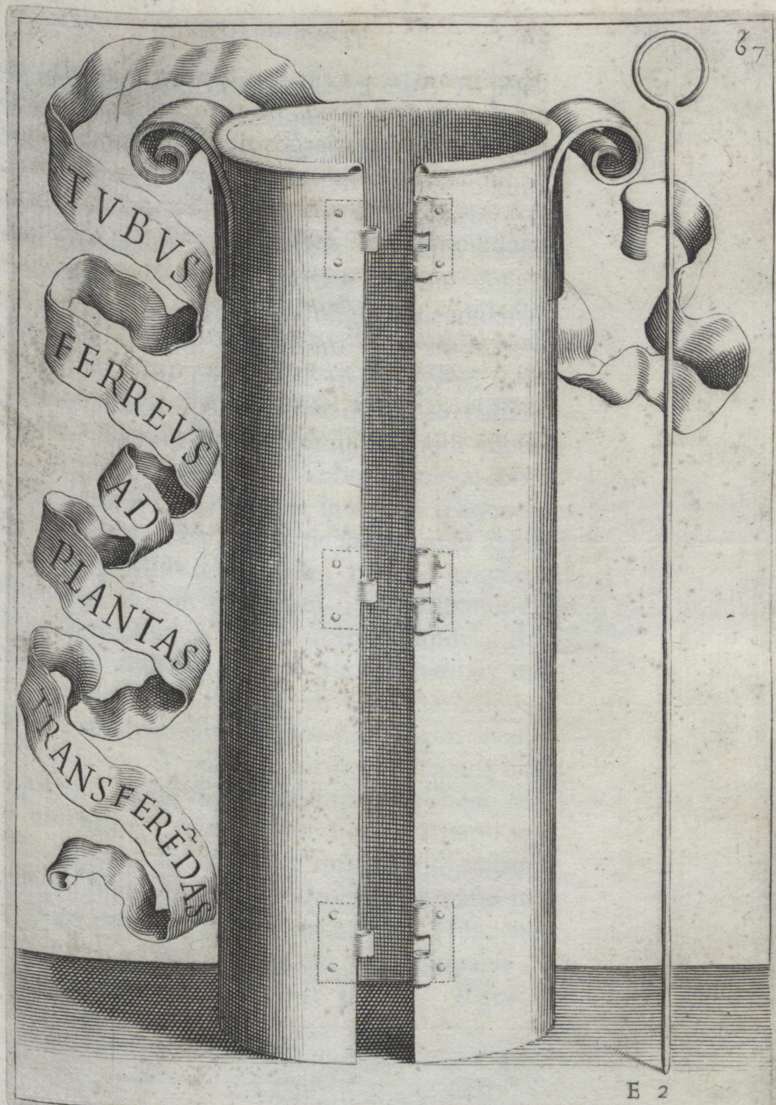
Tubus ferreus ad plãtas trãsferendas.

diam imam exporrigat : quarum ſingulas binis alterius oræ ſibulis ſic medias inſerat, vt ferreo radio ſtyloue traiectis nexiſque ſimul vniuerſis tubus in orbem concludatur . Habeat idem præterea geminas vtrinque anſulas, ad inoffenſam tractationem læui rotunditate tortiles, ſupraque ſummam oram eminentes , aut latiore in ſemet volumine conuolutas . Anſulæ, ſibulæque tubo ipſi clauulis affigantur. Denique os ſummum, ne deprimentes acie vulneret manus , in recuruum labellum hebetetur: & oris imi acies ad penetrandam commodiùs humum perbenè excitetur.

Huiu-

bi-
fer-
tuer-
lem
nsam
que
emet
tu-
um,
ecur-
d pe-
exci-

iu-

Huiuſce verò inſtrumenti vſus hic eſto. Deplantandæ plantæ folia floremque, ſi is exiſtat, in rectum manipulum citra iniuriam, citra preſſuram molliter coacta medio tubo inſerito: tubum ipſum, prehenſis vtraque manu anſulis, æquo niſu infra extrahendæ plantæ fibras, quantum aſſequi coniectura poteris, in terebræ modum defigito: defixum extollito: in foſſulam deponendæ plantæ deſtinatam & capacem, ſeu trulla tunc faciendam, ſeu potiùs hoc eodem ferreo tubo priùs excauatam ipſum tubum demittito: radium eximito: ſolutum dehiſcentemque tubum educito; qui plantam ſuis cum floribus, cumque compreſſa humo illæſam atque integram relinquet. Tum, ſiquid diſtet, hoſpitale ſolum bellè applicato: vt preſſiùs adhæreſcat, modicè irrigato. Aliud eodem vſu gemellum, conformatione diſpar deductum è Gallia inſtrumentum, deplantandis transferendiſque viuis ceſpitibus accommodatum ſic fiet. Ferrea lamina longitudinis circiter palmaris eatenus imbricatim incuruabitur, quoad quinque aut ſex digitorum hiatu pateat. Acies tum infra, tum ex obliquo bene exacuetur. Manubrium figetur à tergo itidem ferreum, ab imbricato inſtrumento ſtatim retrorſo ſinu falcatum, recto denique radio in ligneum capulum inſerto tractabile. Hunc autem extractorium imbricem ſic vſurpabis.

Imbrex ferreus extractorius.

E gemino cespitis latere totum imprimes: aut dextera manu falcato manubrio, sinistra verò ligneo capulo arrepto terebrans eousque versabis, donec probè circunsectum exemptumque cespitem intra imbricatum alueum reponas; &, quò destinaueris, transducas. Adeo ferreo seculo ferraria floret ars: vt ipso cum pigro solo, cui radicitus affixi sunt, flores doceat huc illuc facili miraculo peregrinari.

IMBREX FERREVS EXTRACTORIVS

Hoc
para
men
genu
disue
ſine
func
Ferra
cuito
ſtran
ſame
vt oc
motu

N

totiu
ma p
in pr
nud
tudi
bub
ſuto

Hocce mutum instrumentum hortis rite colendis parare; hocce in proxima cellula, tanquam in armamentario, suis digestum locis custodire oportet. Id genus arma statim ab opere, quicquid pulueris sordisue contraxerint, detergito: ne rubigo, ne situs sine dente corrodant: vtque præclaro labore defuncta nitidæ cessationis præmio splendescant. Ferramenta vsu nonnihil hebetata ad cotem exacuito: rubiginosa ad hortensem arenam & palæstram oleo inungito. Minutiora instrumenta assamenti paxillis rastelli modo eminulis suspendito: vt oculis manibusque obuia ex inerti suspendio ad motum opusque facilè reuiuiscant.

Promptuarium. Instrumentorum cura.

Terra Floralis.

CAPVT VI.

MOnet me iam tempestiuè canorum illud oraculum, Non omnis fert omnia tellus, vt doceam, quamnam terram totius anni verna feracitas florum prole pulcherrima parentem faciat. Emmanuel Suertius Batauus in præfatione perbreui, quam Florilegio suo, siue nudis florum imaginibus præscribit, iustæ magnitudinis fossam excauari iubet: in ea fossa fimum bubulum, vel tunsos quernos cortices, quibus vsi sutores fuerint, cum solo bono nigroque misce-

Emmanuelis Suertij terra factitia.

ri;

ri; idque sæpius intra annum bipalio conuerti, ac foßione iterari: ſubnaſcentes præterea herbas identidem eximi. Ita præparari affirmat habile circumacto anno floreæ ſationi ſolum. Verùm ego (niſi id genus terram Batauæ oræ temperies quærat) vniuerſis incommodam & periculoſam hortis exiſtimauerim: tum quòd ſola verſatio atque iteratio non poteſt vnico anno lætamen adeo reſoluere, vt in terram degeneret nullis reliquijs ſtercoroſam, nec præpinguem, hoc eſt bulboſis excipiendis radicibus temperatam: tum quòd è quernis præſertim corticibus leuior atque imbecillior, quàm quæ à bulbis exigitur, humus factitia præparatur. Sunt, qui ſingulas terras ſingulis ſeminum generibus maritent: atque hoc pingui ſolo, illud macro; hoc denſo, illud raro; hoc ſicco, illud humido committant. Sunt, qui Hyacinthos cinere, Tulipas ſabulo terræ permiſtis obruant, fragileſque Anemonarum radiculas putribus arborum frondibus trunciſque in factitiam & molliſſimam humum reſolutis ita in florem erupturas tumulent: vt, quod olim tumulatis antiquitas voce precabatur, ipſi re meliùs præſtent; illud nimirum, Sit tibi terra leuis. Equidem multiplicem iſtum, curioſumque terræ delectum ſicut non improbo, ſic eiuſdem adhibendi author ſum nemini: cum paratiorem, vtilioremque glebam indagator optimus, recentior vſus inuenerit.

Non vbique vtilis.

Suum cuique plãtæ ſolum.

Minimè neceſſarium.

nerit. Terrenum igitur satiuo flori vtile nec pingue sit, nec macrum, sed ex vtroque æquata mediocritate temperatum: quia nimio succo & pinguitudine fermentata radix, vt in agnatas radiculas subterranea inglorіaque fœcunditate sobolescit, sic sterilescit ad flores, laudatissimum alioqui scapum, & publica luce dignissimum, quà numeroso, quà grandi flore coronatum enixura. Genitales enim obrutæ radicis partes pinguissimi soli tepidiore complexu illectæ, alimentoque largiore turgescentes vim fermè omnem in primum adnascentium tuberculorum puerperium effundunt, ad vltimum speciosi floris fœtum effœtæ. Cæterùm siccaneus etiam & macer sabulo, vt qui nutritio humore destituitur, neque alere matricem plantam, aut fœcundare; neque teneram floream prolem educere, aut lactare potest. Quamobrem vna superest floriferis apta seminibus excipiendis mediocris humus, quæ parciore succo præmaturè luxuriantem fœturam coërcet, donec sese totam efferat in densissimi floris tempestiuam fœcunditatem. At cur tam fertilis est, cur floribus planè aurea terræ mediocritas? quia videlicet laxitatem, ac spissitudinem; siccitatem, atque humorem; leuitatem, grauitatemque, aduersantes inuicem qualitates media temperatione ita continet fœderatas: vt superiores terræ partes inferioribus modicè respondeant. Id autem ad aëris, rerum omnium generationem

calo-

Quænam terra floribus aptissima.

Theophrast. de caus. plant. l. 2 cap. 6.

calore, atque humore quàm maximè iuuantis habitudinem propius videtur accedere. Eiuſmodi ergo ſolum à Theophraſto ſummopere commendatum ſatis ſolutum erit, vt & radicibus facilem præbeat meatum, & imbribus, ac radijs altè penetretur: leue, ne ſatus opprimat: humectum, vt enutriat. Quoniam verò vt hominum, ſic terrarum arcana indoles in apertis eminet indicijs: ideo florum fertile ſolum, ne quid inepto delectu peccemus, ſenſilibus ſe prodit argumentis. Eſt igitur aſpectu pullum: tactu molle ac leue, ſi aridum ſit: ſin aqua conſperſum ſubigatur, modicè glutinoſum: guſtatu quoque ſubdulce, ſi ex ea parte agri, quæ maximè diſplicet, glebam in fictili vaſe dulci aqua madefactam, ac more fæculenti vini diligenter colatam iudicio ſaporis explores: olfactu denique ſuaue. Et ſuauis quidem odor, cum principum qualitatum ad optimam corporis conſtitutionem conſpirantium veluti amicus quidam & ſocialis halitus ſit, feliciſſimam in ſolo temperiem indicabit. Quare iuxta ſagaci, atque eloquenti M. Tullio gratiora videbantur vnguenta, quæ terram, quàm quæ crocum ſaperent. Oraculum geminat altera ſapientiæ cortina, alter Plinius, qui de terra odorem optimè iudicare affirmat: quærenti verò quanam in terra odor iſte ſit, cui comparari ſuauitas nulla poſſit, talem ferè eſſe ſubijcit, cæſa vetere ſilua in noualibus. Vt mirandum nemini

Ibid.

Eiuſdem indicia.

Colum. l. 2. c. 2.
Plin l. 17. c. 5.
Pallad. l. 1. tit. 5.

l. 3. de Orat.

l. 17. cap. 5.

mini

mini ſit, floreos terræ filios non paucos odoratos eſſe: matrem enim olent. At verò languida dulcitudo graciliorem pinguitudinem ſapit. Etenim, cum pinguia calore humorem decoquente exuberent, ſubdulce ſolum ſubpingue ac temperatum eſſe neceſſe eſt. Ad hæc tractabilem mollitiem humoris mediocritas, caloris temperatura, leue pondus, pinguedinis modus modicum aquæ aſperſum lentorem in terris efficit. Denique cum ieiunum ſolum frigore palleat, ſaginatum calore nigreſcat; pullus color percocta nigredine dilutior caloris cum terreſtri ſiccitate parcum humorem penitus permiſcentis addenſantiſque temperiem ſignificat, ſimulque medium quendam inter craſſum tenuemque ſoli habitum commonſtrat. Quòd ſi malumus optimam floreoque ſatiorem operi terram vnico miræ multipliciſque ſignificationis vocabulo deſcribere, tenerrimam cum Catone appellabimus. Hac enim vna appellatione, quicquid in illa exigi optarique poteſt, Plinio interprete, continetur. Hæc vna temperatè ferax, mollis ad cultum, nec madida, nec ſitiens demonſtratur. Sic præterea ſoli mediocritatem ex veteri diſciplina explorabis. Scrobem effodito: egeſtam humum regerito, & recondito. Si ſuperauerit, pinguis erit: vt quæ aërio caloris, humoriſque tanquam fermento turgeſcit. Si ſubſederit, macra: quòd frigoris ac ſiccitatis terre-

De re ruſtic. c. 151.

Lib. 17. c. 5.

Colum. l. 1. c. 2. Pallad. l. 1. tit. 5.

terreno pondere deprimitur. Si æquata conuenerit, mediocris: extremis qualitatibus vt temperatione, sic loco in medium coëuntibus. Expressum quoque parentis exemplum filij sunt. Si plantæ decolores exilesque aboriantur, macram: si viridissimæ solitoque foliosiores luxurient, præpinguem: si modicè carnosæ sessilesque assurgant, attemperatam habilemque floribus humum significant. Sic denique varium terræ ingenium aqua exploratè dignosces. Liquore illimi bene lota humus si multum soluatur in limum: limosa pinguedo valde hortis accommodatam declarabit. Si plus aquosi madoris, quàm limi habeat: superfluus humor corruptioni opportunam, atque adeo infœcundam arguet. Si ceræ instar glutinosa tractantem pertinaciter remoretur: argillosa tenacitas ab altrice seminum vi attrahi contumax fundendis floribus auaram, ipsa quoque pressior adhæsio semina strangulans nocentissimam indicabit. Rimosam verò in primis fugies: ne radices adobrutas sol admissus exurat. Quòd si citra superstitionem certo auspicio siue tripudio auguralem coniecturam facere placet: illa temperatæ vbertatis, facilisque culturæ habenda est humus, quam recens effossam volucres quærunt, rostroque scalpuriunt: pinguis enim tellus vermiculorum pabulo inuitat. Id ego terræ genus ex olitorijs hortis accersendum aduehendumque esse aio: quòd licet

Constant. Pogonat. l. 12. c. 3.

Olitoria optima.

licet annua stercoratio saginauerit; diuturna tamen tum insolatio, tum irrigatio macerarunt, nutrita quoque olera nonnihil emunxerunt. In hoc autem olitoriæ terræ vnico genere permulta est inueniре discrimina, & veluti qualitatum gradus: vt pro seminum radicumque varietate variam ex hac fodina terram petere, qui velit, possit. Hinc enim alia pinguior, alia macrior, alia solutior, alia spissior, alia siccior, humectior alia, alia leuior, alia grauior in florum vsus effoditur. Liceat hic mihi per delicatas atque emunctas lectorum nares de fimo terram lætificante paucis agere. Res enim alioqui olida inter odoratos hortos, vt spero, grauiter non olebit. Non est animus (quod tamen Theophrastus, M. Cato, M. Varro, Columella, Constantinus Cæsar Pogonatus, alijque grauissimi fecere scriptores) in fimetis varia genera gradusque præstantiæ contemplando perdiu immorari: sed, quæ fœcundis è sordibus magis proderunt, cursim lustrare dicendo. Igitur de optimo stercoris genere nihil habeo definitum ac certum, quod afferam: quia neque priscis scriptoribus, neque recentibus colonis de eiusdem primatu inter se conuenit. Nam quod hominum est ab antiquissimis cultoribus, Theophrasto teste, vtpote acerrimum, præferebatur. Cassius autem apud Varronem, Quintilij apud Constantinum Cæsarem Pogonatum, nec non Columella columbino

Fimus hortēsis.

De hist. plant. lib.2.c.8.

De re rust. l.1. c.38.

De agricult. l. 2.c.19.

De re rust. l.2. c.15.

bino tribuunt principatum: quia præferuidum est, humumque fermentat. Quare columbinum fimum in pratum, vel in hortum, vel in segetem spargi oportere rusticæ rei vrbanum oraculum pronuntiauit Cato. At verò idem M. Varro ex animi sui sententia præstare asseuerat merularum, ac turdorum fimum ex auiarijs non solùm ad vber agrorum, verùm etiam ad boum, suumque saginam. Lautiùs enimvero, quàm agris, ac belluis, consuluit colonis genialis iste doctor, cum turdos, ac merulas in hortensis culturæ consortium congregauit. Et plures (opinor) & pinguiores hac ætate colonos haberemus, si turdis, ac merulis horti pinguescerent. Primus quoque asino honos à Columella in hortis lætificandis perhibetur: quoniam id animal lentissimè mandit, ideoque faciliùs concoquit, ac bene confectum, minimumque herbarum creantem fimum reddit. Non pauci sunt, qui equinum magnificant: tum quòd bono conficiatur pabulo, tum quòd vulgò atque vtiliter vt leuissimus vsurpetur. Alij bubulo fauent: quia mitiore terram calore fœcundans posita semina non exurit. Bubalinum alij celebrant: quia nigram ac leuem terram, nempe sationi commodam facit. Nullum denique sterquilinium est, quod suum non habeat patronum ac vindicem. Vsque adeo sapientissimi viri non de lana caprina, sed viliore de re digladiantur. Me quidem

De re rust. c. 36.

l. 2. c. 15. & l. 11. c. 3.

in

in tam lutulenta palæſtra pugnare non delectat. Vnum aio, ſpectandum eſſe in ſtercoratione cuiuſque ſoli habitum: eum cuique terræ fimum præſtabilem habendum eſſe, qui quanquæ valde fœcundet, hoc eſt apta permiſtione calefaciat, & reſoluat, ſuccoſiorem quoque, laxioremque reddat, vt altricem faciliùs aquam exorbeat: ita pro multiplici terrarum varietate varia lætaminis genera poſſe optima iudicari. Quin etiam cum antiquis, nouiſque cultoribus cenſeo, ſi quocumque fimo deficiantur horti, congeſtas frondes, ac ſtipulas, atque ipſa, quæ macerari poſſint, vel terræ vel aquæ purgamenta fimi vicem aliquatenus exhibitura. Cæterùm ad hortorum vbertatem ex veteri inſtituto duplex fiet, aut certè vnum bifariam diuiſum ſterquilinium; vt ſit, vbi recens fimus macerandus reponatur, & vnde vetus iam putris in hortos exportetur. Idem ab hortenſi conſepto modicè aberit; vt ſit floribus fertili pinguedine iuuandis proximum, à floreis odoribus graui lædendis halitu ſatis remotum. Extructum pauitumque ſolum habebit, ne tranſmittat humorem, quo fimi vires continentur, & interiecta ſtramentis aut paleis ſpinarum, vel graminum ſemina herbidos hortos cæteroqui redditura intereunt. Ad hæc vel opaco & ſecluſo ſitu, vel ſuperpoſitis virgeis cratibus à vento, & ſole vindicabitur; ne ſuccum, quem terra quærit, ille exiccet, hic exugat.

Sterquiliniũ duplex.
Cato de re ruſtic. c.29.
Varro de re ruſt. l.1.c.13. & 38.
Colum.l.1. c.6 l.2. c.5. l.11. c.2.
Pallad.l.1.tit. 33.

Itaque, si possis, vt eò aqua influat eo nomine facies. Noua præterea per æstiuos menses luna non secus, ac si repastines, fimum rastro aut bipalio permiscebis, & comminues, vt is æqualiter computrescat. Recentissimo abstinebis: quia bona semina perurit, & malas herbas progenerat. Anno requietum, iamque flaccidum, si cum plerisque idoneis authoribus sentias, robustioribus plantis adhibebis: quia vires adhuc solidas habet, vt hortensem adiuuet fœcunditatem. At verò, si Pogonatum Cæsarem audias, fimum anniculum cauebis, quem ille non inutilem modò, sed multis etiam nominibus noxium, atque eo præcipuè censet, quòd innumerabiles bestiolas & serpentes creat. Verùm, & si vetustiorem minùs prodesse veteres existimarunt, idem tamen Pogonatus, atque adeo diuturna experientia edocuit, trimum, aut etiam quadrimum tenerioribus præsertim floribus tutiùs admoueri: longinquo enim tempore, quicquid fœtidum erat, expirauit; si quid durum, flaccuit. Quocunque tempore lætamine lætificandi fuerint horti, curabis vt aspirante fauonio, lunaque silente siue decrescente, ac sicca fiat: hac enim obseruatione humus minimè herbescens fertiliùs efflorescet. Illud quoque moneo sedulò cauendum, ne, nondum attenuato absumptoque fimo, terra floribus obserenda stercorosa sit: quia recentis fimi tabificus æstus attactus-

Perfecti fimi ætas.

Agricult. l. 2. cap. 19.

Spargendi tẽpestiuitas.

Terra stercorosa floribus cauenda.

tactuſque depoſitos bulbos adureret, aut putreface-
ret. Scio eſſe nonneminem, qui duos infra palmos
caballinum fimum ſubſternat, cuius opportuno ha-
litu bulboſæ radices ſuperiniecto in ſolo poſitæ ad
præcocem florum partum incaleſcant. Adeo ab in-
ſuaui ſuffimento verna ſuauitas properatur. Verùm
ego in hoc noſtratis mundi tepore ſuperuacaneam
cenſeo ſtercorariam ſuffitionem iſtam: eam ſalu-
briùs vſurpent frigidiores, ac præſertim aquilonares
horti, ne materna intra terræ viſcera florum matri-
ces penetrabili frigore perurantur. Quin etiam (quo
minimè præſidio indiget Romana quà temperies,
quà fœcunditas) gelidæ regionis cultrix induſtria
per ſummum ſolum ſparſo calidæ efficacitatis fimo
noxia gelicidia vel omnino defendit, vel quadante-
nus mitigat, vel facilè regelat. Huc alterum adde non
contemnendum emolumentum, quòd, intra terræ
rimulas cum pluuijs aquis percolata fertilis fimi
pinguedine, annuo partu fatigata hortenſia culta
non mediocriter refouentur. Quanquam id fomen-
ti menſe Martio, cùm longiores dies recaleſcunt,
prouidi cultores amouent; ne vitiet inferueſcens
obrutas radices. Vt autem aſſiduo diuturnoque par-
tu exhauſta tellus ad floridam fertilitatem iuuene-
ſcat; ſexto minimùm quoque anno, veteri emeri-
taque vnius, alteriuſue palmi humo egeſta, atque, vt
iterata ſtercoratione pingueſcat, ad olerum ſemina-
rium reuecta, iunior & ſuccoſior ex olitorio agro,

Subſtratus ac ſuperfuſus fimus alicubi ſuperuacaneus.

Quoto anno mutanda terra.

vt paulò priùs dixi, congestitia substituatur: parentis enim terræ iam effœtæ anilitas emaciatam parit, ac degenerat floream posteritatem. Sed quoniam laxiores horti plus exigunt operæ ac laboris; vnius anni difficile ac permolestum negotium sic est in plures tribuendum, vt hortorum aliqua singulis annis pars recenti humo renouelletur. Prædicta olerum altrix humus non bulbis modò, atque anemonarum radicibus; sed caryophyllis etiam, rosisque lectissimis, necnon arbusculis, fruticibusque floriferis, minutis denique seminibus commoda est: dum tamen hisce postremis, vt in loco mox dicam, tenuissima incernatur. Monet igitur callidissimus magister, vsus, vna oleribus priùs consita tellure omnia florum genera, tanquam oleraceæ vbertatis decus & præmium, felicissimè progenerari. Nam fama est, siue fabula; gemellæ enim sunt, ac simili sæpe vultu fallunt: fama, inquam, sic fabulatur, paucos ante annos, cum, ferreo abrogato, floreum seculum suo Flora de nomine condere, opiparoque conuiuio condire vellet, ad florales hortos priscæ fabulæ numerosam sobolem, Deos omnes per blandissimum apparitorem Zephyrum accitos conuenisse. Eminet in hortensi meditullio spatiosa porticus & peruia, Apolline Dædalum agente ac facilè superante magnificentiùs, quàm Troiani muri, labor itidem Apollineus, excitata. Etenim aureis columnis ordine duplici surgen-

Telluris perorâtis fabula.

Porticus cõuiualis.

ſurgentibus & validè fulcitur, & nitidè coronatur. Corinthiæ venuſtatis argentea capitella flexibili acantho, vt hortenſem decet architecturam, folioſa ſunt. Argenteæ pariter baſes, principum hortorum gemmea deſcriptione, fideliqque mendacio teſſellatæ pretioſè vernant. Longum eſſet imitamenta ſingula breuiter enumerare. Vt è compluribus pauca, quæ ſuccurrunt, à remotiſſimis regionibus ducta narratione recenſeam: illic viſitur barbarica opulentia conditi Byzantij viridarij ornatiſſimum ſimulacrum, non Othomanica modò barbarie ad florum cultionem, ſed ipſa etiam ferme indomabili gemmea duritie ad eorundem imitationem manſueſcente. Illic gemmarum omnium diſcolori fulgore florentes Hiſpanorum Regum inter odoratas auras à regijs curis reſpirantium Toletanæ deliciæ ſimulantur, quas non minùs aurifer vero fictus Tagus, quippe qui ſolido conſtat ex auro, congruenter irriguus interfluit: gemmeis enim hortis decora eſt aurea irrigatio. Illic Brabantinorum Ducum magnificentiſſimis ædibus adiuncta Elyſia Bruxellæ conſepta, magnam vrbis pulcherrimæ partem continenti muro complexa minutiſſimæ commiſſuræ ſplendida breuitas ita exæquat, ac ſimulat; vt ficta veris, & parua magnis compoſita non inuideant. Gallorum illic Regum Pariſienſes horti cæteris quidem floribus pretioſè gemmaſcunt,

Horti Byzãtij Othomanorum.

Toletani Regũ Hiſpanorum.

Bruxellenſes Brabantinorum Ducum.

Pariſienſes Gallorũ Regum.

ſed regalibus Lilijs illuſtriùs aureſcunt. Proximus his cryſtallini Sequana liquoris licet ex gemma rigeat, ad obſequium tamen artifici fraude emollitus Regios flores allambere & colere videtur. Nec minùs felici fallacia Viennenſe ampliſſimæ amœnitatis viridarium, Auſtriacorum Cæſarum gloriæ coronarijs & floribus & laureis fœcundiſſimum in gemmei contrahitur imitamenti miraculum. Ad hæc Eyſtadienſis veris læta ſpecies inter Germaniæ floret niues. Neque hìc deſiderantur Salisburgenſes vniuerſa hortenſi amœnitate inclytæ deliciæ, in Germaniæ quidem ſolo amplitudine mirabiles, ſed in gemmeo ſimulacro ingenioſa contractione mirabiliores: vt iam non vetus malorum, ſed recens bonorum Ilias ſuſpiciatur. Hìc etiam totius anni verna formoſitas non modò multiplicis & fontis & lacus, verùm etiam allabentis Iuuauij fluminis liquido limpidoq. ſpeculo decentiùs, quàm fontano liquore fabuloſa Narciſſi forma, geminatur. Hìc immiſtæ ſiluulis feræ, ſine feritate veris ſimillimæ, innocenti mutuoque venatu & vnis capiuntur oculis, & oculos capiunt. Hìc effoſſus in theatrum ſaxeus mons veteris magnificentiæ montes edomantis ſpectaculum integrat ſumptuoſum. Hìc denique opulenti ſplendida maieſtas ædificij, ne perſtringat aciem contemplantium, per circunfuſa vireta gratior interlucet. Tu quoque Mantuana Gonzaga-

Viennenſes Cæſarum.

Eyſtadienſes.

Salisburgenſes.

Mantuani Gõzagarum Ducum.

zaga-

zagarum, Parmensis Farnesiorum Ducum scena hortensis, viridissimis corusca siluulis, liquidissimis vda fonticulis, nitidissimis expicta flosculis, quà Mincij, quà Parmæ fluuiali ambitu munita in discoloribus gemmulis compendiario artificio refulges: quòd hortensium omnium vasto complexu deliciarum pretiosa voluptas nisi gemmeum in exemplar aptè contrahi non potuit. Illic etiam ex aridis horridisque Apennini aspretis floriferas vndas euoluens Arnus, & gemmeus & veri gemellus, priùs Hetrusco Duci cumulata felicitate Magno, quàm Regi aquarum Oceano prodigè tributarius Florentia Tempe in hortensem amœnitatem adeo fœcundat; vt amœnissimæ vrbis ipsum quoque fluuio quondam aspersum nomen felicissimè iam florere faciat. In vno Neapolitanas delicias cumulante Casertini Principis Hymetto fideliter effingendo vix habuit ars ab vniuersis gemmis tam variam & versicolorem lucem; vt vernos colores naturæ lectissimorum florum gemmantem speciem explicantis æquaret. Cæterùm nihil ibi ornatius, quàm Romana floralia, quæ quamuis gemmato imitamento adumbrata clarissima sunt, quamuis in arctum coacta magnitudinem habent maximæ hominum admirationi parem: siue ad portam Næuiam & Neronianos arcus aquam Claudiam in Palatium olim deriuantes Cornelia te mirabundum hospitem detineant,

Parmenses Farnesiorum.

Florentini Mediceorum

Casertini Principis Aquauiuæ.

Romani.

Card. Cornelij.

hoc plausu prosequenda, Venetum florem etiam Romanas ad aquas perennare. Siue Matthæia delectent, vbi Cælius mons amœnitate pæne dixerim cælesti vernat: vbi regia custos, gentilis Aquila, fabuloso Iouis contempto famulatu, in florea specula nidulatur. Siue Perettina te sustollant ad Viminalem non tam arduo situ, quàm hortensi gloria Montem pulcherrimè Altum: vbi familiaris Leo à Dominis & domicilio mite ingenium trahit, dum non in spelæis exulat, sed pro floribus excubat. Siue Pia inuitent tum Pacis templo decenter apposita, quòd pacifera rident viriditate: tum cruentis olim spectaculis nobili Amphiteatro ingeniosè opposita, quòd gemmea florum purpura innocentissimè cruentantur. Siue Farnesiana consideres ad flaui Tyberis liquidissimum aurum appositè sita: quia cælo concolor Farnesiorum flos aureo debet humore nutriri. Siue in veteri Hortorum colle Medicea oculos alliciant; quòd in ipsis pristina omnis eius loci illecebra reflorescat. Siue proxima tum Ludouisia, tum Burghesia contemplere: illa domesticorum testificatione insignium purpura auroque florentissima: hæc amplissimi muri ambitu delicias amplexa vniuersas, pretiosisque Hesperidum hortis multò attentiùs custodita, quòd vigili Draconi perspicacem Aquilam addiderunt. Siue in Quirinali fastigio conspicua suspicias tum Aldobrandina,

Matthæiorũ. Perettorum. Card. Pij. Farnesiorum. Mediceorum Ludouisiorũ. Burghesiorũ. Aldobrandinorum.

na, quibus eò benigniùs, quò propius affulgent ſidera: tum Bentiuola, vbi geminarum bis auſpicatum inſigne Aquilarum amœnitatis regiæ miraculum ſingulare præmonſtrat: tum Barberina, vbi tanquam Romana in Hybla ſub Apum imagine ſuauitas Vrbana mellificat. Verùm vt in eodem Quirinali, & Vaticano colle, ornatu maieſtatis pleniſſimo grauiſſimæ prouinciæ curis ſubleuandis Pontificij eminent horti; ita imitatricibus auguſtiùs enitent in gemmis. Quidni enim coagmentatæ gemmæ, tanquam famulæ ſtellæ, à Romano ſole cum luce maieſtatem trahant? Illic præterea ſplendida ſpecie, vt alibi re ipſa, cum formoſiſſima Vrbe certant proximæ ac ſuburbanæ deliciæ, quæ in Faliſcis Balneariam, & Ciminiam Caprarolæ villam purpurea Conditorum gloria illuſtrant: quæque in Latio Tuſculum ac Tibur exornant, quarum illæ ambitu non ampliſſimo plurimorum Principum voluptati pares in patritiæ nobilitatis coloniam tranſierunt: hæ verò amœniſſimo, quà ſitu, quà opere ſic eminent, vt Romanæ maieſtatis olim Tibure ruſticantis veteres moles non ſua ipſæ magis multiplici ruina, quàm vna Eſtenſi magnificentia obruantur. Ipſe Anio pulcherrimæ ſtructuræ admirabilitate ſuſpenſus, ſuique ad Romana miracula curſus frequenter oblitus totum præcipitantis vn-

dæ

Bentiuolorũ.

Barberinorũ.

Pontificum.

Horti Balneariæ.

Horti Caprarolæ.

Tuſculani Principum plurimorum.

Tiburtes Eſtenſium.

dæ diluuium ad hortenſe diuerticulum innocenter declinat, tantuſque tamque vetuſtus fluuius in ſubſultim ludibundos fonticulos & ſiphunculos obſequentiſſimè repueraſcit. Nouiſſima floret etiam in gemmis Franciſci Caëtani Sermonetæ Ducis voluptas nuper condita & conſita propter oppidum, quod amico floribus Ciſternæ nomine hortos pulcherrimos exigebat. Hæc circunſtantium columnarum aurea forma: hic argenteus, & gemmeus ornatus. Teſtudo ſapphirina, cæloque concolor, ſeu potius gemmeum cælum vitilium herbularum ambitioſos ramulos diffundentium textili è ſectilibus gemmis topiario ita conueſtitur atque opacatur, vt clariùs fulgeat. In pauimento denique ſmaragdino, herbida luce florido, diſcoloribus lapillis multiformes in areolas nitidè variato calcantur quidem opes opuſque nobiliſſimum, at non philoſophico Cratetis contemptu: manus enim pedibus inuident contactus diuturni felicitatem. Hanc ego amœniſſimi horti mediam porticum pulcherrimam; ſi verbis audere tantum liceat, quantum rei dignitas vocabulis maior poſtulat; appellare non timeam florei maris inſulam fortunatam. Poſtquam hìc cæleſtes conuiuæ ſuper inſtrata purpura diſcubuere, inuſitata epularum miracula in auream menſam inferuntur: ſinguli enim miſſus florei ſunt, in florum genera diſcriminati. Quare mirari primò Deorum chorus, & alius alium circun-

Ciſternini Caëtani Ducis.

Dapes floreæ

Deorum allucinatio.

cunſpectare, quid ageret: deinde ieiunum in riſum ora diducere, quòd in illa florea lautitia oculis tantùm naribuſque ſibi epulandum eſſe exiſtimaret. Tum Flora corridentibus, ſeſeque lepido aſtu deluſos opinantibus argutè ſubridens, Experiamur, inquit, an etiam palato ſapiant flores mei: roſamque aurea de lance ſummis digitis præcerptam, pulchrioriſque in roſetum oris inſertam, ſcitulo preſſu morſicatim præflorans addit: Papæ! dum roſa hæc flos nectaris eſt, & flos ambroſiæ; præſtat apem eſſe, præſtat ſugere, quàm olfacere. Quas verò dapes ſibi magis decoras Flora, quàm flores vobis apponeret? Tunc enimuero ſenſere Cælites omnes in terris quoque ambroſiam eſſe Cælitibus ipſis expetendam, cuius cæleſtis ſuauitas epulari bonoque dolo terrenam formam ſubitura non potuit ſuauioris formoſitatis epulas, niſi flores, præſentare. Quis iam dicendo explicet ad agnitas peregrinas epulas Epularium auiditatem? Quis à guſtu eminentem in omnium vultu, atque adeo in feſtiuiſſimis acclamationibus voluptatem? Illa omnium erat vox Deorum vna: Si tam ſuauiter florerent horti; Deos omnes, acclinata maieſtate, ſemper in floſculis colendis ruſticaturos. Hìc ad hilaritatem erugato regio ſupercilio Iuppiter, Cur, inquit, edulium deliciarum alma parens Tellus pulcherrimos floreos fœtus artificioſis hiſce deteriores, vtpote aut fatuo ſapore non appetendos,

aut

aut venenato succo fugiendos paris? Responso aliquantisper expectato, nec accepto, Tellurem Iuppiter inter confertam conuiuarum multitudinem oculis diu quæsiuit, nec inuentam vt abesse cognouit, Et abest, ait, in florei seculi natalitijs magna mater florum? Tum Flora, demiror equidem, inquit, non interesse disertè vocatam. Quanquam fortasse nec dum potuit: sua enim mole prægrauis lentè festinat. Sed iam ego lentissimam grauitatem istam Archimede faciliùs efficaci machina incitabo. Ministrabant regali facie puellæ centum, Auræ leues agilesque, atque inter seduli ministerij laboriosos excursus recursusque odoratæ animæ tenera reciprocatione sine flabello flabelliferæ genialem conuiuij calorem ventilabant. Ex his natu minimam, ore argutulam, vultu roseam, crine auream, lacteoli corporis candidum iubar linea nebula castè vmbrantem, pubescentibus per glabellos humeros versicoloribus pinnis volatilem, extimis tenellis plumulis tremula palpitatione lasciuientibus ipso in otio inquietam Flora sic alloquitur: Age mea festiuitas, mera pernicitas, mea motacilla, Aurilla, Tellurem Deam tardigradam, vbiubi gentium erit, inuestigatam incitatamque tecum huc quàm ocyssimè siste. Vix dum imperarat Flora, cum imperata ferè iam fecerat Aurilla. Vagulo enim volatu immensa terrarum spatia emensa iam erat: nec tamen in terris Tellurem inuenie-

Tellus absens accitur.

uenie-

ueniebat. Quacunque roſcidulas alas concutiebat, ſudum ver impluebat: quacunque halantem halitum anhelabat, extemporalem amœnitatem inhalabat. Deſperauerat poſſe præterea inueniri per amœniſſimos omnes quæſitam hortos: cum, vbi minimè rebatur, tandem reperit. In abdito ignobilique hortulo, varijs oleribus liratim poſitis ordinatim viridicato Matronam proſpicit cruda viridique anilitate meliùs, quàm purpuriſſo, annoſum os fucantem interpolantemque; obeſiſſimam eam quidem, at ſedentario labore operoſam: phrygio enim opere vera olera mentiente matronalis pepli oras lactucis, & braſſicis; cæpis, & allijs, cæteriſque oleraceis imaginibus inſigniuerat; ac tum forte manum vltimam imponebat. Tunc Aurilla flabili murmurillo eloquenter eblandita facilè Telluri perſuaſit, vt nimiùm diu expectata præter morem molemque properaret. Iucundiſſimæ nuntiæ aſpirantibus hilarata blanditijs loci eius olera omnia vultu viridiore riſerunt. Ipſa Tellus inſolito afflata impetu recens elaborato magnificè ſe peplo exornat; leuique curru, quem curulis rapit leo, quàm citiſſimè prouecta, peplum vibrante alludentis Aurillæ aſpiratione, in ſicco velificat. Interea, dum Tellus acciretur, eruditum Iouis nodum vicario Flora reſponſo expediuerat: atque inter multa, quæ nunc referre non vacat, reſponderat, ideo formoſiſſimos terræ filios, florum pleroſque

Olitorio in hortulo inuenitur.

Cur florum pleriq. inſulſi, venenati, inodori.

roſque

rosque aut insulsos, aut venenatos, aut malè olidos, aut saltem inolentes fatua specie colorari: vt ne nimiùm colori credat coloratis præstigijs facilis capi mortalitas: vtque non in herba solùm vanissimæ spei, sed in flore quoque breuissimæ formositatis anguem latere condiscat. Quanquam errauì, nec opus habeo (inquit illa) cibariam hortensium florum suauitatem argutè dissimulare: quando flores omnes nectarei sunt, merumque mel, quod Apes ministræ sedulæ hominibus colligunt, & prægustant. Quærenti præterea Baccho, quis amœnissimæ indolis coquus suauissima illa cupedia in flores vernare fecisset, cum Charitum artificio florida ea bellaria concinnata esse subiecisset Flora; pinguissimi ventris, & pinguioris Mineruæ Deus præter expectationem acutè, Enimuero sic decuit, inquit: è manibus enim Gratiarum quid potuit aliud præter flores existere? Verùm vbi se tandem in conuiuarum conspectum dedit optatissima Tellus, olitorij syrmatis textilem pompam trahens, omnium risu excepta iucundo spectaculo conuiuij lætitiam cumulauit. Flora iussam discumbere conuiuali vrbanitate sic dicitur allocuta. Quamuis sera, tamen ades tempestiua, Omniparens mater. In tempore enim post florea mea fercula secundas ipsa mensas in ista oleraceo textu fertili veste attulisti. Aculeato ioco solito grauior Tellus pauca hæc, & seria. Illusa vilium olerum

Telluris habitus ridetur.

Eiusdem pro se oratio.

figu-

figuris, ignobilique viriditate mihi atra & infelix vestis hæc misericordiam opemque implorat, Flora, non risum & ioca. Damnatæ parentis in vulgarium partum herbularum quidni paratus agresti opere amictus concolor herbescat? Inani iam nomine ad ludibrium mater dicor omniparens; quando cinis & sabulo, nempe sterilis puluis ad floreæ fœcunditatis gloriam eliguntur. Quid hoc artis est repugnare naturæ, terraque genitali relicta satiuas humani generis delicias è cinere arenaque demetere? Si placet floream ætatem diuturnam, stabilemque fundare: non leuis puluisculus, sed solida tellus fundamentum esto. Si quid merui olerum opportuno fructu, florum vbertas honoraria remuneret. Si patritiam inter Deos matronam oleraceo virore vulgaris palla dedecorat; vestro Cælites suffragio, tuo Flora beneficio floridæ purpuræ nobile syrma condecoret. Audita Deorum omnium assensu atque approbatione Tellus suam feliciter causam perorauit. Nam florali conuiuio soluto cælestis Senatus consultum per vernum præconem Zephyrum in hæc verba recitatum est. Quod felix Floræ, bonum floribus, faustumque florum cultoribus sit: cum, quod nimiùm diu non minùs in animorum indole, quàm in annorum nomine regnauit, ferrum longè lateque iam propagato florum cultui seruiat; in floralibus Deorum omnium comitijs, Flora rogationem ferente, cætero-

De floreo sæculo, deque hortensi terra Cælitum edictum.

terorum Senatu Deorum censente, ferreæ floream decoro, aptoque transitu nomenclationem subrogari placuit: & appellatione ferruginea detersa, à communi mortalium studio erga flores floreum seculum appellari. Illud præterea floriferorum hortorum coloni omnes inuiolatè seruanto, quod, magna matre Tellure ad eundem Senatum referente, sancitum est: vt, superuacanea cineris sabulique cum terra permistione antiquata, pura puta hortensis humus immisto pridem fimo iam putri, atque in ipsam terram transformato, frequentique olerum fœtu nimia pinguedine depasta, subpinguis progenerandis floribus vsurpetur, atque olitoriæ fœcunditatis beneficio florida gratia referatur. Hoc tam iucundum tamque iustum edictum genialibus comitijs peractis, ne cui florum studioso ignoraretur, Iouis Floræ gratificantis iussu à volucri cursore Zephyro singulis hortorum postibus præfixum est.

FLO-

oream
subro-
deter-
res flo-
rifero-
uanto,
natum
cineris
pura
o iam
o, fre-
epasta,
, atque
a refe-
m edi-
lorum
ntis iuf-
torum
LO-

FLORVM NOTAE LIBER SECVNDVS.

Narcissorum notæ.

CAPVT I.

QVID hortorum cultori turpius aut etiam nocentius, quàm flores, nempe familiam suam, de facie non agnoscere? Nam quî suis quenque locis aptè disponere, atque educare possit; nisi lineamenta formasque distinguat? Et quanquam multiformes florum natales indiscreta specie, & concordi figura simillimi nequeunt internosci: complures tamen sunt aut claro, aut certè obscuro discrimine notabiles, quorum, vt licuerit, notas persequemur. Neque verò hìc vniuersos, sed eos duntaxat flores suis coloribus exprimemus, quos nostri exhibent horti; vt necessitati pariter, & breuitati consulamus. Illud

Cur flores colono prænoscendi.

Complures indiscreti.

Bulbacei pleriq. aut hyacinthi, aut narcissi.

R. Dodon. stirp. Hist. Pempt. 2. l. 2. c. 18.

autem præmonitos cultores volo, è bulbaceis floribus, qui plurimi antiquitati prorsus ignoti, atque anonymi coluntur in hortis, narcissos, aut hyacinthos ab erudita plerosque posteritate censeri: & grandiores quidem ad narcissinum ordinem, minores ad hyacinthinum reuocari. Narcissus à narce dictus, quòd aliena grauet capita, suum priùs prægrauauit; cum fabulosus vmbræ suæ amator puer è fontani speculi sincero nitore malè sibi notus, atque è frigidis aquis tabificam flammam trahens, ex homine in caducum florem dilapsus est. Etiam nunc mutatæ formæ studiosus ore vernat multiformi. Aut enim simplici foliorum textura tenuior, aut multiplici habitior est. Nunc argenteo, nunc aureo pallore veteres curas præfert. Medius flos, quem ab imitamento calicem cum recentioribus in posterum appellabo, inter lactea folia aut suauiter concolor lactescit, aut splendidè decolor aurescit, aut circa summam oram croco illitam lepidè rubescit. Sed quis coloris, magnitudinis, formæque inexputabiles varietates enumeret, natura cultuque ad assiduam nouitatem conspirante? Nostris autem hortis familiaris potissimùm est, qui colore totus argenteo suffunditur; vt à medio candido calice in pateræ formam depresso argenti patera Italico vocabulo nominetur. Neque tamen huiuscemodi narcissus vno argenti candore, sed sulphuris quoque pallore pingitur.

Narcissi nomen vnde.

Plin. l. 21. cap. 19.

Narcissus genere, & colore varius.

Narcissus totus candidus flore simplici polyanthes.

Narcissus colore sulphureo, flore simplici polyanthes.

gitur. Idem præterea in plura genera diſcriminatur. Alius enim præmaturè, ſerò alius vernat: alius minutos, modicos alius, alius peramplos in flores è caule ſummo ſe diffundit: alius denique foliorum ſimplici ſerie, alius multiplici componitur. Hic ergo tum candido, tum pallido colore narciſſus à cæteris narciſſis diſcrepat floreis folijs anguſtioribus, & calice breuiore. Virentia quoque folia ſæpe anguſtiùs patent, longiùs porriguntur, læuiora & rigidiora ſunt. Nec eadem omnibus tinctura. Candidum allij virore albida, & veluti rorulenta; pallidum myrti exemplo viridiſſima conueſtiunt. Bulbi membranas extimas color auſterus infuſcat; intimas tunicas dilutus dealbat: magis compacta forma ventrem deprimit, ceruice modicè producta. Quin etiam iſto eius, qui folioſo floret argento, bulbus depreſſior eſt. At verò maioris floris bulboſa parens vaſtiore corpore, ventre oblongo, procero collo, ſpadicis coloris dilutioribus tunicis notabilem in modum inſignitur. E folioſis albentibus narciſſis Byzantius, ſiue Chalcedonius perplacet, & colitur. Hic tum præcox, tum ſerotinus membranacea primùm vagina includitur, quæ longum in alabaſtrum, vt ſimplicis floris folliculus, non faſtigiatur; ſed rotundiore gremio latiùs tumet. Ea demum dehiſcente numeroſus, & formoſus partus excluditur. Deni aut duodeni fratres ex vno caule penduli ſæ-

Narciſſus Byzantius polyanthes, albo flore luteoq. calice multiplex.

pe numerantur. Alba folia densissimo congestu bene compactum tribuuntur in florem. Media foliola vario atque multiplici flaui calicis mæandro intercursante vndatim, intercisè, permisteque implicantur. Subsimilem alium narcissum, sine medijs albis foliolis densato, atque in rugas replicato flaui coloris orbe multiplici cristatum, nimiam in sobolem luxuriantis bulbi decorum abortum esse constanter affirmant obseruatione diuturna experientissimi cultores: quòd & numeroso fœtu effœta radix, & adnata posteritas nondum per ætatem satis robusta floribus explendis idonea non sit; cum deinde, vbi iustam in rotunditatem adoleuerit, prioribus pares, atque adeo æquè foliosos flores progeneret. Alij verò, & quidem callidi rerum æstimatores existimant, certis è bulbis minore vi præditis mutilos eiusmodi partus perpetua stabiliq; lege existere: nec desunt, qui eosdem, vtpote Epidauro missos, Epidaurios appellent; ac duplici potissimum procerioris caulis, maiorisque floris nota distinguant. Equidem (vt erudita dissidia ista componam) non negauerim, ex imbecillis radicibus hæc interdum speciosa monstra posse progigni; simulque inueniri crediderim radices alias ita natura constitutas, vt flauentibus tantùm crispulis cristis albidos partus suos exornent. Vtriusque foliosi narcissi caulis herbaceus de more nudus, concauus, atque striatus digitali ferme crassitudi-

C. Clus. Rarior. plant. Hist. l. 2. cap. 13.

Narcissus Epidaurius.

ne

ne, & pedali longitudine aſſurgit: virentibus folijs
nonnihil carinatis, & paulò, quàm in ſimplici nar-
ciſſo, laxioribus circunuallatur. Bulbus carne in-
tus candicat, conueſtientibus tunicis foris nigricat,
& in rotunditatem conglobatur: præcox magni-
tudine noſtratis narciſſi bulbum æquat, ſerotinus
etiam ſuperat. Hic etiam illo, qui præmaturè flo-
ret, magis compactus & rotundior ad florem dif-
ficilis & moroſus eſt, frequentemque in rotunda
baſi cariem trahit. Non ſolet in ſemen exire in
florei fœtus præſtantiam exhauſta vtriuſque fœ-
cunditas. Eminet folioſus alius duplicis generis
narciſſus, corniculati nomine inſignis. Minor ſex
alba folia minuſcula in orbem expandit: in vmbi-
lico aureum calicem criſpantis auri pleniſſimum
porrigit: inde ſex flaua cornicula in ſtellam didu-
cta ſurrigit. Quaternos quinoſue flores profert,
ac ſuſtinet caulis, priore tenuior atque humilior.
Ab radice folia exeunt prolixa, gracilia, mollia, &
ſubalbida. Bulbus denique ſubeſt à vulgatis nar-
ciſſinis vna corporis menſura paulò breuiore di-
ſcretus. Maioris bulboſa radix vulgaris narciſſi
bulbum adæquat, ceruice perparum extante: folia te-
nuitate, ac prolixitudine ſuperioribus non diſſimilia
minùs pallent: ſcapus inſigniter procerus in duum
triumue ferè palmorum longitudinem procurrit.
Complures è membranaceo inuolucro flores quà
proſpero, quà abortiuo partu excluduntur, quo-

Narciſſus corniculatus minor, & maior, polyanthes.

rum folia flauentis lineæ ductu eminulo intermeante liberaliter colorantur. Vt igitur vides, vterque narcissus cornibus armatus longè fugiendus non est: non enim fœnum habet in cornu, vt vulnera præcaueantur; sed odoratum aurum, vt oculi naresque suauissimè feriantur. Iam verò ne qua narcisso desit opulentia, præter argentum etiam aurum totam floris bracteam opulentat: siquidem inter simplicis composituræ narcissos & folijs, & calice aureus in pretio est. Hic discoloris auri, variæque aut conformationis, aut amplitudinis leuibus momentis pulchrè dissidet à se ipso. Superioribus albis narcissis caule, florumque pensili congerie similis, folio, bulboque differt: illos enim foliosior, hunc rarior plerunque silua distinguit: illi bulbum ipsum rotundant, hic in pyri effigiem turbinat: circuntegentes tunicas illorum plerique fuscant, hic modicè rutilat. Simplicium denique narcissorum ritu triangularibus folliculis nigrum, & inæquale semen includit. E minusculo narcisso aureolo, à reliquis vna breuitate seiuncto bulbulus pendet rotundus, & nigellus; decolor nempe decori floris appendicula. Verùm illi ditiores narcissi sunt, qui frequentium foliorum flauentibus bracteis aurescunt. Et in his genera variant. Alium videbis à siluis oriundum è pallido bulbulo pusillum æquante narcissinum bulbum, qui de iunceis folijs nomen Hispanum traxit, inter angusta,

Narcissus totus flauus polyanthes.

Narcissus siluestris stellatus.

ob-

oblonga, tenuia, carinata, & pallidula folia ferè palmari, gracilique cauliculo innixum prosilire; & creberrimis folijs in stellam distributis confertim coagmentatum, albo giluoque confusis in paleæ speciem colorari. Subsimilis alius rosea specie, bulbo & flore paulò amplior, & coloratior à collaris rugati crispissimo imitamento Gallicum Frasei nomen adeptus raro floret, florea membrana ægrè dehiscente, ac plerunque vitium faciente. Sed excellere se cæteris ipso vulgato iam nomine significat septentrionalis, siue siluestris narcissus, cui Roseus maior nomen est. Is enim luteæ foliosæ rosæ decora suppari gyro complexus media floris folia calicis loco densissima complicat, & crispat; simili quoque auro colorat, folijs alijs quà luteis, quà pallidis, quà herbaceis per ambitum congestis, & explicatis. Illud præterea familiare ipsi est, vt à foliorum densitate, & copia particulatim effloreſcat. Etenim extremis folijs marcentibus & præmorientibus, mediæ conuolutæ paniculæ paulatim euoluuntur in flosculos. Quanquam illa florea congeries raro difficulterque digeritur, ac dehiscit ad plenum. Roseus hic narcissus, siue narcissina rosa solitaria scapo insidet bene firmo, anguloso, duos circiter palmos alto; ac, tanquam ipsa sibi onerosa, nutat. Ex imo folia modicè consurgunt, liberaliter patent, mucronem retundunt & rotundant, in viridi pallent. Bulbosa radix pro-

Narcissus siluestris roseus minor.

Narcissus siluestris roseus maior.

pe

pe rotunda exteriores tuniculas diluto colore ferrugineo suffundit. Iunceo folio, amploque tum flore tum calice narcissi plerique saturo colore lutei sunt, & prope inodora pulchritudine tantùm spectabiles, necnon eodem in genere multiformes.

Narcissus iúcifolius maior, amplo calice, & folijs conuolutis.

Alius enim foliorum oras nonnihil vtrinque conuoluit, calicisque semuncialis serratum, & sinuosum labrum diducit. Ad hæc singulos, binos, atque adeo senos interdum flores, folijs totidem in orbem compactiles è folliculi sinu excludit. Scapum gracilem, concauum, rectum, pedaneum, atque ex nobilissimi cultoris obseruatione simplicem excitat. Si quando autem plures coniunctim caules emittat; multiplicem bulbo fertilem florum sobolem adnatam esse significat. Bina, aut etiam terna profert ab radice folia pedalis, aut certè maioris longitudinis, angusta, cuspidata, carinata, fusco virore herbida, & succi plena. Bulbum subiungit substricto ventre oblongum, collum non raro detorquentem, diluto exterioris tunicæ colore spadicem.

Alius folijs continuatis.

Alius explicata, & coniuncta, imò inuicem superuenientia folia perpetuo velut orbe continuat: saturatiore colore lucet: angustiorem calicem magis crispat: superiore infœcundior quaternos circiter extrudit flores: eodem viuacior seriùs deflorescit: languidam suauitatem olet: ima folia mensura breuiore profundit: bulbum subijcit forma consimilem, sed aliquan-

quantò contractiorem. Alius demum angustioribus floreis folijs in stellam diradiatis teretem æquabilemque calicem exporrigit. Nostrate sub cælo binis ternisue floribus auarè vernat: folia itidem carinata latiùs explicat, & parciùs producit: bulbo gignitur persimili, sed longè minore, minusque ceruicem detorquente, necnon subnigris inuolucris tunicato. At verò narcissus iunceis folijs odoratus, ac totus liberaliter aureus, superioribus inodoris minor, à soli natalis nomine Hispanus, à medica vi (vt Remberto Dodonæo placet) vomitorius & simplici, & multiplici foliorum serie flauet. Ille florum folijs mucronatis, aut orbiculatis; coniunctis, aut deiunctis: ipsis quoque flosculis præcocibus, aut serotinis; grandiusculis, aut minusculis; binis ternisue, aut etiam denis pluribusue ex vnoquoque cauliculo emicantibus varius; ac partim vnicaulis, partim multicaulis est. Hic verò vt plurimum singulos, binosue; vt maximè quaternos, aut quinos vnico è caule flores promit, floreum gelsimini, malique Medicæ halitum suauissima temperie olentes. Vtriusque caules saturatior viriditas, inoffensus læuor, ac teres rotunditas compares facit. Veruntamen duplex eosdem nota discriminat. Illos enim proceritas ferè bipalmis extendit, hos pusillò breuior longitudo contrahit: illos continuum foramen vacuat, hos fungosa quædam natura modicè obstruit.

Alius calice tereti, & folijs angustioribus.

Narcissus iũcifolius minor odoratus simplex, & multiplex.

Stirp. Histor. Pempt. 2. l. 2. cap. 22.

ſtruit. Folia pariter viridantia, oblonga, rotunda, carnoſa, læuia, & planè iuncida. Bulbuli plerique globoſi: minùs plerunque vtiles oblongi, diſſipatis in longitudinem viribus: rotundi feraces, toto in floriferos niſus collecto corpore. Idem omnibus color: extima enim pulligine nigricant. Hoc etiam inter vtrunque narciſſum conuenit, vt longulos proferant è membranacea theca floſculos, quibus ille triangularia capitula ſubijcit, flore dilapſo turgentia, & nigelli anguloſique ſeminis fœcunda: hic autem longulis tantùm pediculis inſiſtentes, nulloque ſeminali folliculo capitatos parit, genitali conatu in floris plenitudinem effuſo. Triplex eſt præterea Hiſpano ſuperiori luteo non abſimilis, albo colore vernus narciſſus. Prioris oblongus bulbulus iuncea foliola fundit humi repentia: minutum, inolentem, informem floſculum, Martio menſe tempeſtiuum Romanis in hortis ægrè raroque aperit. Alter grandiuſculus, Hiſpanique narciſſi partibus cæteris gemellus, albore ac fœtore diſcrepat. Huic æqualis tertius candida folia ſulphurei coloris calice diſtinguit. Vterque continenti foliorum ſerie floreum orbem circinat. Eſt etiam, qui è longulo ſubſtrictioris ventris bulbo caulem ante folia impellens, binis terniſue, candidis, & leuiter odoratis floſculis per autumnum vernet Hiſpano par, viridiſſimus, planeque iunceus minimi pretij narciſſus. Silentio diſſimulandus

Albus minor.

Albus maior.

Albus ſulphurei coloris calice.

Albus autũnalis.

dus non est satis elegans iunceis itidem folijs, albidoque colore in sulphureum procliui, & reflexo flore narcissus alius; cuius è radice bulbosa, nuci Ponticæ, aut Hispani iuncei narcissi bulbulo exæquata, rotunda, candida, membranaceo inuolucro infuscata, numerosis tenuibus albisque fibris bene comata, exiliunt quaterna vel quina folia, vt in proximè superiore narcisso iuncea, prolixa, angusta, modicè carinata. Medius consimilis caulis Aprili mense fastigiatur in quaternos aut quinos flores oblongos, diluto sulphureo colore pallidos, sex folijs sursum reflexis supinos, deuexis ceruicibus pronos, semuncialem aut longiusculum & inæqualiter sinuosum calicem porrigentes, leuissimè odoratos. Corruptis floribus summi caules triangularia turgescunt in capita, exigui, orbiculati, nigri, læuisque seminis plenissima. Pseudonarcissos Hispanos Clusius vocat siluestres Dodonæi narcissos, qui sena inter folia velut in alas explicata medium prælongi calicis tubum, repandas per oras fimbriatum crenatumque, in tubæ modum exertant; ex qua Italicum quoque nomen hauserunt. Vt meritò fabulari quis possit, Famam volando, buccinandoque fessam genialibus tantisper in hortis conquieuisse, dum reficeret vires: vtque hospitalibus flosculis appositam referret gratiam, è suis conditum insignibus nouum florem, nempe alatum tubulatumque narcissum

Pallidus folijs reflexis.

Pseudonarcissus Hispanus.

Rarior. plant. Hist. l.2.c.17.
Stirp. Histor. Pemp.2. lib.2. c.23.

sum

ſum floreo populo addidiſſe, amantis hortos Famæ buccinatorem. Harum verò florentium tubarum, muta ſpecie ſuauiùs argutarum, quàm quæ ſtridulo ſtrepunt ſono, aliæ aurea bractea flaueſcunt; aliæ argentea candicant; circa aureum aliæ tubum circunfuſo foliorum veluti cupro expalleſcunt; hunc aliæ cupreum pallorem media flauente linea inaurant, ac totum prægrandem tubum verno illinunt auro; alias mirè degenerantis ſeminis inenarrabilis varietas colorat; alijs præterea diffuſior, alijs eſt menſura contractior; aliæ denique ſimplici gracilique tenuem, aliæ replicato confertoque tubo pleniſſimam publicant voluptatem. Et his quidem poſtremis forma præſertim quadruplex. Aut enim tubus in tubum inſeritur; aut ſimplici tubo denſiſſima folia innaſcuntur; aut grandior flos denſè fartus vbertate plerunque rumpitur, folijs in roſei narciſſi ſpeciem confuſis; aut demum ſimilis tum ſimplici, tum duplici foliorum ambitu floſculus tubulum exerit folioſa fartura pariter denſatum. Pſeudonarciſſis vniuerſis pro cuiuſque florum amplitudine proceri caules; folia ſurrecta, prolixa, lata, in canaliculum concaua, minimè mucronata, & languidè virentia; bulbi oblongi, quorum extimæ tunicæ dilutiore ferrugine imbutæ raris, & fuſcis eiuſdem ſaturi coloris lineis in longitudinem intercurrentibus diſtinguuntur. Sunt, qui ſentiant à maio-

Pſeudonarciſſus pleno flore quadruplex.

iore roſeo narciſſo pleniſſimum pſeudonarciſſum, ſiue (vt alij nominant) narciſſum alterum maximum ſeptentrionalem, qui calicem implet, & folia duplicat, nullo diſcrimine ſeparari. Veruntamen vt folio, & caule inter ſe congruunt; ſic bulbo, & flore diſſentiunt. Huius enim bulbus, vt vulgaris etiam pſeudonarciſſi, longior collum quadantenus obliquat; flos tubulatum calicem folioſo ſæpe farto, nimioque madore fatiſcentem nonnihil exporrigit. Minuſculi flore ſimplici pſeudonarciſſi vt floſculorum coloribus, ſic bulbulorum figuris variant, ceruicula in quibuſdam proceriore: ſemper tamen aliquod maiorum inſtar in puſillis eminet. Qui verò parua geminant folia, & caliculi tubulum addenſant, aut ſaltem hunc pleniſſimè folijs infarciunt; minutulis funduntur è bulbis, grandiores bulbos pleni floris feraces, ſi non magnitudine, certè figura exæquantibus. Folium protenditur palmare, prætenue, pallidum. Caulis itidem exilit breuis, & concolor. Pulchrè mentitur & nomine, & re narciſſum pſeudonarciſſus montanus, in Luſitanis & Cantabricis iugis frequens. Hunc iunceo folio & cauliculo flexilem, flauo alboue flore in ſena plerunque anguſta folia expaſſo pinnatum à medij caliculi cono in calathi ſeu nolæ figuram oblongo, repando, & ſæpe fimbriato campanulam Hiſpani; flauum caliculum, & flauam violam Martiam Auſtriacæ matronæ vo-

Pſeudonarciſſus pleno flore maior.

Pſeudonarciſſus ſimplici flore minor.

Pſeudonarciſſus pleno flore minor.

Pſeudonarciſſus iuncifolius.

C. Cluſ. Hiſt. plant. l. 2. cap. 17.

næ vocant. Subiectum flosculo caput nigro, rotundoque semine impletur. Bulbulus rotundus, intus candidus, foris nigellus iuncei folij narcissinum bulbum prope indiscreta facie repræsentat. Narcissum maximum amplo calice, à magnitudine incomparabilem multiplicis esse generis inuenio. Est enim, qui tam pertinaciter flauet, vt eodem, quo vixit, ore & colore moriatur. Hic senis folijs continuatum in orbem latè explicatis, medium crispulum calicem ab imis angustijs paulatim ac modicè sese laxantem in vncialem longitudinem exerit. Subtenuem caulem ad binos palmos extollit. Folia surrigit siluestris more narcissi laxa, prolixa, retusa, incana. Bulbum subdit siluestris itidem narcissi bulbo consimilem, sed magis compactilem, colloque nonnihil obtorto notabilem. Alter huius gemellus cætera, vno veluti vultu degenerat: flauum enim colorem, quem nascens præfert, in sulphureum, siue albidum senescens mutat, & folijs angustioribus, rugosis, atque vtrinque leuiter conuolutis floreum orbem minimè continuat. Tertius verò tristioris indolis frater eo colore dehiscens nascitur, quo superior moritur: & velut appetentem mortem pertimescens paulatim exalbescit, luteo per oras calice. Illud etiam differt, quòd calice folijsque latioribus, atque his etiam nonnihil continuatis prior floret. Candidus præterea Romanis in hortis visitur fo-

Idem Cur. poster. p. 60. Narcissus maximus, siue incomparabilis. Perpetuò flauus.

Ex flauo in sulphureum languens.

Sulphureus summo calice luteo.

Candidus maior, & minor.

lijs floris aliquatenus diuersis duplex, maior nempe discretis, minorque coniunctis: vterque cæteris magnitudine suppar: illius caulis ferè bipalmis, & gracilis; huius autem paulò breuior: maioris folia, quàm vulgaris, tenuiora & angustiora; minoris quàm maioris, magis lata minusque longa: vtriusque bulbosæ radices candore formaque similes pyrum superbum æquant, ceruice modicè porrecta. Est etiam proxime superioris bulbum adæquans, folijs æquè candidis flauoque calice narcissus maximus, itidem maior & minor: sed calix est minori coloratior. Postremus in Casertani Principis Andreæ Matthæi Aquauiuæ principes flores merito cultu excipientis nobilissimis hortis alitur narcissus sanè incomparabilis, confertissimis nempe sulphureo colore folijs singularis. Narcissus serotinus montanus, aut eius planè gemellus (Musartum vulgus appellat) bulbaceæ radicis exteriore tunica subalbida, magnitudine media, ventre vtrinque substricto, corpore oblongo, ceruice modica illius narcissi bulbum ex parte refert, qui cameli collum simplici producit in flore. Appetente iam vere folia trudit prolixa, angusta, mollia, prasina, siue narcissinis similia. E teretis, pedalis, glabri, fungosique caulis apice ternos sæpe, quaternosue mense Martio suspendit flores, sena niuei candoris folia, vulgaris narcissi folijs laxiora, & flaccida stellæ modo decussantes, patulo sulphurei coloris caliculo crocea fimbria ornato distin-

Candidus calice flauo maior & minor.

Sulphureus flore multiplici.

Narcissus montanus serotinus, flore simplici candido, calice luteo.

guentes, digna etiam pulchro corpore anima odoratos. Duplicem hìc habeo ſeri floris, extremo nempe Martio, vel ineunte Aprili vernantis ſubtexere narciſſum, alterum Narbonenſem, Anglicum alterum. Priorem præcipuè diſcriminant bulbus oblongus, modicus, fuſci palloris membrana tunicatus; anguſta folia, & erecta; flos albus, flauo calice ferè vnciali, nonnihil repando reflexoque diſtinctus, incomparabili narciſſo contractior, in vnoquoque palmari caule ſæpe multiplex. Poſteriorem non abſimilem dignoſces tum ex bulbo grandiore, in ventrem diſtento, in ceruicem extenuato, membranaque ferruginea circunſepto; tum ex folio breui latoque; tum ex ampliore flore luteum calicem æquabiliter tubulatum porrigente. Longa ceruice narciſſos camelini colli nomen ab imitamento appoſitè deductum notat. Merum puerperæ Floræ lac in hoſce flores candoris eximij concreuit. Ex his plebeius alius, & ſenis tantùm folijs pauperculus, atque inglorius candidatus à nobilium hortorum aditu diſtinetur. Vnum diluto aridæ paleæ colore pallidum, & veluti ſordidatum hortorum exilio liberant coloni, vtpote Byzantio translatum & rarum. Adeo raritas etiam deformitati pretium facit. Alius folioſa prætexta per flaui calicis fimbriatas oras purpuraſcente conſpicuus, & nobilis in patritios hortos admittitur. Caules ferè bipalmes plerunque ſingulos flores, binos inter-

Narciſſus Narbonenſis.

Narciſſus Anglicus.

C. Cluſ. Rarior. plant. Hiſt. l. 2. c. 12.

Narciſſus lõga ceruice.

Simplex candidus.

Simplex pallidus.

Multiplex candidus.

interdum ſuſtinent. Proſiliunt ab radice folia prælonga, tenuia, mucronata, ſubpallida. Bulbacea radix pallidæ cutis, modicique ventris in collum abſumitur, quod in folioſi quàm in ſimplicis floris bulbo productius eſt. Virginienſis narciſſi bulbus cupreſſini hyacinthi bulbo modica magnitudine atque oblonga forma ſimillimus, colore diſtat. Is enim ſubrubet, hic albicat. Folia puſilli pleno flore ſilueſtris narciſſi folijs prorſus congruerent, niſi aliquantò longiora validiùs virerent. Ex viridi pallens caulis in palmum aſſurgit. Flos in ſemhiulcæ Perſicæ tulipæ grandiorem figuram dehiſcens obſoleto candore inficitur, dilutoque ſenſim rubore conſpergitur. Narciſſus Indicus lato folio narciſſino, flore rubro liliaceo, album ſcilicet lilium imitante, quem Iacobeum adhuc vulgus appellat, extremi Maij, aut ineuntis Iunij caloribus citatus, antequam folia exeant, ita properat. Floreus thyrſus emicat enodis ac læuis, craſſitudine propemodum digitali, ac duorum quandoque palmorum proceritate viſendus. Apex membranacea concluſos vagina primùm turget in calyces: tum ea dirupta quatuor ſæpe ſoluitur in flores ſtriatis ſex folijs deorſum reflexos, è craſſioribus pediculis in decuſſem diſpoſitis pendulos, purpura in crocum languente coloratos, ſex ſubalbidis ſtaminibus longiuſculis in luteas appendiculas deſinentibus, medioque ſtamine ru-

Narciſſ. Virginienſis flore purpuraſcente.

Narciſſus Indicus è rubro croceus flore liliaceo.

bente cæteris longiore capillatos. Vbi flos membranæ moram rupit, aut certè vbi defloruit, bina siue etiam terna existunt folia, narcissi marini siue hemerocallidis folijs latiora & viridiora, minuto sæpe minio guttata, summa parte subrubentia, non admodum longa, in hiemem vsque diuturna. Bulbacea radix & figura, & magnitudine hyacinthinæ compar exuberante rubore aspergitur, & citra floreum partum parens miniatula præfloret. Alius Indorum narcissus rarior, & nobilior in hortis primùm Casertanis factus est Italicus. Magnitudine formaque candido lilio par, floreis folijs magis continuatis minusque resupinis dispar, florum numero superior, albo rubroq. blandè temperatis circiter septembres calendas expingitur; vt ipsius lacte & sanguine pulchritudinis coaluisse videatur. Albidæ membranæ rupto inuolucro conniuentis primùm folia floris modicè rubent, coloratioribus tantùm lineis in longitudinem virgata: in calathi deinde imaginem diducta adulto pudore suffunduntur. Adeo vel in floribus pudibunda pulchritudo publicam lucem erubescit. Toto denique senili vultu rubicundiore, dum deflorescunt, floridiora sunt. Imus vmbilicus intus forisque flauet. Sex inæqualia stamina ima parte candicantia, summa subrubentia lunatos in crocos ex viridi flauentes desinunt. Septimum & medium stamen prolixius, itidemque coloratum

Narcissus Indicus liliaceus saturo colore purpurascens

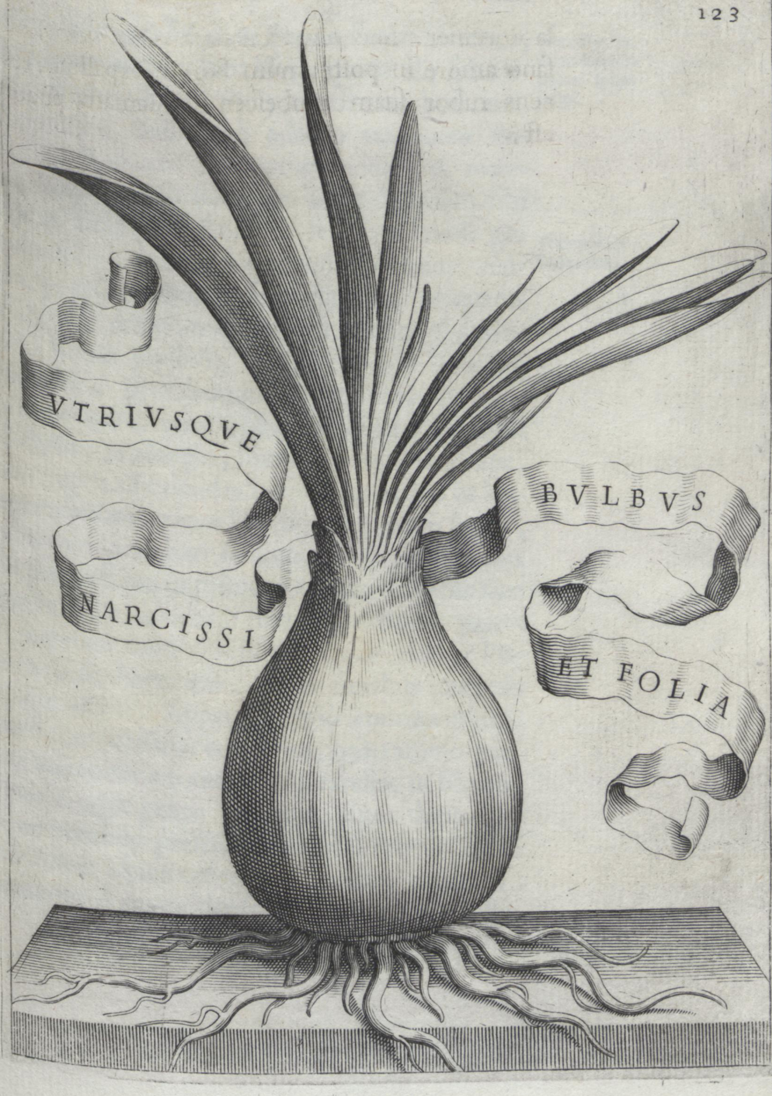
apice

apice nullo insignitur. Viceni pluresue flores è pediculis satis crassis, binos seu ternos digitos longis, ex atro virentibus, & siue deuexis, siue arrectis modò in orbem penduli, modò in siluam prominuli, necnon particulatim dehiscentes summum caulem coronant. Caulis ipse rotundus, digitum crassus, ac prope bipalmis ex viridi obsolescit in rubidum. Folia liliacei viroris, & narcissinæ magnitudinis, arefacto iam flore, à latere caulis enata in ipsum caulem incumbunt. Bulbus Neapolitano in tepore scillam prope exæquat, Romano sub cælo minùs tumet; instar eriophori summo sub cortice membranaceo lanosus extra pallet; nec florem fert, nisi ad iustam punici mali molem adoleuerit. Et hic narcissus more cæterorum sementat, parco tamen prouentu. Non absimili forma minùs formosum misit India narcissum alium, qui contractiore bulbo, caule tenuiore pedali & inæqualiter rotundo, florum quoque minore & numero & magnitudine, facie dilutiore, à proximè superiore degenerat. Vterque tamen tam decenter, tam modestè rubet; vt ipse pudor vel in florem transierit, vel in flore seipsum expinxerit. Quare, si suo sibi colore flos hic nomen inscribat, rectiùs, quàm narcissus, flos pudoris appelletur. Vtinam tam verecundè rubuisset, cum se Narcissus aspexit: candidiore profectò fabu-

Narcissus Indicus liliace° diluto colore purpurascens

la floruiſſet. Iam verò, quando roſeus vultus inſano amore in poſthumum florem expalluit, recens rubor ſuam erubeſcentis inſaniam pudor eſt.

Indi-

VTRIVSQVE
NARCISSI
BVLBVS
ET FOLIA

Indicu
ſphæra
cum c
alij vo
ruit: f
ſtatis f
ſuam
tulatus
trem
uis ter
ducit:
hyacin
plitud
præcra
Floris
ceam c
exuber
ſubnaſ
atque v
oris an
guis tr
amabil
florum
latim i
Scapus
tus, ex
parte f
Fundu

Indicus latiſſimis folijs, & florum forma liliacea, ſphæralique ambitu narciſſus; quem alij ſphæricum ornithogalum, moly maximum Indicum alij vocant; Gallici ſoli aduena nunquam floruit: ſed Romanæ tandem amœnitatis & maieſtatis hoſpes effuſo flore pro riſu felicitatem ſibi ſuam in Tranquilli Romauli felicibus hortis gratulatus eſt. Bulbus longè ſcillino maior ventrem propè rotundat: ferrugineum, & quamuis tenue, duriſſimum tamen corium ſuperinducit: imam partem, vt in botryode odorato hyacintho, protuberantem pro corporis amplitudine latè circinat: fibras minimi vice digiti præcraſſas, prælongas, immortaleſque diffundit. Floris vagina ad calendas Septembris exiſtit in lanceam cuſpidata, ternos lata digitos, quinos longa, exuberante cinnabari ſaturata. Poſt decem dies ſubnaſcente ſcapo in palmum exerta, turgente iam atque vrgente numeroſo fœtu, in geminas partes oris anguinei modo latiſſimè hiaſcit, non vt linguis triſulcis horribilis, ſed vt floribus plurimis amabilis micet. Apparet primò conniuentium florum confertiſſima congeries, quæ ramoſo paulatim incremento rotundam ita rareſcit in ſiluam. Scapus exurgit prope bipalmis, binos digitos latus, ex rotundo preſſior, ex viridi rubens, qua parte ſolem aſpicit coloratior, ſumma capitatus. Funduntur è capite denſioris more capillitij frequen-

Narciſſus Indicus flore liliaceo ſphæricus.

Tranquillus Romaulus.

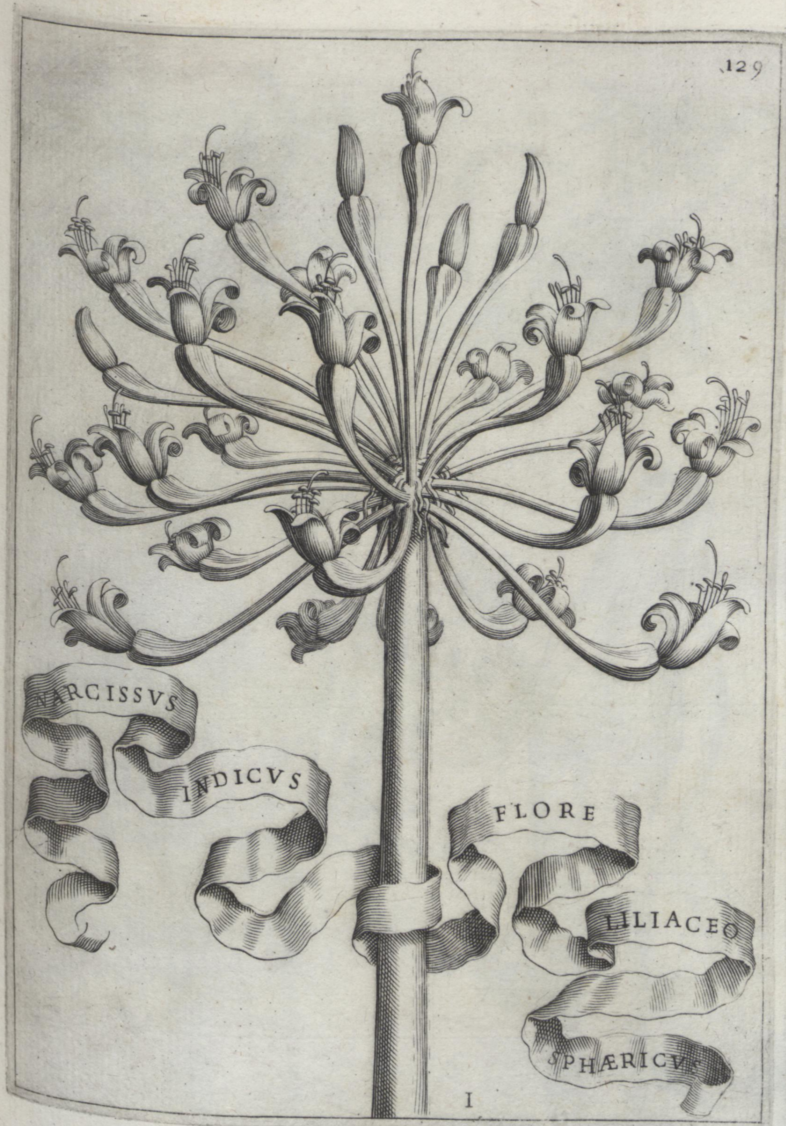
quentes, prolixæ, ſuauique rubore viſendæ laciniæ: quibus internati radiata rotunditate porriguntur cauliculi triangulares, palmo longiores, minuſculum digitum lati, interfuſo rubore virentes, in capita extumidi tuliparum triquetro folliculo, ſeu præferratæ triſidæ clauæ ſimillima. Plerique inſtar candidi camelino collo narciſſi ceruicem deflectunt: recto rigidoque nonnulli ſtatu circunſtant. E ſingulorum verticibus eminent ſurſumverſum ſpectantes elegantiſſimi flores, rubro conuolutoque montium lilio æquales, nec abſimiles, quippe phœniceo rubore colorati, & folijs quinis natiuos in cirros reflexis calamiſtrati, exteriore folio cum ſtaminibus aſſurgente: quæ ſanè conſpicienda ſtamina ſic extant. Sena læto colore punicea in totidem verſatiles apices primùm flauos, & grandiuſculos; deinde contractiores, ſubter ſuſfuſculos, ſupra exalbidos, & veluti farina conſperſos degenerant. Septimum ſine apice piſtilli facie productius, craſſius, longa vtrinque rimula interſecante ſtriatum, ſumma parte recuruum pariter purpurat. Vt vno inclyta purpureo capillo veteris Niſi coma recenti flore ſuperetur, qui crocis pluribus blandè rubentibus citra diſcrimen amittendæ regalis gloriæ feliciter capillatur. Omnes inter ſe flores ternis quaterniſue digitis interuacantibus diſtant. Per partes dehiſcunt: nec prior ante defloreſcit, quàm vernent vniuerſi. Senium illos non

non contrahit, ſed infuſcat, ac demum decutit. Menſtrua ipſis vita, & ver autumnale. September eoſdem parit oriens, perimit occidens: hæc enim multorum florentium capitum hydra non calore, ſed frigore interficitur. Quanquam Lernæa viuacior ſumptis à funere viribus quotannis renaſcitur: neque clauas Herculeæ ſimiles timet, quibus, tanquam cauliculis, inſidet ac fulcitur. A florum interitu triangula capita grandeſcunt, pleraque inania, perpauca nonnullo abortiui ſeminis rudimento fœta: ſiue quòd peregrina planta noſtratis autumni frigus reformidat: ſiue quòd eadem apud nos nondum robuſtæ fœcunditatis eſt. Caulis tandem, & inhærentes cauliculi penitùs directi, atque in orbem diradiati ſic exareſcunt; vt floris pulcherrimi cadauer ſidus ſit: neque enim hoc inſolens eſt, vt hydra mutetur in ſidus. Nec iſti hortorum ſideri mors parcit. Præmortui floris decorum cadauer ingruentia primùm frigora iterata morte corrumpunt. Neque clauæ multiplicis armatura formoſum tueri germen aduersùs æui demolientis iniuriam poteſt. Folia circiter Octobris exitum apparent, flore non proueniente: in eiuſdem prouentu ſeriùs, extremo ſcilicet Nouembri menſe exiſtunt. Pauciora initio, ſex tandem flori proluſere. Longitudo illis bipalmis, latitudo palmaris, dimidiati ferme digiti ſeu cultri craſſitudo, retuſa forma,

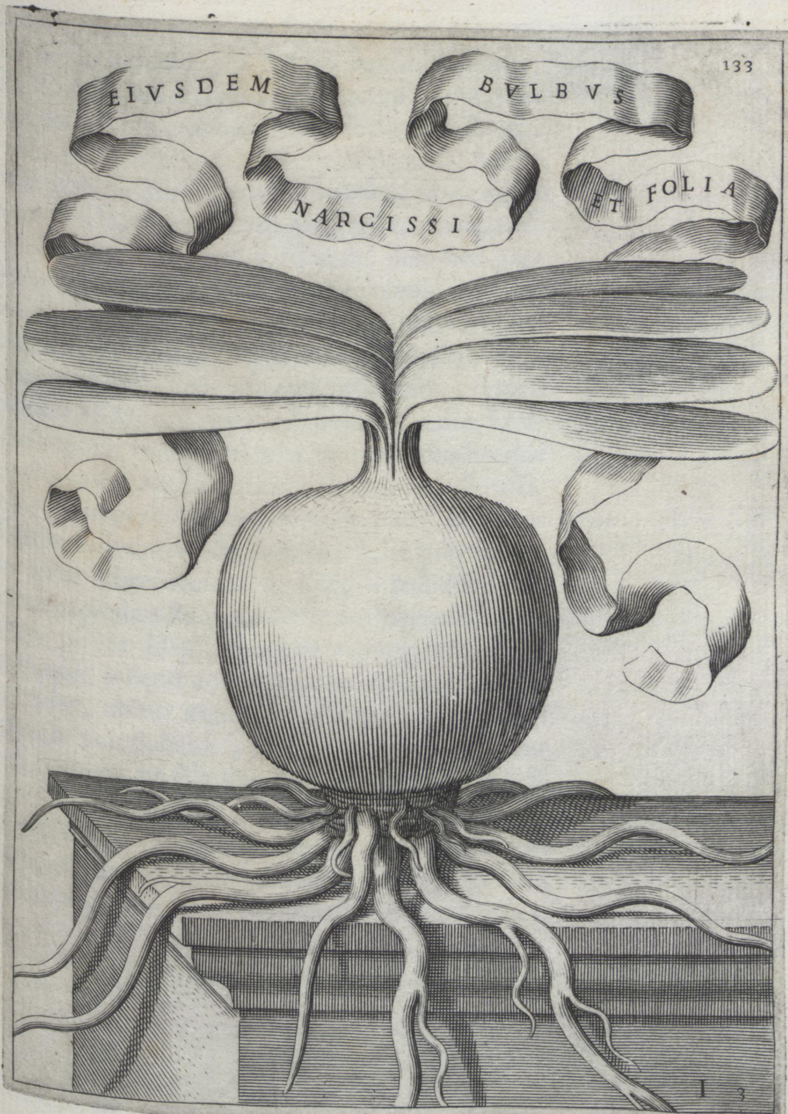
læta

læta viriditas & fuſco per oras rubore circunlicta, corpus humi erraticum lateq́ue procumbens, vita vſque ad extremum Maium ſiue ad primos calores producta.

Gemi-

NARCISSVS
INDICVS
FLORE
LILIACEO
SPHÆRICVS
I

EIVSDEM
FLORIS
ET VAGINÆ
MAGNITVDO

EIVSDEM
BVLBVS
NARCISSI
ET FOLIA

Narcissus Indicus gemino latiore folio, flore puniceo

Gemino latiore folio, & flore puniceo peregrinus Indiæ narcissus, à Batauo cultore Suertius, siue Colchicum maximum Indicum, paucis ab hinc annis Romanos hortos nobilitauit. Bulbosa radix, pineæ nuci par, oblonga, squamosa, imi fibrati verticis orbe angusto coronata, fibris instar botryodis hyacinthi, quem Muscari vocitant, crassis lateque prorepentibus subnixa, deorsum porrecto tubere callosa, Septembri mense caulem protrudit crassitudine digitali, in rotundo vtrinque planum, albidum, sanguineis anguineisque maculis guttatum, summa parte rubentem. Inde patescens vagina depromit florem balaustio similem, qui sex minimùm folijs puniceis modiceque crassis complectitur intimos flosculos confertissimos, nonnihil hiantes, rubicundulos, breuibus subalbidisque pediculis innixos. E singulis flosculis terna subrubicunda, & luteolis pallidisue apicibus capitulata stamina confertim eminent. Flosculis postea dilapsis subiecta capitula turgent in folliculos ardenti colore rubros, trifidos aut quadrifidos, oleam æquantes, racemi seu corymbi aspectu conglobatos; quibus terna continentur aut quaterna nigella grana, minusculi phaseoli figura & magnitudine. Bina post excussum florem folia existunt, flaccescenti atque in semen exeunti scapo adnata & superinducta, ouata, in duos circiter palmos longa, in palmi dimidium lata,

ſcillæ folijs craſſitudine æqualia, nigrantia, primò ſurrecta, humi demum iacentia. Hic autem flos ſiue regionis vitio, ſiue artis inertia ægrè rarenterque noſtrate vernat in ſolo. Primùm tamen formoſus hic Vrbis hoſpes ac tiro in Quirinalibus hortis purpurati Principis FRANCISCI BARBERINI ſuam explicuit purpuram tributariam; vt pulcherrimi loci amœnitas Domino concolor effulgeret. Neque enim in APVM Regia nobiliſſimorum florum ſterileſcere decet annonam.

Croci,

NARCISSVS
INDICVS PVNICEVS
GEMINO
LATIORE
FOLIO

EIVSDEM
NARCISSI
BVLBVS
FOLIA
SEMEN

C

tumn
flore
cand
nuio
gnitu
extra
cand
cum
niæ h
& flo
te pra
noru
niun
plani
dehif
bus
carn
tus ac
rifqu
ter a

Croci, Colchici, Coronæ imperialis, ac Tuliparum notæ.

CAPVT II.

CRocus, & ipse florea impotenter amantium fabula, flore vario & multicolore, tum simplici, tum folioso vernat, & autumnat. Breui pediculo ante folium assurgit: tum florem expellente folio aut latiore gramineo, aut candidè striato, aut in capillamenti modum tenuiore ac iunceo viret. Bulbulo multiplicis magnitudinis rotundo, carnoso, & viuaci, intus albo, extra spadice siue subnigro progignitur, fibrisque candicantibus innititur. Præter vulgare Colchicum in Italiæ, Galliæ, Germaniæ, atque Panoniæ humentibus opimisque pratis obuium plura, & florum foliorum bulborumque mirabili varietate præstantiora genera indagauit recentium colonorum amœna solertia. Hæc tamen ferè conueniunt vniuersis: bulbus turbinatus, parte altera planior, media rima siue sulco, vnde flos exilit, dehiscens; vbi flos defloruit, conniuens, rubentibus ex nigro tunicis obuolutus, intus candidus, carnosus, lacteo succo manans, dum recens erutus adhuc viget; sed vbi exaruit, rugosus, intus forisque nigricans, aut certè rubidus: flores circiter æquinoctium autumni ante folia præproperi,

Crocum.

Colchicum.

croci

croci floſculis non abſimiles, & longiuſculi, breuibus teneriſque pediculis inſidentes: à floribus turgentes folliculi triangulares, craſſi, oblongi, ſemine fœti rotundo, vergentis è rufo ad ſubnigrum coloris: folia prolixa, laxa, erecta, læuia, pinguia, & planè liliacea. Vnum cæteris præfertur Colchicis, quod rubello plenoque flore folioſum, & alternis quà ſaturi, quà diluti coloris quadratis maculis variegatum primoribus autumni pluuijs emergit. Flos eſt ab oriente oriundus, quem vernacula, quàm latina vox auguſtiùs nominat: is enim latinè Lilium Regium, vulgò autem Corona imperialis appellatur. Cæparum inſtar vegrandis eius bulbus, binas & amplius libras interdum pendens, rudi & inæquali rotunditate conglobatur: candidas, promiſſas, molles, & parua offenſione fragiles fibras non ab ima tantùm, ſed varia etiam ex parte diſpergit: medio patuloque, quà ſcapus exit, foramine hiat: ſine tunicis inueſtis, ſuccoſa denſaque carne modò candicat, modò purpurat, plerunque pallet: allium, aut hircum, aut quid inſuauius olet. Atque hoc maximè diſtat à ſimillima Suſiani, ſiue Perſici lilij bulboſa radice, quæ graueolentia nulla nares ferit, quæque forma eſt præterea longiore. Thyrſus robuſtus, craſſus, intus fungoſus, viridis, rotundus, procerus ad mediam ferè altitudinem modò confuſis, modò ordinatis liliaceis folijs conueſtitur: inde teres, nudus, &

Corona imperialis.

R. Dodon. Stir. Hiſt. Pempt. 2. l. 2. c. 5; C. Cluſ. Rarior. plant. Hiſt. l. 2. c. 1.

purpuraſcens folioſam ſumma parte ſilueſcit in criſtam. Inter criſtati capitis folia plerunque bina tenuibus è pediculis vario numero, multiplicique interdum ſerie, raro ſcilicet naturæ luxuriantis luſu, lutei aut ex croceo rubentes liliorum ſimiles flores, at minores in calathos ab imis anguſtijs diducti, nec labella reſupinantes, minuſque dehiſcentes, quàm decori, tam fœtidi penſili coronamento nutant. Eſt etiam cum voluptate cernere in intimis foliorum ſingulorum floreis vnguibus margaritarum gemella candida tubercula, quæ cum ſereno, tum maximè pluuio cælo liquidam & prædulcem aquam guttatim delacrymant ſalubri documento, ſcatere lacrymis etiam coronas. Ea poſtmodum eminula vnionum rudimenta, marcentibus floribus, introrſum abeunt in æquè candidas lacunas. Ad hæc ſex albida ſtamina luteis crocis capitulata cum trifido medij ſtyli piſtillo prominent. Excuſſo flore grandia capita ſuſtollunt anguloſi folliculi, ſeminibus graues ſubrufis, planis, cartilagineis, duplici ſerie in vnoquoque angulo digeſtis. Lepidiſſimum florem, Turcico vocabulo Dalmaticis pileis ob ſimilitudinem communi Tulipam, recentiorum verò biformi nomine Lilionarciſſum, quòd liliacea in primis & narciſſina vnus decora complectatur, appellamus. Sunt, qui velint coronarium eſſe veterum Coſmoſandalon, aut certè Satyrion. Nulla æquè in planta verſicolor

Tulipa. *R. Dodon. Stirp. Hiſtor. Pemp. 2. lib. 2. c. 27.*

C. Cluſ. Rarior. Plant. Hiſtor. l. 2. c. 9.

natu-

Idem ibid. c.7. naturæ licentia lasciuit: vt superioribus annis fuerit, qui supra ducenta coloribus discreta genera numerarit. Iam verò cum semper aliquid noui afferat fœcundior Flora, quàm Africa; multò licebit plura percensere. *Idem ibid. c.9.* Ne tamen quis istorum coloribus florum nimiùm credat; præmonente Clusio, alternis annis versicolor inconstantia liberaliter credulos eludit. Princeps & publica ea generum partitio est, quæ de triplici tempestiuitate ducitur: vt aliæ præcoces, mediæ aliæ, aliæ serotinæ tulipæ dicantur. Habent autem ferè vniuersæ hunc exortum, hoc incrementum, hunc exitum. Inter bina diluto virore pallida folia flos, infantium primæ conspectum lucis non sustinentium more conniuens, nec dum colorata formositate, viridis, & prorsus herbeus incipit existere. Tum paulatim impellitur succrescente scapo, qui medulla duriore robustus, rotundus, & virens ad pedalem atque etiam cubitalem altitudinem modò arduo statu rectus, modò in anguineam spiram tortilis exurgit. Quanquam præcox tulipa breuissimo caule à terra vix eminet. Hunc sparsim amplectuntur folia plerunque terna, nonnunquam etiam quaterna & quina, crassa, oblonga, carinata, interdum per oras modicè reflexa & crispula, modò pendula, modò surrecta. Summus interim flos colorem mutat, seseque in sena, aliquando etiam in septena & octona folia, rarò foliosio-

rem

rem in congeriem explicat, siue calathi, siue cyathi, siue resupini pilei effigie. Ex meditullio sex, vel etiam totidem, quot ipse folijs constat, mirum in modum coloribus varia stamina profert, apicibus aut luteis, aut pallidis, aut nigricantibus insignita. Idem hic flos nubilo cælo tristatur, vultumque contrahit; pluuio facilè defluit, & corrumpitur; temperato sole hilaratur, atque in risum decenter hiat; ardenti perustus, formæ vitæque decoquit. Dilapso flore subit membranaceum ac triangulare caput satis magnum, atque oblongum; quo tres in partes dehiscente, sex ordines visuntur seminis confertim aggesti, plani, cartilaginosi, rufi seu rubidi, prorsusque liliacei. Iam verò, quoniam è medio bulbo cum folijs flos primùm exit, aridusque deinde floris caulis (quod etiam in iride bulbosa, Colchico, alijsque hoc genus videre est) imo extimoque eruti bulbi circulo hærere conspicitur; quamobrem id fiat, enodare conuenit. In intimo bulbo, vnde caulis & flos eminet, nouus quoque bulbus, veluti gemellus fraterculus, eiusdem scapo floris adnascitur; pariterque cum illo non modò per materni bulbi fibras terræ alimentum, sed ipsum quoque succum matris exugit: vbi verò, desito iam flore, lateri cohærens caulis inaruit, reliquo ille succo innutritus adolescit; vetere interim euiscerato bulbo membranaceas in exuuias, nempe in recentis inuolucra deficiente.

Tulipæ annua corruptio & reparatio. C.Clus.Rarior. plat. Hist. l.2. c.9.

Mirandum iam non eſt, vel eruto bulbo extrinſecùs hærentem aridum ſcapum inueniri, cum idem vtrunque partus coniunxerit; vel altera nouum bulbum parte planiorem eſſe, cum flos adnatus abſolutæ offecerit rotunditati. Si cui lubeat, quod hìc affirmo, fide oculata credere; periculum faciat, quod ipſe feci non ſemel cum Fabritio Sbardono Caroli Cardinalis Pij hortorum peritiſſimo præfecto, florumque peregrinorum ſagaciſſimo indagatore: tulipæ, inquam, bulbum, cum iam cæpit egerminare, intercidat; inuenietque inter conuoluta foliola puſillum floſculi rudimentum, adnatumque ſurgenti cauliculo noui bulbuli nucleum. Ita vetula parens cum floreo partu iuuentutem reparat, ac ſemet intra ſe parturit. Illud cultoribus ignorandum non eſt, tulipam, quæ folium eijcit ſingulare, florem eo anno non allaturam: ſed in duplici folio proximi ſpem floris euireſcere. Bulboſæ radices haud multùm narciſſinis bulbis diſpares, forma modò ferè rotunda ventrioſæ, modò turbinata gracileſcentes; imo, vnde exeunt prætenues, frequentes, breueſque fibræ, prominulo anguſtoque circulo coronatæ, prædulces atque edules, interiore carne, velut excocti duratique album oui, ſolidæ candicant: exterioribus tunicis aut flauent, aut ſubrubent, aut nigricant. Publicum præterea eſt omnium, parte altera magis tumere, altera paulò compreſſiores eſſe; & canaliculo,

Fabritius Sbardonus.

liculo, cui ſcapus ab ima corona proſiliens adhæret, intermeante ſulcari. Nonnullis tuliparum, ſeu nondum ſatis adultis, ſeu vegetiſſimis bulbis, & ſuperfluente per imbres humore luxuriantibus antiquiſſimum eſt candidam, præcraſſam, prolixam, anguineo more ſerpentem aut rectà deorſum, aut in latus venam, ſeu neruum ſpargere, qui parte ſumma in bulbulum deſinit, ceu fœtus nuper editi ſolutior vmbilicus. Fit etiam non rarò, cum præſertim id bulborum diutius humatum eſſe permittitur, vt continuatus per adnatum bulbulum neruus vnam alteramue præterea ſobolem, tempeſtiua maturitate vernaturam, veluti catenata ſerie, ſubiungat. Id autem fieri crediderim, propterea quòd naturalis tuliparum fœcunditas, dum ſobolem meditatur, humorem nacta vberiorem, quàm qui citò digeri poſſit in bulbulos, in longam effunditur appendicem; quæ, quamuis radicibus conſimilis, videtur tamen prominentis vmbilici officio defungi; dum bulbulo, in quem deficit ac degenerat, alendo conſeritur: ob eandem cauſam ea connexorum ſeries bulborum continuatur. Ad hæc in altiorem latebram ſe penetrare conſueuerunt complures id genus bulbi, ſiue natiuo pondere, ſiue frigoris humoriſque amore deorſum vrgente. Vſque adeo vel per ſolidi elementi obicem ad ima prono amanti facilis deſcenſus. Eſt etiam tulipa, quæ, ſuam vt feracitatem

Tulipæ propagatio. *C. Cluſ. Rarior. Plant. Hiſt. l. 2. c. 9. & 10.*

velut iactantior extollat, bulbulos in ipſa caulis foliorumque iunctura, hoc eſt inter alas parit ac geſtat. Pleræque tuliparum bulbaceæ radices, vtpote indiſcreta ſpecie ambiguoque vultu ſimillimæ, florum diſcrimina certò non indicant. Duæ tamen ſunt, quæ notabilem in modum diſſimiles cæterarum certis apertiſque indicijs floris genus præſignificant. Bulbus maiuſculus, cui vulgaris coloris craſſior ac durior membrana, tenui ſubalbidoque tomento intus lanuginoſa bombycinæ tulipæ nomen fecit, florem dabit vel procero caule ſublimem intus extraque rubrum, acuminatis & in ſummo ſubuiridibus folijs diſtinctum; vel breui ſcapo humilem, forinſecus ex viridi pallidum, intrinſecus triſti purpura dilutioribus lineis virgata nigrantem, vno pauonini oculi nomine à rudi ſpecie in vmbilico adumbrata ſpecioſum. Perſica bicolor tulipa vt bulbo, ſic flore longè recedit à cæteris. Bulbus igitur eſt auellanæ inſtar nucis perparuulus, prope rotundus; corio duriuſculo, foris nigro, intus villoſo; ſummo villo extante, carne candida. Flos ſenis coagmentatur anguſtis folijs, exterioribus ternis mucronatis, inter candidas oras dorſo roſeo diſtinctis, ternis verò interioribus planè niueis, capitulo luteo, cinereis crocis: caule fulcitur gracili erectoque: folijs ambitur ſtriatis, iunceis, ac flexuoſis. Ad extremum præcoces tulipas minore bulbo, ſerotinas grandiore ple-

Tulipa bombycina.

Perſica bicolor.

Præcocis, ac Serotinæ indicia.

re plerunque dignosci, Clusij vox; recentis verò coloni obseruatio est, illas corona bulbi laxiore, has angustiore monstrari.

Ibid.c.8.

Fritillariæ, Iridum, Liliorum, Orchis, atque Ornithogali notæ.

CAPVT III.

FRitillaria nomen à fritillo, ab alueo lusorio maculosas areolas mutuata multicolorem ludum in hortis ludit. Hanc etiam pictis Africæ gallinis consimilem suauiore gulæ vocabulo Meleagridem recentiores coloni appellant. Eandem ab inuentore dixere narcissum Caperonium, à discolore forma lilium variegatum. Vnico è caule pedali aut etiam longiore, tenui, quinis aut pluribus folijs, angustis, carinatis, impensè virentibus, atque inordinatis conuestito flores singuli, interdum bini, rarò plures, more tintinnabuli pensiles nutant. Quadratis aut oblongis maculis alternantibus plerique bicolores, velut opere tessellato, elegantissimè variant. Nonnulli etiam vnicolores sine varietate delectant. Interior foliorum pars floridiore tinctura saturatur. Vngues, vt in rosis, candicant: inde ad medium vsque folium herbidi coloris linea producitur. Stylus è floris erumpens vmbilico inter sex luteos crocos quodam quasi puluisculo conspersos multifidus eminet. Folliculus deinde turge-

Fritillaria.

R. Dodõ. Stirp. Hist. Pempt. 2. l. 2, c. 28.
C. Clus. Rarior. plant. Hist. l. 2. c. 11.
Crispin. Passeus in Hort. florid. vern.

de turgeſcit ſæpe vncialis, ac triangularis, ſupernè craſſior, haud coronatus, ſemine fœtus ruſo, exiguo, plano & membranaceo. Radix bulboſa ſubiacet plerunque puſilla, orbiculata, depreſſa, nudula, exalbida; vbi aliquandiu inobruta fuerit, leuiter lutea, in binas vt plurimùm æquales partes veluti diſſecta, &, quà caulis exiſtit, extuberante toro puluinata. Iris hortenſis tam varia & verſicolor eſt, vt cæleſtem Iridem æmulata colorum vera ſpecie coloratum cæli mendacium ſuperet, idemque ſibi decorum iure nomen adſciſcat. Bulboſæ radix ferè oblonga, & adnaſcentium nucleorum liberaliter fertilis ſubrufis aut ſubnigris induuijs obducitur. Inde geniculatus caulis in cubitalem ſæpe proſilit altitudinem; folijſque prolixis, anguſtis, ſtriatis, ſuperiore parte cauis, inferiore prope rotundis geniculatim circundatur. Flos vnicus, interdum etiam geminus in cacumine dehiſcit, figura picturaque nonnihil variantibus. Commune hoc omnibus, vt maiora per ambitum folia deuexis labellis reſupinentur, maiora ſurrigantur. Poſt florem ſurgit longulum ac triangulum loculamentum, quo tres in rimas fatiſcente ſemen apparet anguloſum, aut rugoſum; rufum, aut fuluum. Iris alia partibus cæteris non diſſimilis, flore folioſo & maiore præſtantior, media floris paulò minutiora folia conduplicat, bulbumque magis rotundat. Bulboſam & latifoliam iridem è Luſitanis Bæti-

Iris.

Iris bulboſa.

Iris flore duplici folioſa.

Iris prima Cluſij latifolia.

cisque collibus cultissimos ad hortos transuectam, ab eo, qui priorem describit ac celebrat, Primam Clusij nominant. Bulbus cæterarum de more iridum modicus, candidus, phœnicea, tenui, læuique membrana velatus radices demittit vice glandium crassas, minusculum digitum longas, inde in prætenuem longitudinem procurrentes; quibus à florum defluuio senectute rugatis & flaccidis nouellæ subeunt, iuuenilem parenti vim & fœcunditatem suffecturæ: vnde fit, vt altrici terræ fibris bulbus perennibus adhærescat. Folia prodeunt vtrinque densa, sese inuicem amplectentia, modicè carinata, longa, ternos digitos lata, acuminata, mollia, in terram prona, contortuplicata, supernè ex viridi pallentia & læuia, subtus incana. Medij flores membranaceis inuolucris euoluti, breuibus tenerisque pediculis instar croci vix eminentes, ex cæruleo colore in violaceum inclinantes, interdum etiam lactei, vulgarem bulbosæ iridis in faciem senis ita folijs conformati, vt imæ præterea foliaceæ tres intersertæ exertæque lingulæ supinentur, ad quindenos vsque particulatim vernant, alijs cadentibus, alijs maturescentibus, alijs verò subnascentibus. Hiberno frigore, ceu verno tepore citati gelidissimis mensibus, Decembri scilicet, Ianuario, & Februario ver brumale diuturnumque repræsentant. Vbi defloruerunt, ima pediculorum pars inter folia delitescens oblongam ac triangu-

C. Clus. Rarior. plant. Hist. l. 2. c. 44.

lam turget in thecam ſeminis, vt in tulipis, compreſſi, ſed exalbidi, extremo Maio matureſcentis. Perſicæ iridis bulboſa radix proximè ſuperiori perſimilis minorem nacta eſt modum. Folia pauciora, diluto virore veluti rorulenta, atque in canalis effigiem concaua ſex digitorum longitudine, duum latitudine definiuntur. Exiguò poſt foliorum exortum ſub extremum Februarium flores exiſtunt ſupradictis conformatione pares, numero autem & colore diſpares. Hi enim quaterni tantùm quiniue pro cuiuſque bulbi viribus funduntur; totique ſic albicant, vt folia terna ſurrecta dilutiore cæruleo fuco interfuſo pulchrè liueſcant: totidem verò hiſce ſubiecta tum prominula crocea linea intercurſante diſtincta, tum violaceis guttis circunlita, grandiore ianthini coloris velut holoſerica macula deuexum labrum infuſcante, ſplendidè nigreſcant. Denique eiuſdem formæ folliculus Iunio menſe matureſcit in ſemen. Quæ tuberoſa & geniculata radice ſunt irides, floris figura vix differunt à bulboſis. Quare minutiora minuſque in rem meam neceſſaria diſcrimina petat, qui velit, ex ijs, qui vnicam florum hiſtoriam elaborarunt. Iridi lilium nominis adiungit affinitas, & contigua veris extremi tempeſtiuitas. Noſtrates horti emaculata & lactea venuſtate natiuum reijciunt, aut certè externo & ſiluatico poſthabent naturali nauſea, qua domeſticas delicias faſtidimus, pere-

Iris Perſica variegata præcox.

Iris tuberoſa

peregrinis inhiamus. Candido autem notiſſimoque lilio cum in alijs partibus, tum præcipuè in bulbo ſquamatim compacto ſubſimiles liliaceæ ſtirpes omnes exteræ, ac noſtris è ſiluis montibuſque petitæ, vario diſcrimine ſeparantur; quas vno Martagonum recenti nomine complectimur. Silueſtris lilij, ſiue martagonis purpurei complura genera numerantur. Aliud enim maius procero caule, folijs anguſtis, atque è nigro virentibus circunfuſo numeroſos, atque adeo ſexagenos pluresue colore rubro ad croceum inclinante dilutos, nempe puniceos flores effert. Aliud humilius, minuſque floribus fœcundum, necnon folijs dilutioribus ſilueſcens, atque ex ipſo bulbo propagines in latera graminis more diſpergens partibus cæteris conſentit. Illud autem cum hi, tum reliqui martagonum bulbi familiare habent, vt ſupra infraque porrectis fibris liberaliter barbati ſint. Aliud inuenitur his non abſimile triplicis generis ſilueſtre lilium etiam inter folia floreſque bulboſum. Eſt enim, quod nondum ferendis floribus per ætatis immaturitatem par ſecundùm caulem inter folia naſcentibus bulbulis luxuriet; ac deinde in ſummi tantùm caulis ramuloſa diuiſura, & iuxta flores bulbos grandiuſculos effundat; cum ad bina vſque cubita ſatis adultum & ſeneſcens ſanguineis floribus purpurat. Eſt etiam, cuius iam adulti ſcapus humilior & ferè cubitalis raros, eoſque ſuperioribus minores bulbos

ſum-

Martagon, ſiue lilium ſilueſtre.

R. Dodon. Stir. Hiſt. Pempt. 2. l. 2. c. 2.

C. Cluſ Rarior. plant. Hiſt. l. 2. c. 6.

Puniceum maius.

Puniceum minus.

Purpureũ triplex, inter folia floreſque bulboſum.

ſummis tantùm in alis ferre ſit ſolitus. Poſtremò eſt, quod inter ſuperiora duo magnitudine medium numeroſa bulborum tum folijs tum floribus adnaſcentium ſobole ſemper oneretur, quodque è bulbi prædicto minoris lateribus propagines plerunque fundens, extuberantibus ad ſingula genicula candidis bulbulis latè ſeſe diſſeminet. Penſiles porrò bulbi ſeu vento ſeu contactu decuſſi, terraque reconditi maternam radicem pari fœcunditate imitantur. Quin etiam, dum ſcapo adhuc inhærent, fibras deorſum agere interdum ſolent, ijs velut brachiolis communis gremium nutricis implorantes. Ferunt præterea lilia hæc vniuerſa triquetris folliculis latum, cartilagineum, & leuiter fuſcum ſemen. Cæterùm in horum aliquo liliorum poëticum hyacinthum, atris doloris vulnuſculis compunctum, flebiliter efflorescere indicat fabulæ concolor ferrugineus floris rubor, nigellis atque adeo lugubribus lituris punctim literatus. Sed ille poëtarum cantu, quàm colonorum cultu nobilior flos eſt. Geminum viſitur lepidioris formæ lilium, quod Matthioli martagon, aut hemerocallis altera dicitur, è ſiluis montibuſque in vrbes hortoſque tranſlatum. Alterius ſæpe bicubitalis, rotundus, & purpuraſcens caulis oblongis, latis, acuminatiſque folijs in ſtellam ſeſe pandentibus certa per interualla radiatur: è pediculis prono ſuſpendio vacillant flores purpura frequenter obſoleta, quan-

Marginal notes: Ferrugineum atris notis inſcriptum, ſiue Hyacinth' poëticus. R. Dodon. ibid. — Id. ibid. c. 3. — Montanum primum.

do-

doque elegantiore ſuffuſi, & purpureis aut nigricantibus interdum maculis notati, nonnunquam etiam incontaminato candore ſpectabiles; folijs annulatos in cirros, velut calamiſtro, vibratis & reflexis; ſtaminibus ſumma parte capitulatis, & citra mediam ſtyli clauam extantibus. Squameus, atq. in acumen gracileſcens bulbus, quòd ochræ luteo colore inficitur, apud Germanos aureæ radicis pretioſum nomen inuenit. Multò alterum elegantius caulem attollit cubitalem aut proceriorem, non admodum tamen craſſum, inferiùs ex purpura nigricantem: læuibus, pinguibus, ſurrectis, ſenſimque breuioribus folijs comoſum. Ad hæc floribus grandiuſculis, cinnabaris minijque temperie prodigè coloratis nitidè rubet: neque à lilio Byzantij rubro diſtare videtur, quod à criſpula & cincinnata foliorum forma Italico blanditu Dominæ cincinnus vocitatur. Bulboſa radix ſuperiore amplior minutioribus & ſubcandidis nucleis veluti ſquamatim coaleſcit. Habet Pomponij Martagon, quod à prædicto lilio nonnihil diſcrepet. Nam iuſtæ magnitudinis bulbus quaſi ſquamulis compactus minutiſſimis, ac depreſſior ſulphureo colore flauet. Scapus in quatuor circiter palmos adoleſcit; ac productioribus, tenuiſſimis, contortis, aſperis, inferiore parte abundè virentibus, & paulatim decreſcentibus folijs faſtigiatus denſiùs capillatur. Flos priori congener tetro coronæ imperialis

C. Cluſ. Rarior. Plant. Hiſtor. l. 2. c. 4.

Montanum alterum.

Martagon Pomponij.

vt

(vt vocant)odore degenerat.Congruunt colore formaque nostratibus exteræ martagonum radices: quanquam in frigidiore plaga, solo cæloque magis propitio, feliciùs florere dicuntur. Orchis radice constat bulbosa, in oleæ modum oblonga,gemina; altera plena & vegeta, altera rugosa & flaccida; vtraque alternis annis intumescente ac decrescente, supernè in imo caule fibrata. Inter pauca mirabilis est herbæ huius varias animantium imagines numeroso partu progignentis nunquam effœta fœcunditas. Verùm nobilissima in primis, florumque lectissimorum digna consortio censetur duplex eiusdem generis radix anthropophora, quarum altera hominum mares, altera fœmellas capitulis velut è galea, siue trifido inuolucro purpurascente pensilibus, extentis brachiolis, diuaricatis crusculis, corpusculis carnis colore subrubentibus extremo vere, aut ineunte autumno parit. Et quisquam dubitet humano generi decoram esse florum culturam, cum suorum illi cultorum in effigiem humanissimè transformati grata vice beneficium recolere videantur? Masculorum parens folia fundit ex pallido virentia, alia scapo circumuoluta, latè alia diffusa, & per ambitum vndosa, vnciam lata, palmum longa: ipsum verò pedalem scapum tenerum, & viridi læuore nitidum, densissimis flosculis ab ima parte dehiscentibus inspicat. Flores, antequam dehiscant, purpurant: vbi

Orchis.

Orchis floribus viros exprimens.

Fab. Columna Minùs cognit. Stirp. & Rarior. par. 2. c. 4

vbi deinde humanam in faciem explicati lineamentis homunculi patuerunt, mentiente carnem fuco ſuauiùs rubent. Priorem hanc in herboſis Caſperiæ collibus radicem reperit Fabius Columna, vir tum in peruadendis eruditis naturæ latebris induſtrius, tum Lynceus in peruidendis. Conſitam germinare aſſerit autumno: menſe etiam Aprili floruiſſe: autumni initio ſimplicem eſſe, & abſque fibris vegetam: aliam deinde ab ipſa gigni vegetiſſimam, & ſucci iuuenilis plenam, matre interim ſeneſcente atque in rugas abeunte. Subſimilis eſt radix fœmellarum puerpera, bulborum altero iuſtæ oliuæ magnitudinem æquante, albicante, ac duro; altero autem minuſculo, pullo, & rugato. Caulem hæc ſeſquipedalem, rotundum, læuem folijs duobus complectitur: ima quinque ferè ſemipedalia, vnciam circiter lata, & recurua ex longa ceruice ab humo ſuſtollit. Maio menſe floret ſiluoſis in montibus Aequicolorum, è trifido integumento vireſcente, ac per oras purpurante ſuſpenſis muliebris formæ minutulis ludibrijs, congerie in acutum faſtigium decreſcente ſpicatis. Vtriuſque radicis flores aureis velut arenulis puluerulenti ſplendidè ſordeſcunt. Notabilis in ornithogalis eſt bulbi candor, imique verticis, vnde capillamenta funduntur, latitudo. Sed præ cæteris, quorum pleraque noſtrate in ſolo paſſim occurrunt, elegantia & raritate peregrinum ſpicatum placet.

Orchis floribus mulieres exprimens.

Id. par. 1. c. 146

Ornithogalum.

Peregrinum ſpicatum.

placet. Bulbacea ipsius radix rotunditate ac magnitudine Arabici ornithogali, quod vulgò Alexandrinum lilium vocant, radicem æquat, candore etiam superat; latitudine autem basis, ex qua prodeunt fibræ, superatur. Quina aut sena folia breuia & lata instar eriophori, siue hyacinthi Peruani humi sternit secus, quàm aliud solet ornithogalum spicatum, quod folia surrigit. Caulem trudit gracilem, at robustum, qui post mensem Maium in floream palmarem spicam fastigiatur. Flores lactei coronario frutici, siue candidæ syringæ non absimiles, medio subuiridi capitulo turgentes, quod cum sementat, exalbicat, particulatim vernant. Neque tamen, dum summi dehiscunt, imi contrahuntur atque flaccescunt, quemadmodum in floreis plerisque spicis vsu venit: sed, vbi auarum sui spectaculum per partes & paulatim indulserunt, vniuersa demum argentea pompa simul explicata oculos ditant.

Hyacinthorum notæ.

CAPVT IV.

Floribus hisce bulbaceis, plerisque grandioribus pulchrè attexitur hyacinthus, corpore, non gloria minor. Quoniam verò geminos, genere longè discretos vnum hyacinthos nomen

Hyacinthi nomen anceps.

nomen amplectitur; alterum, quem rubrum ſiue ferrugineum lilium (vt modò præmonuimus) herbarij, comoſandalon Hermionenſes apud Pauſaniam, inſcriptum hyacinthum Theocritus appellat, quia floream ferruginem nigris & veluti funeſtis notis punctim inſcribit, funebri memoria vernans ſiue Hyacinthi ſiue Aiacis in hunc florem fabuloſo miraculo mutati: alterum, qui non inſcriptus vocari poteſt, quique Vaccinium à priſcis Quiritibus, à recentioribus Gallis tanquam priſtini vocabuli veſtigio Vacietum appellatur: hunc nos in præſentia poſtremum non inſcriptum deſcribimus. Hic in omnes prope colores tum naturæ tum artis felici conſpiratione facilis Vertumnus, modò candidus monſtrat nigra vaccinia eximiè poſſe exalbeſcere, vt alba liguſtra alieno candore victa penitùs cadant: modò cinereus floreum Phœnicem ſe probat, qui cineres animat: modò ex albo rubens humani vultus formoſam temperiem pulchrè transformat in florem: modò cælo concolor Archimedem ludit, dum cælum anguſtiùs contrahit: modò colores alios mille non fictos & breues, ſed veros & conſtantes vario è ſatu trahit; vt admirationis filiam, fugitiuam Iridem prouocet & ſuperet: modò polyanthes numeroſo ſe floſculo conueſtit, vt vnus flos hortus ſit. Folia illi oblonga, porri folijs plerunque anguſtiora & breuiora, carinata, læuia, & ſplendentia:

Lib. 2.

Idyll. 10.

Plin. l. 21. c. 11

Vaccinium.

Ioan. Ruell. De nat: Stirp. l. 2. c. 104.

Hyacinthus nō inſcriptus multicolor.

tia: caulis teres, enodis, glaber, fungoſus, digito ſæpe minimo gracilior, interdum quoque digitalem ad craſſitudinem proficiens, aliàs florea turri ſuperbus, aliàs onere felici languidus: flores à tubulatis anguſtijs in calathi formam repandi, lilij diuiſura per oras reflexi, à medio plerunque, nonnunquam etiam ab imo caule ad ſummum, nunc in latus, nunc per ambitum, modò denſata, modò rara ſerie digeſti: ſemen in triangularibus valuulis exiguum, rotundum, nigrum: bulboſa radix intus candida, &, quemadmodum etiam tota herba, lento ſucco glutinoſa. Orientales vulgò hyacinthos appellant, qui pinguiora latioraque explicant folia, qui craſſiores vegetioreſque exerunt caules, qui maiores patentioreſque ſuſpendunt flores, qui denique à fertili lucis oriente nitidam formoſitatem ducere videntur. Horum præterea geminum faſtigium eſt, maioris alterum hyacinthi copioſiùs, alterum minoris parciùs efflorеſcentis. Cæterùm pro diſcolori florum varietate cernuntur plerique bulbi & coloris & figuræ diſcerniculo inſignes, qui florea diſcrimina præmonſtrent. Neque verò diffiteor nonnullos tam obſcurè bulbos inter ſe differre, vt perſpicacem etiam iudicem ſæpè fallant. Præcocem hyacinthum candidum bulbus arguit nonnihil compreſſus, & rubicundis tunicis præuelatus: bene odoratum, ac leuiter cæruleum præma-

Hyacinthus orientalis.

R. Dodon. Stir. Hiſt. Pempt. 2. l. 2. c. 17.

Albus brumalis.

Cæruleus odoratus præcox.

maturè vernantem pusillus, globosus, superiori concolor, adnataque posteritate sese facilè disseminans: cyani siue Lazuli cæleste decus æmulantem in pyri formam turbinatus, & saturata purpura nigricans: huius consimilis, obscuroque discrimine prope gemellus exuberante cæli colore splendidè fuscum, foliolisque conuolutis Februario & Martio mense cincinnatum: Byzantium odoratissimum floribus diluto colore cæruleis, splendentibus, maiusculis, & raris mense Martio visendum in rapi rotunditatem depressus, conglobatus, atro rubore suffusus: lacteum media tempestate florentem, atque à magni Ducis Hetruriæ stabulis viridario conterminis imparem appellationem indeptum vastior, in latitudinem fusus, exalbidus: violaceum dilutioribus maculis intercursantibus distinctum, cui vernaculum à leonino colore nomen est, non ita magnus, in globulum prope collectus, nucleorum, quàm florum, fertilior, & pallidus: cineraceum modicè subsidens, inhærentis crebræ sobolis pressu atque suctu denormante rarenter in rotunditatem globatus, subpallidus: subrubente tubulo albicantem longulus, carne tenerrimus, & hanc ob caussam cariosa sæpe basi vitiosus: obsoleti candoris serotinum polyanthem, facie simillima geminus proximè superioris, qui florem fert ex albo rubentem: subnascentibus per floridi caulis interualla

Cyaneus præcox.

E cyaneo fuscus & crispus.

Cærule' maior odoratissimus Byzantius.

Candidus.

Violaceus dilutiorib' maculis distinctus.

Cineraceus.

Subrubens.

Albus serotinus polyanthes.

Violaceus polyanthes caule foliato.

virentibus tænijs foliatum rotundus, & frequenter exeſam carie imam ſedem explentibus bulbulis deorſum verſum ſoboleſcens: polyanthem quà odoratum, quà inodorum, eumque maximè, quem ſatu plerunque feliciſſimo prodigioſè varieque multiferum ſuſcipit quàm ferox armorum, tam mitis florum genitrix Brixia, compactus, orbiculatus, nullo raroue hærede cohærente infœcundus, tota in florei partus abſolutionem luxuriante fœcunditate: iſti planè conſimilis roſmarino coloratum, cum præcocem parciùs, tum ſerotinum liberaliùs florum feracem, & præcraſſo caule ſpectabilem: duplicato autem flore ex albo & cæruleo vireſcentem itidem rotundus, foliati radice maior, ſeſſili parte vitio obnoxius. Violaceus eſt ſingulari pulchritudine hyacinthus, qui de ſingulis longiuſculis pediculis floſculos complures frequentiore foliorum coma ſtipatos racemi modo plerunque ſuſpendens (interdum enim præter morem abortiuus more prouenit cæterorum) appoſitè racemoſus dicitur. Hunc ex bulbo conijcies mediocri, quadantenus rotundo, & ſubrubente. Ianuarij nomenclaturam à cultoris cognomine ſortitum in puſillæ roſæ formam folioſum, pretioſumque diluto cæleſti colore hyacinthum prædicto cyanei floris bulbo ſimillimus ambiguè indicabit. Sed grandiore Roſeum flore, pariterque cæruleum ſigno nullo inſignis bulboſa radix à vulgari-

Polyanthes multiformis.

Cæruleus dilutior colore roſmarini.

Subuiridis duplex.

Racemoſus multiplex.

Ianuari⁹ multiplex.

Roſeus multiplex.

garibus non ſecernit. Anglicum ſiue Belgicum, nempe campeſtrem earum regionum florem extremo Martio vernantem ex bulbulo interpretaberis nudulo & candidulo; ſi cæruleum is progignat, ſæpius orbiculato; ſi candidum, aut ex candido rubellum, frequentiùs oblongo. Hiſpano hyacintho ſerotino atque inodoro minorem natura modum, faciem Belgico perſimilem dedit. Cæruleus plerunque aut candidus menſe Maio palmari ſpica vernat, cuius apex ad quaternos digitos confertioribus floſculis oneratur: cauliculus prætenuis, & prædurus diluto colore viret: folia, quàm in Belgico, tenuiora atque anguſtiora canaliculatim incuruantur: albus & globoſus bulbulus puſillam iunceo folio Hiſpani narciſſi bulboſam radicem æquat. Obſoleto colore tum viridis, tum rubentis ſiue melini hyacinthi bulbus in cruſtumini minuſculi pyri effigiem longiuſculus, albidus, latiore baſi ſeſſilis: folia prælonga, anguſta, carinata, ſuccoſa, pallido virore ſuffecta, mucronata, flexuoſa: caulis ſubuiridis, pedalis, gracilis, duriuſculus, ab imo ad ſummum inæqualia per interualla ſecundùm anguſtiſſimas foliaceas appendiculas flores extremo vere ferens Belgicis conſimiles, nonnihil tamen longiores, è breuibus pediculis nutantes, ſenis folijs contextos, exterioribus quidem reflexis, interioribus verò tanquam in tubulum coëuntibus, imam ſpicam rariore, ſummam

Anglicus, ſiue Belgicus ſerotinus.

Cæruleus.

Candidus.

Rubellus.

Hiſpanus ſerotinus.

Hiſpanus obſoletior.

densiore copia onerantes, onerique interdum imparem & languidam acclinantes: folliculi semine offertissimi plano, cartilagineo, circinato, nigro. Hyacinthum stellatum polyanthem Peruanum folijs crassioribus, latè carinatis, angustè mucronatis, splendidè virentibus, propter humum fusis; caule firmo, tereti, glabro, virescente; minutis innumerisque floribus modò cæruleis, modò ex cæruleo in violam inclinatis, modò albis, modò albidis, in stellam hiantibus, spicatum in turbinem conglobatis, ex ima primùm parte sese pandentibus; acuminatis ac trigonis folliculis semen rotundum & nigrum concludentibus, bulbus effundit grandior, foris fuscus, sub exteriore tunica laniger & re ipsa eriophorus, basi lata & prominente sessilis. Mera in florem collecta suauitas, hyacinthus botryodes Chalcedonius, siue Turcarum Muscari, vel ipso barbaro nomine iucundè olens caulem surrigit crassum, teretem, fragilem, ad partem vsque dimidiam nudum; inde ad cacumen flosculis, vtpote iucundissimi odoris plenissimis, in vrceolos meritò conformatis, modò leuiter luteis, modò subalbidis aceruatim racematum. Prægrandibus, ac triquetris vasculis semen includit nigrum, rotundum, eruo par. Folia frequenter humi sternit prolixa, in mucronem fastigiata, satis & crassa & virentia, canaliculata, tortuosa. Bulbum subijcit oblongum, albicantem, compluribus tuni-

Peruanus.

Botryodes odoratus.

tunicis cæparum instar coagmentatum, crassis fibris ex ima extuberante basi diffusis, nec vnoquoq. anno pereuntibus & rediuiuis, sed perennibus innixum. Illud habeo tandem subijcere, sufflauum hyacinthum botryodem geminum esse, alterum præcocem, serotinum alterum non sine discolori discrimine: illius enim præfestinatum ante hiemem germen expallet; huius verno tempore tempestiuum saturatiore purpura nigricat. Colitur præterea duplex hyacinthus botryodes inodorus, lacteo candore alter, alter diluta purpura respersus. Illius cauliculus, & iuncea folia languido virore pallent; huius autem ex viridi purpurant. Vtriusque flores Aprili mense perangustis oscillis oscitantes concaua rotunditate globantur minutarum effigie margaritarum, à quibus Italicum nomen retulerunt; summumque cauliculum vua confertim vernante conuestiunt. Rotundi bulbuli penetralem candorem pullo cortice infuscant: prodigiosè etiam fœcundi, quòd angustis corpusculis nequeunt, numeroso nucleorum partu latè se porrigunt. Comosus florum panicula hyacinthus, Aprilis flos, quòd in floridissima Sannesiæ domus amœnitate primùm admirabilis hospes Romam oblectauit, Sannesius dictus est: quòd autem luctibus ac funeribus dicatæ cupressus læta ridet imagine, vulgò cupressinus appellatur. Flosculos granosos, capillamenti modo tenues, tenerrimos, fragiles, velut vitrea glacie concretos,

C. Cl. Append. vlt. ad plant. histor.

Botryodes inodorus cãdidus, & rubellus.

Sannesius florum panicula comosus, siue cupressinus.

Fab. Columna Minùs cognit. Stirp. & Rarior. par. 2. c. 5

vario flexu ramuloſos, è cæleſti colore in purpuram inclinantes primùm inſtar fœminæ cupreſſus metæ aſpectu in faſtigium conuoluit; deinde, vt aſſolet mas, extra ſe ſpargit: cauliculo ſuſtinetur ſubuiridi, ſeu ſubalbicante, prætenui, rotundo, læui, lignoſo, inter folia proſiliente prælonga, ſuccoſa, nonnihil carinata, & flexile in cacumen extenuata: bulbum turbinat; ſubrubente foris tunica inuoluit, craſſiſque fibris firmat; à comoſo ſpurio hyacintho dilutiore potiſſimùm rubore, & minuſcula mole ſecernit. Indici hyacinthi, ſiue Aſphodeli nuper ad nos tranſlata tuberoſa radix, ex qua ille cum vita nomen accipit, oblongum botryodis odorati hyacinthi bulbum imitatur: carnis, & ſubnaſcentis calli duritiem ſuperat: nimiùm ſui prodiga, & raritatis gloriæ officiens innumeros toto corpore parit hæredes: ineunte vere folia emittit in terram conuexa, prolixa, digitum lata, in acumen deficientia, viridi læuore nitida: caulem impellit ferè bicubitalem, duriuſculum, læuem, geniculatum, breuia è geniculis folia fundentem, minimo nunquam digito craſſiorem, numeroſis floribus cacumen onerantibus vberrimè ſpicatum. Hi ſucco pleni, degenere à patrijs Indis lacteo vultu oculis, odoratiſſimo ſpiritu naribus ſuauiſſimi, aurei mali floribus æquales, ab ima parte particulatim ſeſe explicantes æſtiuis menſibus ad hiemem vſq. vernant.

Indicus tuberoſus candidus.

Cycla-

Cyclamini, & floris Indici è violaceo nigricantis notæ.

CAPVT V.

Theophrast. Hist. plant. l. 7 c. 9. Plin. l. 21. c. 9. & l. 25. c. 9. Ioan. Ruell. de nat. Stirp. l. 2. c. 94.

Cyclaminus gemina.

TVberoſa radix bulbo proxima Cyclaminus eſt, quam veteres Latini terræ modò vmbilicum, modò rapum, modò malum, ac tuber appellarunt. Eius duo genera diſcriminat florum gemina tempeſtiuitas, alterum vernum, autumnale alterum, vtrunque raro candore charum: nam, pretium cultumque minuente copia, ſepibus obuium prope omnibus, licet roſas æmuletur, licet regio colore ſplendeat, prorſus viluit purpuraſcens. Quod vere floret, Byzantio tranſlatum duplici candet aſpectu. Flos enim de more in quinque ſurſum reflexas foliorum lacinias diſtributus, & veluti refugo à fronte capillo relicinus, aut emaculatam albitudinem grandiore menſura explicat, aut vulgaribus par, & cætera candidus rotundum oſculum ſaturata purpura expingit: odoratam vterque animam, dum viuit, expirat: vterque mucronatæ rotunditatis leniter ſerrata folia præmittit autumno, quæ (quod familiare pleriſque eſt) ſubter ex viridi albicant, ſupernè verò ramuloſis toris ſubrubentibus virent: ſed ille latiùs explicata fuſco virore albidis maculis interſtincto inficit; contractiora hic diluta viriditate, viridiorem vmbilicum cingente, diſtinguit. Vernam folioſo

Verna.

flore prorſus candido Cyclaminum prædictarum priori partibus pleriſque ſimillimam tum floris theca magis turgida, tum flos ipſe numeroſis folijs nondum ſatis euolutis primò glomeroſus à populari ſecernit. Probabilior autumni Cyclaminus aut languidè odorata, aut penitus inodora ſimili colorum in floribus diſcerniculo exalbeſcit. Eius folia in orbem ſparſa, criſpa, ſupernè maculoſa, angulata, & marginibus quaſi circunroſis crenata ipſis floribus præpoſtera lentè feſtinant. Vbi marcidi flores interciderunt, ſemine grauia longis cum pediculis, quibus inſident, capitula multas conuoluuntur in ſpiras, donec terram attingant: illic demum adulta, maturoque partu hiantia ſemen oſtendunt inæquale ac fuluum; quod humo exceptum non abit in germen more ſeminum cæterorum, ſed in tuberculum rotundatur, vnde poſtmodum folia emergunt. Radix tuberoſa in orbiculatam latitudinem effuſa, oculis interdum, velut in cauliculos, extantibus ſupernè ſcabra, ſenio etiam rugoſa candidam carnem nigrante corio inueſtit.

Autumnalis.

Flos Indicus è violaceo fuſcus radice tuberoſa.

Indicum tuber effigie rapuli, colore intus albo, extra ſubrufo, corpore binos ternoſue digitos lato, ſuperno infernoque vmbilico anguſto, & nonnihil introrſum acto paucos ante annos ad Pariſienſes hortos aduectum eſt è Batauia. Illic toto triennio ſine fibrarum exortu, ſine floris oſtentatione ignauum atque inglorium latuit. Romam denique

transla-

translatum, velut erosum terebratumque teredine, in Tranquilli Romauli manus, efficaces nempe cultrices, venit. Hæ vario satu indolem tuberis per biennium explorarunt. Et primò quidem florem elicuit macra humus cum exiguo sabulonis admista. Iam verò ferum tuber adeo cultus edomuit, & consuetudo mansuefecit; vt communi bonoque olerum solo gaudeat, arcanumque gaudium floreo risu exprimat. Septembri mense radix in fictili primùm deposita germinauit Octobri; tum verno tepore turgere cæpit in florem: sed florea spes intempestiuis pruinis præusta decoxit. Folia exeunt à tubere longa, & sæpe cubitalia, lata, neruosa, striata, gladij modo in mucronem exacuta, diluto virore albicantia, propter humum candida rubrisque guttis intertincta. Medius deinde scapus exilit densè ramulosus, & bulbosæ iridis more articulatus, at breuioribus mucronatis folijs articulatim armatus: vt licet iridem nonnemo vocitet, gladiolo tamen propior hæc planta videatur. Flores simplici narcisso grandiusculo prorsus albo suppares in sex folia decussantur subter virescentia, supra è violaceo fusca, natiuo tanquam holoserico villosa, furuis & velut fuligine oblitis per ambitum cirris, seu fimbrijs crispula & corrugata, atris albidisque vnguibus maculosa, prominula linea intermeante distincta. Medium præterea stylum surrigunt ianthinis, atque albicantibus maculis

Tranquillus Romaulus.

lis notatum, ſtaminibus tenuiſſimis in imo violaceis, in ſummo luteolis capillatum, quaternis quoque maiuſculis bifidis crocis exteriorem in decuſſem demiſſiùs digeſtis coronatum. A medio caule ad cacumen vſque ſummis è ramulis, atque ex ipſo foliorum complexu menſe Martio atque Aprili particulatim exiſtunt. Medicamenti cuiuſpiam, aut mellis excocti inelegantem odorem expirant. Diem, aut paulò diutius viuunt breuiſſima digni vita, quippe nocti mortique nigritudine concolores. Emortui, velut informia veſpertilionum cadauera, illepidè contrahuntur: deinde vltro caduci voluntarium properant ad ſepulcrum. Mira eſt huius tuberis fœtura: ex imo enim vmbilico fibra prodit modò longior, modò breuior, narciſſinæ inſtar candida & modicè craſſa, cuius ſumma pars in tuberculum paulatim ſoboleſcit. Quare factum eſt non ſemel, vt eius fibræ iam corruptæ ſoluto nexu procul à matre præter morem natus fœtus inobſeruato adhuc miraculo inueniretur: interdum quoque breuioris fibræ ligamine adhuc integro ſoboles matri cohærens & contigua, vel etiam de more adnata deprehenditur.

Ane-

viola-
quo-
decuf-
o cau-
ex ip-
Aprili
iam,
irant.
digni
ncolo-
ım ca-
caduci
ira eſt
o fibra
iſſinæ
a pars
actum
ſoluto
fœtus
inter-
c inte-
etiam

Ine-

FLOS INDICVS E VIOLACEO FVSCVS
RADICE TVBEROSA

F

mon
inter
dem
debl
fabu
vim
mina
etiar
aſpir
huiu
rian
atqu
parti
ſerra
lio e
lanu
midi
cinij
quar
rem
ferè

Anemones notæ.

CAPVT VI.

FLoriferis oculis abundat exigua radix anemones, vt omnium voluptati oculorum quàm maximè prospiciat. Sunt, qui anemonen Phenion vocent: alij Adonidis ab apro interempti florem appellant: alij Veneris Adonidem lugentis lacrimas in eum florem concreuisse deblaterant, innocentissimi risum floris impuræ fabulæ tragico luctu funestantes: alij denique vim Græci nominis interpretati florem venti nominant, quia non sine vento aperitur; & (quas etiam aula vices alternat) eadem, qua fouebatur aspirante aura, reflante difflatur. Duo autem sunt huius herbæ fastigia: alterum enim tenuibus coriandri folijs altè multifidis, minutim laciniosis, atque tergeminis; alterum apij modo diuisis, tripartitò dissectis, rotundum per ambitum modicè serratis, & leniter crispis viret. Eius, quæ tenui folio est, anemones cauliculus nudus, exilis, leuiter lanuginosus, palmaris, aut etiam pedalis, circa dimidium aut sub ipsum cacumen tribus foliaceis lacinijs sine pediculo pressiùs cohærentibus, & aliquantulum surrectis intercinctus, in cacumine florem explicat latioribus folijs non minus senis, ferè in rosæ amplitudinem circinatum, medio interdum

Plin. l. 21. c. 23
Nicand. r.
Theocrit.

Anemone duplex.

Tenui folio.

terdum

terdum globulo ſtaminibus obſito, exalbido, atque villoſo capitulatum, qui tomentoſam in lanuginem ſemine ſubrufo, longiuſculo, planoque plenam aura leuiſſima ſoluitur ac diſſipatur; interdum etiam ſine ſeminali capitulo coma denſiſſima capillatum. At verò latifoliæ flos ſimili caule ſuffultus anguſtiorum foliorum modò ſimplici, modò multiplici ſerie contexitur. Excuſſo flore caput in vmbilico eminulum naſcentis aſparagi cacumine intumeſcit, exili flocco incanum, & lanuginoſo ſemine denſatum; quo tandem fatiſcente, leuiter volitantes ſeminales villos incautis cultoribus auræ præripiunt. Vtraque anemone multùm, ſed latifolia è ſemine variè degenerante progenita licentiùs verſicolore varietate laſciuit. Quæ folio tenuiore pubeſcunt floris huius radices, intus candidæ, pullo foris caſtaneæ colore non ſine multiplici diſcrimine nigricant: pleræque etiam in graciles, preſſas, longulas, & inæqualiter articulatas appendiculas, quas ab imitamento linguas vocitant, effunduntur: nonnullas tamen animaduertimus nodoſis oculis, quàm porrectis lingulis, frequentiores; eæ præſertim ſunt, quæ florem ferunt arboris perſicæ flori concolorem, minutulas lacinias conglomerantem, quæ viuido cinnabaris rubore ſplendeſcentem, quæque planè viridi facie ancipitem an inter flores herba ſit, an inter herbas flos. Diuturna quoque obſeruatione comperimus linguæ figura-

Lato folio.

Vtriuſque diſcrimina è radicibus.

ſatam

ſatam radicem in tuberoſum oculum adnatis circa oblongis, & planis internodijs lingulatum ſæpe degenerare. Latifoliæ autem vniuerſæ radicibus indicantur magis nigricantibus, nullas exertantibus lingulas; ſed rotundos in oculos extuberantibus. Hæc autem oculata tubercula aut lata rotunditate ſubſidunt, aut gracili longitudine aſſurgunt. Dubia & facilè fallentia florum diſcrimina petuntur è radicibus; quia ſæpenumero vix, aut ne vix quidem facie diſcrepant: nos certiores cuiuſque notas præmonſtrabimus. Inter eas, quæ tenui minutimque conciſo ſunt folio, & folioſo flore, anemonas pallido candore lacteam radix indicat fuſca, tenera, longis hæredibus ſoboleſcens: circunfuſis folijs albicantem, medioque villo ſubrubentem ſubpallida, duriuſcula, longulas in ſoboles porrecta: rubram colore fuſco ferruginea, lingulis oculiſque pariter articulata, rara carie laborans: vegeto cinnabaris colore miniatulam, oculoſque hilari luce perſtringentem degeneri pallore decolor, nodoſis toris leui nexu coëuntibus frequentiùs compacta, cariem ſentire facilis: iſti perſimilis eodem fulgentiſſimo minio albis maculis guttato bicolorem: conuoluta vtrinque folia exuberante cocco ſaturantem proximè ſuperiore magis fuſca, pluribuſque ac longioribus lingulis fœcunda: languidè miniatam ex fuluo nigricans, in longas lataſque ſoboles ramoſa: rubram albo virgatam è cinereo fuſca, atque

ex

Anemone tenui folio, pleno flore lactea.

Albicans.

Rubra.

Cinnabaris ſaturo colore miniata.

Cinnabari albiſque maculis bicolor.

Coccinea folijs conuolutis.

Diluto minio colorata.

Rubra albo virgata.

Alba rubro circundata.

ex facili putrescens. Huic parenti pallore ac teneritudine corruptioni obnoxia congener, nouo mirabilique flore formosè degener geniculatus fœtus pudico & matronali visendam ornatu profert anemonen, purpurea nimirum instita circundato foliorum candore stolatam. Vsque adeo non bene floret candida pulchritudo, nisi tutelari pudoris ambitu circuntegatur. Flos autem hic vt habitu, sic origine & pulchritudine Romanus natales habuit sanè memorabiles. Etenim rubræ albo virgatæ anemones humata radix inter flores de more maculosos è sobole adnata candidum florem edidit, cuius oras instar subsuti limbi ambitiosa purpura obibat. Ea soboles & adnotata, & à matre diuulsa simili semper miraculo floruit, perpetuamque demisit ex se posteritatem, eiusdem laudis hæredem.

Trium colorum.

Trium colorum anemone, folijs nempe fusco rubore saturatis, amaranthina coma, medijsque eminulis cirris blandè rubentibus insignis è radice dignoscitur nigricante, planos in oculos sæpius collecta, quàm longas in lingulas diffusa, & frangentibus contumaci.

Quinque colorum.

Alia quinque colorum anemone addit superioribus tribus, aut certè consimilibus coëuntium in oculi speciem vnguium sulphureum, expassæque comæ imum argenteum colorem. Eius radix proximè superiore parciùs nigrat, molliùs riget, florescque pro vocibus locuturas copiosè sobolescit in linguas. Monendus

nendus hìc es, inueniri præterea degenerem & mendacissimam nomine tenus quinque colorum anemonen, re autem ipsa nullius prope coloris: perrarò enim floret, ac luxuriantibus tantùm folijs infeliciter siluescit. Radix hortorum exilio multanda oculorum nodosa fœcunditate discernitur. Saturo rubore fusca, albo distincta trium colorum anemonen refert radicis nigrore; in lingulas ocellosque porrigitur, & frequenti carie absumitur. Violaceam, siue (vt alij à diluto colore nominant) columbinam ex radice prædisces misto atrore cinerea, lingulata, & vitio, postquam ingranduit, opportuna: mali Persici subrubicundis floribus concolorem, & medium capillitium colligentem è subalbida, tuberculisque sæpe acervatim adnatis incommodè coagmentata: eodem languido rubore gemellam, sed promissa & violaceis circundata staminibus coma disparem è longis latisque ramosa internodijs, & magis pulla. Quæ floris folia holosericum imitantia obsoleto rubore infuscans, medijsque lacinijs virens supra morem cæterarum caulem in excelsum impellit; radicem oblonga per interualla geniculatam vehementer denigrat. Quæ verò viridior herbescit, biformis est: altera enim confertum medium villum superiore molliorem, velut in paniculam, conuoluit: altera sic ab vmbilico ad media vsque exteriora folia viret, inde ad oram subrubet; vt pauoninæ cau-

Saturo rubore fusca, albo distincta.

Violacea.

Mali Persici flore subrubicunda comam colligens.

Mali persici flore subrubicũda comam explicans.

Rubra medijs lacinijs virens

Tota viridis.

Vmbilico viridi subrubẽs

dæ oculatum orbem imitetur; mollissimum quoq. florei verticis frequentem capillum non crispat, sed promittit. Vtraque radicem tum oblonga, tum rotunda sobole extuberantem pullo indiscriminatim colore sufficit. Postrema inter foliosas recensetur anemonas, quæ nuper è simplicis floris semine Romæ floruit formosissima: candidis folijs diluto rubore vmbilicatis latissimum in orbem patens duplici spissa coma, & veluti gradata capillatur, altera attonsa & viridi, interiecta mediaque altera intonsa & incana; quæ folijs etiam dilapsis diu florida tam latè expanditur, vt laciniosum florem anemones latifoliæ mentiatur: prouenit autem è radice pallida, compacta, carnosa, & vegetissimas linguas exertante. Probabiles præterea existimantur sine medijs lacinijs anemonæ simplices nonnullæ. Inter has quæ, foliorum candorem flammea purpura in radios distinguente, purpureis à flammis nomen trahit, radice subpallida tenuique cum in oculos, tum in lingulas propagata se reparat; lanuginoso etiam semine in varios discolores que vultus sese reseminat. Nefas hìc fuerit indictam præterire anemonen, cuius flos à pulchritudine Rex indigitatur. Non deest huic Regi nigrans, & florido serico villosa foliorum purpura, cælesti eleganter colore vmbilicata. Purpurea idem folia & laxa & promissa in tuliparum æmulationem expandit; vt regio more syrma trahere

Alba diluto rubore vmbilicata, & coma duplici bicolor.

Flammea flore simplici.

Purpurea flore holoserico simplici.

videatur. Radicem articulata gracilitate ramulosam subnigro squalore rufat. Cæterùm latifoliæ anemonæ pari ferme atrore suffectis, nodosis, oculatis, interdum quoque ab opacitate, à morbo, à senio tenuiculas protendentibus ceruices radicibus inter se vix differunt. Florem verò duplici aspectu proferunt: aut enim exterior atque ima latiorum foliorum series subuiridis, ac discolori floris rudimento virgata tenuissimas & confertissimas floreas lacinias suffulcit; aut folijs flos vniuersis æquè angustis, prolixis, & coloratis micat. Florum præterea, quos tenui folio anemone parit, genera varia præsagimus è prægerminantium varietate foliorum. Candore tum emaculato suauiter lactea, tum obsoleto nitidè sordida folium præmittit frequentibus incisuris leniter laciniosum, interque incisuras laxius anemones folio, quæ mali Persici florem diluta purpura æmulatur, comamque colligit: lactea tamen & magis explicat, & in viridi dealbat; albicans & angustat, & fuscat. Rubra, albo rubroque maculosa, & oris puniceis candida effundunt prope consimile, longulo videlicet ab radice pediculo porrectum, mediocriter incisum, sparsum, herbeo colore viride ac subrubens: alba languido rubore vmbilicata, & coma duplici bicolor viridissimum, peramplum, crassum, erectum, rariùs intercisum, crispum: hilari cinnabaris fulgore ardentissima, & lacteis guttis irroratis minùs ar-

Latifolia duplex.

Anemones tenui folio discrimina è folijs.

dens, magisque visenda bene virescens, leui per oras rubore conspersum, raros in ramusculos discretum, & ferè iacens: quæ profundi coloris tristem ruborem interfuso candore diluit & hilarat, minutatim laciniosum, satis viride, non admodum assurgens: quæ contractis vtrinque folijs cocco saturatiore nitet, mediocriter sessile, temperatè virens, & modicis diuisuris incisum: diluto minio fucata spissum, laxum, rariùs crenatum, prasinum, nonnihil assurgens: quinque colorum ornatu multiplici singularis rarum, breue, retusum, minutè concisum, humi stratum & planè supinum, fusca viriditate inamœnum: trium colorum felici numero gaudens, & mali Persici flore languidè punicea, quæ mediam glomerat cæsariem, pusillum, densum, multifidum; sed illa herbidum & reptabundum, hæc luridum & minùs pronum: eiusdem mali Persici rubello concolor flori, quæ prolixam depexamque comam staminibus ianthinis coronat, raris diuisuris crenatum, latis particulis distinctum, & pleno virore splendidum: violacea medijs inter extremas incisuras interuallis superiori subsimile, surrectum, & vegeto colore iucundum: circa vmbilicum viridi ambitu oculata oris rubentibus breue, minutum, fastigiatum, modicè incisum, blandè virens, humili siluula procumbens: at verò toto interdum subrubente flore, ac virente coma bicolor gran-

grandiuſculum, parciùs ſimbriatum, paulò erectius, minùs ſiluoſum, in viridi pallidum: circunfuſis folijs obſoletiùs purpurea, medijſque conglomeratis foliolis vireſcens altè inſectum, longis & ramuloſis pediculis diſſipatum, raris ramulis brachiatum, incuruum, ac decolori facie inamabile: iſti cætera conſimile, at viridius, laxius, denſius, atque in excelſum emicans quæ villoſo florentem holoſerico fuſcam purpuram induta regale cum habitu nomen vſurpat: quæ denique floreas foliorum niues purpureis radijs innocenter flammea peruadit minutulas in lacinias diſſectum, contractum, vegetiſſima viriditate coloratum. Cæterùm ex huius, quæ tenui folio eſt, anemones, atque etiam è latifoliæ cuiuſlibet ſato ſemine vt multicolor florum, ita multiformis atque inenarrabilis foliorum varietas exiſtit.

Ranunculi notæ.

CAPVT VII.

INter hortenſes ranunculos lectiſſimi habentur, quorum exigua radix, pluribus ab vno capite demiſſis prope rotundis aut longiuſculis pallidis radiculis in tenues fibras deſinentibus, grumuli effigie coaleſcit. Oblongis & craſſioribus coagmentata ſimplici flore ranunculum feret. In-

Ranunculus radiculis in grumũ aceruatis.

Simplex.

ter ſimplices in primis aureus pretioſus eſt. Breui prætenuique pediculo nixus quaternis, quinis, ſeniſue latis folijs nigrum capitis rudimentum coronat, in longuli, plani, minutuli, & ſubrubentis ſeminis teretem thecam tranſiturum. Ima folia modicè lata, pinguia, laciniatim diuiſa, & leuiter ſerrata ex viridi flaueſcunt. Cohærentes in grumum radiculæ gracili longitudine porriguntur. Sed radices illæ, quarum flores denſa ſtructilique foliorum copia compacti ardentiſſimè rubent, minuſculis quà ferme rotundis, quà oblongis glandulis coagmentantur. Folia pallida, itidem crenata, ſed minora, & ſæpe tripartita proſiliunt. Cauliculus craſſior & procerior, leuiter lanuginoſus, adnatiſque minutim inciſis folijs pinnatus aut rectus in vnicum, aut obliquè ramuloſus in plures deſinit flores; qui læta quandoque pabuli luxuria, radiciſque robuſta iuuenta è ſinu medio altiùs impulſum, breuique pediculo nitentem vnum alterumue pariter folioſum ſeſe euiſcerant in floſculum. Eum præterea ranunculum noſtrates educant horti, cuius granoſa radix granis paucioribus, quàm ſuperior, albidis, rotundis, duplo, quàm triticea ſint, maioribus in grumulum coaleſcit. Folia humi repunt rutæ ſimillima, ſed herbaceo colore lætiora: caulis gracilis, imbellis, atque ſtriatus in palmum adoleſcit: eius faſtigium flore inſtar candidi multiplicis ranunculi mox deſcri-

Aſiaticus flore aureo ſimplex.

Aſiaticus flore coccineo multiplex.

Flauus multiplex folio rutæ.

describendi folioso, grandiore tamen splendidoque à Martio mense in Aprilem vsque flauescit. Flos autem duplex; alter laxiorum foliorum imo ambitu media foliola spississima coronat; alter paulò ampliora proximè superioris medijs foliolis folia serie pariter densissima in rotunditatem conglobat. Alium prælongis, tenuibus, diffusisque radicibus inhærentem solo ranunculum nostri cultores in pretio habent, cuius folia oblonga, serrata, dura, neruosa, aut in summis pediculis aut circum ramulosi caulis alas in stellas collata, supernè fusca, subter diluta gemino virore pinguntur. Lactei flosculi minuta foliorum densitate instar bellidum turgiduli, vnoquoque in ramusculo solitarij gemmantium hortorum smaragdinis virgulis præfixæ margaritæ sunt. Ranunculo, quem globosum vocant, radix est è capite plurimas prætenues fibras in capillamenti modum spargens, adnascentem in sobolem itidem capillatam, quæ multiplici è germine prænoscitur, multiplicabilis: folia eidem lata, rotunda, stellatis anfractibus sinuosa, crenata, neruosa, ex viridi pallida: caulis concolor, palmaris, exilis, ac tener: aureo colore flos, geminatis folijs atque in anemones amplitudinem adultis in globum collectus, semperque nascenti similis, Aprili atque Octobri mense bis vernans: à flore loculatæ vaginulæ complures semine plenæ minuto, nigricante, eiusque simillimo,

Fibratus flore pleno cãdido.

Globosus.

mo, quod regius flos, siue delphinium reddit. Tuberosi ranunculi, quem batrachium cum Græcis appellat Apuleius, tuber cinereo colore fuscum, rudi verticilli forma scabrosum, grandiorem iuglandem nucem magnitudine solet æquare: adnatis è tuberculis pallidas tenuesque fibras longè porrigit: numerosa protrudit folia latam in stellam angulosa, diluto virore picta, rauis maculis distincta, neruulis intercurrentibus lineata, mediocri pediculo nitentia: in tres palmos caulem excitat ramosum, singulis ramusculis summum flosculum fundentibus luteolum, ranunculi, qui rutam folio imitatur, persimilem, at minorem, Maio mense vernantem.

Tuberosus.

Hist. de herb. virtutib. c. 9.

Asphodeli, Pæoniæ, Lilij conuallium, & Iucæ Indicæ notæ.

CAPVT VIII.

Asphodelus, siue hastula regia, non ferro, sed flore cuspidata, bicolore vernat aspectu: aut enim flauet, aut albet. Flauentis radix oblongarum veluti glandium, seu naporum aceruatis numerosis appendicibus compacta rufescit; nostratibus in hortis libenter hospitatur, felicique floris ac sobolis respondet euentu. Densiore silua folia funduntur herbea, prælonga, angu-

Asphodelus.

Flauus.

angusta, lenta, concaua, mucronata: medius teres ac firmus in vnum alterumue cubitum scapus adolescit; modicisque liliaceis floribus suauiter olentibus, florido colore flauis, circa summum cacumen per partes vernantibus Aprili mense decoratur. Albi Asphodeli nomine paucos ante annos à Byzantinis hortis ad Romanos transducta est radix phalangio non absimilis; complura, oblonga, crassa, exalbida fibrarum cruscula, flaui asphodeli radicibus graciliora ex vno capite diuaricans: peregrino eadem in solo exilij pertæsa nec vnquam floruit, nec diu vixit. Vetustissimum & saluberrimum inuentum, montanæ opacitatis filia, hortorum vrbano splendore donata, atque Hispano præconio montium rosa, Pæonia, minore florum in populo speciosissima superbit; quæ confertissima foliorum congerie peramplum explet ac perficit orbem absolutissimæ formositatis: vtque iudicibus oculis triumphet, triumphali tum saturatæ, tum dilutæ purpuræ splendescit ornatu. Si ardentiùs purpuret, flore sensim exalbescente & caduco ferè intra dies octo deflorescit: bipalmi nititur caule carnoso & brachiato in folia ramosa, rariùs fimbriata, vegeto colore splendida, inferiùs cæsia & lanuginosa: radice gignitur præcrassa, torosa, foris subrufa, intus candida, oblongos & carnosos in balanos diuisa. Sin leuiùs & suauiùs rubeat flos; paulatim è roseo

Albus.

Pæonia pleno flore.

Plin. l. 25. c. 4.

Rubra.

Subrubens.

pudore

pudore niueum in pallorem elanguescit, natiuoque scapo pertinaciter adhærescens immoritur, folioso cadauere primùm nigrescente, tum emarcido, siccitate denique notabilem in modum contracto: folia illi dilutiora, & angustioribus lacinijs concisa: radix præterea contorta, crassa, dilutior, longioribus & gracilioribus nodis glandulosa. Lilium conuallium pusilla rotunditate plus odoris, quàm floris includens, per oras denticulatum & reflexum, toto etiam osculo suauem inhalitum oscitans aut summè albet, aut modicè rubet: palmaris & rigidus cauliculus à medio sursum versus pronis flosculis oneratur: duplex aut etiam triplex folium liliaceis non absimile, breuius tamen splendidè viret: graminea radix geniculatis latissimè proserpit internodijs: ab ijsdem & radicis cacuminibus nouas radiculas dispergit. Floris candorem languidior, ruborem vegetior radicis & folij color; illum præterea laxior, hunc angustior vtriusque mensura significat. A floris occasu bacca turgescit primò viridis, deinde rubicunda, duriusculo semine referta. Occidentalis Indiæ Iuca radice nititur crassa, intus candida, foris rufa, geniculata, & velut arundineis bulbis, quos oculos vocant, sobolescente. Verno plerunque tepore citata folia denso nemore fundit foliorum Aloës prope gemella, binos palmos longa, robusta, & rigida, in semicirculum canaliculata, in-

Lilium conuallium.

Album, & subrubens.

Iuca.

præ-

prædurum, præacutum & fuſcum aculeum conuoluto vtrinque cacumine minaciter muricata, tenuiora tamen, craſſitudine & colore palmea, nec obliquis per ſumma latera ſpinis exaſperata, ſed fulua margines percurrente linea diſtincta: cum cæteris anni temporibus, tum præcipuè vere toroſus thyrſus aſparagi, ſiue haſtulæ regiæ modo emicat aſſurgitque in trium quandoque cubitorum læuem, & ſanguineo colore ſplendentem virgam; quæ diffuſis palmaribus ramulis turbinatim arboreſcens florea tintinnabula, fritillarias citra quadratas maculas imitantia, obſoleto candore pallida, leuique nonnunquam rubore interfuſa, inodora, deorſum verſum ſpectantia, raris interuallis numeroſa ſuſpendit: eadem tandem ſine ſemine decidua ſibi poſteriſque moriuntur.

Byzantinæ Lychnidis, & Americani Trachelij notæ.

CAPVT IX.

LYchnis Byzantina miniato ſiue coccineo flore multiplici in oblongam, luteo colore nonnihil aſperſam, denſis, promiſſis & capillaceis fibris comatam radicem gracileſcit: in trium quatuorue palmorum caulem extollitur recto ſtatu nitentem, ſtriatum, geniculatum,

Lychnis Byzãtina miniato flore multiplici.

tum, bina ab nodulorum toris folia longula, è latiore basi in mucronem fastigiata, supernè læuia, subter hirsuta pandentem, geniculatim in ramulos fruticantem. In flores ita lepidè luxuriat: ex oblongis, confertim in orbem circumactis, atque striatis calyculis caulis vertici vmbellam primùm obtendit: ex illis deinde prægnantibus inuolucris floream pilam densissima serie circinatam parit: florem bellio breuiorem non admodum diuersis, per ambitum bifidis confertisque barbulis contexit: cum Americano trachelio æstate vernat: in flore implendo exhausta semine deficitur. Trachelium Americanum flore rubro, cui Cardinalis plantæ vulgare nomen indidit color, tenuissima & candida capillamenta demittit, quæ flore dilapso, marcidoque caule corrupta defluunt, exiguò post fruticantibus nouis: folia emittit bellidum folijs subsimilia, pinguia scilicet, humi iacentia, leuissimè serrata; sed viridiora, longiuscula, & crispula: instar asparagi stylum excitat modò simplicem, modò ramulosum, adnatis per interualla folijs etiam pinnatum: styli ramorumque cacumina conglobatis, velut in paniculam, creberrimis flosculis leuiter onerat; subiectam inde teretem viriditatem rarioribus distinguit: flosculos tum extremo vere, tum æstiuis mensibus tempestiuos, simplicis floris delphinium ex parte referentes fusco rubore villosum sericum mentiente colorat: intra eosdem

Trachelium Americanum flore rubro.

iam

iam peraridos capitula occulit ſeminis plena nigelli, orbiculati, ac tam exigui, vt in cernendi ſenſum prope non cadat: vbi flos intabuit, propagandæ ſoboli vacat.

Caryophyllorum notæ.

CAPVT X.

VT coronariæ vettonicæ, ſiue vulgatiore nomine caryophylli diſcrimina internoſcantur; ambiguæ fidei ſemina, radices, & folia inconſultè conſuluntur. Floreus enim iſte in omnem varietatem Proteus nullius hactenus Ariſtæi calliditate, vt vera præmonſtret, deprehendi potuit. Sæpe fit, vt pulcherrima indicia florem ſpondeant pulchriorem; flos deinde promiſſus turpiter degeneret. Quare, dum florent, plantæ præſignandæ, & probabiles ab abortiuis ſegregandæ ſunt: eadem enim facies bonis maliſque promiſcua ex facili fallit. Publicum eſt omnium niti radicibus lignoſis, ſubrufis aut albidis, multiplici fibra crinitis, in foliaceos ſæpe ſurculos abeuntibus: inde cauliculos exiſtere teretes, graciles, in ipſa gracilitate ligneam duritiem affectantes, pyxidatis geniculis articulatos, folijs obſeptos geniculatim inter ſe aduerſis, breuibus, carinatis, in viridi colore plerunque glaucis: ſummos calyces multifidis calyculis ſuffultos, oblongos, glabros,

extre-

extremas per oras orbiculatim denticulatos in flores hiaſcere modò ſimplices, modò folioſos, ſuppari amplitudine roſis proximos, breuibus frequentiùs, interdum etiam profundis lacinijs inciſos, mira varietate coloratos, inter aromata nobilis caryophylli tum odore tum nomine inſignitos: arefactis demum floribus, longos ac duriuſculos calycibus incluſos folliculos plano & nigello ſemine turgeſcere. At verò caryophyllus pleno flore minutè alteq. inſecto pinnatus ſeu fimbriatus & minor & maior apertè proditur ſaturatæ fuſcæque viriditatis folio: ille præterea minutulo ſecernitur à cæteris. Caryophyllo propemodum par & congener recenti nomine flos Armerius, ne magnitudine ſuperetur, floſculorum congeſtu latam explicat vmbellam. Eius quoq. præuium diſcerniculum in folio eſt breui, lato, & eius herbæ, quam ſaponariam vocant, ſimillimo.

Caryophyll⁹ pleno flore pinnatus minor & maior.

Flos Armerius.

Granadillæ, ſiue Maracoti notæ.

CAPVT XI.

ILle diu à noſtratis mundi hortis omnibus hiulco florum ore ſuſpiratus, ille è Peruanis ac Mexicanis longè diſterminatis finibus acceſitus, poëtarum ille canoro, atque oratorum facundo plauſu tandem exceptus, diuini Amoris manu vitalibus inſcriptus doloribus Granadillæ flos, quem Indi Maracotum vocant; vt à mortali-

bus

bus obitos pro Deo cruciatus in coronam transitu-
ros intelligamus; illud, inquam, floreum ac suaue
miraculum quotidiano spectaculo prope iam vi-
luit vniuersis. Vix est, qui præterea miretur, pœ-
nas degenerasse in florem, fortiter tolerantibus adu-
lantem; extima per ambitum folia in aculeos ex-
tenuari, spineæ coronæ memoria molliter com-
pungentes; ream pro nobis innocentiam in fo-
lijs albescere; pertæsa sæui laniatus cruenta flagra
in floridæ voluptatis purpuream telam redordien-
dam filatim retexi ac superinduci; saxo in germen
emollito, columnam ex atrio crudelitatis ad piam
in flore medio structuram excitandam transmi-
grare; columnæ imminere globosum rudimen-
tum spongiæ quondam felle imbutæ, deliciarum
auiditatem detergentis; modò ternos, modò qua-
ternos extare conformatos capitatis è staminibus
clauos, animis amabiliter configendis aptissimos;
vnam crucis effigiem desiderari, quòd extremam
sæuitiam floris indoles mitissima repræsentare
non audet; folium in lanceam exacui, sed inno-
centem, quippe retusam in ipsius vulnerato pe-
ctore charitatis; suauem denique ac medica-
tum fructum ad cordis imaginem rotundari, cum
è diuini vulneris flore vitalis fructus extiterit,
amantis Dei cor. Vix, inquam, est, quem cura
& cultura tangat floris planè admirabilis, in quo
ipsi vernant ac rident acerbissimi dolores. Si
quem

quem tamen non piget, imò delectat, salutis à Deo acceptæ infinitum beneficium in floreas notas suauiter contractum grata recordatione relegere, eodemque mortalium animos immortaliter esse inscribendos vel à floribus placet admoneri: si iuuat è funebri Amoris flore salubrem sæpe fructum colligere in cordis amabilem figuram, vt cordatissimos amantes faciat, conformatum; radicem & folia, ne fallant indicia, prænoscito. Radix in luteum pallorem languida & geniculata inextirpabili fœcunditate proserpit, sobolescit, & fruticat: fictilibus verò claustris contineri nescia per imum foramen in subiecti soli amplitudinem clandestino reptatu se penetrat; multiplicique atque erratico gramineo lapsu latissimè spatiatur. Folia quasi trigona sambuci roseæ, seu potiùs lupi salictarij profundo incisu tripartita, maiorem mediam laciniam porrigentia, quaternas aut senas vncias longa, minutim serrata, læuia, tenuia, imbecilla, aliquantulum venosa, diluto colore virentia, inferiùs etiam dilutiora, grauiter olentia, alternis disposita, ternos inter se digitos dissita lentum vitilemque caulem præuelant; qui, cum vires sine adminiculo standi non habeat, quicquid clauiculis, veluti manibus, nanciscitur, auidè comprehendit, arduoque ascensu reptabundus, & cameras ac pergulas operiens æstuantium Indorum hortenses cœnas iucundissimè

mè inopacat. Nobis etiam cancellatim ſcanſilem arundineam, ſiue virgeam ſtructuram ſequaci viriditate prætexens Indicæ regionis remotiſſimam vmbram commodat. Atque hoc ſanè ſapienter de more congruenterque artifex natura caduco in flore luſit; vt, qui diuini Liberatoris ſeruile ſuſpendium eligentis acerbiſſimos cruciatus opere ſingulari velut miſeratus exprimeret, in crucis formam decuſſata ſtatumina penſilis adamaret.

Gelſiminorum notæ.

CAPVT XII.

Citerioris eius Hiſpaniæ, quam veteri nomine Laletaniam, recenti Cataloniam vocant, flos fortaſſe ab animæ ſuauiſſimæ prodiga expiratione exanimato ſimilis, & exangui colore candidus, æſtate autumnoque tempeſtiuus, blando vocabulo ab Italis deducto Gelſiminum, aſperiore Arabum appellatione Græcam odorariæ violæ ſignificationem ſubolente Iaſme vel Ioſme, Iaſminum vel Ieſeminum tum ampliore mole, tum acutiore odore à ſiluestri noſtrate ſeiungitur. Virgæ præterea è pallido, ſcabro, duro, lignoſa fibrataque radice ſtabilito caudice ſimiliter fruti-

Gelſiminum Hiſpanum candido flore ſimplex.

Matthiol. in Dioſcor. l. 1. c. 66.

Ioan. Ruell. de nat. Stirp. l. 1. c. 84.

cantes, proceræ, lentæ, &, quò libeat, flecti oblequentes, geniculatæ, binis ad singula genicula folijs alatæ, ramulosæ, medullitus candidæ fungosæque, foris tamen diluta viriditate lætiores modò arundineos cancellos topiario textu conuestiunt, atque scenas hortenses textili vmbraculo prætendunt; modò circunfuso conuexoque in fictilibus nemore viride cælum cæruleo subtexunt: folia quoque Hispano, quàm siluatico nostrati, simillimis in diuisuris latiora, obtusiora, crassiora, nigriora. Quod autem in suis Romanæ amœnitatis hortis Tranquillus Romaulus conferta foliorum serie omnino singulare prior aluit gelsiminum, dimidio, quàm proximè superius, breuiorem tubulum protendit: quina vel sena folia in stellam diuidit: terna siue etiam quaterna ex vmbilico surrigit, quæ nonnunquam in globulum colliguntur: quinto ferè die senescens non dilabitur, sed in natali ramulo inarescit: post multos dies dehiscens tubulus florem alterum plerunque parit: acriùs olet: more superioris ab æstate in hiemem vsque vernat, & gemella viriditate frondescit. Gelsiminum Arabicum, siue Alexandrinum, siue etiam Arabica nouo nomine Syringa (Sambacum Arabes vocant) frutex est Aegyptius in vnum alterumue cubitum arborescens. Quamuis pollicari crassamento, breuique longitudine nanus, arborea tamen duritie scindi contumax,

Hispanum multiplex. Tranquillus Romaulus.

Arabicum. C. Clus. Cur. post pag. 3.

max,ſquaroſus,pallidusſque ſtipes in tenuia & longula ramorum brachiola ſpargitur: folia inter ſe aduerſa mali aurei,quod aurantium dicunt, ſeu potiùs coronarij fruticis,quem albo flore Syringam vulgò appellant, folijs conſimilia, tenuiora tamen ac pallidiora, nulliſque crenata inciſuris ramulos inueſtiunt: è ſummis ramulis flores breuibus innixi petiolis ab Aprili menſe ad extremum vſque Octobrem erumpunt, modò duodenis, modò denis, nouenis minimùm folijs duplicem in ſeriem digeſtis inſtructi, proximè deſcriptis anguſtiores, albitudine obſoleta palliduli, parum tubulati, vmbilico circa tubum flauente diſcolores, Hiſpani gelſimini atque aurei mali floream ſuauitatem odoratiſſimo coniunctim halitu inhalantes, more cæterorum caduci. Vt illud hìc dolere & conqueri habeamus, Aegyptum eſſe iam floribus, quàm moribus odoratiorem. Luteum Italiæ gelſiminum, quippe minuſculum nulloque odore amabile, præcipui noſtrates horti non dignantur hoſpitio. Flauum Indiæ odoratiſſimum alio loco opportuniùs, nempe in hortis Barberinis inter Indicas plantas olfaciemus. Planta eſt inter Indicas,vt natiuorum florum,ſic peregrinorum nominum fertiliſſima, quæ patria voce Quamoclitum dicitur. A noſtris enim cultioris ingenij ſermoniſque cultoribus modò gelſiminum Americanum, modò rubrum In-

l. 3. c. 20.

Americanum

C. Cluſ. Cur. Poſt. pag. 4.

Fab. Columna Minùs cognit. Stirp. & Rarior. par. 2. c. vlt.

dorum gelſiminum annuum, modò gelſiminum folio millefolij, modò Conuoluulus tenui folio, modò denique Conuoluulus pinnatus exoticus rarior nominatur. Hic ab imo ad ſummum genicularim fruticat, in longos vitileſque ramulos itidem geniculatos & fruticoſos ambitiosè brachiatus, imò verò folijs tenuiſſima diuiſura pinnatis volucer ad inſcendendos libertate penſili ſummos cancellatæ ſtructuræ gradus. Tanta eſt vel ipſis herbulis auiditas ſublimitatis. Quin etiam æſtiuis caloribus viridiſſimæ vmbræ topiarium Briareo par, hoc eſt numeroſis viticulis centimanus prætexit. Flores oblongi ac tubulati, ſumma parte repandi & quinquepartiti, exuberante Cancami, quod vulgò Laccam vocant, colore renidentes, lineolis rugiſue ſtriati, ſtaminibus quinis pallidis capillati, longo petiolo ſinguli biniue inſidentes, alternato ſitu è ramuloſi caulis geniculis ab Auguſto menſe ad extremum vſque Septembrem exiſtunt. Squamoſi demum folliculi turgent quaternis, oblongis, nigris, duriſque ſeminibus fœti. Indicum, ſiue Canadanum gelſiminum maximum caule tenui, geniculato, lento, atque erratico, quamuis ſuapte natura caducum, reptabunda tamen ambitione ad excelſa faſtigia euadit. Lignea in primis amat adminicula; quibus hederacea tenacitate adhæret, non quidem inſtar hederæ toto corpore, ſed

Indicum maximum flore phœniceo.

vnis

vnis geniculis radicoſum. Ex iiſdem folia fundit agreſtis gelſimini folijs non abſimilia, ſed productiora & per ambitum ſerrata. Ramoſi caulis deflexa cacumina rotundorum calycum ſurſum versùm ſpectantium denſis & ſubrubentibus corymbis racemata turgent; è quibus in gemini tranſuerſi digiti longitudinem adultis, punicique Cytini denticulata figura dehiſcentibus tubuli leuiter crocei, ſumma parte conniuentes, porrectum circiter digitum longi procurrunt; hiulco deinde oſculo in quinque labella reſupinato, imo ventre ſubſtricto, medio turgidulo, ceruice anguſtiore æſtiuis menſibus efflореſcunt; dilutiſque crocis, necnon medio longiore albicante ſtamine capillantur. Dum vernant, ſaturatiore ſubinde phœniceo colore, villoſum holoſericum referente, ac flauentibus longas in ſtrias lineis diſtincto expinguntur. Tabidi tandem florei tubuli defluunt, hærentibus cum extante medio ſtamine calycibus. Barberinos recens in hortos tranſlatus hic flos cæpit in ſemen ſiliquari. Ex arido calyce ſiliqua porrigitur in viridi ſubrubens, in digitum longa, ima parte ſummaque tenuis, media turgens, infra ſupraque intercurrente prominulo toro bipartita, ſeminibus grauis, vt in luteo leucoio, minutis, rufis, membranaceis. Quanquam hæc membranæ prætenuis inuolucro circunſepta, multiplicique ſerie prope innumerabilia circa nigrum &

molle dissepimentum, lingulæ imagine interiectum, confertim conserteque constipantur.

GELSIMINVM INDICVM FLORE
PHOENICEO
N 4

R

buit ,
asperſ
pudia
co ſu
tu An
cens,
pro fa
ter flo
cat , v
rat , v
riens
nemp
nitatu
contr
ne inf
na flo
ſuum
mina
dor ,
coma
tudin

Rosarum notæ.

CAPVT XIII.

ROsa ex alabastri concha emergens hortorum pudica Venus est; nec alterius Veneris impuro sanguine impudenter erubuit, suo decentiùs pudibunda. Eadem non aspersa nectare inter fabulosas Deorum epulas tripudiantis ad Amoris impulsum effuso, sed succo suo nectarea purpurauit. Quin potiùs toto vultu Amoris æmula, semper iuuenis, mollis, & recens, necnon aureis capillis nitida; folia pro alis, pro face fulgorem, spinas pro spiculis gestans, alter floridulus Amor est. Rosa punctiunculis vellicat, vt cupere se legi præmoneat: amicè vulnerat, vt vulnusculis geminet rosas: spinam emoriens hæredem relinquit horridulam, aculeatum nempe desiderium sui. Rosa volumen amœnitatum omnium, in qua legitur tota in florem contracta formositas, tam decoro suomet nomine inscribitur, vt inscriptis aliena Regum nomina floribus florum Regina non inuideat; imò suum commodet nomen rebus blandissimè nominandis. Rosa, ingenuus anni tenerioris pudor, odoratum veris blandientis osculum, terræ comantis pulcherrimus cincinnus, fugacis pulchritudinis lætum fulgur, quamuis plurima spina fulmineum,

Rosæ laus.

mineum, vultu multiplici variat, in quolibet formosa. Quicunque autem rosarum differentias à nocentibus indicijs innoxius prædiuinare vult; spinas oculis, non manibus consulat. Odoratiores scabro cortice præsentiat, halitu crassiore atque terreno in extimam scabritiem concrescente, tenui verò igneoque odoratam animam inspirante. Rosa alba multiplex, nempe erudito scriptorum dissidio siue Plinij Spineola, siue Campana, siue Alabandica, lacteo flore splendescens virgas exerit exuberante colore virides, proceras, spineis hamis aduncis, grandibus, frequentibus, subrubente liuore vulnera & sanguinem sitientibus captiosas. Non absimilis obsoleto albore languidè rubens, dubioque rubore albicans, folioso flore rosa præacutis recuruatisque sentibus, quasi caninis dentibus, mordacissima est. Odoratæ pallidæque pleno flore Damascenæ rosæ, quam Plinij Coroneolam alij, alij spineolam interpretantur, è viridi purpurascentem caudicem, ramosaque inde siluula diffusas saturo colore virentes virgas obarmant spinæ admodum infrequentes, breues, duræ, rubidæ, lata è basi recuruos in aculeos vncinatæ. Vulgari satiuæ densis folijs leuiter ex albo rubescenti, quam aut Plinianam Alabandicam, aut Trachiniam esse scriptores sanè nobiles autumant, virgei rami breuiores, graciliores, subuirides, minorum grandiorumque spinarum pro-

Theophrast. de hist. plant. l. 6. c. 6.

Plin. l. 21. c. 4.

Rosa alba multiplex.

R. Dodō. Stirp. Hist. Pempt. 2. l. 1. c. 28.

Io Bapt. Porta Villæ l. 9. c. 5.

Albicans flore pleno.

Damascena multiplex.

Matthiol. in Dioscor. l. 1. c. 112.

Subrubés flore multiplici.

R. Dodon. ibid.

Io. Bapt. Porta ibidem.

promiſcuè crebris, languido pallore liuidis, intentiſque mucronibus minaces. Quæ variè diluto foliosi floris rubore maculoſa, Præneſtina dicitur, aſperitate pariter aculeata inhorreſcit. Italica flore ſuauiter rubente perpetua, proximè ſuperioribus duabus perſimilis, denſioribus ſæuit aculeis. Batava flore oris humani rubicundam temperiem imitante atque odorato Centifolia fruticem quà bene virentem, quà ex viridi rubeſcentem ſpinis aſperat quamuis aduncis, tamen mollioribus, non ita crebris, è cineracea baſi rufum in aculeum deſinentibus. Flore ardentiùs rubente, odore nullo probabilis, vno glorioſa nomine altera Centifolia, quam Plinius Campanam, Præneſtinam Cluſius appellat, viridi, graciliore, improcero, nulliſque ferè ſpinis metuendo frutice funditur. Cinnamominæ flore multiplici ſubrubentis frequentes, breues, exiles, ſanguinea purpura nitidi caules ſpinis non admodum denſis, exiguis, hamatis, leuiter fuluis leniter pungunt. Gemellas pleno flore roſas, nempe tum ardentiſſimè rubentem Mileſiam, tum ex rubro nigricantem, cui fecit holoſericæ nomen ſerico ſimillima, & veluti villoſa mollities, tenues, teretes, fuſca viriditate illitæ, atque ex parte ſubrubicundæ, minutis & ferè aſpectum fugientibus aculeis innocenter hiſpidæ virgæ proferunt. Miror hìc, poſtremam ex rubore in atrorem inclinatam Plinij Trachiniam vocari à Camerario; cum

Variegata flore pleno.
R. Dodon. ibid.
Italica flore pleno perpecua.
Batava centifolia.
Centifolia inodora.
Plin. l. 21 c. 4.
Io. Bapt. Porta ibidem.
C. Cluſ. Rarior. plant. Hiſt. l. 1. c. 81.
Cinnamomina pleno flore.
Rubra flore pleno.
Ex rubro nigricãs duplicato flore.

cum Trachiniam idem Plinius Mileſia minùs aſſerat rubere, nigricans verò longè ſuperet purpura coloratiore Mileſiam. Folioſo auro flaua ſiue lutea, iucundi aſpectus, ignauique odoris roſa ruſi fruticis virgeos caules numeroſiore pertinacium ſpinarum agmine inſtruit, quarum pleræque luteolæ ſpiculis vellicant minutiſſimis, perraræ paulò grandiores, ſubnigro pallore cinereæ, recuruæ, identidem etiam binæ, iunctimque prominulæ altiùs lacerant.

Lutea multiplex.

Florentium arbuſcularum notæ.

CAPVT XIV.

FLorentium arbuſcularum adhuc infrequentes noſtrates horti perpaucas nobilioreſque mihi ſuppeditant commonſtrandas. Arbor Perſica flore multiplici nobilis ligno extra cinereo, intus flauente, mediocriter læui, folijs oblongis ſerratiſque non diſcrepat a vulgari. Flores tepore verno euocati, roſeo pudore ſubrubicundi, leuiter odorati, folioſo textu Damaſcenæ roſæ pares ſpiſſo arctoque congeſtu ramulis adhæreſcunt; rari autem in fructum exeunt, magna virium parte vernam in oſtentationem effuſa. Eſt etiam Ceraſus, quam cæteris partibus, ideſt obſcurè puniceo, & circulatim albicante cortice, crenatis etiam mucronatiſque folijs indiſcre-

Arbor Perſica flore multiplici.

Ceraſus flore multiplici.

discretam pleniorum tantummodo florum gloria discriminat. Flores è plerisque ramorum oculis minimùm terni, foliosi, medijs sæpe foliolis conuolutis ex parte conniuentes, de more candidi, longulis petiolis appensi numeroso prouentu pendent. Flore albo Genista, siue tertium Clusij Spartum Hispanum iusta proceritate arborescit: lignosas & arboreas radices agit: cineraceo caudice assurgit: numerosos implexosque ramos viridi pallore tingit: ex ijsdem virgulas more passi dissipatique capillamenti demittit densissimas, prætenues, ferè cubitales, ramulosas, lentas, instar viminis obsequibiles, ocellisque distinctas creberrimis; vnde folia rutæ foliolis minutiora, flosculique imo tantùm nodulo rubentes, cætera candidi existunt; pulchrè pendulis floridis virgulis, tanquam lineis margaritarum: vere toto vernat: exinde cartilagineas, prope rotundas, ex viridi flauescentes siliquas seminibus implet singulis, rarò binis, ferme orbiculatis, colore fusco virentibus, læuibus, duris, germinare morosis. Myrtus pleno flore latifolia in arbusculam commodæ staturæ adolescit: myrtum siluestrem foliorum infrequentia, latitudine, dilutaque viriditate simulat: florum autem candore ambituque Bellidem adæquat: ab Aprili mense ad hiemem vsque, nonnunquam etiam tepidioribus hibernis mensibus floret, ac triste senium anni genialiter coronat. Suam quoque

Genista flore albo. *C. Clus. Rarior. plant. Hist. l. 1. c. 70.*

Myrtus latifolia flore pleno.

myrto

Laurus Indica.

myrto lectiſſimæ India Laurum adiungit, quæ iure Farneſia primùm extitit in domo, quippe inuſitatas laureas promerita. Diſcrimen eſt in dilutæ hilariſque viriditatis cortice; in folijs inter vulgarem ac regiam laurum interiectis medijſque, ac ferè citrinis; in floſculis ſubalbidis, tereti congerie racematis; in baccis inſtar oleæ grandioribus minuſque nigrantibus. Exotici oleaſtri, quem ab odoris ſuauitate Paradiſi arborem aliqui malunt appellare, cortex ſaturato rubore nigricat: rami dilutiores atque ſpiniferi denſa fruticatione ſilueſcunt: folia vere primo renaſcentia, extremo autumno decidua, anguſta, oblonga, glauca, lanugi-noſa, tactuque mollia ſilueſtrem Salicem referunt: flores totis ramis Maio menſe quà ſeparatim, quà coniunctim internaſcentes, Hiſpani hyacinthi aſpectu perbreues, ex obſoleto virore in luteum colorem inclinantes diductis labellis aromaticum halitum procul inhalant: baccæ ſubeunt oleæ ſatiuæ baccis minores, tenuique cute rubentes. Ex arbuſculis vulgatioribus roſea Sambucus globoſo ſpecioſoque flore perſuadet, vt rariores inter arbuſculas numeretur. Fruticoſa naſcitur: cinereo corticis colore ſordet: candidæ multum medullæ includit: folia explicat anguloſa, vitigineis conſimilia, ſed minora & molliora: quinis folijs floſculos complures, eleganter albidos, inodoros, ſteriles, in globoſum florem floreumue glo-

Oleaſter exoticus.

Sambucus roſea.

bum

bum culturæ (vt creditur) mangonio denſatos, extremo vere colligit. Multiplici punicantem Bauſtio ſilueſtrem arbuſculam libro materiaque flauentibus, folijs anguſtis nitideque viridibus Punicæ mali gemellam infructuoſam ipſa ſterilitas voluptati oculorum a Maio menſe ad Auguſtum vſque fertilis hortorum amœna ſede donauit. Hoc primùm anno Romæ vernauit peregrina Græci nominis Rhus, ſiue Arabicæ appellationis Sumachus Indorum, excelſa floridæ purpuræ oſtentatione arboreſcens. Ante quatuor annos ferè bipalmis ad Tranquillum Romaulum Pariſijs miſſa hæc planta in quindecim palmos adoleuit. Radices illi copioſæ, ſpiſſæ, minutæ, ſubrufæ. Recenti germinatione impulſæ virgæ breui pilo hirſutæ rufeſcunt, ſolæque frondent. Annuo ſpatio iam exacto ætas robuſtior ligneam duritiem, raripilum læuorem, foliaceum defluuium, palloremque cinereum inducit. Sorbum è foliorum oblonga figura, ſerratoque ambitu conijceres; niſi horum longitudo maior obſtaret. Eadem folia læto virore ſaturata prolixis, modicè piloſis, perque ramorum latera alternatis ramulis ſiue pediculis gemello vtrinque ortu pinnarum aſpectu cohærent. Floribus tempeſtiuus eſt Maius extremus. Suum quiſque initio ſummus ramus rudem viridemque turget in racemum, qui cum incremento paulatim formam ruboremque trahit.

Malus Punica ſilueſtris pleno flore.

Rhus peregrina.

Tranquillus Romaulus.

trahit. Etenim flos in vulgaris amaranthi ſpicam exacuitur, atque in villoſam purpuram accenditur, medijs granis pulchrè flauentibus. Vt idem videri poſſit,fertili vernans miraculo, ſpicilegium ſimul & racemationem facere; ſeu verna facie geminam æſtatis autumnique annonam præſeferre. Et lignum & folium ficulneo lacte, quo nutriantur, abundant: aſſiduoque dum lactatu viuunt, etiam, vbi conſenuerunt, in infantia ſunt. Quare cautio eſt, ne ſtato anni tempore vberrimè lacteſcentis in teneram germinationem arboris rami vel amputentur, vel auellantur: quia ex facili fieret, vt alter hic ſine fabula Polydorus, ſi non ſanguineam, certè lacteam ex vulnere animam funderet; profuſoque vitali ſucco præmoriens vitam ſibi natiuo nomine fluxiorem eſſe conquereretur. Extremi autumni primus rigor decuſſis folijs ramulos relinquit inueſtes; quos etiam adultiora paulò poſt frigora deijciunt, qua parte extuberantem ramorum oculum, tanquam altricem papillam excipiunt, modicè cauos. Ab exitu Nouembris ad veris initium crebris oculis diſtincti piloſique rami ſilent. Verno tandem tepore à frigido ſterilique veterno excitata virgarum cacumina & capita ſummum folioſo rubentique germine turgidulum oculum aperiunt. Inde ramuſculi ſenſim exiſtunt & adoleſcunt, æquali, quam ſupra deſcripſi, ſerie foliati. Illud etiam inter-

interdum euenit, vt è duro nonnulla vegetior gemma trudatur, & materiæ anilitas raro germinatu lasciuiat. Posteritati consulit hæc arbor more lauri, è radicibus latè dispersis hærede submisso. Eadem Indicæ Acaciæ Farnesianis in hortis primùm visæ magnitudo, quæ nuci Auellanæ: radix vnica, prælonga, crassa, radiculis pluribus ramosa, in rectum altè descendens, per autumnum, dum flores lactat, succosior, ab incisione atque fractura contusam putremue brassicam validè longeque olens: caudex cortice pallido, materia albicante, dura, inodora, insulsa: rami proceri, frangi contumaces, flexiles, alterno aduersoque situ articulati, binis ad ipsos articulos albidis, ferè vncialibus, perennibusque aculeis quodammodo cornigeri, diluto colore ferruginei, & punctim maculosi: folia bellè virentia & pinnata, idest composita è foliolis inter se aduersis, per æquales numero pediculos medio ramulo adnatos distributis, mane sese pandentibus, sub vesperam contrahentibus: flores inter aculeos, interque foliorum alas tum verni, tum autumnales; illi parciùs, hi vberiùs prouenientes; illi breuissimo, hi longulo pediculo porrecti; vtrique verò mediocris cerasi magnitudine globosi, primò virentes, deinde lutei, post biduum triduumue pallidi, tenuissimorum staminum in luteos apices deficientium eminentibus flocculis ex oblongis ca-

Acacia Indica.

lyculis compluribus in orbem digeſtis lanuginoſi, & acuto luteum Leucoium odore vibrantes: è floribus medijs ſiliquæ modò ſingulæ, modò binæ, modò ternæ, atque adeo denæ pluresue, vtpote à numeroſis calyculis exortæ, initio virides, poſtremò nigrantes, falcatæ, longitudine digitales, latitudine ferè pollicares, ab incluſis ſeminibus verrucoſæ: ipſa vero ſemina cum ſiliquis primùm virentia, deinde ferruginea, inordinatata, compreſſa, oblonga, piſum æquantia, bifida, duriſſima, mandentibus allium olentia. Molle nominant Indi arborem è Peruanis conuallibus ad nos inuectam. Ea cortice eſt exalbido, ſcabro, candidam reſinam oculorum caligini diſcutiendæ medicatam exudante: ramis prolixis, læuibus, lentis, atque in terram procliuibus: folijs more lentiſci velut in alas explicatis, nonnihil flaccidis, longo pediculo vtrinque cohærentibus, minimè ſerratis, aſperrimum piperis odorem ſaporemque præſtantibus, ab auulſione lacteo ſucco, eoque lento, glutinoſo, odoratoque manantibus: floribus minutiſſimis, candidis, rubellos crocos includentibus, palmari racemo pendulis, ab Auguſto menſe ad Octobrem vernantibus, deinde in ſemen abeuntibus albi piperis aſpectu rotundum, læue, ſubrubente pellicula inuolutum, racemoſa congerie cohærens, ſapore acerrimum. Satis iam multa de præcipuis arbuſculis: exoticas alias nonnullas locus duplex opportunior exhibebit.

Molle. *C. Cluſ. Exot. l. 10. c. 24.*

l. 3. c. 20. & l. 4. c. 6.

FLO-

FLORVM SATVS ET EDVCATIO LIBER TERTIVS.

Lex floris ſerendi.

CAPVT I.

LEgiferæ Floræ oraculo ſimilis, & perplexa lex eſt: Quicunque rite ſerere vis, priùs papyrum, quàm ſolum conſerito. Hunc ego nodum Gordiano ſanè impeditiorem Magno faciliùs Alexandro ſine ferro ſic expedio. Antequam hortum conſeras, eiuſdem linearem picturam quàm breuiſſima poteris in papyro graphicè deformato: areolam vnamquanque varia numerorum nota diſtinguito: graphidem hanc in geminas pagellas plicatilem ſcriptoriæ thecæ, vt diutius maneat, agglutinato: memorialem præterea libellum ad graphidis commenſum compingito: in eandem thecam includito: in eo libello ad pagellarum margines areolis ipſis inſcriptas notas ordine deſcribito: poſt ſingulos numeros,

Quo pacto præformandi horti papyracei, in iiſq. ſemina diſponenda.

meros, puluinorum indices, destinatarum adijcito nomina radicum, quæ tum in bulbos, tum in tubera conglobatæ potissimùm seruatur; quæque hortensium deliciarum præcipua semina sunt: vt varias cuiusque puluini radices breuiter & clarè annotes; lineatas areolas, quo quæque loco diuersis conseri radicibus debent, litterulis, vel quo alio arbitrario signo insignito: eadem signa areolarum, ad quas pertinent, numeris libello adscriptis subijcito: è regione atque ad lineam florum nomina in album referto. Quòd si laxioris horti tota descriptio in geminas contrahi paginas non possit; in plures membratim partiteque ita colligatur, vt medijs duabus ipsi thecæ conglutinatis, quæ vtrinque excedunt, plicatili compendio intra eandem thecam includantur. Verùm, vt præuia hæc papyracea consitura quàm consultissima sit, florum patriam indolemque prænoscito. Debet enim accuratus callere sator, ex quo natali loco, è calido ne an frigido, ex humido an sicco, è pingui an ieiuno, ex aprico an opaco vnumquodque florum genus in exteras oras propagatum sit; vt suis quenque locis queat florem prudenter atque feliciter destinare. Ad hæc floriferarum radicum suas in classes tributarum numerum inito: ne is excidat, annotato: quot quisque puluinus radices quaternorum inter se digitorum interuallo, aut rariùs differendas capiat, computato: puluinis ita radi-

Florũ patria prædiscenda.

Numerus recensendus.

radices destinato, vt, quæ præcocem, quæ tempestiuum, quæque serotinum florem ferant, singuli contineant; totoque ferme anno vernantes simul pubescant, simulque consenescant. Ea præterea in florifero satu diligenter curato, vt radices permisceas, quarum vna ab alia, cum eruetur, facilè discernatur, cuiusmodi sunt hyacinthinæ ac narcissinæ: vt cuiusque generis radices certis pro areolæ figura locis collocatæ artificioso florum colorumque in aduersis transuersisue puluinis responsu oculos delectent: vt è pluribus vnum florum genus vnicuique puluino copiosius assignes, quod, velut vnicolor vestis, variorum flosculorum discoloribus gemmis distinguatur: vt ordinata denique colorum confusio aut versicoloris texturæ aulæum, aut acu pictum variatumque phrygium opus æmuletur. Scio complures esse, nec ipse paucos noui nobiles colonos, colendi floris callidos & solertes, quorum alij disserunt in areas sui cuiusque generis res; alij verò tam multa tam varia inter se confundunt, vt in singulis puluinis ex vnoquoque genere vix florum vni aut alteri locus sit. Equidem, vt omnes vnicè amo, sic ab vtrisque amicè dissentio: quòd illorum areæ vnico rerum genere consitæ, floribus per temporum statas vices deflorescentibus, sparsim nudæ turpiter caluescant; horum verò valde miscellus & quasi confusaneus hortus colorum obruat grata discri-

Mista satio vt facienda.

mina, discretamque radicum inuentionem impediat. Quare consultior mihi Apollo, siue sanior sententia non aurem, sed animum vellit; atque non Phaëtonti solùm in cælo percurrendo, sed mihi quoque in hortulo conserendo fugienda esse rerum extrema sic admonet, Inter vtrunque tene: medio tutissimus ibis. Mirandum igitur non est, & præferri à me, & præcipi mediocrem florum in satione misturam. Non diffiteor mitissimos etiam hortorum ciues, ac meram suauitatem, flores ciuilibus inter se odijs adeo posse diffidere, vt, si promiscui serantur, inimica vicinitate cominus pugnantes vel sese mutuò interimant, vel in sterilitatem effascinent. Verùm adhuc tam graues inimicitiæ compertæ mihi non sunt, vt versicolor societas inamœno diuortio mutanda videatur. Vnus Tranquilli Romauli, erudito florum cultu florentissimi viri, consilio ab anemona ranunculus distineri debet: assitus enim eam perurit & emaciat. Ad hæc non forensis modò, sed hortensis quoque negotij peritissimus, cultissima indole ciuis meus, Polydorus Neruccius diuturno sibi experimento deprehensum affirmat, quæ florem fundunt radice maiorem, distinctè, quàm permistè positas plantas feliciùs prouenire. Hoc igitur authore ranunculos, iunceo folio Hispanos narcissos, tulipas, aliosque huius notæ flores separatim; cæteros eo, quem præscripsi, coniunctim ordine

Tranquillus Romaulus.

Ranunculus ab anemona distinendus.

Polydor' Neruccius.

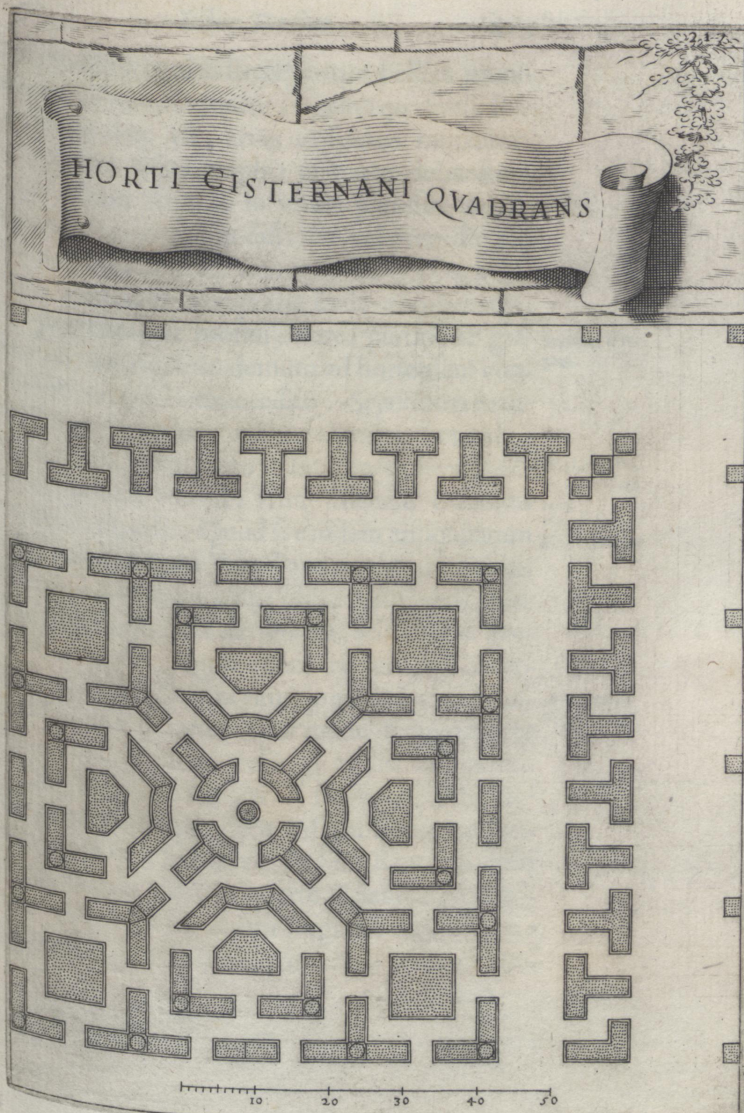
Qui flores seorsum, qui permistè serendi.

ordine collocabis. Illa quoque ſpecioſè noſtros diſtinguet hortos ingenioſa permiſtio, quam in ſuis adhibet Ciſternanis Franciſcus Caëtanus Sermonetæ Dux, tam hominum, quàm florum temperator amœniſſimus. Is ergo areolas pleraſque floribus triplici dupliciue tum genere, tum colore diſcretis ſeorſum, hoc eſt tripartitò bipartitòue ita conſerit, vt aduerſæ tranſuerſæque vel eadem, vel ſimili varietate reſpondeant; vtque proximæ diuerſarum ſatu colorum diſcriminentur. Si qua verò commodè vacent interiecta ſpatia, ea tuberoſo Indiæ candido hyacintho conſitis depreſſiſque fictilibus media implet, miſcellaneo pulchrè eminentis coloris flore per angulos diſtributo. Quin etiam peropportuno inuento ad colores eleganter diſtribuendos in hortorum graphide vnamquanque areolam tripartitam bipartitamue eo triplici ſeu duplici colore diſtinguit, cuius coloris floribus eadem in hortis ipſis obſerenda eſt: in areolis quoque flores genere diuerſos depacti laterculi crebro interpoſitu ſeiungit. Verùm vt florei ſatus optima ratio non aures modo tradita, ſed oculos etiam perſpecta erudiat; eorum hìc hortorum, quos idem Caëtanus Dux ad veteres Tres Tabernas, ſiue ad Ciſternæ recens oppidum ampliſſimos excitauit, quarta pars in paginæ anguſtias contra-

Ducis Caëtani conſitio.

cta, & areolis prædicta partitione distinctis notabilis exhibetur. Nequid autem Cisternanæ amœnitatis in eadem pagina desideretur, extimæ etiam apponuntur bases, sustinendis vasis floralibus certa per interualla collocatæ.

Ducis

HORTI CISTERNANI QVADRANS
10 20 30 40 50

Ducis eiuſdem geniali ſtratagemate bellica munimenta floribus occupantur, feliciterque ſeruit Bellona Floræ; hoc eſt, arces in hortos mutantur. Earum enim ichnographia primùm delineatur, deinde partes ſingulæ in vnam pluresue areolas deformantur; in quibus diſtinctè vel permiſtè ſati flores velut eminus aut cominus de formæ principatu innoxia & voluptaria bella committant. Vbi papyrum, vt monui, florea partitione graphicè conſeueris, tum demum ad hortenſem conſitionem tempeſtiuus accedito. Septembri menſe ab ipſo æquinoctio, aut ex aliorum ſententia cultorum Octobri ſerito. Etenim experientiſſimæ antiquitatis vox eſt: Ante calendas Octobris ſerere non expedit. Quòd ſi eandem antiquitatem audias, cum obitum Vergiliarum, tum in primis Coronæ ortum & occaſum obſeruabis: quia, quæ intra hos dies poſita ſunt ſemina, feliciſſimè prouenire dicuntur. Quin etiam ex accurata obſeruatione ſubijcit Democritus, præcipuè circa eiuſdem Coronæ occaſum non modò largos imbres effundi, verùm etiam veluti genitalis anni hora ſtimulatam geſtire terram ad ſatus auidiſſimè accipiendos, partuſque ipſos inſigni fertilitate fundendos. Oritur hac ætate, in hoc Romano cælo Septentrionalis Corona quarto Calendas Nouembris, cum Solis in ortum regreſſi digreſſique lumine vltra non hebetata, matutino in exortu antelu-

Serendi tempus.

Conſt. Pogonat. de agricul. l. 3. c. 13. Virg. Geor. 1. Pli. l. 18. c. 24.

Apud Conſt. Pog. l. 2. c. 12.

telu-

telucana incipit affulgere. Eadem cum occidente ſole occidit ſeptimo Idus Decembris. Ad properandos alij ſatus veteri agricolarum prouerbio illo incitantur: Properata ſatio ſolet ſæpe decipere, ſera ſemper. Alij verò properationem iſtam rati temerariam, vt incertas futuri temporis vices declinent, conſitionem totam in tria quatuorue tempora partiuntur: vtque conſilium ipſi quoque ſuum antiquitatis authoritate ſuffulciant, decantato veteris agriculturæ oraculo, Serere ne dubita, ſuaderi ſibi ſatiuam hanc partitionem interpretantur. Equidem cum grauiſſimis quà Græcis, quà Latinis ruſticæ rei magiſtris cenſeo, pro vario regionum poſitu ſerendi tempora eſſe varianda: vbi quiſque natura locus frigidiſſimus aquoſiſſimuſque erit, ibi primùm, nempe ante autumnale æquinoctium, ſiue etiam ab eodem æquinoctio ſerendum eſſe; tunc enim is calidior & ſiccior eſt: vbi quiſque calidiſſimus & maximè ſiticuloſus, ibi poſtremùm, ſiue poſt ipſum ſolſtitium ſementem fieri oportere; quòd is, quò largiores pluuias hauſerit, eò vernabit vberior. Temperato deníque ſolo conſerendo mediam autumni temperiem, vti præmonui, conuenire. Illud quoque tradendum hìc habeo, tempeſtiuè commodeque hortos obſeri, poſtquam æſtiuo igneam æſtu terram largus ac ter ſaltem effuſus imber ad palmum infuſo humore refrigerauerit. Quippe leuis pluuia,

Colum. l. 11. c. 2.
Pli. l. 18. c. 24.
Colum. l. 11. c. 1
Theophraſt. De cauſ. plant. l. 3. c. 17.
Cato De re ruſtic. c. 34.

uia, cùm poſt longos æſtus ac diuturnas ſiccitates ſuperiorem terræ partem madefaciat, inferiorem verò non attingat, terram ipſam adhuc æſtuantem vehementiùs aduersùm poſitas radices ſuccendit. Neque tamen, ſimul ac magnis imbribus terra permaduit, ſeres: ſed tantiſper expectabis, dum pluuius ille mador modicè ſiccetur; ne madente limoſoque in ſolo ſtatutæ radices exputreſcant. Quid, ſi (quod euenire non rarò ſolet) ſerenus imbrem ſitiat autumnus? Non erit, cur ipſe hortuli tui priuatus Iuppiter fictili vel cupreo nimbo fontanam pluuiam areis affundas: quia cæleſti Libra examinatæ æquatæque diebus, aut mox productiores noctes humifica vmbra diurnam ſatis emollient ſiccitatem. Huc adde, ſicco ſolo commiſſas, tanquam domi reconditas, radices non corrumpi, ſed ſub natali terræ tecto commodè habitare ac protegi, donec emollito pluuijs exitu altis nixæ fibris ſuo quæque tempore in floream ſiluam feliciter egerminent. Quid, ſi ipſa conſituræ tempeſtiuitas ab imbribus intempeſtiua & naufraga radicibus ſit? Erit, cur ſationem prudenter procraſtines, donec humus nimis humida ſereſcat. Illud quoque inuiolatè cuſtodies, vt auſtrinis tepidiſque diebus hortos conſeras; quia tepor laxato è terræ ſinu fertiles ad ſemina vapores euocat, fibraſque citat: aquilonijs verò & perfrigidis ſationi parcas; quia frigore aſtricta humus

Conſtant. Pogonat. l.2.c.12 Pallad. l.1.tit. 6.

ægrè

ægrè satus accipit, interclusoque materno halitu languidè fouet. Cæterùm satori potissimæ curæ sit, vt lunares vices viresque prædiscat, ac felices operi dies eligat. Neque enim eum Heracliti discipulum placet esse aduersùs Hesiodum sentientis, vnam eandemque dierum omnium esse naturam; sed ipsius Hesiodi auditorem volo disertè docentis, dierum aliam quidem esse matrem, aliam verò nouercam. Luna enim, inter sidera Vertumnus, inæquali vultu subditos hominum labores non æqua semper aspicit & iuuat. Idcirco sunt è Græcis agrestis rei scriptoribus, qui serendum putent crescente Luna, à quarta scilicet vsque ad plenam, dum eadem infra terram est. Sunt etiam, qui doceant per Lunæ senium, quàm per adolescentiam, præstare hortos conseri: quia, cum senescentis lunaris luminis languidior calor humorque, gemina nempe generandarum rerum initia, terræ feminumque tenuissimos meatus, quos poros vocant, lentiùs relaxent ad germina; cumque naturalem plantarum calorem humoremque parciùs augeant, atque inanem foliorum luxuriem retardent; prior impetus genitalis in altissimas firmissimasque fibras abit, quarum numeroso largoque suctu ad floridam quæque radix alitur feracitatem. Verùm enimuero experientissimos colonos diuturna secus docuit experientia. Hi tandem felici periculo didicere cum augescente Luna, tum præcipuè præeunte

Luna obseruanda.

Apud Plutarch. in Camillo.

te & conſequente plenilunium quatriduo vtiliùs deponi radices, quæ deinde in flores denſitate, amplitudine, numeroque præſtabiles exeant; floridæque præſtantiæ magno fœnore cultores abundè remunerentur. Per id enim tempus lunaris poteſtas caloris humoriſque fœcundiſſima, luce auctior & potentior innatam radicibus calidam humidamque vim ſic exauget & fœcundat; vt eædem & fibris diffundendis, & implendis, amplificandis, multiplicandiſque floribus abundè generoſæ & ſuccoſæ ſint. Hæc ergo huiuſce ſententiæ ſumma eſto: Florum ſationi Lunam adoleſcentem, & globoſam eligito: ſenio corniculatam (cornu ferit illa) caueto. Aliorum & quidem nobilium cultorum nonnihil diſſidens vſus ita monet: Radices & bulbos creſcente Luna, ſemina verò minuente deponito. Neque tamen vna ſatis eſt curioſis cultoribus citimi ſideris notatio. Etenim penetrales quoque cæli fulgores florum genituræ propitios coniunctim obſeruant. Hinc Accius in Praxidico (vt ex Plinio accepimus) ſerendum ait, cum Luna eſt in Ariete, Geminis, Leone, Libra, Aquario. Cum eadem commoratur in Tauro, Scorpij partes duodenas Sole tranſgreſſo, tempeſtiuè ſeri exiſtimat Zoroaſtres. Vnum ego aliquem noſtra ætate noui domi foriſque prudentiſſimum virum, qui conſimili cæli obſeruatione feliciſſimè ſerit. Non enim vnicum lunare lumen, ſed orbis

Natural. hiſt. l. 18. c. 24.

quoque

quoque signiferi, quem Lunæ menstrua volubilitas totum permeat, sationi commoda aut certè non incommoda signa obseruat. Prospera comperit Pisces, Arietem, Taurum, Virginem, & Libram, ea ferè nimirum, quæ cum verno atque autumnali Sole coniuncta sementinam tempestiuitatem afferunt. Vnam Geminorum extremam partem inimicam expertus est; reliqua media atque indifferentia. Animaduertit præterea ex prædictis signis ea sationi feliciora esse, cum quibus Luna crescens aut plena congreditur; horum verò aliqua in Lunæ auctum semper incidere, cum partim verna, partim autumnalia, ideſt aduersa inter se sint. Igitur cum augescens Luna felicium signorum cuicunque subijcitur, ille semine serit; cum Taurum eadem aut Virginem subit, radicum bulborumque tempestiuam iustamque sementem facit. Quanquam autem istum crescente Luna serendi morem potissimum ducit; eadem tamen sub auxiliaribus aut saltem indifferentibus signis decrescente, rectam sementem fieri posse affirmat. Quare si laxior hortus diuturniorem sationem exiget, quàm quæ intra lunaris adolescentiæ curriculum perfici possit; nobiliora semina adolescente, vulgaria senescente sidere deponentur. Quærenti demum vtra sit satio commodior, an quæ crescente Luna sub indifferentibus signis, an quæ decrescente sub propitijs fit, secundam vtiliorem esse respondet. Vt

autem Lunæ cum ſideribus cæteris ſtatas congreſſiones exploret; mathematicæ perſpicacitatis cæleſtes ephemeridas conſulit, aut Chriſtophorum Clauium, ad inueniendos Chriſtianos faſtos cæli numeros, ordinatoſque lunares errores computantem legit. Lubet hic (ne quid indictum prætercam, quod expedire floriferæ ſationi videatur) alias in obſerendis hortis nonnihil diuerſas cæli notationes attexere. Qui tantidem facit floſculi ſatum, quanti principis viri genitura fieri ſolet, vt feliciſſimum horoſcopum minutiùs & ſcrupuloſiùs inſpiciendum putet; is vnumquenque morem periclitetur, optimum perſequatur. Sunt igitur, quibus authoribus ſerere atque plantare oportet à quarta ante plenilunium die ad vigeſimam vſque Lunam, præcipuè verò cum orbe prope iam pleno Luna ſupra terram eſt. Etenim per eos dies ſidus tum incitatum tum lumine auctum obruta ſemina feliciter euocat & fouet. Seruandum præterea eſt, vt nocentiſſimus Martis fulgor infra terram ſit: vt ex errantibus beneficæ ſtellæ, Iouis præſertim & Veneris, ſupra terram extent, Lunamque ipſam felici poſitu aſpiciant. Proderit quoque ſtellæ Saturni amicus aſpectus: nam præeſt ea plantis, atque à corruptione & vermiculatione ſemina tutatur. Sit denique Lunæ ſtella in eorum aliquo ſignorum, quæ Terrea nuncupantur ab aſtrologis, in Tauro ſcilicet, in Virgine, in Capricorno. Quanquam

Comput. Eccleſiaſt. c. 12. & 13.

Taurus duobus reliquis minùs creditur ſalutaris: quòd fixa ſtabilique efficacitate poſita ſemina rarefacit. Quare ſub illo copioſa ſementis facienda eſt, vt modicè metas. Fortunata demum habentur & Piſcium totum ſignum, & poſtrema Sagittarij dimidia pars. Nonnulli laudant conſitos hortos Luna obeunte Arietem ab eiuſdem Arietis parte decima tertia vſque ad vigeſimam ſextam, Taurum ab octaua ad vigeſimam primam, Cancrum à ſexta & vigeſima vſque ad Virginis decimam ſeptimam, Scorpium à nona ad quartam vſque Sagittarij. Infelices hortorum conſitiones fiunt ſilente Luna, vel eadem & Sole deficiente: item cum Luna erraticis à ſtellis aut retrogradis aut noxijs, priuatimque à ſtella Martis aſpicitur; ſiue cum ipſæ noxiæ ſtellæ ſupra terram agunt. Alij denique vetant deponi ſemina, cum Luna eſt in Cancro à parte prima vſque ad tertiam decimam, in Virgine à decima ſeptima ad vltimam, in Libra à tertiadecima ad ſextam & vigeſimam, in Capricorno à vigeſima ſexta vſque ad extremam, in Aquario à prima ad vigeſimam ſecundam. Vſque adeo Genethliaci cum ſtellis errantibus diſcordi ſententiarum vertigine aberrant. Vt, qui in floſculorum natalitia ſorte è cælo ducenda opinionum caligine cæcutiunt, quantùm in hominum libera conditione ſtellarum habenis frænanda hallucinentur, iudicemus. In tam dubia

bia fallacique longiſſimè affulgentium ſiderum luce caligantibus incertiſque cultorum ſententijs, decreuit olim Flora prudenter maximam rerum terrenarum arbitram & præſidem, Lunam adire atque conſulere; vt multa nocte nigrantem, nempe ambiguam, necdum ſatis perſpectam exploratamque veritatem in lunari lumine intueretur, optimumque tempeſtiui ſatus conſilium deligeret. Vno igitur Achate Zephyro, ardui laborem itineris euentilante, florumque omnium tributarias delicias in ciſtellam bellè congeſtas præferente, imis raptim è terris gradum facit ad cælum. Quà propero greſſu anhelat cor, afflatur ver: quà ſolum premit pes, aſſurgit flos: pedis veſtigium roſa eſt. Iucundiſſimæ aduentu hoſpitæ ipſum didicit, veluti lucis hortus, vernare cælum: lætiore ſiquidem lumine perfuſa ſidera floruerunt. Eſt in orbe Reginæ noctilucæ via patentiſſima planeque regia, ſignifero circulo ſubiecta, ſed Solis itinere tum in Aquilonem magis elata, tum in Auſtrum magis deiecta, aſſiduique curulis curſus veſtigio ſignata. Hoc ingreſſa curriculum Flora Lunam habuit obuiam in argenteo curru noctuabundam. Iam enim Lunæ amica Nox, non ſine Somnijs ſomnifica papauera ſpargentibus, citimo mundo incubabat. Lunare vehiculum anteibat volaticus puer Heſperus, fronte ſplendida tenebrarum prænuntius: ſi-

Floræ Lunam conſulentis fabula.

quidem hæc cælestium flammarum extincta die interlucentium primam scintillam, Vesperum nempe sidus præferebat. Currum trahebant sublustri colore noctis albentes equi, volucri celeritate in Olympico stadio victores. Adductis habenis rapidissimam frænauit, Hespero etiam adnitente, incitationem Luna, substititque in occursum Floræ: ac perhumaniter arridens, Quæ potuit, inquit, adeo premens & cogens causa inueniri, tuos vt hortos, Flora, pulcherrimorum florum multicolore luce stellatos nostro, quod minùs tibi renidet, cælo mutare volueris? Tum Flora, Meorum te florum altricem, meam te moderatricem colere potior & suauior est mihi cura, quàm floreum negotium insistere. Vtque tutelæ tuæ, quàm culturæ meæ, plus tribuere flores intelligas; en ipsi te mecum tributarij conueniunt & venerantur. Debeo inquit illa, plurimum humanitati tuæ, cuius beneficio flores in cælo colligo, vnoque meum sidere sublustrem orbem stellulis nouis hortensibus illustro. Gratam equidem hortensi rei polliceor operam opemque meam. Istam nunc enimuero, subiecit Flora, è tua non modò luce, sed voce quoque atque oraculo vt exorarem, arduum mihi huc iter fuit. Magna inter mites florum cultores, & quidem adhuc sub iudice, lis est, quo videlicet mense, qua menstrui cursus tui die, quo cætera-

rum

rum cum tua ſtellarum congreſſu florei ſatus faciendi ſint. Tuum iam eſt, quæ hortis è cælo præes, iudicium ferre: meum erit, quæ hortenſem diſciplinam trado, cæleſte decretum euulgare. Hìc exporrectæ dexteræ indice digito duodena inter aſtra fulgentem Libram & Scorpium demonſtrans Luna, Ab adulto, inquit, Septembri diem ac noctem æquiſſimis lancibus librante ad extremum vſque Octobrem ſtellati Scorpij ſplendido aculeo morientem hortos feliciter conſeres. Mei ſideris adhuc adoleſcentis felices numeros obſeruabis; ſi cum totum, quod ab octaua die ad quintamdecimam intercedit interuallum, tum præcipuè duodecimam diem hortenſi deliges conſituræ. Cæterorum minuta nimis, necdum ſatis comperta mortalibus ſiderum obſeruatio ſpinoſis in animo curis, quàm ſuauibus in hortulo floribus ſerendis vtilior eſt. Aſtra reliqua remotiora, vt hortos vix aſpiciunt, ita non magnopere curant. Meam ergo ſtellam vnam, terris citimam, & familiariſſimam, atque adeo rerum ſpiritum vniuerſa potiſſimùm germina animantem attendere ſatis habeto. Iamque vale: ſalutarem enim curſum diutius interſiſtere publica mundi cura non patitur. Floreo denique commeatu inque ſinum congeſto, perque currum diſperſo recreata, laxatis decoram in fugam habenis, velociore volucrum pennis curru volubiliter auolauit. Flora verò exoptati compos

Plin. l. 2. c. 98 & 99.

oraculi felici comite Zephyro dilectos ad hortos facilè redux satiuam tempestiuitatem cælesti responso monstratam, prosperoque deinde periculo comprobatam vniuersis cultoribus promulgauit.

Ante-

Petr. Berrettin. Corton. inuen. Claud. Mellan Gall. F. Romę

Antequam præmollito ſoli ſtrato ſemina committas, veteres ipſis fibras (ſi quæ, cum effoderes, te fortè latuerint) eximito, aridas inutileſque membranas, ſeu potiùs exuuias bulbis detrahito: at vero Tulipis intimam tunicam, aduerſùs cælo terraque inuecta incommoda tanquam præmunientem interulam, ne ſubducito. Iam verò floriferæ radices, formoſæ prolis delicatæ matres, ne abortent, molliſſimè cubent. Igitur duum palmorum egeſto (ſi quod fortè in areis obduruit) denſo crudoque ſolo; eoque, quod ſubiacet, breui bipalio, aut maiore trulla cautè, ne tutelarium laterculorum compago luxetur, paſtinato; olitoriam terram cribro rariore ſuccretam ea, quam exigunt ponendæ radices, altitudine ſubſternes: tum leui manus trullæue ductu exæquabis. Vt autem in ſolo æqualiter ſubſtrato certas radicibus ſedes, ac debita interordinia deſcribas; ſulcos imprimes cancellatos vel arundine preſſè applicata, vel certè reſticula in amuſſis intentæ modum adducta remiſſaque: ſingulos deinde bulbos, & quidem generis omnes eiuſdem, ſi ſeparatim ſerere mauis, in quaque decuſſe collocabis. Sin autem cuipiam lubeat areas tranſalpino more quadrangulas de vnoquoque florum genere diſtinctè conſerere; is ad radicum deponendarum æqualia interualla citiùs ac certiùs præfinienda Gallicam cratem ſingulis areolis æqualem, & aptam, adeoque dupli-

Radices vt purgandæ.

Vt inhumandæ.

duplicem triplicemue adhibeat, quæ sic fieri consueuit. In triangulum dedolati è materia aduersùs cariem curuationemque firmissima, præsertim ex abiete buxoque, asserculi ita consertè iunguntur; vt singulorum bini anguli porrigantur in latera, vnus verò angulus promineat, spatijs quadratis interuacantibus, quæ loci laxitatem cuique radici debitam relinquant. Decussata ista crates depressæ, quemadmodum docui, æquatæque terræ eo situ superponitur, vt plana pars supina sit, extante angulo deorsum verso: tum eatenus apprimitur, quoad sui vestigium sulcatim imprimat. Vbi sese cancellatim sulci decussant, radices locantur; humoque, sicut mox dicam, superinducta obruuntur. Alio clathratum hoc instrumentum artificio compingitur è quadrangulis asserculis, quorum singulæ decusses affixis ligneis bullis tumidæ modico pressu ordinata bulborum cubilia præformant. Hoc igitur ordine arborum symmetriam æmulati flores decoro vtilique quincunce, in quancunque partem spectaueris, recti sunt, ac terræ succum æqualiter trahunt. Cæterùm si miscellaneus, qui variam inæqualemque ferè postulat altitudinem, perplacet satus; duplicem habeo monstrare viam, longiorem alteram, alteram breuiorem, vtranque verò cultorum vestigio & consuetudine satis tritam & celebrem. Vt priorem insistas; in solo itidem coæquato, & arundine seu resticula cancellatim

Satoria crates duplex.

tim signato bulbosas priùs radices, quæ debent altiùs infodi, depones: tum iuxta depositos bulbos defixis ad lineam tesseris, quæ superiores radices ab inferioribus iusto distineant interuallo, æquè minuti soli tantum supersternes, quantum minùs altè ponendi bulbi postulabunt; idemque solum decussatis sulculis præsignabis, & similiter conseres. Pari ratione tertium solum, siue soli tabulatum minimo spatio à summis laterculis dissitum impones, vbi anemonas & bulbulos minore mensura demergendos interseres. Vt autem altera expeditiore via vtaris; ad prædictam mensuram bipalmem exinanitas areolas recenti cribrataque humo vsque eò replebis, dum eadem pariter æquata, cancellatimque distincta palmi dimidio a summo laterculorum ambitu subsidat. Postea radices, prout exigent, ita distribues, vt earum alias in præparata mediocris altitudinis planitie sistas; alias vel scrobiculis manu ante excauatis, vel digitis assiduo soli repulsu viam pandentibus deprimas; excitatis denique terræ cumulis alias exaltes. Vbi ad præscriptum, & rite seueris; consimili humo positas radices sic operies, vt hæc areolarum oras non adæquet modò, sed paulò etiam cumulatior media extumescat: tum quia medius tumor vndique deuexus, deriuato percolatoque ad extremas puluinorum quasi colliquias pluuiali humore, sicciorem tutioremque a putredine sedem radicibus

bus

bus nondum solo hærentibus præbet: tum quia leuiter superingesta humus suo ipsa paulatim pondere, caducoque imbre depressa summis areolarum marginibus coæquabitur. Quòd si magis in areis ab ipso statim satu inoffensa æquabilisque planities delectat; debet aggerata supra lateritias areolarum tutelas terra lignea regula radioue præradi, atque, vbi desederit, semel aut iterum lacuna suppleri. Debent etiam summæ laterculorum oræ, si quæ puluisculo aspergantur, peniculo detergi; ne per imbrem lutescant. Illud hìc habeo præterea præmonendum, aduenas Indiæ bulbos, quorum non pauci narcissini generis sunt, nostris in hortis florem non edituros, nisi parum altè adobruantur. Etenim, antequam transuehantur ad nos, in Batauiæ Galliæque aquilonares oras translati altiùs infodiuntur, vt a penetrabili frigore vindicentur; illic verò, dum solis calorem quærunt, vim floris fertilem in productius collum exhauriunt. Propterea frequenti compertum experimento est, florem tunc extitisse, cum, obruto bulborum ventre, collum extaret; quo sensim exarescente magis compactum bulbaceum corpus ad floreum partum conualescit. Quare curandum est, vt parco in sole ipsa ceruix apricetur, dum exarescit; ne totum bulbum diuturnior insolatio perirat. Hæc est nata cum hortorum cultu, ac peritorum vsu colonorum ad nos vsque transmissa, vetus ponendorum in areolis seminum consuetudo.

Alia

Alia est consitionis ratio recentior, quæ, citra laborem conuehendarum in cellam radicum, per æstiuos menses easdem simul effodit, detractisque adultis nepotulis simul infodit. Verùm id ego sationis genus (nisi hortorum postulet amplitudo) vtpote periculosum atque incommodum non vsurpauerim. Periculum imminet vel ab æstiuis imbribus, quibus insuccata semina reualescente mox æstu frequenter ad tabitudinem inferuescunt; vel à residuo post imbres tridui quatriduiue nubilo, quod è plantis, quæ primæ florent, fibras elicit, redeunte deinde intempestiuo calore non sine frequenti plantarum ipsarum exitio perurendas. Neque verò par subeunt non eruta ac recens adobruta semina discrimen. Ab illis enim requieti soli densa soliditas æstiui humoris calorisque penetrabilem noxam nonnihil excludit: ad hæc autem emotæ terræ laxa mollities pestem vtranque transmittit. Huc adde non leuem illam incommoditatem, quòd, si qua inter effodiendum corrupta semina offenduntur, in illo tumultuario satu apta substitui ægrè possunt. Quare incogitatæ consituræ flos inordinata plerunque confusio est. Antequam testas conseras, tum ipsarum tum radicum deponendarum numerum subducito: singulas cuique testæ radices (nisi cuiuspiam amplitudo exigat plures) cum peculiari tessera destinato: ista, ne animo excidant, in albo, qua præscripsi ratione, de-

Fictilium cōserendorum ratio.

scri-

ſcribito. Teſtas autem ad ſatus accipiendos ſic præparato. Imum foramen minutis potiùs glareis, quàm teſtaceis fragmentis (vt vulgò ſolent) obſtruito. Illi enim ob globoſam figuram minùs inuicem cohærentes conceptam aquam ex facili transfundunt: hæc autem planioribus corpuſculis inter ſe apta modico terræ illapſu ita coëunt & coaleſcunt, vt ſuperfluum humorem ægrè parceq́ue tranſmittant. His aliqui excreta cribratæ terræ duorum triumue digitorum alta in eundem vſum ſuperaddunt. Quem ego morem non improbauerim, niſi periculum fuerit à formicis, quæ per imum foramen adrepentes inter excreti ſoli minutulos aridoſque calculos libentiſſimè nidulantur. Quamobrem expediet excretorum loco glaream aggerare. Vbi craſſiore materia ima fictilia conſtraueris, tum cribrarij puluiſculi tantum ingerito, quantum ſubſterni deponenda ſemina poſtulabnnt. Vbi anemonas & ranunculos, molles nempe radiculas, aut lectiſſimos bulbulos collocare velis; ſubſtratum ſolum, mollique manu depreſſum ab ipſis teſtarum oris ternos quaternoſue digitos diſtet: ſin autem maiuſculi bulbi ſerendi ſint, ad quinos ſenoſue digitos ſubſidat. Ita molliſſima conſtratas humo ſingulas teſtas vnica media radice conſerito. Si quam pluribus deſtinaueris; ſenos illæ ab ambitu vaſis, quaternos minimùm inter ſe digitos diſtent. Sic enim maternum terræ gremium lacten-

tibus

tibus fibris complexæ, quamuis a ſatu minimæ, largiore tamen ſuctu paucos intra menſes ad vberrimum florum puerperium adoleſcent. Sed, ne plures in vnico vaſe radices permiſtæ confuſæque ſecernentis cognitionem fallant, generis omnes eiuſdem ſint. Poſt ſingulos ſatus ſuam cuique teſtæ vel plumbeam, vel arundineam, vel ſurculaceam teſſeram, ſupra eiuſdem teſtæ labrum nonnihil extantem a tergo defigito. Ita poſitas radiculas humo itidem tenuiſſima cumulatim contegito; vt media humus paulò extumida conſiſtere non patiatur aquam, ſed molli vndique deuexitate diffundat. Nonnulli ſatores primùm teſtas humo cumulant, ſummis deinde digitis comprehenſa ſemina vſque eò mergunt, dum ad primos articulos terra perueniat. Sed vulgaris iſta ſatio non admodum placet: tum quia cæca ipſa collocatio nec præſtituta ſeminibus loca, nec apta vel inter ſe vel a ſummis fictilibus interualla exquiſitè cuſtodire poteſt: tum quia incauta ſæpe digitorum depreſſio ſoboleſcentes radices infringit; ac parentibus vtiliter hærentes, necdum a materno lacte remouendos fœtus cum vtrorumque pernicie, vel certè non ſine magno vulnere auellit ac diſtrahit. Hæc autem fœta floribus vaſa, ſi nondum abunde autumnus calores temperarit, loco ſubdiali quidem, non tamen aprico, tantiſper hoſpita, dum folia exire cæperint, aſſeruato; ne radices ab humido terræ com-

plexu,

plexu, antequam comprehenderint, turgeſcentes nimijs caloribus in tabem ſufferueſiant: ſin æſtus remiſerit, ſolibus expoſitas in ſedes, vbi tamen apricis areolis non officiant, ad ornatum apta ſerie digerito: eadem ſingulis biniſue ſtratis æqualiter laterculis, niſi lapideæ baſes itidem ſcabræ ſuppetant, ſuperponito; ne, imo foramine humo ſubiecta præcluſo, vbertim concepta, nec facilè transfuſa obrutas radices aqua corrumpat. Per eoſdem autumnales dies minutis hiemalium vernorumque florum ſeminibus ſeminarium ſic obſerito. E tenerrima terræ farina palmi dimidium alta ſub ipſas puluinorum oras molliſſimum cubile ſubſternito: eam terram leui manu coæquato: illic ſuis ſingula notis ſedibuſque diſcreta ſemina collocato modicè rara, vt inoffenſo incremento feliciùs conualeſcant: prætenui cribro terram dimidiatum digitum altam incernito: eandem radio, ſeu manu leuiter complanato: areolas, quæ hiberno ſoli oſtentæ non ſint, æſtiuorum atque autumnalium florum vernæ ſationi reſeruato: minutiora ſemina æquè, vt iam monuimus, depreſſa ſpargito: grandiuſcula in ſcrobiculos vnum alterumue digitum altos raris interuallis demittito, eodemque cribrati ſoli polline obruito: donec egerminent, ſuperpoſitis penſilibus cratibus, aut ramuſculorum vmbraculis (ſi fuerit opus) æſtum defendito: ſi quando non pluet, vel ſine terra ſitiat, præſcripti hortenſis Aqualis, ecti-

Minutorum ſeminum ſatus.

l. 3, c. 5.

ctilis vel cuprei, angustiùs pertuso tubo siue scopula asperginem irrorato potiùs, quàm affundito: pro incremento terram identidem aggerato. Henricus Coruinus, experientissimus herbarius, antequam contumacis lentæque duritiæ semina solo committat, aquam defundit in catinum: nitri modicum superfundit, ac distabescere sinit: in eam nitratam aquam semina immittit: duodenas horas pro varia duritie plus minusue macerari & medicari patitur: exinde serit: eandem aquam inspergit, vt nitrum ex igneo terræ halitu concretum seminalem contumaciam ad vberem germinationem proritet. Breuiore alij via, salubrique vulnere præduræ grandiorum seminum morositati medentur. Illis enim forcipe apprehensis, a tergo aduersaque oculo parte corium præacuto cultro dissecant, limaue deterunt; aut eadem non satis matura, & proinde molliora, legunt, & rite conserunt. Ita humore terræ penitùs peruadente intra paucos dies turgescunt, citumque germen emittunt. Si agri modus angustior laxam aream seminario negat; fictiles catillos eadem ferme ratione, qua testas supradictas parandas esse præcepimus, intra ipsos hortos præparato: ad eundem seminarij modum conserito: humoque subinde nascentia semina tegito: per æstum, donec germen existat, à sole distineto: per siccitates aspergine tenuissima irrigato. Semina, quæ probabilem florem ediderint, præ-

Henricus Coruinus.

ſignata in hortos admittito: quæ de generauerint, reijcito: quæ nondum effloruerint, ſi perpetuis radicibus nituntur ſolo, ad floris experimentum intacta reſeruato: ſin fibras quotannis deperdunt, vbi illæ exaruerint, curioſè refoſſa, cribroque, ne aliqua prætereantur, à ſolo diſcreta poſt æquinoctium autumnale rariùs diſſerito, nequaquam, niſi probata per floreum tirocinium indole, ad patriciorum florum conſortium admittenda. Placet altera ſeptentrionalis induſtriæ conſitura, frigidæ videlicet plagæ opportuna. Congeſtitij lætaminis quadrata moles excitatur: huic æqualis menſuræ figuræque ex aſſerculis compactilis, quinos ſenoſue digitos altus margo imponitur: media capacitas de more minutim ſuccreta humo repletur, quæ vſitato ſatu grauidata inuſitata felicitate parit. Nam ſubditi fimi ſuffitu aduersùs abortiua frigora vaporatur, ipſique partus pinguiſſimi ſoli vbere nutricantur.

Lex floris seruandi.

CAPVT II.

NVnc alia Floræ lex æquissima promulgetur. Sicut florum parens, & altrix terra est; ita colonus sator simul, ac tutor esto: hortensis enim familiæ infirma teneritudo non vbere solùm indiget, verùm etiam tutela. Prima igitur coloni cura sit, vt subinde nascentes malas herbulas floribus defendat. Quoniam verò inutilibus ac voluntarijs herbis assiduè subnascentibus areolæ, ac semitæ, atque adeo testæ ipsæ facilè siluescunt; ideo totus omni tempore hortus exherbandus est, præterquam tellure vel gelicidijs obdurata, vel imbribus madente. Concreta enim tenaxque durities, quamuis auulsis folijs, hoc est filijs, extrahi non patitur parentem radicem, mox ab iniuria incremento vastiore regerminaturam. Mador autem incommodè liberalis multum altricis terræ noxijs cum radicibus distrahendum agglutinat. Porrò facili felicique opera herbæ eximentur ex humo aut hibernis frigoribus, aut æstiuis solibus soluta, aut etiam humida, non tamen madida. Sed custodiendum est, vt infra herbaceum capillamentum depressis digitis arreptum radicis caput, digitorum impulsu laxata in orbem humo, recto conatu educatur: sic enim scitè trahentem radix integra sequetur. Hìc autem hortenses runcatores admonitos vo-

Modus exherbandi.

lo, tunc esse runcationi tempestiuas herbas, cum illæ mediocriter adultæ manu eligi facilè possunt: perniciosè verò runcationem procrastinari, donec eædem altè lateque diffusæ alendis floribus paratum terræ vber emungant, inextricabili fibrarum nexu florea semina cancellent, irretiant, atque adeo strangulent, multiplicique lapsu solum complexæ contra vellentem pertinaciter obnitantur, aut etiam (quod nocentissimum est) arefactis caducisque seminibus sese latiùs reseminent. In eam denique prouidi cultores curam incumbant, vt, quoad fieri possit, areolas ante interpurgent, quàm floreant; ne florum teneritudo runcantium fortuita offensione lædatur. Verùm quid prosit nocentes herbas extirpare, nisi nocentiores bestias extermines? Hoc longioris orationis argumentum in proximam disputationem, bipartitò & secretiùs pertractandam, reseruamus. Nunc alia florum incommoda propulsemus. Sæpe fit, vt posita semina vel sponte sua super terram emergant, vel fortuitò detegantur. Ea, si nondum radices egerint, altiùs defodito: si fibras miserint, aggesta humo accumulato. Eodem aggerati soli remedio iisdem seminibus consulito, vbi non satis altè depressa fuerint. Indicio autem erunt imæ foliorum partes, siue extantes petioli lacteo candore notabiles, vtpote maternis terræ vberibus proximi. Non placet contra gelicidia plantis circunspergi aut comminutas paleas, aut fimum, aut facilè vermiculantia cornuum ramenta,

Detectas radices operiendi.

Frigoris arcendi.

ta, sordida nempe remedia. Non nulli testas intra tectum, quod solem largiter admittat, tantisper, dum terra regeletur, continent. Alij floribus apricatione gaudentibus noxiam tecti opacitatem rati vel ad parietem ab aquilonio auersum frigore, ac meridiano tepori aduersum easdem admouent; vel nostratis plagæ mitius gelu nihil veriti nullo munimento defendunt. At verò septentrionales coloni aduersùs sæuiora frigora hortenses puluinos arboreo musco ad palmarem altitudinem insternunt: quòd is æquè contra brumam, atque contra calorem tuendis floribus opportunus & beneficus est. Nec minùs eorundem solertia colonorum nobilioris notæ serotinis floribus æstiuos cauet ardores. Nam, ne breuis æui flosculi ab æstu præmoriantur, è tenuissimis abiegnis tabulis ad areolarum pretiosè consitarum commensum compactis & circunsectis, aut certè è lino textili vmbracula sic obtendit, vt inæqualium pedum fulcris innixa vel alligata deuexo varioque ad solis cursum opposiitu solem arceant. Si per æstiuam hibernamue citra gelu siccitatem vel in fictilibus vel humi sitiant, quæ rigatione proficiunt, semina & radices; secunda post exortum hiemalem solem hora, eodem æstiuo iam occidente aut occaso irrigentur: ne vespertina per hiemem nocturno frigore conglaciet, matutina per æstatem diurno æstu inferuescat aqua, vtraque verò bibu-

Caloris defendendi.

Irrigandi.

la semina perurat. Debet præterea nec nimia lento infusu propinari, ne plus æquo potæ atque inebriatæ plantæ marcescant; nec largior vno impetu affundi, ne temere ingurgitatæ, non in omnes æquè partes transfuso madore, inæqualiter alantur: sed cupreo fictiliue aquario vase, minutis foraminibus pluuio, irrorari, vt paulatim perfusæ æqualiter bibant, & feliciter viuant. Quòd si consitum fictile ab diuturna humoris inopia siccissima squaleat siti; tandiu in aqua demersum habeatur, donec vndique bibulum largiter immaduerit. Indicio erit penitùs extinctæ sitis tum lætior plantarum viriditas, & florum velut ridibunda formositas, tum ex imo testarum foramine liquoris emissa satietas.

Terræ cutis non scalpturienda.

Summa terræ cutis, quæ crustulam duxerit, nunquam per hiemem ligneo ferreoue scalpello (quod inconsultè nonnulli faciunt) incidenda, nec laceranda est: vt affusus humor quò lentior & moderatior, eò innocentior & salubrior humum radicemque perfundat ac permeet. Eam ob causam ante hiberna frigora internascens inutilis herbula maturè vellitur. Ita in gelicidijs minimè herbescentia, vulsione non indigebunt, quæ solum dimoueat, aditumque ad radices noxio frigori patefaciat. Irriguus autem humor è puteo, qui profundi haustus sit, quoad eius fieri poterit, hauriendus nequaquam est: quia nunquam incoquente sole rarefactus ac tenuatus, ideoque pertinaciter gelidus insuccatas radices

Aquæ irriguæ delectus.

non

non refouet ad alimentum, ſed frigefacit ad exitium. Quare, niſi ſalubrioris aquæ ſuppetat facultas, antequam putealis affundatur, ſub dio exponenda, aut etiam inſolanda eſt, vt intepeſcat. Maximè probabilis atque vtiliſſima riguis hortis haberi ſolet, tum quæ profluit; quia curſu percuſſuque ipſo extenuatur & incaleſcit: tum quæ cælo delapſa ciſternis concipitur; quòd ignis potiſſimùm atque aëris vitali halitu fœta hortenſem mirificè auget fœcunditatem. Propter hanc elementorum beneficam temperiem cenſentur imbres agris maximè ſalutares. Aqua ſtagnans & pigra damnatur, vt quæ putri craſſitudine ægerrimè penetrans, tetroque ſpiritu promptiſſimè nocens vermibus procreandis, quàm floribus alendis, præſentior eſt. Rigationis modum rigandarum ſtirpium ætas & ſanitas temperabit. Nouellæ tenera atque humida ætatula, minimo etiam corpuſculo, vt minùs ſitiunt, ſic parciùs bibunt. Confirmatis iam viribus adultæ, vtpote calidiores ſicciore ſque, innocentiùs, quàm viri, bibaculæ ſunt: fontes enim, non dolia, exhauriunt. Quæ præterea conſueuere, liberaliter potari deſiderant. At verò quas caries, aut ſenectus, rerum omnium morbus, infeſtat, ne præmaturè corrumpas, cautè parceque adaquabis. Ex veteri denique admonitu floream hortis feracitatem tuſa lotos & in aquam coniecta, aut fœnum græcum in aqua tritum medicata irrigatione conciliabit. Si pluuius ventus magnis imbri-

Conſtant. Pogo. de Agric. l. 12. c. 6.

Vasorum inclinatio ad euitandos imbres.

bribus terram alluat; testarum in latus acclinatarum ora, ab ipso vento auersa in oppositam plagam expedit obuertere: ne tum defossæ maternæ radices, tum prominuli florei partus in solo nimis madente naufragium faciant. Si floris cuiuspiam, qui præsertim inani scapo sit, statura procerior violento turbine euerberetur; surculi adminiculo statuminanda est, aut fictili tubo circunuallanda. Si radix intra testam condita decoloratis, aut marcentibus folijs ægrotare deprehendatur; testa in latus inclinata, Aqualis tubulo aqua superfundatur, donec, innocenter excauata proxima humo, radicis oculus atque adeo totum latus citra fibrarum iniuriam diluatur ac renudetur: corrupta pars ferro ad viuum recidatur: integra, dum affusus humor paulisper exiccetur, per semihoram detecta sit: tum, cera terebinthinæ resinæ admista obducto vulnere, arida & macra humo fossula repleatur. Si defossus bulbus de indicio eodem vitiosus esse intelligatur; terra, quæ circunfusa est, cautè subducta, ligneo cultello vitium viuo tenus abradatur: vitiatæ tunicæ detrahantur: macro itidem siccoque solo scrobiculus expleatur. Sin autem siue bulbi, siue radicis ima morbus infestet; penitùs erui debent, & curari, & etiam terra modò præscripta obrui. Si circa folia floresque summum solum albido, araneoso, aut roscido, nec non fungum olente mucore obducatur,

Caduci floris fultura.

Vitiosæ radicis curatio.

tur, quo tanquam ferro ſucciſa germina cum radicibus contabeſcunt; exiſtimandum eſt, illic aut corij reſegmen, aut clauum, aut aliquid tale infuſo vitio nondum in terram computruiſſe. Quare, vitiata ſtatim humo, quæ circùm ſupraque eſt, citra radicum contactum & noxam egeſta, recens innocens & macra ſufficiatur. Sunt, & quidem inſignes, hortorum cultores, qui flores florumque caules innocenter attrectari putent: eos verò, qui tactionem damnant, ſuperſtitioſè meticuloſos vocitent. Si tamen res ad philoſophicam trutinam expendatur, damnificam eſſe floribus contrectationem diffitendum non eſt. Flos enim, floreuſque cauliculus dum contrectatur, molliſſimi corporis quà diſtenti, quà contracti, quà diſtorti naturalis conſtitutio violata luxatur; adeoque flos ipſe læditur, vt ſæpe gracileſcens extabeſcat. Vſque adeo vita floris eſt eſſe intactum. Quanquam florei partus iam hominum voluptati, ornamentoque, nec non ſuæ ipſorum gloriæ adulti diſtrahi debent a materno radicum vbere, vel vngue vel potiùs ferro ſucciſi; vt etiam à vulnere formoſiſſimi breuem quidem, at glorioſam vitam viuant inter geſtantium complexus, intèr odorantium oſcula, inter plauſus admirantium: vt in ipſa morte riſu diſcolore renidentes mortalitatem exhilarent: vt iiſdem expirantes legentibus odoratam animam mortalibus vitam inhalent: vt denique

Florum contrectatio cauenda.

Reciſio vſurpanda.

nique

nique iam enixæ radices diuturniore nutricum officio liberatæ ad pulcherrimæ fœcunditatem sobolis perennent. Flores autem sparsim decerpere oportet, vt in singulis areolis æquè rarescant; floridos quoque plerosque caules citra subnascentium florum vulnus paululum supra terram subsecare, vt ipsius proceritas caulis flori formam exaugeat, & radici vberioris alimenti absumendi materiam subtrahat. Est, qui iam desitis bulborum floribus folia solo tenus intondeat; vt, quando florei cirri defluxerunt, abraso foliaceo capillitio glabellus hortus minùs horridè caluescat, hoc est impubis atque imberbis exhausta in senectute iuuenescat. Istam equidem violentam caluitiem nobilium hortorum nulli suadeam: quòd attonsarum è vulnere plantarum vitalis ac genitalis vigor tenuissimus euanescit; radicesque vel enectas, vel ad alios fœtus relinquit effœtas. At verò, cum superuacaneus tantùm & crassior succus in foliorum luxuriem abeat, hortum præstat capillatum habere, quàm caluum. Huc adde, quòd per germinis plagam frigoris calorisque penetrabilis inclementia proximam radicem non rarò vel enecat, vel emaciat. At enim rei rusticæ nobiles magistri affirmatissimè docent floriferis bulbis affines cæpas, folijs detractis, magis fieri capitatas, & conualescere. Quid ergo detractio eadem tanquam perniciosa damnetur in bulbis? Quia nimirum,

Folia post flores non detrahenda.

Pli. l.19. c.6. Constant. Pogonat. Agric. l.12.c.31. Pallad. tit.24. Februar.

rum, qui porrigi ſolet in folia, concoctus leuiter ſuccus craſſior & lentior ex anguſtis attonſi bulbi meatibus effluere non poteſt. Quare ad inferiora contractus bulbum ipſum & largè nutrit, & mirificè amplificat. Verùm, qui pulchrè pullulat in flores, humor, quia tenuior & purior eſt, vtpote magis concoctus, è ſpiramentis vulneris facilè interſpirat & vaneſcit. Argumento ſit delicatæ atque euanidæ tenuitatis florum vita breuiſſima. Huc accedit, quòd eodem humore ſuperfluente, quo bulbus violentam in pinguedinem, ſeu potiùs in hydropa diſtenditur, genitalis calor, ac viuida vis in florem eruptura ſic opprimitur ac reſtinguitur; vt vna exiſtat ex ignaua obeſitate ingrata ſterilitas. Parem ſcilicet natura legem plantis dixit atque animalibus, vt præpinguia minùs fœcunda ſint. Fatendum igitur eſt craſſitudinem bulbis faciente tonſura non magis foliorum comam, quam fertilitatem recidi. Quòd ſi narciſſinorum præcipuè foliorum incommodè diffuſa magnitudo diſplicet, laxiorem in nodum molliter ſubſtringatur. Sic enim, ſucco ad ima leniter coacto, plenioris craſſitudinis bulbacea capita fiunt. Cæterorum autem folia bulborum tum breuia, tum lata, tum fragilia, nodo videlicet inepta, quæ tamen non geniculatim ſeu gradatim adnata caules altè conueſtiant, ſed à radicibus humiliter aſſurgant, ſi Plinij conſilio deflexa obruantur; ipſa

Quæ cura iiſdem folijs adhibenda.

l.19.c.5.

ſa

ſa ſucco in ſeſe contracto capita excreſcent. Eadem poteris areolarum folia æſtiuo ſole ſiccata vel eximere, vt etiam ſine floribus niteat ſimplex munditijs hortus; vel vtiliùs relinquere, vt obrutas illa radices à calore ſolis excuſent. Cæterùm teſtæ, amiſſis floribus, ne vehementi ſole igneſcentes incluſa ſemina perurant, appetente iam æſtate in ſubdialem locum, qui tamen non inſoletur, transferantur, vbi emeritas radices mitior æſtus paulatim atque innocenter arefaciat. Si ver extremum, aut æſtas noua largis atque hiemalibus imbribus diffluat; ne radices iam enixas corrumpentem humorem nimium fictilia vaſa concipiant; aut humi (quemadmodum modò præſcripſi) reclinentur, aut intra porticum aliudue ſub tectum aëri patentiſſimum comportentur: in clauſo enim adhuc humida ſemina muceſcerent. Si bulbos ſoboleſcere velis; vel altero, vel tertio quoque anno extrahes: ſin ad vnicam florum vbertatem reſeruare mauis ſingulis annis effodies. Hoc tamen conſilium ad complures inferiùs percenſendos duntaxat referes, non promiſcuè ad vniuerſos. Sunt enim nonnulli rariùs eruendi, quorum vnumquenque ſuis nominatim locis excipiemus. Poſſumus quoque cum experientiſſimis cultoribus & ſentire prudenter, & feliciter periclitari; qui cum ad copiam, tum ad pulchritudinem florum pleroſque rariſſimè bulbos effodiunt. Sed illud quo-

Vaſorũ poſt flores cuſtodia.

Exemptio bulborũ noſtratium.

quotannis custodiunt, vt adnatas soboles a matribus auellant; ne maternum illæ succum, in flores cæteroqui abiturum, in sui nutrimentum incrementumque prælibent. Igitur post octauum calendas Iulias subducto solo adhærescens bulbaceæ matri bulborum pullities cautè detegitur, clementerque reuellitur: subtractæ iam effœtæ recens ac fertilis terra sufficitur: eruta soboles opportuno in loco mox repangitur. Pari ferme ratione, si quando immotæ bulbiferæ matrici differendam, alioue mittendam sobolem subtrahere voles, sic facies. Sobolescentis bulbi situm, nisi memoriam tenes, aut nisi præfixa tessera iam animo infixisti, memoriali codice, tanquam sibyllino volumine, consulto inuestigabis; illic terram vsque adeo subduces, quoad imam parentem cum adiuncta posteritate retegas: tum altera manu matrem ipsam retinebis, altera, quos cupies, posteros leniter innocenterque reuelles; terram denique in effossum scrobiculum reuocabis. Quoniam verò æstiuis quà caloribus, quà imbribus obrutæ radices sæpe marcescunt; idcirco expedit palmum altam puluinis humum superingerere, quæ medio tumore in omnem partem æqualiter deuexo vtranque seminibus defendat iniuriam, donec autumni benefico tepori humorique excipiendo aggerata humo exoneratæ areolæ detumescant. Peregre allatos & adhuc hospites loci cuiuspiam bulbos, si hospitale

Externorum.

ami-

amicumque solum nacti fertili semel successu floruerint, loco mouere non expedit: quia nostro tum cælo, tum solo nondum assueti translatione sterilescunt & pereunt. Commodum satisque diuturnum effodiendis bulbis bimestre spatium est, humo sicca per æstatem ab extremo Iunio in extremum vsque Augustum, cum folia & fibras æstiua iam insolatio siccauit. Præcoces tamen bulbos, præsertim verò narcissos præmaturè præstat eruere: quòd Augusto mense nonnunquam pluuio nouellas illi citare radiculas incipiunt. Solo à recenti pluuia madido cessandum; ne præconceptus humor effossas bulbosas radices corrumpat. Sic autem effodito. Ab extrema qualibet areolæ parte trulla seu manu leuiter demissa solum in semitas progerere incipito: proximos bulbos diligenter peruestigato: subducta circunfusa humo extrahito; vel certè lanceæ cuspidi non absimili, quod supra descripsimus, ferramento infra radices adacto humum paulatim suffodito, interque manus identidem caducos educito: caueto autem, ne incauta ferri manusue impressione vel parentes vel pullos saucies, aut seiungas: sic ad reliquos ordinata fossione progreditor, donec omnes effoderis. Antequam ad areolam aliam perscrutandam rimandamque transeas, priorem recognoscito ac retractato: solent enim minutiores præsertim bulbi cum ipsa terra subtracti conniuentem latere

l. 1. c. 5.

scru-

ſcrutatorem, qui cum eadem regeſti præpoſterè confuſeque regerminant. Ad hæc egeſtum ſolum regerito; ne naturæ artique inimica inanitas in lacunoſis areis lateritium ſepimentum incommodè ſubſidere & collabi faciat. Seorſum conſerendos, qui leuiter matribus hæreant, adultos bulbulos innocenter ſeparato: ſiquis bulbus cariem vitiumue aliud ſentiat, exacuto in cultellum ſurculo bene purgato: ſabulo vulnus inſpergito: ſingulos vix erutos bulbos indecoro noxioque puluere ſordidos (tulipas tamen excipio) præſcripto peniculo detergito; ſiccis radiculis liberato; exterioribus tunicis quamuis aridis ne ſpoliato, nam illæ opportunam vitio protegent nuditatem; ſuas in claſſes diſtribuito; ſub dio ne relinquito, nam illos cum imber & ros, tum maximè ſol corrumpit; ſed aut loco nonnihil calido, qui tamen ſoli obnoxius non ſit, priùs per biduum aſſeruato, vt bene ſicceſcant; tum in ſiccæ frigidæque cellæ pauimento deponito; aut certè ſtatim comportato intra tectum in conclaue ijs aſſeruandis accommodatum, quod nempe à ſole auerſum, Auſtro imperuium, Aquiloni feneſtratum ſalubriter inſpiretur, in ſumma quod frigidum ſiccumque, muribus denique inacceſſum ſit. Super cellæ huiuſce pauimentum ſuos in ordines digeſta, inſcriptiſque ſchedulis notata ſemina expandito: illic per dies quindenos aut vicenos aura frigida perflari & ſiccari ſinito; deinde

Adnatorum.

Erutorum cura.

Reponendorum cella.

in

in arcas ad ſeminum diſcrimen loculatas, ſiue in alias thecas papyraceis inuolucris præſcriptiſque nominibus diſcreta recondito. Ego ſingula bulborum genera ſingulis penſilibus caniſtris, quæ raro textu ſalubrem ſemper auram admittant, vtiliùs incluſa diſtinxerim. Ad hunc eundem modum anemonas tum in areis, tum in fictilibus poſitas erues & repones. Hoc tamen a bulbis anemonæ diſcrepant, quòd illi rariùs erui poſſunt; hæ (quicquid alij ſentiant) quotannis debent: cum diutius obrutæ vitio atque exitio, vt ſæpe comperimus, opportuniſſimæ ſint. Niſi ranunculum, ob compluſculos pediculos Polypum inter flores, protinus à foliorum caſu extrahas; vltro ipſe more ranarum ſupra ſolum reſiliet, à ſole plerunque periturus. Vt autem ſoboles parenti arctiſſimè implicatas explices extriceſque, in vmbra priùs afficeſcere ſinito: vbi enim conſerta cruſcula detumuerint, faciliùs atque innocentiùs extricabuntur. Nihil nimirum temerariæ feſtinationi tam impeditum eſt, quod cauta cunctatio non expediat. Hæc ſeruandorum florum ratio eſt, quorum fibræ cum folijs æſtate areſcunt, & pereunt. Aliæ verò plantæ, quæ radices æternas habent, ſub ipſum ſerendi tempus erutæ, aut protinus aut mox obrui debent; dum tamen interim in ſupradicta cella incolumes conſeruentur. Sed iuxta ſalutaris, ac formoſa Pæonia vel ſubterraneo loco, vel intra te-

Quando, & quemadmodum anemonæ eximendæ.

Ranunculi.

Plantæ immortali um radicum.

testam superingesti soli cumulò custodiatur à sole. Eodem terræ frigido humidoque operimento quæ tenerrimè carnosa sunt, velut fritillariæ siue meleagrides, defendantur; ne insepulta rugas trahant, ac penitùs exarescant. Denique siluestria vel montana lilia, simul ac defloruerunt, effodiantur, viridisque caulis cautè eximatur. Hæc enim radiculis carent, dum vernant, quas, deperditis floribus, agere incipiunt. Vsque adeo quod in terris pulcherrimè floret, radicatum ac stabile sæpe non est.

Bulbi teneri carnosique.

Lilia siluestria.

Contra maiusculos hostes hortense bellum.

CAPVT III.

NOn in theatrali tantùm, sed in hortensi quoque arena hominibus cum belluis bellum est. Adeo ab ipso theatro voluptatis optatissima pax exulat. Vtque minimè nos esse tutos, cum maximè securi sumus, admoneamur: ipsa sæpe hortos custodia infestat. Quis autem hoc iniuriæ credat? hortensem elegantiam & munditiam ipsi corrumpunt in primis atque contaminant domestici fidelissimique custodes, canis & felis. Vterque videlicet ab acri bile inquies, atque agile, ideoque venaticum & ludibundum animal, in tenera resolutaque humo vel subterraneam præ-

Canis & felis agilitas vnde.

dam, lacertulos & muſculos facili foſſione veſtigans, vel belluinam pyrrhicam exultim ludens, concinnam ſoli æquabilitatem iniquat, vtileſque nonnunquam radices effodit. Quin etiam felis præpoſteram & poſticam ſementem faciens delicatos hortos odioſè ſtercorat; ſuique fœdum ac fœtidum indicium ipſo, quo contegit, circunſcalptæ cumulo terræ detegit. Quamobrem cautè colonus obſeruet, ne qua id genus beſtia per hortos recèns conſitos euagetur, priuſquàm cæleſtibus aquis denſatum fuerit ac ſolidatum ſolum. Per eos dies hortenſem canem domi ſolutum, ne tabeſcat in vinculis; per eas noctes intra ipſos hortos catenatum contineat, latratu ſatis inſidiatores proditurum. Domeſticam felem à noxio excurſu arctior cuſtodia cohibeat. Externos quà canes, quà feles tum probè obſeratum oſtium, tum edita munimenta vel cæmentitia, vel ſaltem (vt ante dixi) ſpinea diſtineant. Multi, quibus hortuli modus non ita magnus, faciliſque tuitio eſt, molliſſima humo fartos puluinulos ſuperiniectis aſperant ſpinis, donec illi contra iniuriam obduruerint. Ego verò ſatius eſſe duxerim ſepibus dumeta relinquere, plantarumque rariſſimas duntaxat ac præſtantiſſimas præacutis arundineis paxillis præfixis obſepire, ne cui noxæ obnoxiæ ſint. Cæterarum ſiqua radicum eruta fuerit, ſuam in ſedem, quam ſuffoſſa monſtrabit foſſula, reponatur;

l.1.c.3.

tur; ſiqua vallecula defoſſa, ſiquis monticulus excitatus ſit, leni truliſſatione complanetur; ſiqua felis adobruit excrementa, ea procul trulla proijciantur, ne rurſus excreturam eodem odor inuitet. Quanquam iſtis incommodis opportuni non erunt horti, quos præſcripta modò munimenta tueantur. Sed grauior imminet radicibus à talpis muribuſque, hoc eſt à clandeſtinis hoſtibus pernicies. Adeo vel humatas ſepultaſque florum parentes & perſpicacitas, & cæcitas peruident, vt lædant. Ac talpæ quidem ad nocendum ſatis oculatæ, quòd inquietis ingratiſque vnguibus hoſpitalem terram vellicant & lacerant; quòd hærentes nutrici optimæ innocentes radices longè lateque actis cuniculis oppugnant ac ſubruunt; quòd nocentiſſimis furibus, muribus volui dicere, occultas ad corrodenda ſemina vias aperiunt; iuſto cæcitatis ſupplicio, vt locuples author Steſimbrotus ait, ab ipſa terra damnatæ ſunt. Sed cum ſeuera non reuocet animaduerſio à cæca magis, quàm ſint oculi, nocendi libidine; tum veteres, tum recentes coloni communem in hoſtem vltione multiplici conſpirarunt. Sotionis antiquiſſimi ſcriptoris præſentiſſimum contra talpas remedium eſt, vt veratrum album & cynocrambes cortex contundantur, cribrentur, cum polenta & ouis ex vino & lacte ſubigantur, & plures in offulas coacta ipſarum foraminibus talparum inſerantur. Facilio-

Talpæ cur hortis noxiæ.

Apud Suidam in voce τυφλότερος.

Vt inſectandæ.

Apud Conſtāt. Pogonat. de Agric. l. 13. c. 7.

Apud eund. ib. Pallad. l. 1. tit. 35.

ri quoque tormento cunicularium & cauaticum hostem Græci debellabant, suffitu fumoque victores. Nucem, siue aliud quodcunque pari duritia pomum vtrinque perforatum enucleabant: nuclei loco paleas, cedriam, seu ceram, & sulphur includebant. In eundem vsum vas angustum vsurpabant; spiramentis exiguis, ne quà interspirarent, præclusis, nucem intus accensam, seu quod aliud suffitionis instrumentum in aditu laxiore sic aptabant, vt acceptum forinsecus afflatum intima penitùs in latibula diffunderet; vtque, oppletis tetro fumo cuniculis, talpæ protinus fugerent, vel necarentur. Contra bestiolas easdem proderant frequentes felium excubiæ, dum tamen satis duratum solum suffodientium seu ludicra, seu fœda vestigia non ita facilè admitteret. Ea gratia mustelas habebat nonnemo mansuetas, quæ suis in latebris incautos grassatores iugularent. Erant, qui foramina ipsa succo siluestris cucumeris, & rubrica opplerent. Plerique in aditu pendentium setarum laqueos disponebant. Nonnulli circa talparum cubilia plures cauos aperiebant; vt quamuis orbi tenebriones immissam inimicam lucem sentirent, longeque diffugerent. Istæ in talpas veterum inermes pugnæ; hæc recentium ferrea expeditio rusticorum. Eorum aliqui bipalio, aut ligone, rastroue armati loca talpis infesta vigilanter obseruant. Ea plerunque sunt areæ, prata,

prata, hortique, vt quæ lumbricis pingui ſolo gaudentibus, iucundiſſimo nempe talparum pabulo, abundant. Vbi ergo terram in tumulos exaltari ſuſpendique lento ſpeculatu cognouerint, eò ſtatim leuibus tacitiſque veſtigijs, ne ſtrepitu territus terga vertat hoſtis, accurrunt; & bipalio, aut ligonis raſtriue acuta parte cum ipſa terra ſubterraneum vaſtatorem effodiunt; aut certè retuſa aſſurgentem humum validè contundunt, vnaque ſuffodientem beſtiolam vel exanimant, vel obſtupefaciunt. Alij verò exarmatis manibus ſic expugnant. Vbi excitatus cæſpes emotæque terræ cumulus intumeſcit, effoſſum a talpa ſcrobem, remota vtrinque, terra detegunt; inde cuniculum plerunque ramoſum ad cubile vſque latebramque beſtiolæ, humo penitùs egeſta, veſtigant atque aperiunt. Verumenimuero, quia, quàm hebeti eſt viſu, tam acuto eſt auditu talpa, foſſionis etiam remotæ ſonitum tenuiſſimum ſub denſo ſurdoque elemento liquidè exaudit; atque, antequam in anguſtias adigatur, nouas ad fugam vias vngue roſtroque ſcalpens humum regerit in ſummum aggeratque. At, cum prope à præda venatorem eſſe ex emoto ſolo percipit, protinus diuque conſiſtit; ne ſcalptura capturam pariat. Ea re callidi venatores vnam ſæpe alteramue horam immoti ceſſant, vt diuturna quiete abſentiam ſimulent. Decepta demum longa ceſſatione

beſtiola ſuum properè opus adurget, roſtroque ſuffoſſam irrequietis pediculis terram eiectat in cumulum. Tunc enimuero inſidiatores ſubita manuum impreſſione emoto mollique cum ſolo talpam extrahunt; arreptaque ipſius ceruice, aure, caudaue, prædam, ne ſe mordicus vlciſcatur, pedica impediunt; captiuamque in herile Capitolium referunt mercenarij triumphatores. Ipſe præterea villoſo holoſerico mollior animalis huiuſce villus, inter pellitarum veſtium delicias vendibili mollitie ac nigritia expetitus, opima victoribus frequenti quæſticulo ſpolia repræſentat. Ita belluino bello lentè profligato ruſtici Fabij, fabis vtrique victitantes, agreſtem nobis cunctando reſtituunt rem. Hìc & placet, & decet laborioſo parabile, permoleſto iucundum attexere inuentum. Ollam fictilem, palmos binos, aut vnum & ſemis altam loco talpis obnoxio ſumma tenus humo, aut paulò inferiùs totam infode; viuam talpam in eandem ollam demitte. Illa, vbi diuturnæ lucis intolerans neque latibulum fodere præ vaſis duritie, neque præ altitudine ac læuore vlla ex parte poteſt euadere, tinnulo grunnitu calamitatem dequeſta finitimas talpas ad commiſerationem opemque penetralibus è cauis contrahit. Videas non ſine riſu totum ſubinde agrum ſcatere nigellis tenebrarum ſororibus, quæ, quò nota vocat querela, cæcitate duce perreptantes in lubri-

cum

cum decipulum alia ſuper aliam incidunt; atque identidem creſcente cadentium ſtridore, cæcarum captiuarum atratus chorus tragicam intra ollæ caueam diſſona grunnit ſymphonia. Nec ante iſti cæculi Homeri ſuorum Iliada malorum flebiliter canere deſinunt, quàm penitùs oculos in vindicis mortis æterna nocte præcludant. Diceres canoros in funere cycnos, niſi ſtridor & color obſtaret. Vernis hæc menſibus tempeſtiua præſertim captura eſt; cum genitalis annus ad ſocietatem animantes extimulat; cum cæcus amor cæcos aſſeclas facilè in præceps trahit. Quanquam ex facili talpæ totius quoque anni ventoſo ſtatu capiuntur, quo frequentiùs & cuniculos agunt, & humo egeſta cumulataque ſe produnt. Quòd ſi cæca feritas adeo nocet; quid faciet oculata? Quamobrem aduersùs nocentiſſimè fœcunditatis mures implacabile bellum ſuſcipiendum eſt; ne, ſicut agreſtes prædantur fruges, ita vrbanos populentur flores; neue ſicut olim Gyari Troadiſque incolas fugarunt, ita nunc hortorum colonos extermi nent, vt impigro ipſi dente hortos colant. Si tanta ipſis furandi dulcedo eſt, vt apud Chalybas duriſſimum ferrum furtim arrodere ſuaue ſit; quidni teneræ radices, fœtæ floribus matres, furaciſſimam ingluuiem timeatis? Atque vtinam, ſicut in aurarijs fodinis iſtos auri voraciſſimos Craſſi nepotulos iuſtiſſimi exactores tanquam repetunda-

Pli. l. 10. c. 65.
Id. l. 8. c. 29.
Id. l. 8. c. 57.
Id. ibid.

rum reos exenterant, vt illuſtre furtum repetant; ſic nobis liceret aluo diſſecta corroſæ floriferæ radicis integrum furtum educere. Sed hæc vindicis auri prærogatiua eſt, vt nimis auida viſcera dilaceret. Age igitur veteres nouaſque machinas contra mures, hortorum lemures, adhibeamus. Quoniam verò murium alij vrbani, quos oculorum, auriumque, atque adeo totius corporis menſura liberalior, caudæ quoque longum ſyrma nobilitat; agreſtes alij, quorum cum reliquum corpuſculum, tum præſertim oculos, aureſque, necnon caudæ appendiculam inſigni breuitate diſtinxit curta ruſticitas: ab vtriſque floriferæ radices defendendæ ſunt; ab illis, quas domus; ab his, quas humus occultat. Domeſticos mures, ideſt familiares fures, apud eundem Conſtantinum Cæſarem grauis author, & vltor Paxamus hiſce ſupplicijs mactat, pœnis multat, terriculis fugat. Polentam ſemine ſilueſtris cucumeris, helleboro nigro, & colocynthide, aut certè helleboro ſolo medicatam offert. Murium cauernulas querneo cinere ſaturat, vt nocenter aſperſos ſcabies occupet ac perimat. Ferream ſcobem fermento admiſcet, qua deuorata diſpereant. Adeo ferrum, vel ſine vulnere interficit. Eoſdem perdit rubi radice cum butyro, pane, caſeoque commiſta. Idem ex veteri vſu album helleborum, & cynocrambes corticem tuſum cribratumque cum polenta,

Mures vt profligandi. *De Agric. l. 13. c. 4. Pallad. l. 1. tit. 35.*

lenta, & ouis, & lacte confundit ac ſubigit; eamque intritam in ipſorum foramina immittit. Vbi moderatiùs punire libet, tithymalum contuſum cum polenta ex mulſo propinat. Ita vel in tenebris ad furtum perſpicaces excæcat, hoc eſt lepido miraculo è muribus talpas facit. At verò ſuis è latibulis relegat ac fugat, quos ſimul chalcantho, origano, apij ſemine, ac melanthio, vel ſeorſum hæmatite lapide, aut viridi myrica ſuffumigat. Sed efficaciùs territat abigitque vniverſos, cum captum quempiam detracta capiti pelle dimittit: timent enim reliqui, ne ſibi quoque cum chariſſima cuticula muris facies exuenda, & ridiculè recutita Marſyæ larua induenda ſit. Horum contra mures medicamentorum pleraque docet Anatolij quoque, ac Tarentini de horreo liber. Illud præterea affirmatiſſimè ſcribit Anatolius, cui Didymus ſubſcribit, ſi ſpiſſam amurcam in æream peluim infundas, atque medijs in ædibus noctu conſtituas, omnes tum incolas tum accolas mures & conuenturos, & adhæſuros. Agreſtium murium contactum radicibus defendes, ſi eaſdem, antequam obruas, Apuleij conſilio felle bubulo contingas. Multò tamen præſtat per caniculares dies cicutæ ſemen cum helleboro polentaque miſcere, aut anguini cucumeris, vel hyoſcyami, vel amygdalæ amaræ, atque hellebori nigri æquas partes contuſas ex oleo ſubigere,

Apud Conſt. Pogon. de Agr. l. 13. c. 5. Pallad. l. 1. tit: 35.

re, atque ita intritas in cauos murium indere: hæc enim eſca ocyſſimum eſt veſcentibus venenum. Qui verò vetuſtiſſimum in Bithynia rei periculum fecerunt, pro certo affirmant roſei nominis rhododaphne murium aditus tam nocenter occludi; vt ipſi mures, dum in exitu nituntur, admorſis ijs, quæ obſtant, miſerè moriantur in roſis. Exitialibus hiſce medicaminibus addit Palladius agreſtis cucumeris & colocynthidis æquè noxiam ſuffuſionem. Cæterùm gnarus cum primis ac prudens naturæ Plinius vel herbaceis vel alijs parabilibus armis murinum bellum ita profligat. Denticulatos hoſce furunculos helenio herba, & nomine pulcherrima, & re alioqui ſaluberrima, contrita enecat. Chamæleone, ſiue ixia, addita aqua & oleo, eoſdem contrahit ac ſimul exanimat, niſi protinus aquam ſorbeant. Simo itidem herba vel fugat, vel cauerna præcluſa extinguit & ſepelit. Decocto anguino ſiue erratico cucumere ſparſa ſemina ab ipſo liberat noxio contactu. Cinere muſtelæ aut felis diluto, vel decoctarum aqua ſemine conſperſo muſculos procul abigit. Adeo furti reos vindicis vel extincti ſolus odor externat atque exterminat. Vnum denique ſoricem caſtrat & emittit: vt vnus emaſculatus complures in fugam vertat maſculos muſculos. Adeo brutæ quoque, omniſque grammaticæ indociles animantes odere neutrum genus. Sic antiquitas pro-

ibidem. — *l. 21. c. 21.* — *l. 22. c. 18.* — *l. 22. c. 22.* — *l. 20. c. 2.* — *l. 18. c. 17.* — *l. 30. c. 16.*

prolusit in mures; sic posteritas debellat. Muscipulas instruit multiformes. Inter has ea præstantissima habetur, quæ gemino artificio vtrinque captiosa est. Liceat hic citra curiositatis affectatæ notam rem hac ætate notissimam particulatim describere, cuius artificium reliquis aduersùs mures excogitatis machinis decet anteferri. Tabellis plerunque fagineis curiosè læuigatis in capsulæ seu domunculæ oblongæ modum compingitur facie quadrangula. Tabellarum altera pauimenti loco supposita ternas suffulcit erectas in parietes, & nonnihil prominet in gradum; altera lacunaris instar superposita modicè porrigitur in subgrundas. Ostiolum claudit cataracta siue foris pendula, quæ geminos vtrinque ferreos annulos tenuissimis è ferro clathris insertans breui lino de longiusculo vecte, ceu tollenone suspenditur. Vectis hic ab ea parte, qua cataractæ adnectitur, crassior paulatim ita gracilescit, vt in mucronem desinat. In media superiore tabella defixus eminet cuneus bifurcus, qui vectem ferreo filo traiectum ideo intercipit; vt ille susque deque versatilis cataractam attollat ac deijciat. In eadem extrema tabella sub extremo vectis mucrone foramen ferream lineam transmittit transuersæ foraminis ferreæ lineolæ ad retinaculum circunuolutam, nec non summa parte reduncam, ima hamatam; vt superior vncus extremo vecti cataractam attollenti leuiter hæreat,

Muscipula.

infe-

inferior hamus escam tenaciter teneat, quam vbi subrepens musculus auidè ac mordicus arripit, repentè reducto superiore retinaculo cataractam in suam deijcit ruinam; incautæque gulæ reus popinam sibi vertit in carcerem, mox, geniali ac ludibundo carnifice fele, ridiculum saltuatim supplicium luiturus. Posticum decipulum quò simplicius, eò funestius est. Vnica laxior a tergo affixa tabella capaci murini capitis humili foramine in orbem fenestratur. Satis intus insidijs patet non ita magnum angulare spatium, quod in obliquum statuta muscipulæ anterioris tabula relinquit. Ima foraminis ora ternis eminulis ferreis aculeis armatur. Extimus itidem ex ferro radius partim à summa tabella ad imam latè recuruatus affigitur, partim ijsdem aculeis transuersus libero ductu protenditur, cuius apex paulùm vltra foramen porrectus ferrea linea supraque infraque foramen reflexis apicibus tabellæ infixa cancellatim includitur. Funiculus ligneum cuneolum radio adnectit; quo violenter ad summam vsque ferreæ lineæ curuaturam in nerui morem adducto, altera cunei extremitas tenui lino alligata summæ tabellæ imponitur, vnco supponitur altera eius simillimo, quem in priore muscipula descripsimus. Hic etiam inferiùs hamatus subdolam escam offert, qua vixdum auido dente contacta emotaque, cuneus repente lapsus ex vnco radium laxat: ille magno impetu

petu

petu ruens interceptum lurconis caput & ſubiectis aculeis affigit, &, ſupra quàm auiditas cuperet, infelici epulo ſiſtit. Sed, quoniam prodigioſæ fœcunditatis beſtiolas muſcipulis fallere anceps ac lentus ludus eſt, ipſa ſub eſculentis illecebris latentia præſentiſſima venena in perniciem irritantur; in quibus auripigmentum ſiue arſenicum, vtpote parabile, vſitatum admodum eſt. Equidem venenata iſta remedia ijs relinquo vſurpanda, qui non metuunt, ne guloſi prægustatores mures tum eſculenta tum proculenta contagioſo contactu halituque ſuos vlturi venenarios inficiant. Tutius ego medicamentum ſuaſerim, vitrum modicè tuſum, aut gypſum recens in farinam ſolutum, vtrunque verò cum caſeo, ſiue cum alio quopiam muribus expetito cibo ſubactum, ac per infeſta loca in paſtillos digeſtum. Illud enim anguloſis aſperiſque puluiſculis molliſſima viſcera erodit, inſanabilique dolore lancinat; hoc celerrima concretione lapideſcens præcluſo ſpiritu ſtrangulat; neutrum autem contacta cibaria venenat. Sed cur domeſticas venatrices, feles indictas præterimus? Præ cæteris probantur colore leucophææ, pallida fuſcaque varietate virgatæ, prædatricibus nimirum tigribus, vt forma, ſic indole ſimillimæ, quæ à Syria originem & nomen trahunt. Iſtas enim, vtpote calida è regione propagatas, temperatior ſanguis ad manſueſcendum dociles, ad venandum ſedulas facit. Legendæ

Optima felis forma.

Carda. De rer. variet. l. 7. c. 33.

gendæ ſunt ore toruæ, pectore toroſæ, pedibus amplæ, toto corpore grandiuſculæ, hoc eſt leoninæ magnitudinis generoſa breuiaria, vt ſeſquipedales hoſtes aggredi, ac fruſtillatim comminuere ne pertimeſcant; natura mares, vt viriliter vim audeant in mures; arte ſemimares, ne foris amicas ſequioris ſexus feles, quàm domi infenſos muſculos, auidiùs conſectentur; docilitate cicures dominiſque tractabiles, non efferæ atque vncinatis vnguibus ſanguinariæ mimæ; aſſuetudine in ipſis procul excretis ſordibus mundæ, non in medijs ædium munditijs ſpurcificæ; educatione vigilaces, non ſolidum diem noctemque ſtertentes; fidelibus excubijs totam domum perluſtrantes, non latentis ſub cinere igniculi ſeſſiles cuſtodes, Veſtalis nempe ſuperſtitionis hæredes; parco denique vilique cibatu ita famem tolerantes, vt hoſtilibus rapinis emeritæ veſcantur, non herilibus damnis inexplebiles ventres immeritæ diſtendant. Sin autem iuuat lepido facilique miraculo furacem murem transformare in vindicem felem, ſic facito. Denos duodenoſue maiuſculos mures viuos capito; captos in amplum, atque ab eſculentis prorſus vacuum vas, ſeu fictile ſeu ligneum, includito; idem vas, ne quod pateat effugium, probè operculato; vnum tamen exiguum relinquito ſpiramentum, vnde, quid intus rerum agatur, arbitreris. Et rabidi quidem fame ſtimulante captiui mutuo ſe morſu

ſu abſument. Tu verò ſubinde quot ſuperſint exploratо; vbi vnum reliquum eſſe compereris victorem, & conſanguineæ carnis Thyeſten, continuò per ædes liberum emittito. Is enim murina efferatus carnificina nihil tale ſuſpicantes cognatos mures ad vnum omnes ſele feliciòr, quia fallacior, breui iugulabit ac perdet. Adeo fames degenerat in furorem. Ita vltimo ſupplicio multatis domeſticis latrunculis, ipſum iterum capito atque occidito carnificem; ne, qui generi ſuo non pepercit, in rem tuam eſcariam inſaturabili voracitate grasſetur. Poſt tragicam Thyeſtæ carniuori fabulam ab vno muſculo cum plauſu datam, naſcentis è dentium ſatu armatæ multitudinis, mutuis ſeſe vulneribus concidentis, cruenta ſpectacula ferro concolor murina natio inſtaurabit; ſi ſcobem æris Cyprij cum fallaci pulticula deuorarit. Mox enim in rabiem acta è ſatis dentibus extitiſſe videbitur, velut olim armis pugnans fabuloſa terræ filia iuuentus; quia ſeſe morſibus inuicem lacerabit. Denique, vt vniuerſi domeſtici mures domi naufragium faciant, oris anguſti turgidique ventris vas oblongum & peramplum aqua ita oppleto, vt à ſummo labro palmum circiter diſtet; aquæ ſummam partem fluitante acere, ſiue ſupernatante gluma integito; triticeam farinam, caſeique fruſtula vel ſcobem inſpergito. Tum verò mures odore pellecti, ac ſolidam aquæ ſuperficiem

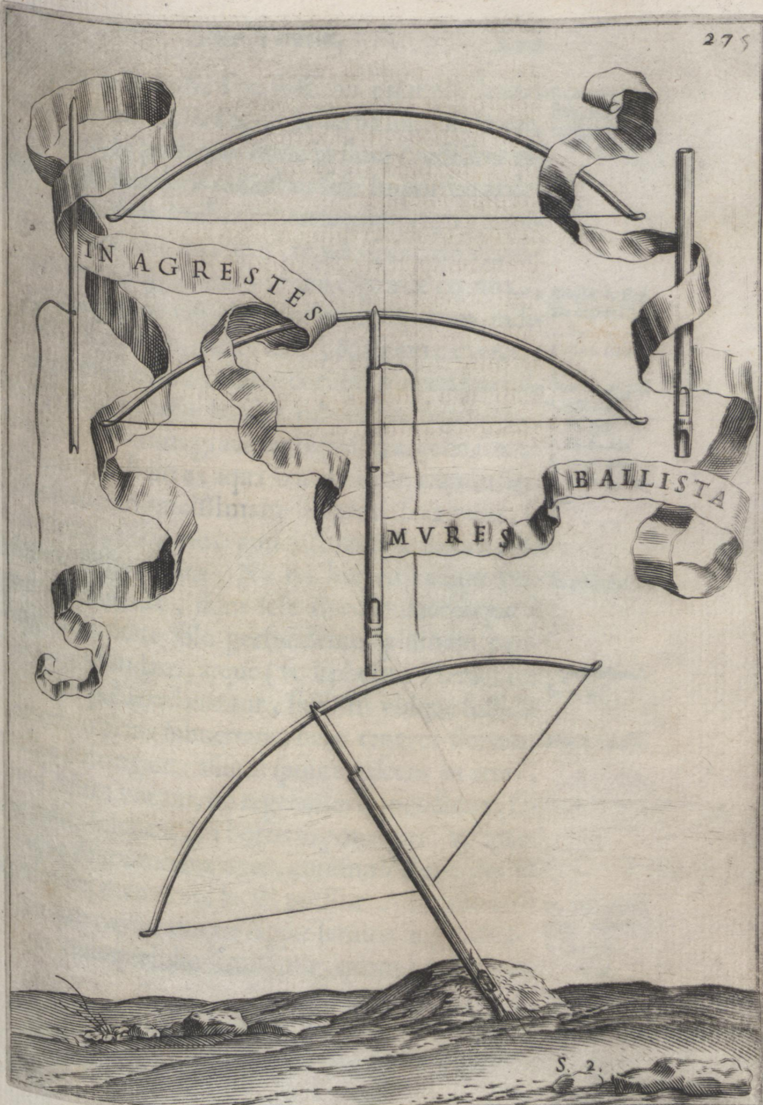
ciem

ciem rati prono impetu saltuque in escam ferentur: sed incautis exitiali syncopa caseus vertetur in casum, liquido elemento grauia non suspendente vestigia. Ades iam animo genialis hortorum colone, & aure facili risuque liberali lepidissimam rusticorum murium capturam accipe. Circunuoluta membrana, quam Pergamenam appellant, plurimos turbinetur in cucullos; circumplicatæ partis oræ conglutinentur, vel consu antur; pars verò ad hiatum eminentior pro murini capitis magnitudine in orbem æqualiter attondeatur. Hi cuculli, demissis ad imum casei nucisue iuglandis frustulis, summisque lateribus intrinsecus visco circunlitis, in scrobiculos paulò laxiores, propter murium foramina sparsim effossos, sereno cæli, arido terræ statu ore tenus defodiantur. Fiet enim, vt escaria illecebra decepti vaguli mures tota capita induant in cucullos; ac tenacissimè adhærente visco, dum cæco ingressu perreptant, virgarum ictibus debilitati à vestigatoribus, nullo negotio capiantur chartacei monocerotes, sine vulnere capite diminuti. Iam verò tempus est, quamuis pusillos, agrestes hostes arcu petere ac ballista. Et hic sanè arcus arcuatæ pedicæ, qua ficedulæ falluntur, non absimilis tum maximè vulgatus est, tum minimè operosus. Vt autem maioris operæ ballistas conficias, virgas duriusculas in complures arcus recuruato; lineum neruum singulis prætendito; graciles arundines duode-

Ballista in mures.

duodenos quindenosue digitos longas in geminam cuspidem ordine opposito bifurcam exacuito: supra cuspidem alteram ad quinque digitorum interuallum arundinis vtrinque perforata crassitudine ita funiculum traijcito, vt alterum laxius foramen funiculi nodum extremum intra inanitatem ipsius arundinis admittat, ex angustiori altero funiculus totus propendeat. Ad hæc laxioris arundinis, quæ gracilem priorem cum funiculo capiat, palmare internodium sub ipsis nodis præcidito, vt summa pateat pars, imam genicularis cartilago tenui ligno inarescens penitùs occludat: ab ipso statim geniculo binas è regione fenestellas musculis peruias aperito: supra istorum foraminum alterum à summo arundinis ore quaternorum interuallo digitorum transuersam crenam altè imprimito, inserendum intenti arcus neruum excepturam: in laxiorem arundinem eundem gracilem calamum sic demittito, vt traiecta funiculo pars imo sit propior internodio, ipse verò funiculus ex ore summo laxæ arundinis cum gracili calamo simul emineat: arcum gracili præfigito: neruum crenæ inserito: funiculum elato intentoque arcu eò vsque adducito, donec ima calami cuspis ad fenestrati foraminis, quod ille obstruebat, summam partem reuocetur: funiculo ipsi, vbi foraminis initium attingit, herbaceam tæniam adalligato: eandem ante medium foramen recto obiectaculo ductam sub imum latæ

arundinis nodum reflectito: muſcipulam hanc ſic aptato, vt modicè prono depactoque in terram cum herbeo vinculo arundineo nodo, quà liberum eſt ab herbulæ mora foramen, agreſtis muſculi cauernulæ continuetur: ne quis autem hinc atque hinc exitus pateat, vtrunque latus aggerata humo ſaxuliſque congeſtitijs obſtruatur. Ita muſculus in egreſſum obnitens, extrinſecùs obiectæ herbulæ retinaculo præroſo, in ſuum caput iam arundinis cauo inſertum cuſpidem biſulcam arcu premente ruituram laxat; ſibique, dum maximè conſulit, minimè cautus vitæ filum cum herbula recidit.

IN AGRESTES
MVRES
BALLISTA
S. 2.

Ne principis horti funeſtiſſimo exemplo hortis omnibus execrabilis anguis in herba ſubdolè lateat; ſicut olim in pomo, ita nunc in flore crudeliter niteat; cum floriferis radicibus ſeſe importunus defodiat, calida in latebra hibernaturus; cum germinibus horrendus erumpat, tepido ſub cælo vernaturus: vramus galbanum, cerui capræue cornua, caprinas quoque vngulas & pilos, iuniperum, radices lilij, ſtyracem, naſturtium, & rutam ex veteri; at ex recenti conſuetudine corium vetereſque calceos, ranas quoque luridas rubetaſque fugaturos, & quicquid odoris grauitate diſpellit, accendamus: tribulum herbam ex aqua tritam immittamus in latibulum: inimiciſſimam ſerpenti fraxinum, ſi locus ferat, aſſeramus: amiciſſimam hederam, & ſaluiam diſtineamus. Ne rei hortenſi etiam improbulæ auiculæ, dum ſeſe ſicco puluereoque à longa ſerenitate ſolo perfundentes plumam pennaſque emundant, atque (vt Epheſius Heraclitus ait) dum puluere lauantur, ſuffoſſis vbique foſſulis hortorum plana ſubuertant, neue teneros florum thallos defringant: allium ſponte naſcens in aruis, quod Alum vocant, ne regerminet, incoctum, ſicut priſci ſolebant, in hortis exponamus; vt quæcunque deuorauerint aues, continuò ſtupentes & conſopitæ manu capi facilè poſſint. Ad earundem ſtuporem capturamque lappæ ſemina ingeramus: herbæ quinquefolio ſimillimæ, quam à foliorum

Remedia in ſerpentes, & rubetas.

Conſtant. Pog. De Agric. l. 13 c. 8.
Pallad. l. 1. tit. 35.
Plin. l. 8. c. 32. l. 28. c. 10. l. 24. c. 8. l. 12. c. 17. l. 20. c. 13. l. 16. c. 13. & 34.

In auiculas.

Apud Colum. l. 8. c. 4.

Plin. l. 19. c. 6

Io. Bapt. Portā Mag. natural. l. 15. c. 8.

numero heptaphyllon, nouoque vocabulo tormentillam nominant, valido vino incoctæ frustula cum esculentis seminibus per hiemis præsertim frigora niuesque obijciamus: cum hordei granis pultem ex hordeacea farina, hyoscyami seminibus, & felle bubulo temperatam apponamus: hordeum itidem cum hyoscyami seminibus & muscarijs fungis in pulticulam permistum offeramus: triticum, aliudue auibus expetitum semen cum aqua seu vino stillatitio, cum quorum alterutro priùs aut simul nigrum helleborum inferbuerit, inferuefactum assiccatumque spargamus: auesque obstupefactas aceto rostris affuso, si libuerit, excitemus: easdem (quod rustici nostrates solent) ingrato sulphuris suffimento abigamus; vel prisco nouoque more mortuarum auium mobile terriculum suspendamus, vt viuæ metuant, ne sibi quoque ipsis pendulo supplicio vacillandum, hoc est sine vita volitandum sit.

Contra minutos hostes machinæ.

CAPUT IV.

HVc recidit humani fastigium dominatus, vt præstantissimum hominum genus cum belluinis Pygmæis, & quidem ancipiti infelicique nonnunquam exitu, belligerare necesse habeat. Hinc, tanquam cum Gigantibus de-

præ-

præliaturi, pro pulcherrima chariſſimaque florum natione contra vermiculos operoſas naturæ artiſque machinas expedimus. Adeo quodcunque monſtrum, quamuis exiguum, ad iniuriam magnum eſt. Te verò manet in primis eruca, te limax, inexplebiles florum paraſiti, par ſceleri ſupplicium; vt vnde innoxiæ apes delibant vitale mel, vos feri fures lethale fel deguſtetis. Et erucam quidem auido morſu folia floreſque abſumentem, ſubterraneo ingreſſu hærens radicibus ſolum ſubuertentem, venenato contactu plantas adurentem ſic arcebat antiquitas. Spargenda ſemina herbæ, quæ ſedum appellatur, ſucco, vel ipſarum erucarum ſanguine madefaciebat: frequentiùs tamen, vtpote paratius remedium, adhibebat puluerem, qui ſupra cameras inuenitur, vel etiam fuliginem, quæ ſupra focos tectis inhæret. Pridie igitur, quàm ſatio fieret, alterutrum cum ſeminibus commiſcebat, & aqua conſpergebat, vt ſuccum tota nocte combiberent; ſic macerata poſtero die ſerebat, ac plantarum incolumitatem percommodè tuebatur. Sin erucæ natæ iam eſſent, decocti abſynthij, ſedi, aut marrubij ſuccum inſpergebat: palo imponebat in hortis equæ iam fœtæ, aut etiam aſinæ caluariam: fluuiatiles cancros pluribus in locis intra hortos vel ſuſpendebat, vel clauis configebat: ſcillæ bulbis aut ſuſpenſis, aut conſitis minutas haſce peſtes auertebat: ſanguineis virgis ea tangebat, quæ nollet ob-

In erucas.

Colum. l. 10. & 11. c. 3
Pallad. l. 1. tit. 35.

Plin. l. 19. c. 10.
Colum. ibidem.
Pallad. ibid.

noxia erucis esse. Cæterùm locuples inter Græcos author Anatolius bestiolas easdem fugat vitigineo cinere aqua triduana insuccato, plantisque hortensibus asperso; vel bitumine, ac sulphure, aut etiam fungis sub nucis arbore nascentibus suffumigat; uel ficulnei cineris lixiuio semina præmacerat; vel alterius horti captis erucis, & aqua cum anetho decoctis refrigeratisque hortos inspergit: sed attentè cauet, ne aqua illa malefica faciem manusue contingat; vel certè vrinam bubulam, & amurcam pari mensura mistas feruefacit, atque, vbi mox refrixerint, medicato imbre germina omnia irrorat; vel tandem vespertilionis fimum, atque allij fusticulos per vniuersa horti spatia comburens erucas latè diffuso nidore præfocat. Virides erucæ sunt, quas cum Hesychio doctissimo grammatico, atque cum Vlysse Aldourando græcas Theophrasti prasocurides esse conijcimus, hoc est porricidas, nec non floreæ pulchritudinis parricidas. Dira hæc animalia ita veteres coloni Diophanis consilio insectabantur. Veruecis recens occisi ventriculum suis adhuc sordibus plenum eo in loco, qui bestiolis istis maximè scateret, humo leuiter obruebant. Post biduum ibi animalia hæc aliaque gregatim coacta reperiebantur, quæ vel aliò deportabant, vel eo ipso in loco, ne rursus erumperent, altissimè defodiebant. Hoc bis vel tertiò cum fecissent, nocentium bestiolarum genus

l. 2. de Insect. c. 4.

Pallad. ibid.

nus

nus omne pessundabant. Verùm de veterum tam multis vnum posteritas in primis probat, vsurpatque remedium; manu videlicet erucas colligit, vel matutinis horis hortenses frutices succutit: vt, dum adhuc nocturno frigore torpent, facilè decussæ protritæque frigida penitùs morte torpescant. Poteris quoque galbanum, aut caprarum vngulas, aut cornu ceruinum à secundo flatu auersus incendere, vt abigas; vel florum cæspites ac thyrsos intortis paleis coronare, quibus, velut obiectis laqueis, subrepentes erucas implices, atque à cæpta via reuoces. Debes præterea, quæ poteris inuestigare, folia in sese conuoluta, atque intus araneosa lanugine obducta comburere, quippe quæ erucarum oua concludunt, verno Martij mensis tempore noxios fœtus exclusura. Si consitum fictile ex humo perforata, ex ambesi folij florisue accisis reliquijs verminare, atque erucis infestari animaduertimus, pigeatque intestinum hostem non sine radicis incommodo curiosè peruenari; in amplum vas, quod frigida oppletum sit, ipsum fictile quaternos infra aquam digitos demergimus, atque ad quartam horæ partem insuccari sinimus. Mox infusi humoris intolerantes vermiculi plerunque emergunt; quibus occisis vas educimus, conceptam aquam paulatim transmissurum. Illud autem periculo ipso exploratissimum est, circunluente humore non modò radices non lædi, verùm etiam

Colum. l. 11. c. 3.

eo-

eodem dilapso emotam suspensamque ab intimo erucarum reptatu atque cuniculis humum salubriter densari, & foramina conniuere. Aduersùs limaces & cochleas olim vel amurca recens, vel ex cameris petita fuligo spargebatur; nunc ipsas, vbi vel humida nox, vel antelucanus ros, vel austrinus dies, vel amicum substillum ad pabulum euocat, lentus nostrorum colonorum speculatus vestigat, ac deprehensas opprimit, siue (quemadmodum præmonui) delitescentes quà limaces, quà erucas relicta per vestigia indagat, humumque cautè scalpit ac rimatur, vt citra plantarum iniuriam nocentissimas bestiolas intercipiat. Neque enim tanti putatur esse (quanquam est, qui dissentiat) obductam terræ cuticulam interscindere, fibramque aliquam intercidere; vt vulnusculis istis nocentiorum bestiolarum interitus redimendus non sit. Huc adde, sub tellure summa plerunque defossas leui atque innoxia fossione refodi: nec posse radicibus consitas areolas, quemadmodum fictilibus medemur, circunfusi humoris alluuie ab infestissimis vermiculis liberari. Ne lumbrici, sordida terræ intestina, excitato egestoque solo nitidissimis in hortis turpiter existant, neue æquissimas areas terebrent ac subruant, aut infelici complexu radices enecent & putrefaciant; humum fuge (vt priùs docui) humidam, stercorosam, ac pinguem, vermium feraciorem, quàm florum: mediocrem verò

In limaces, & cochleas.

Pallad. ibid.

l. 1. cap. 4.

In lubricos.

l. 1. c. 6.

rò

rò elige, cuius è cribraria farina perraros vermiculos (ſiqui tamen fuerint) & anguſtum incerniculum, antequam tranſmittantur, & fortè tranſmiſſos cauta incernentis manus excernet. Siquos autem largior pluuia procreauerit; pluuio cæli ſtatu nonnihil extantes, humentique auræ obuios penitùs extrahes atque mactabis. Nonnulli ante ſationem exitiali lumbricis vulgari lixiuia ſolum inſuccant. Sed iſtam arborum conſitoribus medicinam relinquimus, florum cultoribus minimè neceſſariam, vt qui cribro manuque hortenſi vermiculationi feliciter medentur. Ne quod tamen è validiſſimis tormentis intactum indictumque prætereatur; ſalſa omnia atque odorata ſic odit fugitque inſulſum hoc fœdumque animal, vt ad ipſorum contactum contrahatur ac pereat. Aqua etiam cannabinis folijs ac ſeminibus incoctis medicata ſi terræ affundatur, lumbricos ad ſuperficiem euocat, ſiue odoris illecebra obuios, ſiue odio fugitiuos. Sed nihil æquè fugat, ac viuæ calcis infuſu efferueſcens aqua. Hac ergo ex hortenſibus ſemitis (neque enim expedit areolas floribus obſitas præferuido liquore contingere) reptantia monſtra non ſine riſu ita exterminabis. In lumbrici foramen recèns immiſſa macerataque calce efferueſcentem, & venenatam aquam per infundibulum transfundes. Statim ille liquidam peſtem odoratus per aliud, & quidem diſſitum, foramen euadet. Ita reliquos

Vlyſſ. Aldour. De inſect. l. 6. c. 6.

mea-

meatus si potentissimo liquore perfuderis, totum latè hortensium viarum solum citra sumptuosam artificum operam opere vermiculato ridiculè distinguetur. Vt è consita fictilis humo abditum & penetralem lumbricum elicias; in dehiscens foramen surculum immittito, leuique percussu idem vasis latus aliquandiu tundito: mox alia ex parte lumbricum erepere videbis. Terrestres ascarides, idest subterraneæ pestes, ac breuius alterum quà candidi, quà lutei, quà nigri coloris lumbricorum genus, quòd subsectis fibris plantas enecant, prioribus lumbricis nocentiores sunt. Omnium verò vermium, vt maximus, ita nocentissimus est cucurbitarius vermis, qui cucurbitarum semen arrodit, nomenque surripit; vt nostrate vocabulo latinis auribus peregrino Zuccarola nominetur. Vtrique occulto malo sic medere. Vbi plantam demisso capite languidam, amisso virore pallidam ægrotare animaduerteris; humo ad radices vsque cautè curioseque effossa, edacem morbi causam, ne illic vltrà sæuiat, alioue serpat, extingue. Vt vermiculos, quos à cauda bifurca Forficulas appellamus, simul plurimos excipias, humi surculum offigito; hircinum cornu, vel suillam vngulam, vel arundinis laxum internodium suo supernè tantùm nodo distinctum præclusumque, nonnihil à solo sublime imponito: vermes enim latebricolæ in eam sese confertim latebram conglobabunt.

Id. ibid.

In vermiculos bifurcæ caudæ.

Iam

Iamverò cuniculatim ducta circunfossura suspensis, frequentique morsu exesis seminibus perniciosissimas formicas (vt Theocritus ait) numeroque modoque carentes quis qua potentia in singulis agminibus exterminet vniuersas? Ipse bellicosus Imperator Constantinus Pogonatus, terra marique victor, post Arabes Sarracenos debellatos formicinum bellum suscipere, tanquam principes Myrmidonas expugnaturus, sibi censuit gloriosum. Igitur ex Bithyni Diophanis rusticæ rei consultissimi consilio hisce præceptis posteros colonos veluti conductos milites armat in istas exiguas quidem, pugnacissimas tamen leuis armaturæ bestiolas. Si captas, inquit, formicas aliquot vsseris, reliquas fugabis. Quanquam ego ignem, belli terrorem maximum, atque adeo vnum renascentis hydræ domitorem, ad fœcundiores hydra formicas penitùs fugandas profligandasque inualidum esse frequenti periculo compe-ri; quippe qui torre ac face non semel armatus quò plures perurerem, eò pluribus solum scatere cernerem. Quamobrem ideo contempto igne cæterarum generosissimas Romanas esse formicas existimaui, quòd popularem suum Scæuolam æmulentur. Præcipere pergit Imperator: Formicas è cauernulis exturbabis, si cochlearum vacuas testas cum styrace vstas comminutasque ipsarum agmini aspergas. Peræquè abiges, si contusi origani sulphurisque puluisculo foramina oppleas. Si formi-

In formicas.

In Syracusan.

De agricult. l. 13. c. 10.

Pallad. ibid.

cam

cam è gregalibus vnam ſuſtuleris, reliquæ vltro latebram relinquent; Græculæ fortaſſe: noſtrates enim adeo meticuloſæ non ſunt, vt vnius exitio vertantur in fugam; nec adeo modeſtæ, vt loco decedere, & concedere dominis velint. Si cedria exteriores cauos circunleueris, hortenſes areolas formicæ non ingredientur. Si Cyrenaicum ſuccum, ſiue laſer oleo dilutum ipſis affuderis, omnes ad vnam interimes. Si radicem ſilueſtris cucumeris, aut ſilurum, præcipuè Alexandrinum, lento vapore ſuccenderis, inimica ſuffitione mactabis. A floriferis verò fruticibus arbuſculiſque audaculas prohibebis, ſi trunculos alba terra rubricaue circunſcripſeris; ſi lupinis amaris in aqua tritis aut incoctis, vel felle taurino & pice cum amurca temperatis, vel certè confuſa pice cum rubrica, vel permiſto laſere cum aceto illeueris; aut ſi poſtremum hoc medicamentum in foramina ipſa condideris; ſi præterea caudicibus ſilueſtre origanum circunpoſueris; ſi albam lanam circundederis; ſi coracinum piſcem de arbore ſuſpenderis, quo iuxta in vnum locum congregantur. Atqui ſi denſa hedera caudices obligaueris, poſt paulò formicas, imò & ſcarabæos hederacea ſub vmbra torpidos, ſupplicioque opportunos inuenies. Ita magnus contra formicas militat Imperator, cui priſci ſapientes haſce ſupperias ferunt. Limo marino, aut cinere formicarum foramina obturant; efficaciſ-

Pli. l. 17. c. 28.

Pli. l. 19. c. 10.

ſima

ſima heliotropij herba, aut rubrica & cinere in aceto intritis formicas ipſas enecant; aquam diluto latere crudo iiſdem ingratam affundunt. Si foramen habent in horto, cor noctuæ admouent; ſi foris irrepunt, totum hortenſe ſpatium cineris aut cretæ candore denotant. Ne floriferas in arbuſculas conſcendant, rubrica & pice liquida imos caudices perungunt, quibus alij butyrum admiſcent, vel vnica perfundunt amurca; lupino trito cum oleo fracibuſue radices oblinunt; vel bitumen cum oleo incoquunt, eoque truncos tangunt: ſuccum portulacæ cum aceti dimidia parte permiſtum, aut vini fæcem, peculiare ceraſo remedium ad floriferos caudices medicandos traduci poſſe oſtendunt. Aetas noſtra ſemeſo oſſe, ſiue quo alio eſculento illicio ſæpius in vnum coactas toties fallit, donec omnes aqua vel igne perdat. Cum præterea ſollicito excurſu recurſuque it nigrum campis agmen, & multiiuga ſcaturigine ebullit, è ramalibus ſtipuliſue parabili face occupat, iteratoque aliquoties ſupplicio tandem conficit vniuerſas: penetrales ipſarum cauos origano minutatim detrito implet: ſulphure ſuffumigat: tithymali cuiuſcunque decocto vtiliter inſpergit: papaueris lacryma aceto diluta perfundit, aut florum ſtylos inungit: ſulphuris ſelibram terreno in vaſe ad ignem liquefacit; adijcit ſalis factitij ex fæce vini concreta, quam Tartarum vocant, aut ſalis cinerum quadran-

Pallad. l. 1. tit. 35.

Pli. l. 17. c. 28. Pallad. mart. tit. 10. Colum. l. de arbor. c. 14.

Pallad. octob. tit. 12.

Petr. Bellon. l. De neglect. ſtirp. cul. c. 10.

Alexius Pedemont.

drantem vel trientem, hoc est ternas vncias aut quaternas; diu peragitans bene commiscet, donec ea mistura subrubeat; tum ab igne subtractam supra tabulam aqua madentem defundit; vbi iam induruerit, minutim conterit; ipsique in vitreum vas coniectæ, quantum aquæ fontanæ sat est, affundit, eamque patitur aquam colorari; hoc denique veneno floriferarum stipites arbuscularum circunlinit, aut ipsarum formicarum agmina conspergit; importunasque bestiolas vel interitu vel fuga exterminat. Curiosa quoque minutaque demolitione latibula & nidificia subruit, atque oua cum matribus vel protinus exurit, vel procul exportat. Noua denique forma fictile vas excogitauit, medio foramine supraque infraque peruium, in extremo autem ambitu canaliculatum. Intra hoc mediam serit arbusculam; oppletoque aqua orbiculato canali, tanquam militari fossa, formicinas distinet aggressiones. Sed argillaceum hoc propugnaculum (pace recentis industriæ dixerim) mihi non probatur. Quænam enim ista calliditas est, vt hostem arceas, liberam plantarum adolescentiam coctili carcere, & figulari compede impedire? hortensis æquoris inoffensam speciem testaceis offendiculis asperare? cuniculis oppugnantes bestiolas extimo munimento distinere? Quare positos in areolis flores præscripta satis remedia defendent: quos autem in testulis collocaueris, ipsarum in pedibus, aut sup-

Benedict. Curt. de Hort. l. 14. c. 5.

ſuppoſitis baſibus excauati canaliculi abunde præmunient, in quos, velut in elices ſiue ſulcos aquarios, aqua vel pluuia vel irrigua confluet, minutulis animalculis oceanus inſuperabilis. Si volatilis hortorum peſtis, locuſtæ in flores inuolent, hortatore Democrito, amaro lupino, aut ſilueſtri cucumere in muria feruefacto conſpergantur: è veſtigio enim morientur. Complures captæ vrantur: ſtatim enim reliquæ à nidore vertiginoſæ & caducæ partim occident, partim demiſſis alis venatorem expectabunt; vel, hic ſi deerit, à ſole corrumpentur. Confecto ex iiſdem liquamine, & quodam veluti garo effoſſi ſcrobes madefiant: breuì enim in ſcrobibus ſomno ſepultæ, funeri videlicet proludentes reperientur. Suſpendioſi veſpertiliones de celſiſſimis loci arboribus pendeant: & illo terriculo fugatæ minutæ harpyiæ procul auolabunt. Abſynthio, aut porro, aut centaurea in aqua tritis plantæ contingantur: & contactu edaciſſimæ beſtiolæ abſtinebunt. Denique matutinus indagator colonus nocturno adhuc frigore pigras ac torpidas inuadat: & citra veterum arma & machinas in exarmatis manibus volucri de hoſte victoriam poſitam eſſe fatebitur. Cantharides non hominum modò igneum, ſed florum etiam edax venenum (ſi Pamphilum audiamus) vel galbano cum veteri bubulo fimo, vel ſilueſtris cucumeris radice ſuffitas fugabimus. Quanquam recentium

In locuſtas,

Conſtant. Pog. l. 13. c. 1.

Pallad. l. 1. tit. 35.

In cantharides.

Apud Conſt. Pogon. l. 13. c. 16.

rusticorum experimento docemur, ne fugatæ redire ad iniuriam possint, callidè comprehensas vtiliùs interimi. Sub hortensibus testis defluente earundem humore concreti, iuxta floribus indecori, atque cultoribus periculosi scorpiones sæpe stabulantur. Humidis opacisque locis gaudentes igne persequere: vnius exusti nidore cæteros exturba: latibula sulphure, galbano, asinique vngula, vel vnico serpyllo, serpentibus etiam atque scolopendris infesto, suffumiga: ipsos præterea scorpios alligata imis fictilibus nuce auellana è Plutarchi monitu distine; ex recenti verò vsu ad patinam frigida oppletam allice, vt perdas: aut identidem testas loco dimoue, vt latitantes proteras. Virides pulices, qui roseti teneros asparagos, & virentes rosarum alabastros confertim obsident, nocentique attactu arefaciunt, atque adeo perurunt, acre acetum hyoscyami succo admistum, pulicosis olim oleribus præscriptum remedium, enecabit. Eandem operam præstabunt sinapis, & rhododaphnes semina, si conferuescant, &, cum refrixerint, affundantur. Sunt, qui doceant, floris odoratissimi parricidas olei graueolentis illitu, quod à saxo nomen habens Petrelæum siue Petroleum vocant, velut iusto supplicio esse multandos. Aliqui sabulonis, aut cineris iniectu deijciunt ac dissipant. Alij tandem summa mollitie animalcula leui digitorum pressu frictuque grauiter opprimunt

pri-

In scorpiones.

Id. l. 13. c. 19.

Plin. l. 20. c. 22.

In virides pulices.

Pallad. l. 1. tit. 35.

primunt & elidunt. Fœdi vermiculi ſeu blattæ bulboſa radice formoſis lilijs quà ſatiuis, quà ſilueſtribus, quà noſtratibus, quà externis degeneri partu innaſcuntur. Hæ rubent ab ortu: ſed poſtquam folia floreſque cum ſcapis eroſere, nigreſcunt; ac ſemeſum liliaceæ plantæ cadauer tetra ventris proluuie inficiunt, depaſtoſque caules turpi facie relinquunt. Id ne fiat, ſuppoſito plantis linteolo recentes beſtiolas decute; atque, ne adoleſcendo conualeſcant, extingue naſcentes. Hiſce potiſſimis armis (nec enim omnia poſſumus, nec probamus omnes) maiorum minorumque, gentium incommodas hortis belluinas nationes ſingillatim vel vlciſcimur, vel depellimus: generatim verò atque vniuersè omnia reptantia monſtra ſic inſectamur, & proturbamus. Opium Cyrenaicum, ſiue laſer, melanthion, galbanum, hyſſopum, pyrethrum, peucedanum, ſulphur, cerui cornu, & capræ vngulam vnà contundimus: aſperrimo aceto perfundimus: in pilulas conglobata ſuccendimus, cruciabilemque fumum excitamus. Omnes itidem repentes humi beſtias galbano, ſandaracha, & butyro, ſiue adipe caprino ſuffitas procul à floribus amouemus. Inter odorata vnum ſtyracem adhuc inuenimus, cuius deuſti odore acerrimo vniuerſa ferme animalia, quæ vocamus ab inciſuris Inſecta, vaporemus ad fugam. Ne ſuam ipſi calamitatem, infeſtas nempe beſtio-

In blattas bulbaceorum liliorum.

In omne genus beſtiolas.

Conſtant. Pog. de Agricult. l. 13. c. 8.

Id. ibid. c. 9.

Card de rerũ variet. l. 7. c. 30.

Pallad. l. 1. tit. 35.

las horti progenerent, deponenda ſemina in teſtudinis corio ſiccamus; aut mentam olitorio more interſerimus. Ne floriferis ſatis arbuſculiſque hortenſis vlla beſtia noxæ poſſit eſſe, ex Democriti præſcripto cancros fluuiatiles complures, vel marinos, quos paguros nominant, decem non minùs intra fictile vaſculum in aquam coniectos tegimus, atque ſub dio ſtatuimus; vt decem diebus ſole vaporentur: ea deinde aqua, quæcunque illæſa volumus, aſpergimus; atque octauo quoque die aſperſionem iteramus, dum, quæ ſeuimus, adoleuerint. At verò ſi Africani conſilio paulò ante ſationem ſedi ſucco, quemadmodum tradidi, ſemina madefiant; non modò aduersùs infeſtas beſtiolas medicamentum, verùm etiam ad præſtantiſſimos flores producendos valetudinem combibent. Perinde ſalutaris deponendis ſeminibus erit aut pridie immiſta, quæ focis hæret, fuligo, aut portulacæ aqua ſic affuſa, tota vt nocte ſorbeatur. Nonnulli contuſa cupreſſi folia, ſiccum alij & conciſum, ſiue etiam elimatum cerui cornu, aut elephantis dentem cum ſeminijs commiſcent: alij medicata prædictorum infuſu oſſium aqua ſemina irrorant, vt noxijs animantibus nullis obnoxiam ſementem faciant. Proderit etiam aqua & amurca eadem ſemina macerare. Genialis medicus Apuleius, vt minùs ægrotent, vino ſerenda præmunit. Vſque adeo, quæ aqua lactantur, medicinæ

Id ibid.
Conſtant. Pog. Agric. l. 5. c. 48. & l. 10. c. 89.
Idem De Agr. l. 2. c. 16.
Id. ibid.

cinæ nomine vinum ſitiunt. Inuenio etiam à quibuſdam vrina veteri, & canino fimo vnà confuſis affuſiſque contra noxam quancunque ſemina defendi. Eadem hyenæ pelle ſi contegantur, poſt aliquot dies metuendæ feræ odore penitùs imbuta noxias hortis animantes deterrebunt. Solent præterea, quæ dimidiata luna ſeruntur, illæſa ſeruari. Vt omnem præterea floribus nocentium beſtiarum defendamus ac propulſemus iniuriam; aceti, fellis taurini, decocturæ anguinei cucumis, hellebori albi, colocynthidis, & lupinorum amariſſimo ſapore; aut ſulphuris, chalcanthi, florum & foliorum vtriuſque ſambuci, coriandri, rutæ, cornuum, & vngularum grauiſſimo odore; aut demum ignis intolerando contactu abſterremus. Duplici antiquitas præſidio (vtrunque poſteritas oblita eſt) pice videlicet ab aëris, amurca ab animantium noxa omnia tutabatur. Adeo, niſi nos antiquæ ſimplicitatis puderet, parabilis atque obuia rerum tutela eſſet.

Colum. l. 2. c. 9.

Cardan. ibid.

Id. ibid.

Lex floris propagandi.

CAPVT V.

FAuete linguis, imò & manibus fauete impigri coloni, prouida fautrice veſtra, hortorumque magna moderatrice Flora,

tertiam legem, emolumento principem, ſic fe-
rente. Qui floreas opes natiuo fœnore fructuo-
ſas non amplificas, ab hortenſi cultura tanquam
profanus, nempe ignauus exeſto. Quoniam
verò domi foriſque opportunitas eſt horti locu-
pletandi: propterea duplex in propagatore in-
duſtria requiritur, vt flores domeſticos augeat,
externoſque conquirat. Quamobrem non om-
nes indiſcriminatim ac temere flores tuis in hor-
tis demetes; ſed ex lectiſſimo quoque genere
nonnullos, qui magnitudine ac foliorum denſi-
tate ſpecioſiſſimi primò exiſtant, ad ſemen re-
ſeruabis. Prior enim ille partus adhuc integris
nondum effœtæ plantæ viribus effuſus cum vege-
tior ſit, generoſius luxuriabit in ſemen. Quin etiam
proderit ſeminalibus folliculis onuſtos bulborum
ſcapos decacuminare, ſimul ne bulbi complurium
educatione ſeminum fatiſcant, ſimul vt pauciora
liberaliùs educata ſemina colonorum votis fœcun-
ditate reſpondeant. Et ſeminum quidem plurima
bulbis rotunda, & nigra; pauca plana, & rubida,
vt lilijs non paucis, & meleagridi ſiue fritillariæ;
vtraque autem folliculis inuoluta; aliqua oblonga,
& fuſca, nec non ſiliquis incluſa, vt acaciæ, Indi-
cæ arbuſculæ; multa longiuſcula, rubella, atque
in lanuginem conglobata, vt cuilibet anemonæ.
Ea omnia iam aridis cum folliculis, aut ſiliquis,
aut certè cum lanuginoſis pappis vixdum hiaſce-
re

Flores induſtria duplici propagandi.

Qui reſeruãdi ad ſemen.

re incipientibus colligantur, priuſquàm ſpontè caduca, aut vento decuſſa temere diſſipentur. Conducit autem ea legere interdiu, cum pluuius aut irroratus mador efficaci ſole ſiccatus eſt. Permagni quoque intereſt hortenſis rei optimorum ſeminum habere delectum. Præſtant, quæ propter magnitudinem ac pondus in imo ſubſederint: quia vis maior, & ſuccus denſior ineſt ad vberem germinationem. Ad hæc indubitato fœcunditatis argumento plena & ſolida ſeligantur: at verò tanquam infœcunda & inutilia reijciantur, quæ ſenio ſint exucta & leuiora, contuſa & rugoſa, emaciata & languida, permiſta & propter ſimilitudinem adulterina. Altera eſt, & ea quidem compendiaria propagatio; cum bulbus aut radix in cohærentes bulbulos aut radiculas extuberat, quæ celeriùs, quàm lecta de bulbis aut radicibus minuta ſemina, in idoneam ferendis floribus maturitatem adoleſcunt. Quanquam illud à ſeminum ſatu iucundiſſimum emolumentum prouenit, vt floris moram coloris formæque non raró degenerantis mirabili nouitate compenſent. Luxuriant autem numeroſam in ſobolem bulbi & radices, quæ poſt alterum tertiumue (vti iam docui) à ſatu annum refodiuntur. Sed intelligant nimis auidi ſobolis coloni adnaſcentium fœtuum copiam florum officere formoſitati: primo enim in partu exhauſta mater facilè abortat in altero. Quare quem pluſculum

Quo ſemine ſerendi.

Colum. l. 2. c. 9.

Conſtant. Pog. Agric. l. 2. c. 14 Varro rei ruſt. l. 1. c. 40.

E bulbis vt multiplicādi.

laboris non deterret, ſingulis hic annis, quæ id exigunt, effodiat infodiatque ſemina; vt parciùs enixa viuidæ pulchritudinis pleniſſimo flore colorentur. Quòd ſi bulbus frequenti etiam inter homines infelicitate quàm nobilis, tam ſterilis eſt; eum probè maceratæ reſolutæque pinguedinis ſolo, ad nucleos ſiue ſpicas eliciendas efficaciſſimo, cōmittito; aut imam ſeſſilis partis coronam, vnde fruticant fibræ, vngue leuiter incidito, minimaſque decidito particulas: ne vulnus noxæ ſit, macro aridoque puluiſculo inſperſo medicinam facito. Quot enim vulnera feceris, in totidem fœtus vigor genitalis erumpet. A mollioris tamen ingenij bulbis violentam hanc fœcunditatem exigere abſtineto; ne, antequam pariant, vitæ faciant abortum. Cæterùm cui cordi eſt hortenſem quotannis fundum præſtantiſſimorum florum acceſſione ditare, is debet florida tempeſtate nominatiſſimos alienos hortos frequens adire: quos in ſuis deſiderari animaduertit inſignes flores, aut gratuitò accipiendos, aut pretio aliorumue ſeminum merce permutandos cum domino paciſci: ferreo tubo, vel imbricata pala ſiue extractorio imbricæ, quem ſupra deſcripſi, dum adhuc illi vigent ac vernant, tranſducere, aut ſaltem denotare; vt, vbi penitùs aruerint, certa manu eruat. Multiformes excogitari notæ poſſunt: nos vſitatas & parabiles, ideſt arundineas, ſurculaceas, & plum-

beas

In alienis hortis vt eligēdi, & præſignandi.

l. 1. c. 5.

beas tum in colono instituendo, tum in hortensi suppellectile numeranda præmonstrauimus. Sin autem suspicio est, incertæ fidei promissorem impositam placito flori notam ad simillimi vultus vulgarem plantam translaturum, tibique vafrè impositurum; poteris è Belgio in Galliam transfusa callida cautione sic obsignare. E crassiore alearum, aliaue illiusmodi papyro latum circiter digitum amplas tesserulas facies. Easdem medias per geminum foramen acu factum inducto lineo filo sic traijcies, vt in eandem partem vtrunque fili caput promineat. A tergo, vbi filum papyro adhæret, liquefactam miniatulam Hispanam ceram adiunges, & confestim sigillo consignabis: tum vtrunque lini caput vtraque manu comprehendes; ac, tessellæ signatura extante, imum floris caulem citra noxiam incisionem innodabis: quod supererit filum, sub ipsum nodum succides, ne, vinculo enodato, suppositititiæ plantæ per dolum adalligari tesserula possit. Cauebis autem, ne demutilato caule summum florem, aut media folia demas; vt obice illo supernè clausum nulla fraus alligatum extrahat signum. Quòd si demesso flore thyrsi cacumen præcideris; eundem cum folijs aliquot substringes, quæ connexæ tesserulæ lapsum exitumque remorentur. Denique, ne electè notata in hortis improuidè obliteres in animo, in hortensis rei rationarium codicem, hoc est in album memoriæ

l. 1. c. 4. & 5.

moriæ delectorum florum genera, numerum, ſitus, notaſque impoſitas referes. Ita, cum tempeſtiuitas aduenerit, pactas radices ſinceras atque integras fide certa effodies. Vnas tulipas, ſi libeat, licet (quod tranſalpini aliqui coloni ſolent) adhuc florentes eruere: dummodo ſtatim ſicco ſabulo in frigida cella ſubſtrato bulbos obruas, ipſo etiam in ſabulum prono germine. Fiet enim, vt, quà floribus, quà folijs ſenſim aſſiccatis, ſolidas, ſuccique plenas, atque incolumes bulboſas radices inuenias. Quoniam verò terræ omnes ferre omnia non poſſunt, debemus hoc etiam hortis, vt ſuauiſſimo florum commercio, tanquam floreo nexu, diſſitæ non minùs moribus, quàm regionibus gentes arctiſſimè coniungantur. Igitur vbi peregrini floris fama florere externum quempiam colonum cognoueris, inita per ingenui officij promiſſique plenas litteras amicitia, pretioſas horti longinqui merces pari permutatione, pretioue mercaberis. Quòd ſi diſplicet remota iſta, ſemper cæca & ſæpe fallax mercatura; exiguum patere, dum aliorum curioſa feſtinatione colonorum tranſlatum in proximos hortos aduenam florem in tuos oculata fide, minimoque labore ac ſumptu admittas. Curabis præterea, cum, ſoluto remotoque triſti niuium ſipario, infinita, eaque verſicolore florum multitudine frequentari cernuntur ſolitariæ camporum ac montium ſcenæ, vt, qui generis aut formæ nouitate

E longinquis vt accersẽdi.

uitate

uitate ſpectabiles emineant flores, tuos in hortos ferreo tubo tranſducti ex agreſti vita in floreæ vrbanitatis conuictum euocentur. Fit enim ſæpe, vt, ſicut hominum, ſic florum pulchrè degenerante genitura, ex agro ciuitate donanda egregia indoles exiſtat. Sed & illud cuſtodiendum eſt, vt ſalubrius, aut æquè bonum, aut certè non admodum deterius in ſolum hortenſia ſemina transferantur; ne nocentium reorum inſtar in oram peſtilentem damnata & relegata vel præmoriantur, vel emacientur: ea enim præpoſtera mutatio imbecillo cuique facilem morbum creat, vel interitum: atqui ſemen eſt aliquid imbecillum. Verùm enimuero bulbos ſiquis peregre mittat, in capſulas aut pyxides debet condere, vt in frigido ſiccoque ſtrato meliùs ijdem perennent: arboreum muſcum alterna ſerie ſubſternere, ne commiſtio vel ſimilitudo allucinantem colonum decipiat: vnumquodque genus præſcripto nomine numeroque diſtinguere, loco diſcludere, aut etiam papyraceo inuolucro penitùs ſeparare, ne concluſi bulbi vectione agitati atque inter ſe colliſi & confundantur, & corrumpantur: in arculas aut pyxides ſatis refertas ſuperpoſitum muſcum infarcire: tum eaſdem probè operculatas craſſiore lino diligenter circunligare, nodoque nectere: nodum ipſum, ne is dolo malo diſſolui poſſit, miniatula cera Hiſpana perlitum obſignare: fronteſque capſularum vel pyxidum

Theophraſt. De cauſ. plant. l. 3. c. 6.

Conſtant. Pog. Agri. l. 2. c. 46.

Vt procul mittendi.

xidum illi, cui res destinatur, inscribere: aquis tandem tum pluuijs, tum obuijs impenetrabili cerato linteo insuere; extimamque inscriptionem intimæ geminam adijcere. Sunt qui prudenter astuti, vt quorundam alienas exteras merces explorantium, optimasque captantium hamatos vngues viscatasque manus impunè ludant euadantque immunes, inclusos bulbos non per adiuncta nomina, sed per certas numerorum notas, aliasue per arbitrarias formas distinguunt, quas cum ipsis nominibus coniungit explanatque data seorsum interpres epistola. Si bulbi longiùs missi aut accersiti vel itineris diuturnitate, vel quo alio incommodo situm contraxerint, exuctoque succo peraruerint; vitiosis omnibus tunicis denudentur: fiet enim non rarò, vt intimus saltem nucleus incorruptus ab interitu vindicetur. Supradictam pyxidum tutelam cautionemque desiderant longinquas in oras mittendæ floriferæ radices, quas tamen pro musco emporeticis siue inutilibus chartis obuoluere abunde est. Verùm anemonas, in graciles lingulas ocellosque tenuiter porrectas stupa, vel gossipio molliter prætegi, deinde etiam chartulis inuolui conuenit. Viui radices siue plantas radice aliqua fibratas diu peregrinaturas illitus melle muscus ad medium vsque conuestiat: mellis enim illitu perennat humor, peregrinantibus plantis dulce viaticum. Quòd si viæ mora octo die-

dierum ſpatio breuior futura ſit; muſcus frigida madefactus ſatis illas præſtabit incolumes. Nonnihil diſſimilis ratio eſt in præmuniendis taleis ſiue ſurculis tranſmigraturis. Nam vel illos in melle ſubmergimus: quia mellis humor neque pinguis, neque corruptioni obnoxius; ſed tenuis, dulcis, ac temperatus teneris germinibus à materno lacte auulſis vicaria ſuauitate alendis tuendiſque accommodatus eſt: vel figularem cretam ex melle ſubactam in Calabri limonij mali formam & magnitudinem conglobamus. In huiuſmodi argillaceo globulo quatuor aut quinque ſurculorum imas craſſioreſque partes defigimus: extantia cacumina, ipſamque argillam muſco inuoluimus: in capſulas aut pyxides, muſco alio (ſi opus ſit) vndique denſato, includimus. Pari præſidio delicatiſſimæ indolis plantas contra itinerum incommoda tutamur. Nonnunquam etiam ſurculorum extrema ſuccoſis malis vtrinque infigimus: in pyxide componimus: inſuccatam denique aqua ſpongiam imponimus: atque ita floriferæ ſoboli exiguo ligneo vehiculo peregre transferendæ vitalis commeatus, nempe humor in ſicco non deerit. Illud autem cauemus, ne minuta ſemina, quæ quàm ſicciſſima mitti debent, cum ſurculis, aut radicibus humida integumenta poſcentibus componamus. Quare bulbis, alijſue ſiccam vecturam amantibus radiculis bene chartulis concluſa, ſuiſque nomini-

Cardan. de ſubtil. l.8.

bus

bus discreta adiungimus: aut certè cautiùs in pyxidiculas seorsum recondimus. Vt enim hominum, sic seminum tenera indoles à pernicioso consortio periclitatur.

Narcissorum cultura.

CAPVT VI.

ENucleata florei cultus disciplina postulat, vt propria communibus præcepta subijciantur. Neque verò plantarum omnium satus singulos persequi est animus, sed earum duntaxat, quæ nostratibus, & præcipuè Romanis, hoc est nobilissimis in hortis curiosiùs coluntur. Satis enim habui ex infinita florum silua lectissimos cultissimosque seligere pertractandos. Interim ad aliorum culturam præcepta generatim tradita conducent. Narcissus, nimiùm sibi placentibus fabula salutaris, siue ingenio, siue artis mangonio in plura speciosè genera degenerauit, quæ tum frequenti scriptorum descriptione, tum quotidiana cultorum obseruatione iam vulgatissima percensuimus. Duos ex immani numero narcissos, eosque plebeiæ in hortis notæ ad medicos vsus recepit antiquitas, calice alterum purpureo, alterum luteo, candidis folijs vtrunque. Et priorem quidem ab inspersa per oras calicis pur-

Dioscor. l. 4. c. 155. Plin. l. 21. c. 5. & 19.

purpura purpureum, posteriorem fabulosa mutatione inclytum à medio croceo flore albis folijs coronato croceum, siue luteum appellarunt. Narcissorum plerique macro, soluto, ruderato, arenoso, atque aprico lætantur loco. Id satis ipsi colonos admonent, dum voluntarij sabuletis, & montibus innascuntur. Bonum tamen requirit solum, qui foliosior efflorescit. Pingui penitùs abstinendum: quia sessilem bulbi verticem ex facili corrumpit. Hæc autem folioso conueniunt cum simplici narcisso, vt sole gaudeat vterque, velut ad ostentandam etiamnum in flore manentem pristinam venustatem: vt ad quinos senosue digitos defodiatur: vt palmaribus interuallis, præcipuè luteus, collocetur. Est præterea, qui affirmet, narcissinum bulbum in flores non exiturum, nisi rarò, nempe tertio quoque anno refodiatur, aut disraretur, cum videlicet adnatæ numero sobolis exugitur. Simpliciflore narcissi, qui semen soli reddunt, leuissimæ varietatis inutili lucro frustra seruntur. Narcissum, cui nitidus candor, aut languidè luteus pallor toto non solùm flore, verùm etiam calice diffusus argenteæ, siue sulphureæ pateræ Italicum nomen inscripsit, summæ apricitatis, mediæque macritudinis solo infodies, quale est, quo nullus æquè atque hic bulbus gaudet, olitorium. Depressionis, atque à cæteris bulbis interualli modus erit, quem in alijs vsurpandum

Narcissi plerique.

Dioscor. & Pli. ibid.
Io. Bapt. Porta. Villæ l. 9. c. 13.

Narcissus totus candidus, totusque sulphureus flore simplici.

pandum esse narcissis paulò ante monuimus. Nonnulli sunt densissima serie foliosi narcissi, velut Byzantino vulgatiore maior, qui albida inter folia luteo calice sinuoso à monstratoris cognomento Boncori cordatum nomen nostratibus in hortis refert; velut etiam planè candidus, qui nitidam argenteo nomine pateram, non vino, sed flore plenam oculis propinat. Hi quàm pulchrè florescunt, tam ægrè dehiscunt: in florem enim turgentis membranæ inuolucro hibernis quà nebulis, quà frigoribus flaccescente, atque in rugas contracto, flos, antequam oriatur, aboritur. Quamobrem obstetrice hac arte floreo fœtui opem feres. Extremo Ianuario bulbos serus adobrues: cum illi turgidos flore scapos impellent, vesperi bene operculatos à nocturnis pruinis nebulisque vindicabis: mane (si dies tepeat, & insoletur) operculo remoto apricari patieris. Proderit etiam interdum thecam ipsam duriusculam, & dehiscere contumacem leuiter citra conclusi floris iniuriam incidere, viamque partui vulnere aperire; ne is tanquam in vteri membranacei angustijs præfocetur. Ipsos verò bulbos quotannis tempestiuè erutos in siccissima cella custodies: quia in humidiore thallos citarent, vimque genitalem omnem, flori etiam reseruandam, in folia profunderent. Et hi reliquam culturam superioribus debitam desiderant. Ampli floris & calicis iunceis narcissis congruit mediocris olerum terra, & loci positio mo-

Narcissus foliosior.

Narcissus iuncifolius maior.

modicè aprica. Amant ijdem quaternis ſubeſſe digitis, ac totidem inter ſe aut paulò pluribus abeſſe. Superioribus minor iuncidus tum odoratus luteus, tum albus, tum folijs reflexis pallidus narciſſus in fictilibus, quàm in areolis, lætior prouenit: locum exigit ſoli obnoxium, ſolum, quod infra ſupraque eſt, olitorium & bonum: idem tamen digitalis craſſitudinis macriore humo proximè circuntegi vult, vt minimè in ſobolem exhauſtus profusè luxuriet in florem, vtque à pingui humore ſæpe manans vitium deuitet: frequentem verò, ac tempeſtiuam, quoad folia exaruerint, amat irrigationem. Hac ergo cultura compertum habemus, tum ſimplici, tum pleno flore, iunceoque folio Hiſpani narciſſi bulbos mirè craſſiores fieri, ac fœcundiores. Si rotundus eſt bulbus, terni digiti depreſſioni dantur, interuallo totidem aut ſaltem bini. At oblongus digitali, aut paulò maiore altitudine defoditur, ne ſolis appetens incommodam in longitudinem excreſcat. Eſt etiam qui ſuppoſita, cum is conſeritur, teſtula longulum facilè rotundet. Rarenter, ac circumacto minimùm triennio eruitur adnatam ad fœturam ſegregandam, ſiue etiam ad vetus effœtumque ſolum recenti fertilique commutandum. Supra quatuor ſexue dies inobrutus eſſe non debet: quia puſilli corporis & roboris bulbus à vitali matris amplexu diutius diſſitus æſtiuis præſertim calori-

Narciſſus iũcifolius minor luteus, albus, & pallidus folijs reflexis.

bus emaciatur. Semine satus narcissus hic in bulbulos floribus fœcundissimos proficit. Duplex denique in iuncei folij narcisso, eoque potissimùm qui foliosior floret, cura atque opera impendenda est: altera, vt florem citò legas; cum exiguo corpori par, nempe imbecilla bulbuli vis citra interitus discrimen flori diu alendo non sit: altera, vt, postquam idem narcissus defloruit, obsitum illo vas sub tectum referas, pluuiæque subducas; ne per bibulum scapum infusus humor totum bulbulum permeet, ac putrefaciat. Eiusdem à iunceo folio nominis Narcissus albus autumnalis amat locum à sole summotum, terram leuem & raram; trium altitudine digitorum demergitur; duorum intercapedine dissociatur: perrarò effoditur: aggesto per æstatem solo ab æstu defenditur: vbi remisit calor, eodem exoneratur. Languidi odoris flore viridi stellatoque, per autumnum ante folia itidem iuncea emergente subsimilis priori, crassiore tamen ac proceriore caule ternos quaternosue flores efferens dispar narcissus humo gaudet mediocri, & parum aprica: in tres digitos demittitur, parique spatio disiungitur: vix vnquam exeritur. Similis cultura, quæ superiori luteo Hispano narcisso adhibetur, bulbulo similem educat iunceo folio pseudonarcissum. Siluestris narcissus Dodonæi, siue pseudonarcissus Hispanus maior & minor Clusij, qui simplici senum foliorum textura stellatus velut

Narcissus iũcifolius autũnalis albus.

Viridis.

Pseudonarcissus iuncifolius.

Pseudonarcissus Hispanus.

lut in tubam tubulato fimbriatoque calice grandioris tubæ ſibi appellationem vendicat, ſeu flaueſcat, ſeu palleat, ſiue albeſcat, mediocre ſolum, ac ſatis inſolatum ſitum, nec non quaternos in depreſſionem digitos, in interuallum verò palmi dimidium requirit. Qui folioſa denſitate ſtipatus minùs expreſſa tubam promit imagine, quique conſimili facie narciſſus Roſeus maior appellatur, imò (vt quidam exiſtimant) à proximè ſuperiore pſeudonarciſſo non diſtinguitur, eodem cultu lætantur: iamque in florem turgente membranæ vagina ab aqua pluuiatili, quàm maximè poterit, abſtinendi ſunt; ne largiùs inſuccati, ac plus æquo tumefacti dirumpantur, enormiterque fatiſcant. Idcirco mobili præſtat eoſdem fictili, quàm ſtabili areolæ, committere. Parem ferme culturam quærit minutulus pleno flore pſeudonarciſſus. Peculiare tamen hoc poſcit, vt minùs altè, tres nempe digitos loco magis humecto deponatur, & rarò aut nunquam eruatur; quia noſtro cælo non admodum gaudet, crebraque tranſlatione vexatus maligno reſpondet euentu. Non diſpar debetur cultus geminis pari breuitate narciſſis, nempe ſilueſtri Stellato, & Roſeo minori. Narciſſus quoque, cui ſingularis, & conſpicua magnitudo nomen dedit Incomparabilis, in terræ delectu cæteris comparatur: olitoria enim contentus eſt. Modicè apricari ſatis habet; quia diuturno

Narciſſus incõparabilis.

turno ſole flacceſcit. Vult à ſummo ſolo quaternis digitis, ab aſſitis bulbis palmi dimidio propter ſobolis numeroſitatem diſtare. Is autem narciſſus, qui virentis ceruiculæ deflexa & rigida longitudine prolixum cameli collum in ſimilem floſculum, atque in floſculi nomen contraxit; quique ab aurea calicis corona coronario nomine decentiùs inſignitur, quærit humum pinguiſſimam, quæ tamen bulbi verticem, vnde fibrarum capillitium fruticat, non attingat; ne vitiet, neue corrumpat: id quod in cæteris quoque bulbaceis radicibus conſimile ſolum poſtulantibus cuſtodiendum eſt. Amat idem narciſſus auerſum à ſole locum; quòd incaleſcente iam anno ſerotinus floret, ac, veluti candidum hortorum ſidus, clarior in opaco nitet. Poteſt ad palmi dimidium demergi. Quanquam ſæpius vtiliuſque breuiore quatuor digitorum menſura deponitur; quia folioſiores & plures ab vno caule ſic flores trudit. Eodem digitorum totidem, aut paulò laxiore interuallo ab alijs plantis commodè diſtinetur. Par adhibetur cultura Narbonenſi, & Anglico narciſſo, cæteriſque, qui ſerò vernant.

Narciſſus lōga ceruice.

Solent Indici narciſſi, antequam noſtro tum cælo tum ſolo aſſueſcant, ad intimum vſque nucleum lenta macie tenuari ac tabeſcere. Horum plerique, quòd hoſpitari neſciunt, pauentque nouitatem, penitùs intereunt. Nonnulli ſenſim

Narciſſi Indici.

repa-

reparatis tunicis viribuſque non ſine ſpe florei partus in molem priſtinam turgeſcunt, & reuiuiſcunt. Verùm, vt in exteris hortis longinqui hoſpites incolumes perennent, atque ad florem & ſobolem vſque proficiant, ferè ſabuloſa humo excipiendi ſunt. Virginienſis narciſſus vult intra terrenum vas in olerum ſolo duum digitorum altitudine deponi, mediocriter apricari, nunquam refodi, niſi ad ſobolem ſeiungendam. Apud nos non ſementat. Affinis lilio narciſſus Indorum è rubro croceus, duodecim ante annos Iacobei narciſſi nomine ad Romanos Farneſiorum hortos miſſus, diu ſterilis & inglorius in folia tantùm egerminauit. Sed noua iam induſtria, ſeu potiùs iniuria colitur & iuuatur. Etenim bulboſa mater macerrimo in ſolo ad binos ternoſue digitos mergitur: vt eadem alimentum incrementumque capiat, feliciqúe ſobole ſe propaget, ad menſem vſque Nouembrem eatenus irrigatione atque inſolatione fouetur, quoad primis folia frigoribus exaruerint. Tunc enim obſita hoc bulbo teſta in locum ſubducitur imbribus quidem & gelicidijs inacceſſum, ſed tamen aëri peruium, placidoque ſpiritu perflabilem. Hìc ad medium vſque Maium paulatim inareſcere ac ſitire ſinitur. Eo demum tempore ſuperpoſita bulbo humus diligenter ſcalpitur atque egeritur, donec mater cum ſobole denudetur: tum eidem matri

Narciſſ. Virginienſis flore purpuraſcente.

Narciſſus Indicus è rubro croceus, flore liliaceo.

adnati bulbuli seorsum serendi subtrahuntur, radicibus, quæ semper terræ inhærent, immotis intactisque; ipsa verò superiniecto solo, quod modò subductum fuerat, operitur. Principiò potest siticulosum fictile fontanam in aquam demitti, donec bene penitùs humescat: in solem deinde pluuiamque producitur, atque, cum res poposcerit, irrigatur. Quanquam alijs colonis annua monstrauit experientia, nullis ab intacto incultoque bulbo blanditijs prouocatum florem faciliùs exi- stere. Indicus vterque liliaceus narcissus, tum saturo, tum diluto colore purpurascens, in olerum raro arenosoque nonnihil solo ad binos ternosue digitos depressus, & apricus prosperè solet efflorescere. Quòd radicibus nititur immortalibus, nisi sobolis auellendæ causa, nunquam eruitur. Nostris in hortis nondum exit in semen. Sphæræ hortensis artifex numeroso flore, narcissus Indicus communem Indiæ narcissis culturam quærit. Nimius illi humor omni cura defendendus est; ne calor, quo maximè gaudet, aut extinguatur, aut refrigescat. Indicum, seu Suertium narcissum gemino latiore folio, & flore puniceo sic tutò feliciterque seres. Bulbum amplo fictili cautiùs concredes: macra & sabulosa humo adobrues, ne pinguioris habitudinis præcrassa & squamea bulbacea cutis cum terrestris pinguedinis præferuido humore tabem combibat: in tres digi-

Narcissus Indicus liliaceus tum saturo, tũ diluto colore purpurascens.

Narcissus Indicus flore liliaceo Sphæricus.

Narcissus Indicus gemino latiore folio, flore puniceo

tos pones: in aprico ſtatues. Quoniam verò ſquamoſus hic bulbus nimio inter ſquamas humori vitioque concipiendo eſt opportunus; à folijs Maio menſe, aut paulò priùs amiſſis, quod circunſtat, ſolum inareſcere ſines: tum eundem bulbum, ſi terreno vaſe incluſeris, in locum ab imbribus quidem tutum, at ſolibus expoſitum recipies. Sin hortenſi areolæ commiſeris, arida recenti terra aggeſta pluuialibus ab aquis, atque ab æſtiuis feruoribus vnà corrumpentibus vindicabis. Ineunte Septembri, cum germinationis tempeſtiuitas appetit, ab areola ſublato, quod in cumulum tumebat, ſolo, fictili autem in apricum producto, profuſiſſima ſemel irrigatione ſiticuloſum bulbum recreabis, vt ad germen incitetur. Hæc Tranquilli Romauli, experientiſſimi cultoris, induſtria florem quotannis elicuit. Inexploratum adhuc eſt, vtrum ſemine ſatus colorem variet. Illud autem compertum habemus, auulſis depactiſque in terram ſquamis ſimilem in ſobolem eum facilè propagari. Cauebis denique, ne vnquam eundem effodias: quia narciſſis Indicis vniuerſis antiquiſſimum hoc eſt, vt inſigniter lædantur effoſſi.

Tranquillus Romaulus

Croci, Colchici, Coronæ imperialis, ac Tuliparum cultura.

CAPVT VII.

Crocum siluestre.

Colchicum.

Corona imperialis.

SIlueſtri croco tum verno, tum autumnali ſolum conuenit citra vermes pingue, ac modicè inſolata poſitio. Sationi dantur in altitudinem digiti tres, totidemque in interuallum. Eodem quoquouerſus interpoſito ſpatio, & paulò altiore quatuor ferè digitorum menſura Colchicum ſeres bono in ſolo, & ſatis aprico. Vaſtæ rotunditatis bulbus, cuius aurei flores in orbem nutantes Imperialis coronæ ſplendidum nomen retulere, mediocriter macro apricoque olitorio ſolo ad quinque digitorum altitudinem, & palmari interuallo infodiendus eſt. Quoniam verò idem, tenerrima nudaque carne cum ſit, incommodè abeſt à terræ gremio; transſmoueri non debet, præterquam ſi ſatis adulta ſubtrahi poſtulet fœtura. Septembri menſe eruitur, & reſeritur. Nulla à ſatu ſeminis viciſſitudo prouenit coloris. Obſeruatum eſt, ab eodem hoc bulbo præſagiri & præmonſtrari temporum vices. Vbi enim is caulem trudit, deſijſſe frigora ſignificat: erutus quoque, ſiccoque in loco ſepoſitus, vbi fibras mittit, imminentes pluuias, frigidioremque tempeſtatem prænuntiat. Illud etiam habeo longo compertum periculo

riculo affirmare, flores hosce maternam plantam pronis velut gratum in obsequium verticibus coronantes transalpina inter frigora, quàm in Romana temperie, florentis auri numerosiore ambitu splendescere. Tulipæ familiari eximiæ pulchritudinis arrogantia cæterorum florum odere consortium. Ternos digitos in depressionem exigunt, in distantiam quinos. Mediocritate lætantur solis, & soli: huius, vt bulbi tutiores; illius, vt flores diuturniores sint: ne scilicet huius pinguedo teneros vitiet; illius feruor serotinos adurat: ne denique necesse sit obtentis velut castrensibus velis cum cælo & sole pugnare. Tutissima satio est, quæ cum totum bulbaceum corpus, tum in primis auersam, quæ fibris fruticat, sedem ieiuno infodit solo; leue deinde, ac validum ternos circiter digitos altum superinijcit. Experimento didicimus in ea fimosa terra, quæ superiore anno in anemonarum alitura feruidioris pinguedinis vber nonnihil emunxerit, tulipas & mirificè adolescere, & magnificè efflorescere. Quin etiam amœnissimi flores hi maximè lætantur aluntur que ad amœnitatem insolitam eo terræ flore ac polline, quem è decliui loco delabens aqua delibat, ac deuolutum in imo sistit. Lectissimarum præcipuè, pulcherrimisque coloribus distinctarum bulbi grandiores à foliorum iactura quotannis erui statim debent; ne diutius obruti decrescant, aut mirabili latebrarum

Tulipæ.

amore

amore deſcendentes peſſum eant, aut etiam tunicis, velut in calcis concretionem, obdureſcentibus lapideſcant, aut demum æſtiuis quà pluuijs, quà caloribus ſufferuefacti exputreſcant. Quæ ſimplici probabilique colore vernant minùs nobilium tuliparum bulboſæ radices, continenti biennio humatæ vtiliter interquieſcunt; dum tamen, vbi folia euanuerint, aggerata quaternos in digitos humus æſtiuas propulſet iniurias. Priore autem anno illæ pariunt; altero partum amplificant; tertio, niſi educantur, fœtus adhuc inualidi noua minutula prole ſuperfœtant, exhauſtique attenuantur: quinetiam compluſculis ſimul inuoluti membranis ab incluſo ſuperfluo humore ſæpe tabeſcunt; id quod exinde malignus florum prouentus oſtendit. Quam nonnemo laudat atque vſurpat lateritij pauimenti moram, ne depoſitæ tulipæ ſeſe altiùs demittant, à ſumma humo interſtitio palmari ſubſtratam, & ſuperuacaneam puto, quia vix in palmi dimidium ſolent hi bulbi deſcendere, neque nobiliores tulipæ quotannis refodiendæ in altiores latebras abeunt: & præterea noxiam, quia interuallis, quæ lateres anguſtè diſtinent, paulatim denſata humo expletis obturatiſque pluuiatilem humorem tranſmittens via ſic præcluditur, vt eo largiter concepto molliſſima hæc bulborum natio plerunque marceſcat. Si tuliparum bulbis extra terræ gremium quàm maximè conſultum

velis

velis; eoſdem cohærente cum ſobole, cum vniuerſis membraneis inuolucris, atque adeo cum ipſis aridis fibris, concretoque cum ſolo erues: tum aperto, non tamen aprico loco per quatriduum, vt ſicceſcant, expones: in ſicca denique frigidaque cella papyro inuolutos habebis: cum tempus reſerendi fuerit, adhæreſcente humo, extimis exuuijs, fibriſque detractis, ijdem bulbi cum adnatis nucleis incolumes integrique reperientur; quos, ſi vixdum erutos improuidus cultor tutelaribus ijs ſordibus liberaſſet, facilè durior inſtar calcis concretio corrupiſſet. Cauendum verò eſt, ne nobiliſſimi generis matri adhærens puſillus hæres exteriore arida membrana denudetur; quia nudulus noxam ex facili contraheret. Quoniam præterea frequenter eſt, vt appendix illa neruoſa & candida, quæ bulbulos gignit, emergens in apricum, ſummoque ſolo natans rubeſcat ac vitietur; diligenter aggeſto ſolo adobrui debet, vt feliciùs fœtificet. Et quanquam ſolent inanes tunicarum exuuiæ inueniri, exhauſtis matribus, quæ tam profuſo ſeſe partu euiſcerarunt; nonnullo tamen interdum reſiduo ſucco concreti, & poſthumi bulbuli inter membranaceas veluti ſecundas deliteſcunt, cautè ſecernendi. Iam verò ſeminis optimi feraces tulipæ ſeligendæ ſunt. Id è ſerotinis, quàm è præcocibus, vtilius, quippe magis varians, colligitur. Solent in hunc vſum præferri tum candidæ, nigris, aut violaceis, aut cæruleis vnguibus infuſcatæ: tum coccineæ, vngui-

bus

bus ex cæruleo in violaceum inclinatis, alboque circulo coronatis rariores. Vtraque enim floreum genus discoloribus maculis decenter aspersum seminabit. Verùm siquis versicoloris picturæ rariore gloria flos inter cæteros excellat, in semen abire permittendus non est, sed maturè legendus; ne bulbacea mater exhausta vel decrescat, vel præmoriatur. Adde, quòd ab istiusmodi flore, in quo vngues internigrare minimè solent, inutile semen existit, in vnius nempe coloris flores sæpius degenerans. Folliculo sponte sua iam dehiscente semen legitur: vbi primoribus imbribus September immaduit, intra fictile in olerum bono minutoque solo dimidiatum altè digitum de more deponitur. Nisi circumacto bienni spatio prognati bulbuli non effodiuntur: grandiusculi à minusculis segregati in seminarij puluinis, aut certè in fictilibus reseruntur. Ita consiti quarto demum quintoue anno flores non paucos decoris maculis conspicuos dabunt. Compertum verò est, in pingui solo seminibus satas tulipas eodem in bulbos adultas velle nutriri. Persicæ tulipæ pusillus bulbus breui duum digitorum mensura mergitur, trium interuallo seiungitur. Omnibus annis refoditur; alioqui sese altè illatebrat. Nequicquam semine seritur, quia colorem non variat. Reliquam culturam exigit cæteris parem.

Fritillariæ, Iridum, Liliorum, Orchis, atque Ornithogali cultura.

CAPVT VIII.

FRitillariæ, non palato, ſed oculis gratæ Meleagrides, ſoli pinguitudine, ſitus opacitate ac frigore, nec non tempeſtiua per æſtiuos feruores irrigatione delectantur. Fictilibus malunt, quàm areolis, infodi; vt ab intempeſtate cæli tuta in loca ſubducantur. Digitorum trium demiſſionem, ac totidem intercapedinem amant. In floribus legendis quàm minimum cauliculorum decerpatur: quia nocentiſſimum id bulbis eſt. Hoſce ſæpius refodi non patitur paruitas & nuditas. Septembri menſe (vbi res poſcet) eruentur, ſi tamen annus refrixerit; continuoque ſatu recondentur. Niſi ſtatim reſeri poſſint, diu ſaltem inobruti ne ſint: quia parentis altriciſque telluris exules mœrore ſenioque rugati perniciosè exareſcunt. Semine ſati florum colore à parentibus non degenerant. Irides, quarum bulboſa radix, mediocri ſolo ternos in digitos; quarum durata in tuber, ſiue (vt vulgò dicitur) tuberoſa, macro ſiccoque merguntur in binos. Illæ quaternis digitis; hæ palmari ſpatio diſterminantur. Illæ ſolem ferme fugiunt; hæ quærunt. Bulboſæ demum, itidemque tuberoſæ tertio quoque anno ſub extremum Iulium

Iris bulboſa, ac tuberoſa.

men-

Iris prima Clusij, & Persica. mensem eruuntur, Septembri referendæ. Iridem Clusij priorem, alteramque Persicam in olerum temperato solo, & aprico loco tres altè digitos depones: crassas bulbi radices bene diuaricabis: ne quam incautè reuellas perfringasue, custodies; quia grauissimæ id noxæ est: palmaribus interstitijs separabis: è terræ sinu non educes, nisi vt prolem subducas: vtranque operam Septembri mense præstabis: è semine nequaquam degenerante discolores vices non expectabis. Lilia Siluestria. Siluestribus, siue montanis, atque adeo peregrinis lilijs, quibus martagonum nomen ætas recentior imposuit, amica est olerum subpinguis leuisque terra; solibus parum ostenta, & frigida, non tamen humori nimis opportuna positio, palmaris denique tum descensio, tum distantia. Bulbi, nisi ad seiungendos fœtus, emouendi refodiendique non sunt. Tempestiuè transponuntur, cum prope iam defloruere: tunc enim veteres fibras amiserunt. Ipse quoque humi positæ bulbaceæ squamulæ tandem adolescunt, & rotundantur in bulbulos. Semen iacitur citra spem varietatis. Aestiuus feruor frigore gaudentibus exitialis est. Hic ergo ipsis aggesta humo, aut quo alio diligenter obice defendetur. Veruntamen hæ frigidioris Germaniæ peculiares & vernaculæ plantæ nostrorum ægrè ferunt hortorum teporem; intimamque ægritudinem parco flore significant. Orchis. Orchis, & Satyrium in humidis atque opacis ad

ad quinos digitos deponuntur. Vulgare ornithogalum narcissi culturam desiderat: Peregrinum, quod & Indicum vocant, Romæ in pretio habetur, ac studiosè colitur. Solem amat è patria solis oriundus: nostratis plagæ frigora pertimescit. Ea re in fictili intra bonum & validum solum Hispani odorati iunceo folio narcissi ritu custoditur, ad binos digitos Septembri mense defossum. Ab asperrimæ hiemis intemperie sub tectum ac tutum locum reuocatur. Frequenter effodi non vult. Si quando tamen effosso fuerit opus, id fiet dilapso iam flore, maturoque iam semine: statim enim recentes agere fibras incipit.

Ornithogalũ.

Hyacinthorum cultura.

CAPVT IX.

Hyacinthus vtpote genere multiplex, colore varius, florum vbertate diuersus, præcox, tempestiuus, serotinus, debet hortis infodi numerosus; vt in species renideat vniuersas. Huc adde, cohærentibus eundem spicis, quæ nisi bimæ trimæue copiosè non efflorescunt, adeo sobolescere; vt ad florum segetem plerunque sterilescat. Quare seri plurimus debet, vt nonnullus vberrimè floreat. Apricissimum

Hyacinthus quilibet.

mum locum plerique hyacinthi quærunt. Hyacinthinos bulbos à bulbosis alijs radicibus vtiliùs segregatos inter palmaria spatia disponemus, iisdemque palmari altitudine deponemus. Hæc tamen ijs conuenit bulbis altitudo, qui iusta magnitudine sunt, quique scapos multo flore conuestiunt. Cæteri pro corporis mole ad senos, quaternos, binos etiam digitos descendent. Vniuersi verò, nisi fatiscant in sobolem, intra quadriennium non effodientur; quòd extra terræ gremium sterilitatis, & corruptionis discrimen subeunt. Sic autem rectè seritur in primis & simplici & multiplici flore cæruleo polyanthes. Solum gracile, non ita leue, nec vbertate nimia defatigatum effœtumue, sed satis robustum, imò etiam antea rude immotumque, quamuis exile, mirabili prouentu bulbo substernitur, & circunfunditur. Vtiliter deinde bonum & pinguius superingeritur; vt illud nimiam fœturam tabemue prohibeat, hoc temperatæ pinguedinis instillatione abundè nutriat ad floream fertilitatem. Quoniam verò senio, partuque fatigatur humus; iunior identidem, & vegetior substituetur: adhærescens matri soboles non annicula, sed bima subtrahetur; quia materno feliciùs vbere adolescet, ac tertio demum anno fertilem in ventrem rotundata numeroso flore luxuriabit. Hyacinthus præterea candido flore præcox, quia priore post sationem anno minutissimos

Cæruleus polyanthes.

Albus brumalis.

ſimos bulbulos ſeſſili per ambitum vertici hæren-tes denticulata ſerie prodigioſè ferax profundit, circumacto biennio cum adultiore ſobole eruen-dus eſt. Cæterùm bulboſas hyacinthorum radi-ces, qui ſingulis in ſcapis plurimi ſerò candicant, qui diluto colore ſubrubent, quique ſecundùm violaceos flores longas foliorum tæniolas porri-gunt, macriore humo circunteges; quaternos in di-gitos tantummodo demittes: vbi folia exaruerint, quotannis refodies, ne dulci teneraque carne de-licati ab imo vertice fibris comante vitium capiant, vermiculentur & computreſcant. Herbeo viro-re florentem hyacinthum ab aſſiduo ſole ſalubriter diſtinebis, ne diuturno calore peruſtus viror in tri-ſtiorem palloris colorem cinereſcat. Racemoſus hyacinthus macra humo, aprico poſitu, quinos ſe-noſue digitos alta depreſſione lætatur. Debetur hyacintho botryodi inodoro, Belgico, Hiſpano ſe-rotino, atque obſoleto bonum ſolum & parum apri-cum, trium digitorum altitudo, par aut digito ma-ius interuallum. Stellatis Peruanis hyacinthis olerum ſubpinguis & robuſta humus, necnon à ſole nonni-hil auerſa poſitio commoda eſt, vt caulis deſiderio ſideris procerior ac decentior excitetur. Quoniam autem bulbi oppidò capitati ſunt, nucleoſque gran-diuſculos procreant; palmo laxiora per interualla di-ſponuntur: quaternis digitis ſubſidere ſatis habent: Iulij menſis exitu effodiuntur. Spurius ille hyacin-thus, quem Byzantij cultores ſuaui vocabulo Mu-

Albus ſerotinus, ſubrubens, & violaceus caule foliato.

Subuiridis.

Racemoſus.

Botryodes inodorus, Belgicus, Hiſpanus ſerotinus, & obſoletus.

Peruanus.

Botryodes odoratus.

ſcari appellant, loco eximiè pingui modiceque aprico, inter palmaria interordinia, in palmi dimidium depreſſus ponitur. Perrarò idem eximitur, cum videlicet ſuæ ipſe numero ſobolis opprimitur; quòd æternis humum radicibus complexus à matre ſimul vitalique profectu incommodè auellitur. Neque verò ſtatim, atque ipſum effoderis, radices adhuc ſuccoſas carnoſaſque extorquebis, ne viuida vis è vulneribus expiret; ſed aridas tandem atque emortuas ſubtrahes innocenter. Quanquam refodere Septembri menſe præſtiterit, eodemque mox detractis fibris attonſum inhumare: quia, ſi diutius abſit à terra, noxam ex facili capit. Proderit etiam quotannis, cum prima exire folia incipiunt, intactis tenus radicibus veteri effœtaque terra ſubducta, recentem fertilemque ſufficere. Hyacinthum in lugubris cupreſſi conum turbinati feſtiua imitatione cupreſſinum, mediocris apricitatis peramantem, & propter ramoſum ſiluoſumque florem ab aliorum conſortio florum palmari diuortio ſegregem, quatuor altè digitos demerſum olitoria ſubpinguis humus vtiliter excipiet; nec, niſi reuoluto triennio, amouendæ ſobolis ergo remittet in lucem. Hyacinthus, ſeu potiùs aſphodelus tuberoſa radice Indicus polyanthes, odore iucundiſſimo, bonum, leue, robuſtumque ſolum, apriciſſimum locum, liberalem tota æſtate irrigationem poſtulat. In fictili, quàm in areola, euentu lætiore reſpondet; quòd in huius laxitate nimium fœti-

Cupreſſinus.

Tuberoſus candidus:

tiſi-

tificat: in illius angustijs parciùs propagata tuberculorum posteritate, vegetos conatus effundit in florem, ac tempestatum iniurias gestatorio declinat hortulo. Solitarius, aut sociatus palmaris latitudinis cubile desiderat: in tres quatuorue digitos deponitur: ingruente iam frigore in contectum quidem, at perflatilem locum recipitur: quotannis decrescente Martij mensis luna eruitur: peregre mittendus, etiam dimissis folijs, tutò effoditur: adultior, & facilis reuelli soboles abiungitur: prolixum fibrarum capillamentum ad arbitrium strictim summatimue attondetur: idem tuber præscripta ratione reseritur: fibrarum coma excitato terræ cumulo circunfunditur. Semen, quod floris colorem non variat, nostratis more seminis hyacinthini disseritur. Vt autem nostrorum mirè degeneret hyacinthorum color & numerus, hac arte semen leges, hac infodies. Ex eo bulbo, cuius vires nulla soboles adnata delibet, plurimis conuestitum floribus primigenium caulem reseruabis: altero tertioque loco genitos succides: vbi flores prope iam euanuerint, caule decacuminato, summos ac plerosque amouebis: tres quatuorue imos relinques, in quos vigor omnis vberrimè confluat: à maturitate iam fatiscentes folliculos, & nigella seminum grana præmonstrantes colliges: in Septembrem, vel Octobrem vsque proximum opportuna in cella repones: alterutro è prædictis mense in altis & peramplis fictilibus, bona olitoria humo repletis, semen rarissimè disseres; quippe toto bien-

Hyacinthini seminis delectus, & satio.

nio, donec in grandiusculos bulbos adoleuerit, transmoueri non postulat: cum opus fuerit, irrigabis: à frigore in aprico, ab æstu in opaco tutaberis: ab amissis folijs, curabis, vt semper humus nonnihil humeat, ne perparum succosi recentes bulbuli arido in solo penitùs exucti exarescant: pinguem anno exacto humum superingeres, vt, quæ subiacet, ob diuturnam alituram exhausta pinguioris accessione reualescat: elapso biennio erutos bulbos, cum ad iuglandis magnitudinem excreuisse solent, in seminarij puluinis inter laxiora interualla paulò altiùs mox inhumabis, ne tenera paruitas diu inobruta lædatur. E primi rudimento floris, quem tertius à satu annus plerunque citare solet, specimen indolis capere non satis licet: id autem annus insequens palàm faciet. Proximum deinde triennium ostendet, ad quem florum numerum singulis in scapis eniti fœcunditas possit. Quos igitur bulbos intra id tempus bellè copioseque florere animaduerteris, retinebis; degeneres exterminabis. Neque enim vberior in posterum prouentus, aut flos numerosior sperandus est.

Cyclamini, & floris Indici è violaceo nigricantis cultura.
CAPVT X.

Cyclaminus.

VTraque cyclaminus, tum verna, tum autumnalis intra testas ampliores inhumari vult, vt vberior floreat, vtque tutior perennet. Leui quoque, non tamen effœto, sed pingui solo au-

auctior extuberat in ventrem, & pulchrior capillatur in florem. Binos altè digitos deponitur; ne altiùs obrutus tuberis oculus, dum lucis desiderio nimis assurgit, vim floris procreatricem longum absumat in incrementum. Flos, & folium hiberno frigore infestatur. Autumnalis in vmbra sublustri, dubioque sole floridior nitet: ipso enim adhuc feruido anni tempore satis caloris habet etiam in opaco ad florum citandam vberem parituram. Verna loco gaudet apriciore: quia extrema vernare incipit hieme, cum sol adhuc remotior plantas languidè fouet, ac leuiter ad floreum partum extimulat. Tunc autem transponenda solùm est, vbi iam adultior alimentum ac feracitatem vltra non ducit à terra, & fictilis angustijs compressa strangulatur. Argumento erit foliorum siluula densior, ipsoque fictili diffusior. Illud extrahenti cautè custodiendum est, vt, quæ concreuit adhæsitque fibrarum capillamento humus, ne decutiatur, neue excidat. Alioqui enim creberrimæ capillaceæ fibræ nouo satu explicari non possent; impexæ verò confusæque ex facili putrescerent, ipsumque tuber corrumperent. Ad hæc circùm fibras inarefacta eadem vetusta humus ab recentis circunfusa & contigua vligine sensim humescit, elicitque vires alendo tuberi pares; quod, cum suapte natura humidum sit, magis vliginosam recentiorem terram non sine contagionis periculo con-

tinget. Vnum tuber multiplicem familiam dabit cum in frusta concisum, tum seminatum. Incisione & vulnere sic propagatur. Vbi iam arida folia dimisit (fibras enim æternas habet) diligenter effoditur, atque ita interciditur, vt sectilium partium cuique sui relinquantur illæsi oculi: tum frigido siccoque eo vsque habetur in loco, dum siccata vulnera crustulam ducant, & cicatricibus occallescant. Cicatricoso deinde lateri satis exucto atque exiccato cera commistæ terebinthinæ resinæ lentore tenacior illinitur, & facilè adiungitur, quæ pridem humenti non adhæsisset. In fictili demum vase tempestiuè reponitur, obliquata in latus cicatrice, ne insidens humor officiat: obducto prætérea vulneri ieiuna & sicca humus admouetur, & secundùm hanc bonum solum aggeritur: aqua, nisi germinare incipienti, non affunditur; vt saucium tuber quò seriùs, eò minore periculo humescat. Iacto semine sic feliciter sobolescit. Absumptis iam folijs, cum, pediculo in spiras conuoluto, sessilis folliculus dehiscit, maturum legitur semen, atque in tempus idoneum reseruatur. Cyclaminum vernum vere, autumnale autumno in pingui ac bene macerato solo digitum alto satu obruitur. Sole in primis, atque humore proficit. Vtrunque toto triennio immotum intactumque adolescere sinitur. Mutat facilè colorem, sæpius albo in rubrum, rubro rariùs in album

bum degenerante. Indici floris è violaceo nigricantis tuber terreno in vase ad binos ternosue digitos depressum, & mediocri solo adobrutum lætius prouenit, sole gaudet, frigore contristatur.

Flos Indicus è violaceo fuscus.

Anemones cultura.

CAPVT XI.

ANemone latifolia, vtpote existere, florere, ac sobolescere contumacior, quàm quæ tenui folio est, maturiùs, nempe triduo ante plenam Septembris lunam seritur. At verò tenuiore folio anemones, hieme præflorentis, ac præmaturè deflorescentis, aut sæpe etiam à frigore abortiuæ sationem Octobri mense tempestiuam in primis esse, diuturna docuit experientia. Quin etiam violacea, atque albo rubroque picturata, quippe quæ vernare præfestinant, Nouembri mense vtiliùs inhumantur; vt clementiore veris tempestate seriùs quidem, at pulchriùs effloreſcant. Vtranque tum tenui, tum lato folio anemonen ad radicis diligentiorem tutelam, ad vberiorem & sobolis & florum prouentum, in fictilibus deponimus: cribrariæ quoque olerum terræ præscripta superiùs ratione committimus. Ea tamen in primis placet ponendæ anemones forma, quam Tranquillus Romaulus, Romanæ amœ-

Anemones lato ac tenui folio serendæ tempus.

Locus.

Terra.

Modus. Tranquillus Romaulus.

nitatis cultor & propagator eximius, feliciſſimè vſurpat. Is enim vetuſtiſſimum fimum, qui penitùs in terram abierit, pinguem, leuem, ac probè maceratam, nec malè olentem, nec igneo halitu vaporantem prætenui cribro ſuccernit ſubſternitque in fictilibus: ipſas inſuper radices ad craſſitudinem duum digitorum macra tenuique humo circuntegit: cribrarium denique eiuſdem generis fimum ſuperingerit; vt & contigui ſoli frigida macritudo ſtercorarium, nempe humidum calorem ex facili corrumpentem à turgeſcentibus radicibus diſtineat ac temperet, & remotioris fimi maximè alibilis pinguitudo radicum auiditatem per exporrectas fibras expleat & fœcundet. Illa denique anemonen feliciter educabit, & liberaliter amplificabit humus, quam (ſicut in tuliparum cultura, præmonui) pluuia in procliue decurrens, vtpote leuiorem molliorémque, deuexerit. Neque verò vna eademque radicum omnium debet eſſe collocatio & ſitus. Nam quæ ab omni vitio innoxiæ ſunt, ſupinis oculis pronoque ventre ſtatuuntur; quòd magnam terreni humoris vim cæleſti calore extenuati elatique integris viribus validè trahant, ac pulchrè concoquant in abſolutum ſui alimentum incrementumque, atque adeo in tuberculorum florumque ſobolem numeroſam. Lingulæ autem, ſumma parte oculatæ, non directò deorſum, neque in latera, ſed latiorem in partem,

Collocatio.

quæ

quæ tamen oculum deorſum non inuertat, leuiter inclinatæ collocantur. Etenim, ſi, qua ſunt parte latiores, humi nonnihil pronæ inſideant, plus è terra vitalis genitaliſque ſucci recto itinere transfuſi exugunt & combibunt: ex quo fit, vt ad vitam fœcunditatemque & enutriantur, & conualeſcant. Is autem ſuccus calida vi euectus, niſi radicum latas offenderet moras, magna ſui parte per tenuiſſimos terræ meatus inutilis euaneſceret. Cur igitur (dicat aliquis) non præſtiterit anemonarum lingulas æqualiter humi fuſas iacenteſque deponere, vt quò largiùs, eò fœcundiùs humeſcant? Equidem iſtam eſſe aio eiuſmodi radicibus incommodam & noxiam poſituram: quia vbertim hauſtum humidum nutrimentum in floream luxuriem digeri ſatis effundique non poteſt ex oculis in tranſuerſum iacentibus, qui ſupinum exigunt ſitum, vt ſurſum versùm amore ſolis adnitentia germina feliciter profundant. Quamobrem vt homines, ſic plantæ, ipſo, quod non perficiunt, alimonio necantur. Quòd ſi ſubſectarum radicum ima pars deſecto vitio cicatricoſa ſit; non debet omnino recta, ſed quadantenus obliqua deponi. Etenim vulnere læſa, atque etiam ſemimortua vitalem vim non habet ad vberem terræ humorem concoquendum, qui, cum ſemper in ſublime feratur, à ſole vaporatus, ijs præſertim, quæ habitu ſunt imbecil-

lo

lo maloque, corruptionis origo est. At verò humi accliuis non corrumpitur portio vulnerata: quia plurimus, qui rectà sustollitur, vapor inoffenso transitu per soli spiramenta transmittitur; parcior autem, quique ab infirma ægrotaque radice in alituram fœturamque digeri possit, sensim atque innocenter eidem sese insinuat. Mirificè quoque conualescet & proficiet anemone, siue ætate, siue morbo imbecilla, si fictilium cretæ coctili contigua inhumetur. Quæ iustum cepit incrementum, in palmari seritur interuallo, & in quaternos digitos demittitur: quia, summo paulatim solo subsidente, in trium digitorum congruentem altitudinem decrescit altior demissio. Minusculæ radices minore altitudinis interuallique mensura disponuntur. Solem omnes quærunt, præcipuè hibernum, quo floreos ad partus incalescunt. Spatiosum quoque cubile, apertamque loci positionem, & liberum cælum postulant: quòd hæ complurium dissimiles plantarum & multis in latitudinem fibris capillantur, & humilem foliorum siluam latissimè spargunt. Quòd si præfocantibus loci angustijs in sublime nitentia, atque officiente opacitate solem quærentia folia valde sustollant; emaciatos, abortiuos, rarosque flosculos dabunt: procerissimos verò cauliculos mordentia frigora succident, euerberantia flamina prosternent;

Interuallum.

Apricatio.

Loci positio.

nent; quibus cauliculis breui areſcentibus, radices ipſæ notabilem noxam concipient. Quanquam autem frigidas hiemes non reformidant anemonæ; ſiquando tamen bruma præter morem niualis & prægelida ſæuiat, non ab re fuerit in locum ab aquilonio frigore auerſum, vnique ſolis tepori patentem conſita vaſa tantiſper recipere, dum glacialem rigorem clementior aura regelauerit. Rigatio miniſtrabitur eo, quem ſuperiùs tradidi, more; cum tellus minimè nigrabit, ſed ſolutior puluerabitur. Horæ rigandi matutina hieme, veſpertina vere. Cæterùm, etſi mobilium teſtarum tutioribus in puluinis molles anemonarum plerunque radiculæ deponuntur, non raro tamen, quæ præſertim robuſtiore ſunt habitu, bulbis interſitæ ſic digeruntur; vt illi medias, extremas hæ areas atque angulos occupent, ne folioſiore bulborum nemore obruantur: aut certè per anguſtiores hortorum oras, & veluti faſcias, quæ cæteras ambiunt ac definiunt areolas, ſic ſeorſum tribuuntur; vt cuiuſque generis ſingulæ, binæ, ternæ, aut quaternæ, alia diſcoloris floris radice diſtinctæ, colorati diſcriminis ordinata ſerie interiorem hortenſem amœnitatem elegantiſſimè coronent. Diuturno autem experimento comperimus, anemonas humida hieme in fictilibus, ſicca in areolis meliùs prouenire: quia ſuperfluentem pluuiæ hiemis humorem fictilia facilè tranſmittunt, atque intra tectum ſubdu-

Tutamẽtum.

Rigatio.

Locus in areolis.

ſubducta, ſeu tantùm acclinata nimium imbrem declinant; areolæ verò per ſicca etiam frigora propter laxiorem profundioremque humum ſatis hument. In areolis poſitæ anemonæ olitoriam itidem terram, exiliorem tamen minuſque minutam, quàm in fictilibus humatæ, deſiderant. Ad binos digitos demerguntur; palmari ſpatio diſtinentur. Præcipitis impetu imbris nudatæ iterum ac diligenter adobruuntur. Quoniam verò radices eædem frigoris humoriſque temperiem requirunt; idcirco definientibus areolas laterculis proximæ & prope contiguæ vtiliter aſſeruntur. Placet nonnemini fugacis quà nominis, quà floris anemonas, quippe quæ ventum ſonant, ac vento facilè difflantur, toto anno vernare. Idcirco radices illarum quotquot menſibus obruit, folijſque fibriſque poſtmodum arefactis, eruit: atque, vt annuæ tempeſtiuitatis conſtantes vices cuſtodiat, quo menſe radicem vnamquanque ſemel ſeuerit, eodem ſemper in poſterum reſerit. Verùm authore me nemo iſtud aſſiduum ver à delicatis radicibus extorqueat: quòd præpoſtero, atque intempeſtiuo ſatu ſæpe abortiuntur; ac ſæpius etiam, ſuas violari leges indignante natura, non pariunt, ſed pereunt. Solent minutim confertimque ocellatæ radices, eius præſertim anemones, quæ Perſicæ arboris flori concolor ſubrubet, aut quæ ſordido pallore albicat, in denſiſſimam folio-

rum

Satio crebrior noxia.

Sterilitas emendanda.

rum ſiluulam, ſine floribus inamœnam euireſcere. Sic nimirum ſperata mortalibus felicitas ipſo frequenter flore fraudatur. Quærenti quid ſit, cur folia pro floribus exeant, hanc habeo ſubijciendam cauſam, quòd illiuſmodi radicum oculi ſpiſſa genitura indiſtincti conglobatique nequeunt fertili terræ complexu commodè foueri, purioremque ſuccum exugere, quem efferant in flores. Quare, quæ craſſiori alimento congruat, fuſca foliorum viriditate ſilueſcunt. Sic igitur haſce radices ad bonam florum frugem reuocato. Confertos oculos deiungito, vt efficacem ſinguli fundendis floribus tenuem humorem trahant. Seriſſimè ſerito, vt, qui ſolis acceſſu iam probè concoctus attenuatus eſt, terræ ſuccus ſeſe faciliùs in radices inſinuet, atque inde in flores egerminet. Illud autem in ea, quæ lato eſt folio, anemona peculiare ac mirabile monſtrum ſæpe viſitur, vt ex eadem radice flores tum folioſi, tum ſimplici foliorum orbe degeneres exiſtant. Abortus iſtius origo eſt ipſa radix multorum incommodè fertilis oculorum. Genitalis enim ſuccus & vigor, dum in plures latè oculos diſſipatur, in ſingulis parcus & inualidus frequenter in abortiuum & mancum germen euaneſcit. Qui verò numeroſa foliorum ſerie confertiſſimos fundit oculus flores, hic & plus elicit humoris, & ea tenacitate pollet, quæ vim incluſam, floris feracem,

Abortus impediendus.

aliò

aliò distrahi non patiatur. Quamobrem idem & circunligante pediculum filo præsignandus, & à cæteris deinde ad optimam sationem deiungendus est. Hieme præproperæ degeneri plerunque abortu orientur anemonæ. Quare, si quæ macie tenuatæ exuctæque appareant, solo tenus amputabuntur, vt retardata fœcunditas tempestiuos absolutosque in partus vegetior erumpat. Neque verò expedit in floream fœturam exhauriri delassarique radices: sed vltra duodenos fœtus attondenda luxuries est. Flores forficulis vtiliùs succiduntur, quàm vngue demetantur: quia ipse demetendi nisus radicem solo leuiter hærentem sæpe reuellit, aut luxat. Quotannis, aut altero quoque ad summum anno distrahendæ sobolis ergo emeritæ radices refodiuntur: aggerato interim solo ab æstiuis feruoribus, pluuijsque vindicantur; eoque post imbres autumni primores subducto exonerantur. Quanquam æstatis caloribus imbribusque defendendis cumulatim aggeratum solum areolis quidem peropportunum, at fictilibus prope irritum munimentum est. In angustiora enim atque extantia fictilia nimius & calor, & humor se penetrant. Vnum ergo potissimum tutamentum est recessus. Quapropter, vbi consitæ iam testæ defloruerunt, in locum recipiantur solis radijs, humorique pluuio subductum, animabili tamen ac spirabili elemento peruium apertumque, & salubri aura perflabilem.

Luxuries coercenda.

Exemptio, & custodia.

lem. Id enim temporis ab æſtiuo ardore quà folijs exuctis exuſtiſque, quà ſubeunte ad eadem folia humido alimento, in parentum ſinus refuſo repulſoque, radices quàm maximè humeſcentes inferueſcere atque interire periclitantur. Quas effodi non placet, Septembri menſe ſuperiniecta digitum alta pinguior humus refouebit. Extremo Iunio cum concreto & cohærente ſolo fibriſque refoſſæ ſicca in cella reponuntur: diebus octo exactis tempeſtiuè repurgantur, adnatæque ſoboles, vtpote à recenti terræ complexu tenerrimæ, faciliùs diuiduntur, quàm cum arefactæ penitùs obduruerunt. Ad hæc teneriorum vulnus contra vitium tabemque occalleſcit; aridarum plaga neque callum, neque cicatricem ducit. Diſſociabiles aptè concinneque culter intercidet. Iſta verò cura & procuratio anticipata atque præpropera vixdum erutis noceret. Ex humentibus quippe terræ latebris in lucem caloremque remiſſæ rugarent; rugiſque nouo deinde ſatu diſtentis, aquoſo tabificoque humore turgeſcerent. Neque verò plures in partes comminui radicem vllam expedit, niſi facilè diuidua ſit. Illud ergo cuſtodiendum eſt, vt nati circùm vetulam parentem oculi, qui vix hæreant, detrahantur; intacti maneant, qui tenaciùs copulentur, ne magno vulnere diuulſi vitium exitiumque concipiant. Solet etiam anemones ima radix, vbi ſatis adoleuit atque conſenuit, exedi carie, ſituque mar-

Diuiſio.

Caries eradēda.

marceſcere. Senile hoc vitium impacto talitro exploretur. Etenim, ſi ex ſonitu exeſa, lacunoſa, & vacua radix deprehendatur, ad viuum vſque ſic ferro morbus eradendus eſt, vt caua radicis æquentur; ne lacunæ humore oppletæ reliquam vitient integritatem. Quod enim ſinceri ſupereſt circa repurgatum foramen, effœta & ferme exhauſta genitali facultate, priùs putreſcit obrutum, quàm comprehendat: àut certè minutulis editis folijs, vel ad floreum partum omnino ſterileſcit, vel abortat. At verò, ſi putre cauum æquali vulnere ad viuum præſecatur, integra pars reliqua rite conſita in bene compactos flores, numeroſaſque radiculas geminæ fœcunditatis miraculo luxuriabit. Nec inutile fuerit præſectas ipſas reliquias, rectè deterſas, cum eiuſdem notæ radicibus conſerendas reſeruare. Nam fieri poterit, vt refectis viribus aliquæ ad florum fœturam vberrimam reualeſcant. Poſtquam verò ſalubriter vulnerata radix inaruit; terebinthina reſina ceraque commiſtis debent aduersùs corruptionem illini humoris noxij bibulæ cicatrices. Verùm ſi qua radicum ita vitioſa fuerit, vt æqualiter reſecari ſine magno integrarum partium, adnatorumque oculorum vulnere ac detrimento nequeat; carioſum foramen curioſè cultro expurgetur: areſactæ iam radicis lacuna prædicto reſinatæ ceræ medicamento ſaturetur: in gracili tandem ſolo eadem conſeratur. Parem ſoli gracilitatem

tem ob eam ipſam cauſam quærunt radices, quæ, licet incorruptæ ſint, ſenio tamen laborant. Diſcolor & planè admirabilis anemonarum varietas iacto ſemine comparatur. Semen optimum inter anemonas latifolias, quæ folioſior floret, plerunque dabit. Ex ijs verò, quæ tenui folio ſunt, ſimplici flore vernantes ſolæ feliciterque ſementant: earum enim ſemen in flores nonnunquam degenerat colore varios, folijſque multiplices. Geminam ex eiuſmodi ſatu anemonen inſignitè conſpicuam nuper ſuſcepit Ioannes Baptiſta Martellettus, qui Ianiculi montem cognomento Aureum cultiſſimis hortis nitidiorem facit. Altera oriunda è pallido floſculo rubris maculis guttato paleæ pallorem ſuaui rubore virgatum circunfuſis explicat in folijs, eundemque denſa ſurrigit in coma. Candidam alteram purpureis vnguibus bicolorem, duplicique lacinioſo apice tum xerampelino humiliùs, tum ſubrubente celſiùs criſtatam mater peperit filiæ quidem concolor, at ſimplici foliorum ornatu ignobilis. Meridianis horis tempeſtiuè legetur, dehiſcente iam lanuginoſo globulo, ſicciſſimum ſemen cum exiguo cauliculi, vt meliùs matureſcat. Rectè ſpargitur vel Auguſto menſe, vbi iam Leonem luſtrauit ſol; hoc enim anticipato ſatu intra octo menſes properus plerunque flos indolem præmonſtrabit: vel certè duodecima Septembris luna, nempe ea die, quæ tri-

Semen tempeſtiuè colligẽdum & ſerendum.

Io. Baptiſta Martellettus.

duo plenilunium antecedit. Sic autem deponitur. Præpinguis, leuis, maceratique ſoli cribraria farina in fictili catino ſubſternitur. Super eadem lanugino-ſi ſeminis congeries tenuiter lateque explicata di-geritur; aut certè vtiliùs eadem ante ſationem cum prætenui ſolo in alueolo, vel in patina confundi-tur & permiſcetur, donec, inuicem diſcretis pe-nituſque cum terra confuſis minutis ſeminibus, vnus & vnicolor terræ aceruus appareat: ea deinde miſtura rariſſimè diſſeritur. Eiuſdem generis ſo-lum ſupercernitur cultri craſſitudine. Binæ, ter-næue matutini ſolis horæ, dum exeat in herbulam ſemen, indulgentur. Aquulæ præterea minutum ac lene ſtillicidium identidem irroratur, ne leuiter obruta ſementis guttis grandioribus denudetur. Hæc autem vſque adeo miniſtrabitur irrigatio, quoad ſingulis è ſeminijs terna folia exierint; qui-bus pro incremento humus eadem anguſtiſſimo incerniculo tranſmiſſa inſpergetur, donec digitali radices altitudine obruantur. Cæterùm, ne hi-bernis algoribus nocturniſque gelicidijs inflata & fermenteſcens terra ſummo tenus ſolo depreſſas, & raris breuibuſque fibris inhærentes radiculas ſu-ſpendat, ac regerat in apertum, eiectaſque diſper-dat, ipſis conſitum vas apriciſſimo loco, qui ge-lida tepeat hieme, ſtatuetur. Vbi folia inaruerint, à pluuia & ſole intra frigidam porticum reuocabi-tur. Nec ante medium Septembrem eædem ra-

diculæ

diculæ refodientur, ne solis halitu exuctæ ac retorridæ dispereant. Mox adultiores separatim humi deponentur; minusculæ in catillis humabuntur. Sic tum probabili flore eligendæ, tum degeneri reijciendæ internoscentur:

Ranunculi cultura.

CAPVT XII.

Ranunculus radiculis in grumũ aceruatis.

RAnunculus Byzantius, siue Asiaticus, radice in grumulos coagmentata veluti multipes (hic enim præcipuè in hortis colitur) antequam terram subeat, natare vult, donec per solidas quatuor & viginti horas frigida insuccatus & præmollitus ad facile germen intumescat: vt in humore terraque viuax rana in florem transijsse, nec tamen indolem nomenque amisisse videatur. Septembri mense ante plenam lunam triduo intercedente conseritur. Ex hominis resoluto fimo concreta humo præpingui humidaque nutritur. Summa tellure lætatur in binos digitos demittendus, angusto interuallo in quaternos ternosue disponendus. Diuersi generis floribus insociabilis solitario satu deponitur: assitos enim igneo frequenter veneno exurit & enecat. Primò expetit solem, qui florem ardentissimè coloret; deinde vmbram, quæ diutius eundem tueatur. Ea-

re commodiùs in fictili deponitur. Siquando irriguam aquam in ſicco ſitiat, adaquandus: ſiquando familiari ranis inconſtantia exiliat, aggeſto ſolo tegendus eſt. Vt primùm folia cauleſque inaruerunt, effodi ſtatim debet; quòd æſtiuis tum imbribus humoris auidus proſilit è terra, tum feruoribus retorreſcit & corrumpitur. Huius perſimiles aceruatis in grumum radiculis, at ſimplici flore diſpares ranunculos in olerum terra pinguiore à ſole nonnihil auerſos ita obrues, vt eadem binis digitis altè ſuperueniat, quaternis intercedat: quotannis erues, ac ſuperioris inſtar cuſtodies: vt citra ſpem folioſi floris colore degenerent, ſemine ſeres. Qui rutæ folio viret, folioſoque flore flaueſcit ranunculus, quærit vas fictile, bonam olerum terram, apricam poſitionem, digitorum in ſatu duum altitudinem, trium intercapedinem. Radice molli nudaque cum ſit, diu inobrutus noxæ obnoxius eſt. Septembri menſe eruitur, &, ſobole ſubtracta, reſeritur. Quare vbi foliorum vigor exaruit, frigidum in locum recipitur, ac Sextilis menſis imbribus, ne nouas citet fibras, ſubducitur: aut certè vtiliùs amiſſis folijs ſtatim effoſſus, iterumque conſitus in auerſo ab æſtiui ſideris radijs angulo deliteſcit; vt æſtatis imbres, fibrarum illices, in eundem bellè poſitum innocenter, atque adeo ſalubriter incidant. Non abſimilem cultum deſiderat nemorenſis fibrata radice, alboque

Flauus multiplex folio rutæ.

Fibratus flore pleno candido.

que flore multiplici Ranunculus. Terra enim pariter olitoria humectaque, vase fictili, duum digitorum depressione, post amissa demum folia subdiali opacitate lætatur: mediocri verò apricatione contentus est; nec extrahi vult, nisi ad sobolem secernendam, ineunte autumno, statimque adobrui postulat, discretis passisque capillaceis fibris; quemadmodum Iridem Clusij priorem serendam esse monstrauimus, & Pæoniam deponendam pluribus trademus. Glomerato quoque flore globosus exigit in bona riguaque olerum terra, & positu mediocriter aprico, nullo testæ vel areolæ discrimine, minutum fibrarum capillitium diffundi: radicis oculum in digiti altitudinem demitti, vt is deinde conspicuus à terra extet: nunquam refodi, nisi cum fœtus numerosior à matre fuerit separandus: extrema hieme simul effodi, simul inhumari. Tuberosus in quaternos digitos deprimendus, & palmi dimidio interuacante distinendus: eiusdem soli bonitate, solis mediocritate, assiduoque terræ latibulo gaudet, præterquam si adultiorem à parente prolem abiungere opus sit. In hanc opportunitatem exitu Augusti refossum tuber illico recondatur.

Globosus.

Tuberosus.

Asphodeli, Pæoniæ, Lilij conuallium, & Iucæ Indicæ cultura.

CAPVT XIII.

Asphodelus.

ASphodelo tres altè digitos deponendo, palmarique mensura seiungendo attribuunt solum pingue, humectumque, ac modicè apricum: alternis quoque annis eximunt, quò adnatam sobolem subducant. Ex opacis montibus siluisque accita medicatissima Pæonia sublustrem opacitatem amat. In olerum pinguiore humidoque solo defoditur, ipsius radicis oculis ternos tantùm in digitos depressis, triumque circiter palmorum quoquouersus interstitio relicto. Translatione non gaudet, præterquam tertio quoque anno, cum subterranea radicosorum oculorum sobole, conspicuoque ramosorum foliorum nemore partes in omnes nimia diffunditur. Si quando igitur eam refodi transferrique oporteat, Nouembri extremo id fiat: quia, cum fibras nondum egerit nouellas, exempta non læditur. Citra vulnus fractuamue diligenter eruta plures in plantas sic diuiditur, sic diuisa repangitur. Quoniam præcrassa radicis crura multiplici dubioque flexu implicat; intra magnam aquæ vim perbene priùs agitatur ac diluitur

Pæonia.
Pli. l. 25 c. 4.
& l. 27. c. 10.

luitur, vt, hærentis terræ detersis sordibus, deprehensi facilè nexus extricentur, aptiorque secturæ locus dispiciatur. Ad hæc ipsum radicis caput in oculos ternos quaternosue, aut etiam singulos cultro conciditur: in excauato scrobe medius congesti soli turbinatus cumulus excitatur: eidem radix ita imponitur, vt oculi ternos in digitos subsidant, crura verò per excitati monticuli ambitum bellè diuaricentur; quia, si mutuo implexu inter se contingerent, minus è terra pabuli haurirent, facilique negotio corrumperentur. Admoto demum solo eadem circuntegitur; vtque illud arctiùs hæreat, etiam irrigatione iuuatur. Fortè diuulsi balani depangi debent; quia iustam sobolescent in radicem. Lilia conuallium geniculatis internodijs consertè contexteque colligata & cohærentia in ipso satu non extricamus atque distrahimus: sed à materno cæspite oculis confertissima, & radicum nexu ferè inextricabili catenata cultro discindimus: mense Nouembri, aut etiam Decembri non amplius tres digitos obruta in pinguibus vmbrosisque statuimus, ne videlicet patrias conualles mutasse videantur: irriguam siticulosis aquam ministramus: vix vnquam loco mouemus; quia in angusto spatiosè vberrimeque florent. Summam prædictis mensibus per annos singulos effœtam humum cautè scalpendo subducimus, recentem aggeramus; quia numeroso fœtu densissimè propagata prosiliunt. Iuca Indica

Lilium conuallium.

Iuca.

ad noſtratis oleris altricem, validam humum libentiſſimè diuertit: noſtra frigora tolerat: apricitate etiam lætatur: infœcunda ſeminis adnatis oculis ſeſe propagat, vt arundo; ſimilique cultu ſata digitali ſolo tegitur, ſubinde altioris aggeſtu ſoli, prout exiget vſus, obruenda. Ea propter quatuor à ſummo ſcrobe digitos primò depacta diſtabit. Verna temperies hæredibus à matre vulſis proſperè tranſponendis tempeſtiua eſt. In fictilibus poſiti maturiùs adoleſcunt, ſeruanturque curatiùs. Modico per æſtatem tum ſole, tum humore proficiunt. Poſſunt autem iam ſatis adulti è fictilibus in hortenſes puluinos cum ſuo cæſpite differri. Sed matrem ac ſobolem areolis inhumatas tranſmouere non expedit.

Trachelij Americani, Lychnidis Byzantinæ, aliarumque conſimilium herbarum cultura.

CAPVT XIV.

Trachelium Americanũ.

AMericanum indolis molliſſimæ trachelium declinandæ multiplici noxæ idoneam teſtam deſiderat. In olerum bono, bene macerato, & nequaquam verminante ſolo proficit: ab erucis enim & limacibus ob teneritudinem auidè appetitur. Frigoris tolerans tepido cautiùs loco hiemare debet. Caloris peramans irriguam aquam ſitire non debet. Annua tranſlatione peren-

perennat: quia denſiùs ſobole ſcens, niſi ſæpe rareſiat ac differatur, ipſum ſeſe opprimit & marceſcit. Februario menſe, aut primo vere tutò tranſponitur, & ſobole ſeritur; cum ſcilicet, hiberno frigore coërcita florea luxurie, maxima incrementa viresque cepit materna radix; adnatique pulli, matris vbere ſaginati, complexuque defenſi validè conualuerunt. Auulſi oculi paſſis, vt vberius alimentum trahant, fibris in binos digitos, ſiue ſummo virore tenus demerguntur: illico irrigantur, vt ſolum adhæreſcat; & proferuntur in ſolem. Id enim plantæ genus opaco auerſoque à radijs loco facilè putreſcit. Sed, ne delicatum floſculorum ver ab æſtu præmaturè defloreſcat, à diuturna inſolatione auertatur. Semen auiti coloris in flore tenax citra ſpem iacitur varietatis. Eodem propemodum cultu Lychnis Byzantina teſtæ committitur. Hoc autem diſtat, quòd reſecta radicis portione ternis quaterniſue minimùm fibris crinita propagatur: cum Americani Trachelij fœtus à matre ſine vulnere ſeparetur. Terram pinguem, tempeſtiuam irrigationem, tepida & ab Aquilone auerſa quærit hibernacula. Editiore in loco vegeta viriditate iuueneſcit, ac diu viuit; in imo pallida ſeneſcit, breuique interit. Vbi florum pila prope iam globata ex toto eſt, à ſole diſtinetur; vt floreus fructus & voluptas diuturnior ſit. Cum ſitit, irrigatur. Plures in plantas diſpertita ita differtur.

Lychnis Byzantina.

fertur. Ineunte vere ocelli cum radicis particula seiunguntur, atque ad virentis vſque germinis initium inhumantur. Cæterùm, vt feliciſſimè ſoboles proueniat, nouellus oculus cum exigua materni corporis portione, quamuis non fibrata, reuellitur: dimidio germinis defoſſo, vulſuræ plaga vaſis lateri applicatur: inuulneratæ parti ſolum bellè apprimitur. Ita radix celeriter comprehendit, ac ſpecioſam in plantam feliciter adoleſcit. Auricula vrſi, atque Lichen ſiue Hepatica multiformi genere conſpicuæ, aliæque huiuſmodi fibratæ gelidiſſimi Septentrionis plantæ bono licet in ſolo apud nos minùs incommodè hoſpitentur, vitales tamen non ſunt; quia frigoris peramantes noſtro tepore triſtantur & contabeſcunt. Noſtrates verò, quarum pleræque ſemine conſeruntur, per æſtum florentes herbæ pinguibus, riguis, apriciſque delectantur.

Fibratæ plantæ.

Caryophyllorum cultura.

CAPVT XV.

Caryophylli ſatio duplex.

CAryophyllus vernaculus & ſemine & ſurculo ſeritur. Ad optimam fœturam bini circiter flores è magno numero in ſemen exire permittuntur. Maturitatis indicium eſt hiatus aridi folliculi, & ſeminis nigritia. Imum in vnoquoque folliculo fœcunditate præſtat: id enim, pro-

propiore alimento liberaliter hausto, generosiùs maiorem foliosi floris numerum procreabit. Ex albi caryophylli semine multiplex varietas prouenire solet. Inter maculosos fuscis maculis distinctus vtiliter sementat ad progignendos insolita decentium macularum varietate perpictos. Denique saturo colore fuluus pulchrè varieque degenerem, atque adeo candidam frequenter prolem seminat. Sementem autem non Octobri mense, sed collecto statim semine facies, vt intra annum florem legas. Vt autem prodigiosè foliosis ac peramplis floribus abundes, quartadecima luna caryophyllum, Zephyro aspirante, seminabis. Quòd si genitalis & felix aura prædictam proximi mensis diem non sospitet; satio erit procrastinanda, dum fertilis ventulus incidat in alterius mensis similem diem. Semen fictili catino, præpingui minutimque succreta terra instrato, committes: in digiti dimidium demittes: loco per æstatem mediocriter aprico statues, qui ternis tantùm matutinis horis insoletur: crebrò irrigabis. Ita intra dies octo primulam viriditatem citabit. Vbi quaterna foliola emiserit, diuturnum promouebis in solem: vt frequenti humus irrigatione semper humeat, curabis: exitu Octobris teneras plantas differes. Ita proxima flos æstate properabit. Idem præterea caryophyllus auulsione felicissimè conseritur. Auulsi enim ab radice pulluli, siue ramuli, vetustam partem aliquam

Serendi tempus.

Educatio.

Propagatio per surculos.

è ma-

è matris corpore referentes, & rite depacti, licet à materno colore vultuque non degenerent, nec æquè, ac ſemine conſiti, florea ſegete luxurient; hæreditariæ tamen pulchritudinis certiſſima laude probabilis varietatis incerta decora rependunt. Quarto nonas Octobris, caryophyllorum ſurculos, tanquam certò comprehenſuros, depangere muliercularum cultura eſt: hordei verò ſemina, tanquam alienas fibras inſito humore citatura, ſubſternere ſuperuacanea liberalitas. Feliciter panguntur à menſe Februario ad medium vſque Martium, nempe ſub ipſum germinandi tempus. Decacuminatis folijs ſummatim attonſi, fictilium lateribus contiguo compreſſoque ſatu applicati, atque ita depreſſi, vt oculi emineant, fideliùs comprehendunt. Non eſt, cur ima pars intorqueatur; aut bini ponendæ ſobolis extremi vetuſtique cum intercepto internodio articuli cultro diffindantur. ſed vtiliùs vltimum geniculum circulatim medium diſſecatur, aridæque foliorum exuuiæ detrahuntur. Terra congruit nonnihil effœta. Situs requiritur apertus, nec tamen apricus ad vicenos tricenoſue dies, atque vſque eò, dum media foliola incipiant adoleſcere: tunc enim apricatio aſſidua indulgetur. Vtque inter diuturni ſolis incendia illæſæ tenellæ plantæ proficiant, frequens humor affunditur. Ita eædem exitu feliciore, quàm ſi Octobri menſe poſitæ fuiſſent,

ino-

inolescent, ac florem inducent. Eximiæ indolis caryophyllum nactus ita curabis. Vbi annus algere incipit, totum cæspitem è prono fictili leuiter concusso demissum eximes: tum implicitas terræ fibras extremas in duum digitorum crassitudinem circuncides; cauebisque diligenter, ne cohærentis glebæ pila comminuatur, neue intercidat. Glareolis deinde rite obstructo fictilis imo foramine, vnum alterumue digitum altam mediocrem terram substernes: ad quaternos quinosue digitos bubulum aut vaccinum sanguinem superfundes: trium digitorum exile solum adiunges: circuntonsum denique cæspitem impones, humoque pingui reliquam inanitatem explebis: in solem proferes: vt vsus veniet, adaquabis. Verùm, sæuiente iam brumali algore, in vase peramplo gallinaceum aut columbinum fimum aqua bene macerabis: eo medicato liquore consitum fictile rigabis. Ita, licet sub huius cæli clementia caryophyllus hiberno frigore non admodum infestetur, magna tamen eidem hoc fiet cultu vigoris & fœcunditatis accessio, vt foliosiores vegetioresque flores eliciantur. Exacta iam hieme vulgarem aquam affundes, vbi deuexior dies deferbuit; ne cum irriguo per æstum efferuescente humore radix pariter inferuescat. Vt assiduo grandiorique caryophyllo vernet annus, complures eodem tempore calyces dehiscere non patieris; sed, summis & primoribus relictis, detergebis adnatos.

Cura.

Florea continuatio.

Vt

Vt hibernis floribus abundes, æstiua, dum calyculos inducunt, germina præcerpes: sic enim noua, quæ trudentur, seram maturitatem ad hiemem vsque retardabunt. Quin etiam frigidioris oræ coloni consitas testas aut lætamine munitas, aut in loca tuta receptas ab iniuria gelantis anni asserunt: vbi verò tepidiore tempestate conserenauit, in apricum reuocant: vbi nubilauit, aquis cælestibus exponunt. Ne pinguioris terræ lætitia, vberiorisque pabuli sagina tam lautè cultos dirumpat flores; cum satis turgidos calyces intra biduum oscitaturos animaduertes, lineo filo bis terue circunducto medios religabis: ac denticulatum osculum leuibus æqualibusque incisuris librario scalpello factis laxabis; videbisque ad voluptarium prodigium profuisse vulnera, vt è calycum singulorum tubulis totidem quasi florea nemora extitisse videantur. Illud autem in primis custodiendum est, vt hæc sæpius planta deplantetur, putrique senio amputato transponatur. Translatione enim mirificè proficit & perennat: diutius relicta & reses folio siluescit, flore minuitur, odore degenerat. Debent ad hæc, vbi defloruerunt, nuduli cauliculi plerique imo tenus geniculo succidi, paucis admodum relictis, qui geniculatim & subinde floreant; dum attonsi & recaluastri ramuli noua germinantium foliorum iuuentute repubescunt. Eadem vtiliùs planta inter fictilis angustias alitur, quàm in area patent-

Alligatura, & incisio.

Translatio.

Putatio.

Locus satiuus

patentiore: quòd in hac aut largioris alimenti nimia satietate dirupti calyces enormiter hiascunt, aut nescio quo loci tædio flores macescunt. Solis, quem vnicè amat, largior copia facienda est; nisi tamen æstiuis floribus vernet. Tunc enim vel tecto, vel inumbrante velo, vel subducto radijs loco feruidior apricitas defendi debet: ne florea seges, versicolori amœnitati nata, vehementi ardore præusta miserè flauescat.

Insolatio.

Granadillæ cultura.

CAPVT XVI.

OCcidentalis Indiæ miraculum, occidentis Dei cruciatibus floridum, Granadilla nostrorum olerum pingui glebæ sic insueuit; vt inexpugnabili propagatione iam vbique luxuriet. Tres altè digitos toto corpore prostrata delitescere vult; quia ex omnibus geniculis geniculata radix emittit. Solis atque humoris appetentissima est. Feliciùs pangitur radix iunior; quia vernat vberiùs. Quam latiùs proserpere nolumus, in fictili serimus. Ne per imum foramen clandestinum exitum inueniat, neue per posticum fugitiua subiectum se penetret in solum; obsitam testam super laterculum statuimus: an captiua surreptitiam libertatem attentet, identidem exploramus:

mus: foras eminentem, iamque deprehensam seruili more demutilamus. Ne vasis angustiore ergastulo elisa spatium quærat apertius; iam adultiorem diffusioremque plures partimur in plantas, separatim ac dispersim inhumandas. Emicanti iam germini è cancellatis funiculis, vel arundineo virgeoue textu scansilis ansa præbenda est. Nisi enim diuini funeris efferendi pulchrè ambitiosa hæc planta adminiculum habeat, quo in excelsum euadat; breui parcoque germinatu veluti pudibunda sterilescit, humique latè procumbere, longeque proserpere dedignatur.

Gelsiminorum cultura:

CAPVT XVII.

Gelsiminum agreste.

SVa est & agresti candidi floris gelsimino digna patritijs cultoribus, digna cultricibus curis amœnitas, ipso, quamuis fero, tum virore tum odore amabilis, nec inutilis. Vt enim sileam topiarias hortorum scenas hoc sequaci lentoque frutice speciosè textiles; siquis præterea velit eximium voluptatis fructum è vulgari flore colligere, virgas recentes, læues, teretes, digitum crassas, & bene fibratas vere, siue etiam autumno fictilibus infodiat: duobus digitis, nec amplius, è terra

emi-

eminere paſſus ſupra imam gemmam recidat: in ſiluulam prope bipalmem iam adultos ramulos circuntondeat: regerminantem luxuriem frequenti cæſura coërceat. Proueniet enim, vt pila tonſilis denſiſſimam viriditatem ferè denſioris floris odorato candore formosè conueſtiens cum ſplendidas ædium, tum lautas conuiuiorum delicias exhilaret. Eadem planta pingui ſolo pabulanda eſt, ac liberaliter adaquanda, aſſiduo etiam in ſole habenda; ne in materiam frondemque penitùs abſumatur. Mediocrem quærit apricationem ſiluarum gelſiminum flauum atque inodorum: reliquam culturam ſuperiori ſimilem deſiderat. Hiſpani ſeu Laletani gelſimini, quod à Catalonia vernaculum nomen obtinuit, nulla ſatio felicior, quàm inſitio. Silueſtris igitur nouellas, nitidas, minimè ſcabras nodoſaſue, mediocrem digitum craſſas, & frequentibus fibris comoſiſſimas plantas mediæ magnitudinis fictilibus de more committito. Et quanquam ſunt, qui vix dum tranſlatum ſilueſtre gelſiminum inſerant; tu tamen annuo ſpatio cautiùs aleſcere & conualeſcere ſinito; aut, ſi libet, autumno tranſponito, vt ſemeſtri quiete ſatis virium recipiat, atque inſitione magiſtra celeriùs feritatem dediſcat. Menſe Martio luna decedente inſerito. Illud autem antiquiſſimum tibi ſit, vt ſiluatici ſtylum quàm proximè imum nodum supernè præcidas. Ita enim inſitus ſurculus faci-

Hiſpanum simplex.

liùs coaleſcet: quia omne virentis alimentum, quod quaſi quædam anima per medullam trunci, veluti per fiſtulam, naturali ſpìritu trahitur in ſummum, in ipſa nodorum denſitate diutius hærens atque conſiſtens augeſcit, nec anguſto meatu contineri facilis complures per oculos vehementiſſimas in materias exuberat. Quare vberiori ſucco proximum inſitum citiſſimè inoleſcere neceſſe eſt, ſi præſertim, ſubinde coërcita deterſaque ſilueſtrium germinum luxurie, in vnum adoptiuum ſurculum fertilis humor tranſcurrere atque confluere cogatur. Vbi quintam gemmam truſerint germina, decacuminanda ſunt, denſiore vt ramulorum ſiluula, plus florum inductura, fruticentur. Alternis minimùm annis ineunte vere ſolidus cæſpes debet eximi è teſta, idemque ad binos digitos cultro circunſectus pinguiore humo adiecta ſuum in vas reſtitui. Quotannis primo itidem vere ipſo tenus inſitionis capite id fruticis anguſtè deputatur. Nam, ſi virgæ ſic præcidantur, vt vnus alterue oculus relinquatur, rara paucis ex oculis flagella pullulabunt, maligno fœnore vernatura. Sin autem caput inſiti ſtrictiùs attondeatur; germinatu denſiſſimo vtiliùs capillabitur, & perennabit. Non poſſum hìc eos in re florea ſatis callentes exiſtimare putatores, qui fruticem altiùs vulnerare metuentes ſic amputant, vt citra imam gemmam ramorum aliquid extare patiantur; quod aliquandiu,

dum

dum viret, noua in germina abiturum alimentum inutiliter auertit in ſeſe; vbi verò exaruit, viridiſſimam plantæ iuuentutem intermiſto ſenio inhoneſtat. Crebras idem frutex amat irrigationes. Orientem ſolem ſpectare mauult, quàm occidentem: alioqui florum ſterilis foliorum infelici feracitate luxuriabit. Aeſtiuis menſibus, ac Iunio potiſſimùm Iulioque non incommodè inoculatur. Atque hoc ſanè cultu fictilibus rite concreditur, & curatur. Sed elegantiùs multò virentia hortenſium parietum aulæa opere topiario prætexit, & numeroſis grandibuſque floribus iucundiùs diſtinguit. Hunc in vſum ſilueſtris gelſimini pleniores plantæ humi panguntur, quæ ſpatioſa in area largioribus ſatiatæ alimentis inſitiuo è ſurculo productiſſimas citant virgas, prædicto putationis tempore parciùs amputandas, vt in propaginem ſubmittantur. Propagationum autem duo maximè genera ſunt in vſu: vnum, quo editæ à matre virgæ ſulcis mandantur: alterum, quo mater ipſa proſternitur, atque in plures plantas per ſuas virgas diuiditur. Sic igitur à matre virgæ deprimuntur in terram. Appetente vere ſecundùm matrem ſcrobes fiunt: in eoſdem virgæ proximè maternum caudicem modicè contortæ, vt radices faciliùs citent, atque arcuatim recuruatæ demittuntur: quaternis circiter adobrutis gemmis ſic retorquentur, & ſupra terram eriguntur, vt, cacuminibus deſectis, vna, aut

vt maximè altera gemma relinquatur. Ita recentes propagines quà radicis, quà telluris, geminarum nempe matrum vbere tutelaque pinguiter ac feliciter enutritæ ingens robur & vires capiunt: quin etiam inhumatæ renaſcuntur ex ſeſe; quæque modò filiæ fuerant, fiunt repentè matres. Circumacto anno actis iam radicibus à materna ſtirpe amputantur, &, quò libuerit, differuntur, ſuis iam viribus pariturae. Haſce tamen flori ferendo minùs vtiles experimur: tum quia parcè florent, tum quia ocyſſimè euaneſcunt, vtpote fibrarum penuria laborantes, gracilique corpore imbecillæ. Quare vtilior eſt propagatio, qua (ſicut in vite fieri conſueuit) ipſa ſternitur mater, vt propagata ſoboles vberiore alimento vegetior aſſurgat; cum ſcilicet iuxta imum fruticem ita, ne radicem lædamus, curiosè fodimus: ita in excauatum ſulcum leniter proſtratam matrem ſupplantamus, ne radicem eandem abrumpamus: cum deinde ex eo ſulco veluti ramoſas foſſas deducimus, per quas, vti quæque virga poſtulauerit, nonnihil intorta propagetur; atque (vt paulò priùs docui) humo propagines operimus, & ad vnam alteramue extantem gemmam præcidimus. Vbi radicibus emiſſis virgæ comprehenderint, transferuntur. Quanquam hæ quoque minùs fertiles viuaceſque ſunt, quàm quæ ſiluatici gelſimini robuſtis radicibus adoptiuæ inhærent. Satiua hæc periſtromata orienti meliùs, quàm meri-

diano,

diano, vel occidenti ſoli aduertuntur; vt primæ lucis flos matutino candore ſimiles amico frutici floſculos appingat. Humor eidem irriguus vbertim affunditur: niues & gelicidia cauentur. Quapropter hibernis menſibus in opertum obſita fictilia reuocantur: plantæ verò ſubdiales canneis aut ſcirpeis tegetibus proteguntur. Par eius cultio gelſimini, quod, eiuſdem generis cum ſit, duplici foliorum textura denſiùs floret. Quanquam propagatione atque inſitione ſæpe tentatus omnem eluſit induſtriam, fortaſſe vt minore ſui copia, quò rarius, eò præclarius habeatur. Et hoc in fictilibus cautiùs cuſtoditur. Alterum gelſimini genus, quod lato Medicæ mali folio, folioſoque miræ ſuauitatis flore Alexandrinum, ſiue Arabicum appellatur, præterquam quòd ſolo lætatur itidem pingui, multùm irriguo, aperto inſolatoque; frigoris & caloris adeo intolerans eſt, vt frequenter vtroque peruſtus intereat. Quare in fictili obſeri debet, vt gelido anni tempore in opertis ac tepidis locis hibernet. Maturè, vbi primulo rigore inalgeſcit annus, recipitur in locum contectum eum quidem, non tamen vndique præcluſum, ſed patentem & vtiliter perflabilem, velut in porticum peramplam, quæ hibernum ſolem accipiat, & auſtrinis afflatibus latè oſcitet, imperuia & impenetrabilis Aquiloni. Diuturnum verò periculum docuit, in occluſa cella repoſitum hunc fruticem foliorum defluuio non

Hiſpanum multiplex.

Arabicum.

ſine noxa caluescere. Debet idem præterea cæteris gelſiminis ſeriùs vere iam adultiore in ſubdialem aream promoueri, atque, cum ſitiet, ita rigari, ne folia madeſcant: quia ſolent irriguis guttis, quaſi brumalibus pruinis, contacta dilabi. Per æſtiuos tamen feruores minuta aſpergine, quam ſcopulæ irrorabunt, mirificè recreabuntur. Hoc iſti etiam conuenit frutici cum ſuperiore, vt in ſiluaticum inſeratur: veruntamen, ligno, folio, & flore cum valde diſcrepet, difficiliùs coaleſcit. Paucis culturam colligam vniuerſam. In ipſa ſcabritia duritiaque nouo more delicatus frutex ipſo, quo colitur, obſequio ſæpe læditur, & blanditijs necatur. In eo putando diſcordes putatores & ſententijs inter ſe, & ferro cum eodem digladiantur. Etenim verno (vt mos eſt) alij quotannis amputant in palmum. Nimis crudelem alij omnium annorum trucidationem rati, leuiore tonſura ſumma tantùm cacumina diſtringunt. Alij, ſiluoſa denſitate interlucata, ramulos reliquos intactos relinquunt. Ab alijs denique duro tenus ramoſa teneritas reciditur. In re adeo controuerſa & plena diſſenſionis meam equidem ſic interpono ſententiam. Nonnullam ſinguli, vniuerſam putationis diſciplinam complectuntur omnes. Primo alteroque ab inſitione anno inſitum anguſtè, imoque tenus oculo deputabitur: ſic enim ille fiet craſſior, & plures ex ſe, vehementioreſque ramos eijciet; qui, cum inſtar qua-

tuor digitorum erunt, Hiſpani more gelſimini nonnihil mutilabuntur, vt cum ipſi, tum maximè gemma craſſeſcat. Tertius annus palmares virgas in arbuſculæ ſpeciem indulgebit. Ita quotannis paulatim excitatus frutex in trium circiter palmorum altitudinem latitudinemque arboreſcere permittetur: atque hanc in poſterum ſtaturam annua putatio tuebitur. Quare gracilioribus, deorſum ſpectantibus, diſtortis, aridis, & ſuperuacuis ramulis deciſis, puſillum arbuſculæ lucum collucabit: vegetos, nitidos, proceroſque relinquet, vbi prædictum exceſſerint modum, leuiter attondendos. Ita fruticis incolumitati & pulchritudini, ſublata inutili ſobole, conſuletur, idoneique inſitioni ſurculi comparabuntur. Ad extremum ſtirpitus detrahetur, quæ ſolet ab ima ſtirpe identidem pullulare, matrem prælibans, mitibuſque ramis alimentum præripiens, ſiluatica progenies. Operoſiorem poſtulat culturam rubrum Americæ gelſiminum annuum, quod barbaro vocabulo Quamoclitum appellant. Moroſa naſci ſemina in aqua, & in ſole ipſam tepefaciente habentur eatenus, quoad præmollita turgeſcant: aut ſingula, aut bina in ſingulis fictilibus pingui humo repletis duos altè digitos demerguntur: ſol, & humor affatim indulgetur: ventus immodicus euitatur. De tempeſtiuo ſatu diſſentiunt ſententiæ colonorum, alijs Iunio menſe, maturiùs alijs, alijs verò ſeriùs ſerendum

Americanum

dum esse firmantibus. Ego satis habebo non ignobilis cultoris prosperum cultum proponere. Hic ergo Maio aut Iunio mense, lunaris curriculi quarta extremaque parte, bina seu terna semina conserit in fictilibus: quotidie meridiana irrigatione madefacit, & intra dies octo properato germinatu in lucem euocat. Vbi quatuor digitos à terra extiterint; vnica in singulis testis relicta planta, reliquas cum adhærente solo in singula fictilia transducit, parique irrigat sedulitate. Sumit sibi deinde capaciora vasa, & aqua replet: consitas in hæc testas vndique potaturas immittit: humoris exhausti damnum crebro rependit infusu. At si exuperans æstus humum arefecerit, irrorato manibus imbre æstiuus Aquarius humectat. Quoniam verò conuoluulus hic ambitione reptitia summa rerum affectat: arundinibus cancellatim fictili circuntextis, intentisue funiculis duum cubitorum commodos illi gradus offert. Ramulos quoque succrescentes, siqui vaguli vacillent, arundineo septo, lineoue adminiculo applicat implicatque: vbi tortili reptatu arundinum & funiculorum fastigia superant, cacumina demutilat, vt maiore conatu luxurientur in flosculos. Monet hic etiam, semina, vbi vix inaruerint, diligenter esse legenda: quia frequenter è folliculis dilapsa minutulis nigellisque corpusculis vestigatorem fallunt. Testatur denique, eadem, nisi largo humore

re ac ſole ſolicitentur, vnum, alterum, tertium quoque annum ſub terra ſilere, antequam progerminent. Recens & rarum Romæ, phœniceo flore gelſiminum Indicum, ſiue Canadanum, præter ſolum pingue, exhalato pinguedinis vapore bene maceratum, felici poſitu apricum, radicibus ramiſque fundendis vacuum apertumque, deſiderat etiam cancellatim ſcanſile adminiculum, vt amœniſſimam prætexat viriditatem; aut certè pedamentum procerum, contra imbres peruicax, decorticatum, & ſcobina exaſperatum, vt articulatim radicoſa fruticis brachia ſtatumen adiunctum arctiſſimè pertinaciſſimeque complectantur, atque ambitioſo reptatu in arboream altitudinem euadant. Debet autem à parietibus nonnihil diſtineri, ne floribus onuſta pendula cacumina incurſantibus ventorum furijs allidantur. Hiberna frigora non ita multùm reformidat. A primo vere in extremam vſque æſtatem rigari vult. Seminis, quod hoc primùm anno apud nos protulit, adhuc intentata ſatio eſt: necdum inſitio cæſione ac vulnere peregrini fruticis cum vernaculo adoptiua fœdera ſanciuit. Vna proſpero vſurpata periculo cultura ita ſingularem ſtirpem docet eſſe multiplicandam. Verno, priuſquam oculi fruticis intumeſcant, trigemmis ramulus præciditur: eius caput cultro diffinditur, ac depangitur binis obrutis gemmis, vt tertius nodus extet. Sic ex facili

Indicum maximum flore phœniceo.

ca-

capit & germinat, humore præſertim adiutus, & ſole.

Roſarum cultura.

CAPVT XVIII.

ROſa, riſus anni pulchrior, & princeps hortorum purpura, vt antiquitatem hilarauit ornauitque, ita exercuit & pupugit cura magis, quàm aculeo. Sic igitur ipſam curauit & coluit antiquitas. Fidiculæ veſperi occidentis nouiſſimis diebus, menſe ſcilicet Februario, vbicunque patiebatur cæli ratio, terram ad roſæ ſatum bipalio vertebat. Hoc eodem tempore, ſiue inter Vergiliarum occaſum & brumam roſaria noua ſemine aut virgultis conſerebat, vel antiqua curabat: ſarculis enim, aut dolabris circunfodiebat, vniuerſamque ariditatem reſecabat. Eadem à Fauonio fodiebat, iterumque ſolſtitio. Sed locis calidis, apricis, atque maritimis Nouembri etiam menſe roſeta inſtituebat. Satio multiplex erat. Alij enim ſemina ponebant, quæ ſeriùs eueniunt. Ob id potiùs caule conciſo inſerebant, & ocellis radicis, vt arundines. Alij caules aut in propaginem deprimebant, aut radicitus reciſos in virgulas palmares interuallo cubitali adobruebant, & frequentibus irrigationibus iuuabant, factas deinde viuiradices trans-

Roſæ cultura vetus.
Pli. l. 18 c. 26.
Colum. l. 11. c. 2.
Pallad. Febru. tit. 21.
Varro de re ruſt. l. 1. c. 35.
Pli. l. 21. c. 11.
Pallad. Nouem. tit. 11.
Pli. l. 21. c. 4.
Conſtant. Pog. Agri. l. 11. c. 19.
Theophraſt. de hiſt. plant. l. 2. c. 2.

transferebant. Ex horum numero Pangæi montis accolæ adeo translatione profecerunt, vt numerosis folijs pusillas rosas in amplissimas explicarint. Erat præterea, qui non absimili more ante calendas Martias, siue post Vergiliarum occasum rosam fruticibus, & surculis quaternum digitorum longitudine, aut etiam ampliore pedalia per interualla disponeret: omnibus annis per idem tempus circunfoderet & recideret, vt quàm diutissime conseruaret. Neque verò exputabant solùm, verùm adurebant etiam nonnulli: quia succi copia in foliorum ramorumque siluosam atque inanem luxuriam nimia fundebatur, nisi ferro atque igne in breuissimi ramuli vtiles angustias coërcita, spatiosoque exitu prohibita & repercussa, diuturniore mora satis concoqui & perfici cogeretur, vt amplè foliosos erumpere posset in flores. Fossio altior quàm frugum erat, leuior quàm vitium. Pangebatur nec pinguibus, nec argillosis, nec riguis locis, sed raris, & præcipuè ruderatis. Quanquam, vt assiduè vernaret, singulis mensibus serebatur, atque stercorabatur. Ad hæc ponebatur calido, prono ad meridiem, & sicco loco, magno naturæ documento, tum quòd Carthagine Hispaniæ hieme tota præcox purpurat: tum quòd arida & siticulosa Cyrene odoratissimos flores, nebulosa & roscida Aegyptus procreat inolentes. Iam verò florum callida ita posteritas rosas colit. In solo quo-

Plin. ibid.

Colum. l. De Arbor. c. 30. Plin. ibid.

Theophrast. De hist. plant. l. 6. c. 6. De caus. plant. l. 3. c. 24. Plin. ibid.

Constant. Pog. ibidem.

Plin. ibid. c. 4. 7. & 11.

Cultura recens.

quolibet feliciter, at feliciùs in præpingui & ad solem recliui, palmari altitudine tria cubita aliam ab alia depangit: per autumnum effœto senio reciso stercorat: arundineis parietibus, cancellata structura excitatis, applicitas implicitasque adminiculat ac nodat: capita quoque deorsum versùs curuata substringit; quia ipso flexu retardatus, qui fruticem permeat alitque, terrenus humor adeo coquitur ac digeritur, vt numeroso & conspicuo flore tandem exuberet. Italicam superiori persimilem, nobiliorem tamen, ac diligentiùs colendam semper virentem, perpetuam, siue omnium mensium rosam appellant: quòd ea sæpius amputata primùm fasciculi aspectu confertissimos calyces simul promit, quos deinde paulatim atque per partes ad alteram vsque putationem floreum recludit in partum; vt ipsos singulis mensibus vnà cum floribus inducere videatur. Isto autem densiore calycum numero, florumque prope continuato vere maximè distat hæc à superiore, quæ minùs diues floridæ purpuræ rariores aperit virides alabastros. Vt igitur omnibus, aut certè plerisque mensibus perpetua vernet, sæpe intra annum, ac bis minimùm deputanda est. Exitu Octobris superficies omnis solo tenus angusta putatione succiditur, vt è duro repullulet: ita enim citati calyces numerosiores florea fertilitate perhiemant. Mense iterum Martio exputatur, vno aut altero ramulis articulo relicto.

Rosa Italica flore pleno perpetua.

cto. Verùm, vt ſerotini calyces tota æſtate vernaturi ſubnaſcantur, tempeſtiui, dum conniuent, verno tempore detrahuntur. In altiore ſolo depactam putator minùs compeſcet, quippe plus humoris trahentem, quàm quæ in fictili poſita ſit. Putationi dies aptiſſima cenſetur; quæ triduo quatriduoue plenam lunam præcedit. Quindecim ſpatio dierum ante ipſam putationem aqua non miniſtrabitur. Vbi iam ſiti nimia laborare plantam animaduerteris, priùs circunfodies, vetuſtæque terræ ſubductæ vice vel hominum attonſo capillo, vel equino fimo iam putri lætificabis, bono ſolo conſitæ ipſi teſtæ ſuperinducto: tum crebris eandem irrigationibus refocillabis, ſalubri apricatione refouebis, à frigoris inclementia tecto tepidoue loco tutaberis. Eadem ferè cultura conuenit ijs roſis, quas puluinis hortenſibus commiſeris. Sed, quoniam illæ ad incommoda temporum declinanda citra noxam tranſmoueri nequeunt, auerſo à Septentrionibus loco depangi debent; cum hieme progerminauerint, impoſitis tegeticulis à nocturni frigoris iniuria protegi;& ijſdem remotis diurnæ apricitatis beneficio foueri. Quanquam optimus magiſter vſus iam docuit, id genus frutices, præſertim robuſtiores, citra frequentem putationem intonſos pleraque anni parte vernare; dum tamen & pinguis terræ pabulum, & irriguæ aquæ poculum frequen-

ter

ter & affatim administretur. Vt autem dapsilem florum prouentum habeas, ipsa fruticum brachia (quemadmodum in proximè superiore rosa monuimus)præcipitabis. Cæterùm eosdem frutices multiplicare promptissimum est, si de more propagentur in sulcos: si autumnali putatione resectæ virgæ modico inclinatu statuantur, ac strictim attonsæ duos de terra digitos extent: hac enim ratione radices & germina vehementiùs impellent. Sationi huic tempestiuus October aut Nouember est. Batauæ centifoliæ robustum solum, frigidus modiceque apricus locus destinatur. Virgarum aritudinem & senium tantummodo exputare conuenit: quia raros in ramulos hæc planta dispergitur. Pullulans ab imo stirpe soboles fibris nonnullis capillata differtur. Parem cultum deposcit nomine specioso par, flore minùs amœno dispar centifolia inodora. Vario rubore maculosa, odore ac magnitudine vernaculæ subrubenti persimilis, ligno durior, ramis fruticosior, florum mediocriter ferax quærit aperta, aprica, & rigua: solo gaudet robusto. Flos adeo mollis est ac delicatus, vt nebulas reformidet. Putationis vice summa ramorum teneritudo decacuminatur. Fœcundissima radix latè spargendam fruticat in familiam. Damascena iucundi spiritus rosa, modò aureis crocis odoratior, modò argento tantùm foliosiore minùs odora, humore, sole, liberoque lætatur cælo. Frigoribus

Centifolia Batauа.

Centifolia inodora.

Variegata.

Damascena.

ribus non affligitur: imò etiam toto ferme anno germinat ac vernat. Vetuſtiorum virgarum, quas ætate duratas ægrè tranſcurrit humidum alimentum, anguſtam trunco tenus cæſionem per diuortium veris atque hiemis amat; vt nouella virgea ſilua integro, ac nuſquam intercepto ſatiata ſucco lætiorem ſe vegetioremque profundat: atque ipſa materni trunci reuireſcens & iuueneſcens anilitas florida fœcunditate luxuriet. Iunioribus verò caulibus idem frutex vnam vel alteram gemmam relictam vult: quòd illorum teneritas vbertim tractum facilè admittit, atque æqua portione diſpenſat humorem: & paucos in exitus compulſa germinandi facultas vehementior aſſurgit, ſilueſcitque diffuſior. Roſa hæc ſurculo, & viuiradice frigido in ſolo poſita feliciter celeriterque capit & proſilit. Obſoleto colore alba roſa, operi topiario denſa & flexibili viriditate perutilis, validum ſolum, liberum ſolem, & vberem aquam expetit. Putationem recuſat, præterquam ſi quis ſenio defectus ramus exaruerit. Vegetas, hortorumque textili ornamento commodas, recentes virgas antiquioribus, prout res feret, adiungi adnectique poſtulat. Vberrimè ſuccreſcentibus ab imo virgeis nepotibus genus amplificat. Lutea roſa, quæ foliorum denſiſſima flauet coma, frigore delectatur. Idcirco felicior in Tuſculano, quàm in Romano, prouenit ſolo. Illic enim plerunque folioſior flos mature-

Albicãs flore pleno.

Luteâ maxima.

turescit ac dehiscit: hic inani florum spe sæpe turgidi alabastri sensim corrugati languent. Robustum solum, vacuumque ramulorum libertati cælum appetit. Quare arundineis cancellis implicari alligarique formidat. Tonsuram odit, quia summatim floret. Inutiles tamen, malè nati, aridique ramuli vtiliter interputantur. Florum plerosque deturbare ante maturitatem expedit, vt reliqui suis absoluti numeris eleganter vernent. Quæ pullulat ab radice densior virgea soboles, primo vere auellitur, ac transponitur. Cinnamominam educat humus valida, irrigua, non admodum soli ostenta: luteæ rosæ communis parca putatio conseruat: propagat etiam reuulsus à materna stirpe pullus nonnihil fibratus. Inter purpureas princeps habetur, quæ quamuis leuiter odorata, plurimis tamen foliorum versibus ornatissima, impulsoque altero flore è medio sinu, velut apice regio insignis, superbit. Quanquam decora hæc non semper illam crista honestat: siue quòd solito foliosior prior flos genitalem succum absumpsit: siue quòd eundem florem nimius imber, & nebula corrupit; aut natiuus, & familiaris vermis exedit. Luteæ rosæ debita huic etiam cultura debetur. Ita in vario rosarum genere variat hortensis disciplina. Nostratibus autem rosis reliquis præcepta generatim tradita satis consulent. Illud habeo extremo subijciendum loco, sic esse rosei

Cinnamomina flore pleno.

Rubra flore pleno.

Arborescēs.

fruti-

fruticis, quem volumus arborescere, incrementa formanda; vt, imis medijsque nepotibus sæpius detractis, succus omnis partim implendæ caudicis crassitudini seruiat, partim ad summa germina euocetur, quæ putatoris artificio in ramulorum speciem fingenda sunt.

Floridarum stirpium arborescentium cultura.

CAPVT XIX.

VNis ferè florum delicijs inclytæ arboreæ stirpes, quarum paucissimas adhuc Romani educant horti, peculiari diuersaque cultura vix indigent. Olitorium enim solum, vliginosum, & apricum vel omnibus, vel plerisque prodest. Peregrinæ atque hospites eo cæli terræque positu excipiendæ sunt, qui loci natalis ingenio respondeat. Earum verò hæreditariæ posteritati continuandæ lateque spargendæ consulit seminatio, insitio, propagatio, talearum positio, fibratæ sobolis translatio. Superest iam, vt publicæ priuata præcipuarum cultura subiungatur. Arbor Persica folioso roseo flore rosarum æmula à vulgari cultu pomiferæ non abhorret: bono in olerum solo, humecto, apricoque proficit: insitione sobolescit, quæ crescente luna fieri debet; quia flos for-

Arbor Persica flore multiplici.

mosior, non fructus vberior exigitur. Februario mense arida senectute recisa, nouo cum anno iuuenescit. Eadem alit cultura Cerasum, pleno in flore impolluti candoris, alioqui rari, feracem. Et hæc rectè inseritur in alias Cerasos, cum genus, tum decus propagatura. Candida Genista pangitur in olitorio solo non ita pingui, moderato soli obijcitur, æstiuis irrigationibus confouetur, semine seritur; quod, cum prædurum sit & natu morosum, præmollita vel tenuata cute (sicut edocui) vrgetur ad germen. Latifoliam flore multiplici Myrtum non humo pingui duntaxat, verùm etiam sole multo, humoreque nutrimus: parte aliqua exarescentem interputamus: in eam, quam volumus, formam artifici tonsura componimus: depacta fibrata sobole ampliamus. Indica siue Americana Laurus libenter in terra pingui riguaque hospitatur: solem ab eadem expeti, calidissima docet patria; & sanè in solis regno nata, non minùs quàm nostra laurus, Apollinea est. Angustè, ipsoque tenus trunco inutilium ramorum amputationem timet: quia paulatim patescens à contiguo vulnere ad medullam intimam foramen aditum ad noxam & necem aperit. Baccarum satu, sobolisque translatione dispergitur. Exoticum Oleastrum optimè recipiunt loca pinguia, vliginosa, & aprica: more salicis rami panguntur, & pullulans ab radice soboles radicosa differtur. Sambucum roseam

Cerasus flore multiplici.

Genista flore albo.

Myrtus latifolia flore multiplici.

Laurus Indica.

Oleaster exoticus.

Sambucus rosea.

ſeam caulibus vel in propagines depreſſis, vel ſeorſum depactis facilè capientem humido ſolo, & parum aprico excipies: ſi lubeat, in arbuſculam leuiter attondebis. Potes non diſpari cultu nutrire geminas vulgatiſſimi nominis notiſſimæque formæ Syringas, alteram candidis breuique ſerie ſpicatis, alteram cæruleis & longiore panicula racematis floribus viſendam. Malus Punica ſiluestris bono, irriguo, & aprico ſolo, grato videlicet blandimento, ad vberrimum florum fœnus manſueſcit: inſitis ſurculis, defixiſque ramis, quibus pars aliqua materni corporis hæreat, coaleſcit: plantis quoque conſeritur de matrum radice diuulſis: inchoante vere inutile ſenium interputata deponet. Rhus peregrina, ſiue Sumachus Indorum optimum ſolum, tempeſtiuam irrigationem, aſſiduamque apricationem diligit: putationem recuſat: Italicam hiemem non reformidat: adnata ſobole ſeſe diſpertit. Indicam Acaciam externis hortis aſſuefaciunt pinguis humus, humor, & ſol: frigoris metuentem Aquiloni ſubducta loci poſitio præmunit: tempeſtiua quoque putatio ſparſim areſcentem ſeneſcentemque ſalubriter vulnerat, & renouellat; vel nimia fruticatione ſilueſcentem compeſcit, &, ſi lubeat, in arbuſculæ ſtaturam extollit: ſemina verò, quamuis duriſſima, prædicto more præmedicata, vel è ſiliquis nondum planè nigrantibus ante maturitatem lecta deficientem rarioremque

Syrinx alba, & cærulea.

Rhus peregrina.

Acacia.

Molle.
Thesaur. Rer. medic. nouæ Hisp. l. 3. c. 15.

reficiunt atque multiplicant. Molle, arbor Indorum, quam nostris libuit Lentiscum Peruanam, siue angusti folij Terebinthum appellare, amat calidum cæli statum, bonamque humum, singulis alternisue annis sufficiendam: aridis resectis ramis interpurgari vult: propagari debet, pullis, qui nascuntur ab arbore, de more in terram depressis, ac triennio post è matre decisis, quia lentas illi radices mittunt: si qua parenti adnascitur, vtiliùs planta transfertur: tenera & adolescens viriditas rigationibus adiuuatur.

Aquaticorum florum cultura.

CAPVT XX.

Floridæ aquarum plantæ, veluti natantes hortorum Nymphæ, dilectis in vndis demersæ memoriam prope suffugerant. Sed age iam adhuc in tempore memores à terrestri cultu ad aquaticum transeamus: vt hoc etiam hortorum cultores gloriari possint, sese amphibios esse, felicique labore à se aquas conseri.

Nymphæa duplex.
Alba.
Plin. l. 25. c. 7.

Nymphæa, non solùm forma, verùm etiam nomine inter flores Nympha, gemina est. Altera Heraclion dicitur, quia Nympham erga Herculem zelotypiæ fabulosus ardor in frigidam aquarum herbam deformauit, radice nigra, scabra, & clauam referente, vnde Rhopalon aliqui vocant; folijs ferme orbiculatis, læuibus, herbaceis, in aqua sum-

summa natantibus; flore candido, compluribus foliolis oblongis & acuminatis compactili, medijs lacinijs flauente, per Maium Iuniumque mensem vernante; cum defloruit, capite papaueris, in quo semen pullum, splendens & milio maius. Altera radice alba, folio oblongo, flore luteo, capitato & rosam æquante, semine superioris instar subnigro splendidoque, sed paulò maiore, quia Peneo innascitur in Thessalia, Thessala nuncupatur. Vtraque verò conseritur in fictilibus ternos minimùm palmos altis, fundo minimè pertuso aquam non transmittentibus. In binos palmos humus pinguissima, penitusque putris substernitur: ibi radix bellè collocatur: deinde trium altitudine digitorum similis humus adijcitur: aqua demum superfunditur ita, vt oras vasis exæquet; cumque illa subsederit, subinde recens infunditur. Resecandæ transponendæque, cum opus est, radici, necnon demutandæ terræ Autumnus tempestiuus est. Palustrem Caltham flore pleno luteo, in semen non exeunte; caule inani, palmari, obliquo, in alas diuiso; folio ferè Nymphææ, rugosiore, rotundo, succido, venoso, leuiter serrato; radice multis candidisque capillamentis fibrata, cultus educat non absimilis. Requiritur enim vas humori continendo non pertusum in imo, & summæ maceratæque pinguedinis solum. Hoc tamen reliqua cultura distat, quòd in digitum radix deponitur, quòd aqua super-

Lutea.

Io. Ruell. de Nat. stirp. l. 3. c. 67.

Caltha palustris flore multiplici.

ſupernatare non debet, cum inſuccatam limoſamque eſſe humum ſatis ſit. Licet autem hæc planta hiemem non reformidet, à gelido tamen Septentrionis afflatu eam auertere præſtiterit. Vere floret, interdum etiam autumno. Vt autem ſeneſcentibus nouos flores continues, plura de illis vaſa conſeres: cum vnum aliquod prope iam flores amiſit, humi acclinatum ſiccari ac ſitire patieris: deinde aridam ſuperficiem attondebis, terræ præpinguis exiguum adijcies, & aquam ſuperfundes: ea induſtria flores alieno tempore euocabit, atque ita per vices vaſa vere perpetuo lutei floris aureſcent. Cum radicem voles eximere, ſobolemque transferre; tum vere, tum autumno id facies. Communis eſt cum Calthæ ſuperioris cultura cultio Trifolij paluſtris, geniculata radice latè proſerpentis; terna folia, ouata, glabella, & carnoſa ſingulis in pediculis ſurrigentis; floſculos hyacinthi effigie albos, denſis albidiſque ſtaminibus inſtar Capparis capillatos, à medio ferè bipalmi caule ſurſum versùs palmari ſpica extollentis; folliculos denique paruos & rotundos rufo, milijque perſimili ſemine implentis. Sicui præterea ſuppetat in hortis commodi fontis, aut lacuſculi, aut piſcinæ opportunitas; is meliùs poterit in imo eiuſdem labro, prædicta terra conſtrato, & has, & alias aquaticas florum feraces plantas eadem ratione conſerere, hoc eſt in aquis hortos inſtituere.

Trifolium paluſtre.

Indiæ

Indicæ stirpes in hortis Barberinis.
CAPVT XXI.

INdia quoque vt opum, sic florum prædiues expolitissimos Barberinos hortos singularium admirabili munere plantarum exornauit; vt illi suo similes Principi longè inter cæteros eminerent, vt Romanarum delicijs Apum India Romæ vernaret, vtque Numæ Capitolium vetus in Quirinali, postquam in dominatricis familiæ viridarium refloruit, amœnitatis Indicæ tributarijs floribus coronaretur. Ea igitur ornatu barbara, ingenio amœna, manu Pallas, vultu Venus, quàm strenuè pugnaci arcu, tam formosè feroci supercilio sagittifera, vt apposito regnantes Apes dono cultuque demereatur, florum semina quæsitissima defert ad littus. Inde Neptunum per liquida regna natantem curru non ita procul aurigantem breui sermone compellat. O fluctuantis imperij tranquille moderator, qui per infidas & naufragas vias tenui ligno linoque orbem terrarum vltro citroque portas: quique disterminatas immenso elemento gentes, ventis licet reclamantibus, vndis licet obluctantibus, mutuo commercio misces, atque vnum alteri mundum admoues, age, Apibus mellea suauitate amabiliter dominantibus remotissimæ Indiæ gratum obsequium siste. Quid autem mellificas Apes oblectet magis, quàm florei delectus amœnitas?

Cassiod. in Chron.
Marlian. l. 4. c. 22.
Lips. de Magnitud. Rom. l. 3. c. 5.
India Barberinis hortis tributaria.

Has ego lectissimas Indici veris primitias præmitto, frequenti posthac florum munere semper vernantem erga Barberinas Apes beneuolentiam testatura. Breuiter ad hæc & alacriter felicis itineris hilaratus nuntio Neptunus. Adsum vndarum Rex, velociore nunquam impetu liquidam immensitatem emensurus, ipsisque regnis potiori Barberinæ maiestati famulaturus. Exinde florum geniales merces transuecturum currum margaritiferi tractus candidis diuitijs in obsequiosa ornamenta congestis digestisque marinæ Nymphæ artificiosè opulentant: vtque longinqua doceat nauigatio quàm prosperam Cynosuram spectet, in summo curru præfixum eminet gemmeum è Barberinis Apibus publicæ vtilitati laborantibus trigonum vice sideris insigne. Iam soluturo Neptuno intus forisque pretiosum munus porrigit India, fabrefactam scilicet auream pyxidem, inclusis rarissimorum florum seminibus, quàm includente metallo, nobiliorem, paucis hisce multæ obseruantiæ notis inscriptam, Regnatricibus Apibus floreum Indiæ tributum. Curru sublimem maris Dynastam abeuntem comitantur agili natatu ludibundi Tritones, tenero cantu flexanimæ Sirenes. Subridet æquati æquoris tranquillitas: superfulget sinceri cæli serenitas; vnusque Zephyrus circunuolitans, cætero latente ac silente rauco ventorum agmine, illud blandè insibilat, I felix.

Guidus Ren.s Bonon. delin.
Fed. Greuter incid.

Ita præuiæ Indicæ ſtirpes Barberinos ad hortos feliciter appulſæ ſunt; atque inter mellitas aduolantium Apum blanditias feliciùs hoſpitantur, totas floridæ Indiæ ſiluulas felicitatis illecebra mox euocaturæ. Longiſſimè remotis, necdum à patrio ſolo digreſſis præire cæperunt exemplo proxima eiuſdem Indiæ plantaria, quæ non ita pridem Romanos ad cultores diuerterunt: cum certatim cupideque ad Hyblam properent Barberinam. Et adhuc ſanè properarunt è narciſſis qui florem ampliſſimum liliaceum rubente ſaturat croco, qui lilio itidem ſimilis primitiuum candorem leui paulatim rubore confundit, quique puniceis folijs denſiſſimam ſtaminum cæſariem coronat. Neque narciſſo ſegnior venit, vt formæ, ſic officij æmulator, hyacinthus, cui candor atque odor famam, tuberoſa radix nomen dedit. Craſſis quoque reptabunda geniculis Indica Iuca lentè feſtinauit. Canadana pariter inſolitæ magnitudinis fraga adrepſere. Tenuiſſimis leuiter nixum fibris Americanum Trachelium facilè ſolutis retinaculis accurrit; Dominoque concolor Purpurato, flos Barberinus, & planta Cardinalis euaſit. Ipſæ altiùs ac pertinaciùs humi hærentes plantæ, reuulſis prælongis radicum digitis, adfuerunt, Indicum ſcilicet flore phœniceo Gelſiminum, Granadilla, Vitis Canadana, Indica Laurus, Oleaſter exoticus, Arbor vitæ, Acacia, Sinenſis Roſa. Indica præterea peramplo folio, eleganti flore, fructuque prædulci Muſa, quam Plinij Palam eſſe,

Pa-

Narciſſus Indicus è rubro croceus flore liliaceo.
Narciſſus Indicus liliaceus flore purpuraſcente.
Narciſſus Indicus flore puniceo.
Hyacinthus Indicus tuberoſa radice.
Iuca Indica.
Fraga Canadana.
Trachelium Americanum.
Gelſiminum Indicum maximum flore phœniceo.
Granadilla.
Vitis Canadana.
Laurus Indica.
Oleaſter exoticus.
Arbor vitæ.
Acacia.
Roſa Sinenſis.
Muſa.
Nat. Hiſt. l. 22 c. 6.

Garzias ab Horto Plãt. Hiſ. l. 2. c. 10. apud Cluſ. in exot.

Palan appellatio Malabarica prope eadem perſuadet, quo congruentiùs in Parnaſſo vernaret, quàm vbi, Muſarum volucres, Apes ſibi nidificant, Muſis mellificant? Addidit ſe ſtirpibus Indicis Aegyptia Papyrus, victuro in chartis Principi decora planta. Verùm hæ ſtirpes rarum, illæ decus afferunt ſingulare, quibus vnos India Barbericus hortos herbarum ſcientiſſimi Tobiæ Aldini manu conſerit & condecorat. Prior Americana Coralij arbor bono minutoque in ſolo intra teſtam ſemine ſata noſtratis phaſeoli ſimillimo, ſplendidè tamen rubente planeque coralino viſendam in altitudinem exijt, pluribuſque ab radice ſtolonibus fruticauit. Medius & craſſior caudex tres digitos biennio impleuit. Palmari ſupra terram interuallo patulos diſſipatur in ramos. Cortex per adoleſcentiam læuior viret: in ſenecta rugoſior ficulnei facie pallet. Raris idem, breuibus, pallidis, hamatiſque ſentibus armatur. Folia, vt in ſiluestri Siliqua, nullis inciſuris interrupto, ſed æquabili & prope rotundo ambitu circinata leuiter faſtigiantur: ipſius etiam hederæ rotunditatem, amplitudinem, craſſamentum, duritiamque referunt. Singulos hinc & illinc porrectos neruos breui pediculo nixa in triangulum terna ſempiternò conueſtiunt; ac temperato lætoque virore ſpem colorant coralini ruboris in floribus legendi, non inter naufragia expiſcandi.

Papyrus.

Tobias Aldinus.

Arbor Coralij.

C. Cluſ. Appen. ad hiſt. plant.

Flo-

erſua-
quàm
ant ,
dicis
pi de-
e de-
beri-
ldini
icana
a te-
mo ,
viſen-
lice
udex
a ter-
Cor-
ugo-
ibus ,
a , vt
, ſed
uiter
em ,
refe-
bre-
ernò
n co-
on in-

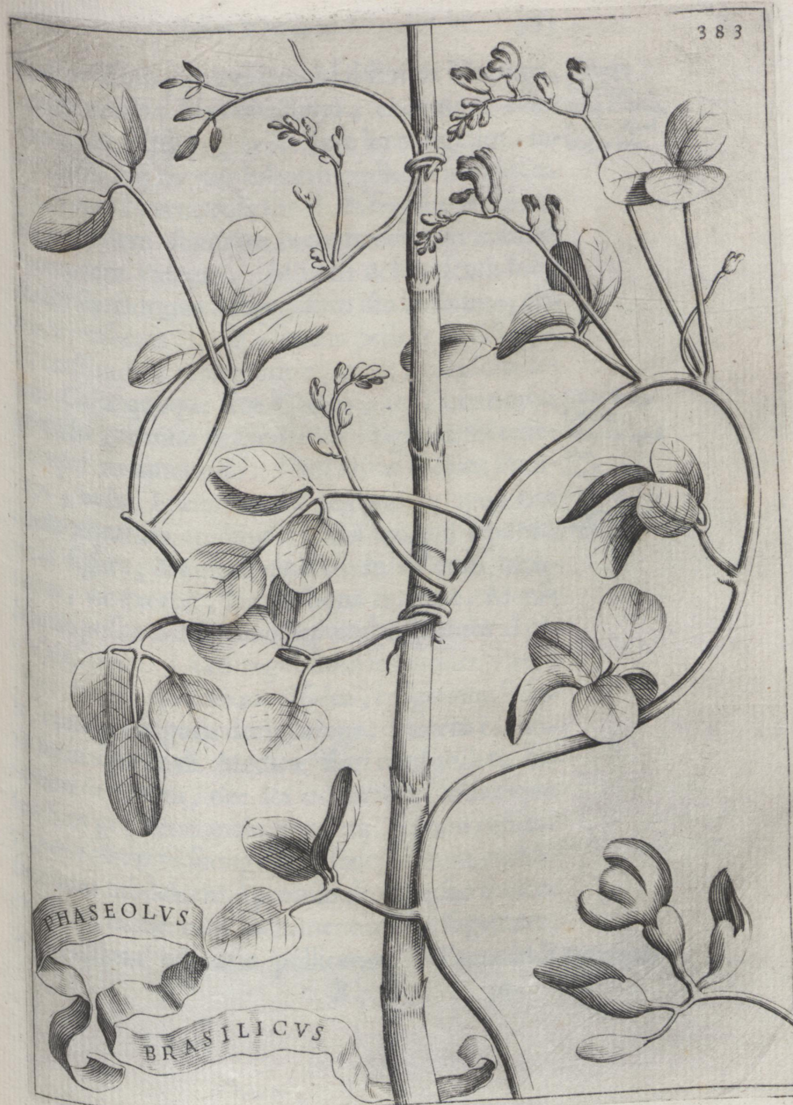
Fl
du
qu
pe
co
H
qu
gi
ſu
cu
te
ct
ru
ta
in
co
ſta
tib
qu
m
pl
pl
ba
de
gi
ap

Flores per arbuſculæ immaturitatem Romæ nondum tempeſtiui, coralium æmulaturi, pulcherrimique nominis fœnus maternæ ſtirpi repenſuri expectantur. Refloreſcens deinde arbor in concolores floribus phaſeolos creditur ſiliquatura. Hæc interim peregrinorum ritu pomorum, quæ ab acore nominantur, ſatis irrigata, largiter inſolata, in primis autem inimico frigori ſubducta pulchrè valet & conualeſcit. Braſilicus Phaſeolus è ſubnigro ſemine, lupinum æquante, atque vmbilicum leuiter lunante, propter coctilem laterculum in bonam ſuccretamque eorundem acidorum fructuum terram depoſito tam feliciter extitit, vt intra annum quindenos in palmos adoleuerit. Simplici, tenui, caduco, & vitigineo aſſurgit caule, inſtar vitium ſtatuminando. Dextro læuoque latere alternantibus è gemmis, quadruplici digito interuallatis, quaternum itidem digitorum ramuli erumpunt, mali Cydonij latiore folio triplici aut quadruplici ſemper virentes; indidemque virgulæ, duplo longiores porriguntur, primùm flore fabaceo quà candido, quà ſubrubicundo, ſiliqua deinde (quanquam hæc nondum euenit) faſtigiatæ. Indicum hoc legumen à frigore tuta & aprica poſitione, aquæ præterea tempeſtiua mini-

Phaſeolus Braſilicus.

nistratione in extero solo libenter didicit hospitari.

Sc-

PHASEOLVS
BRASILICVS

Pra
ſem
edu
cur
Ca
ſci
cor
rar
ten
ni,
rax
pri
rur
can
etia
ren
nar
Ma
tos
vig
la,
re f
lioſ
fruc
ue,l
ſtri
ex v
accu

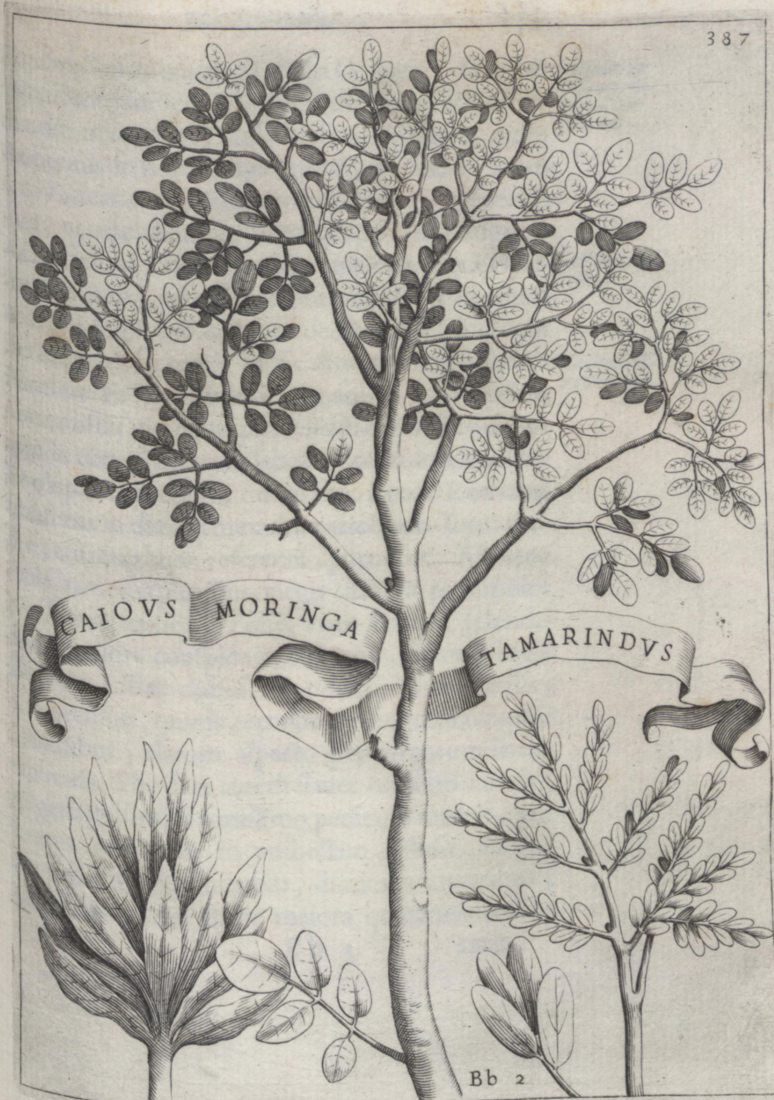
Præſentiſſimis par antidotis, Malabarica Moringa, ſemine conſita Erui ſimillimo, eodemque cultu educata, in fictili vegeta, laxiore loco vegetior, iucundiſſimi floris vice hilarem explicat viriditatem. Caule ramiſque nodoſa ſimul, & fragilis ad Lentiſci naturalem ſtaturam incremento iam cubitali contendere videtur. Minutis & lentiſcinis folijs raram ſterilemque adhuc, dum iſta ſcribimus, obtendit vmbram, quippe fructus pedalis & octogoni, craſſitudine raphanum æquantis, nondum ferax. Caius quoque ſiue Caious, ac Tamarindus primulo germine præmiſerunt exiguum ſui tenerumque rudimentum. Illius arbor malum Punicam, huius Fraxinum aut Iuglandem apud nos etiam æquatura creditur. Caioi nucem leporini renis figura, & colore cinereo in rubrum inclinante, vas excepit, humus bona nutriuit. Menſe Martio poſita extitit Maio: Septembri quatuor digitos eminebat. Lauri regiæ folio minutiore viret: viget autem apricatione aſſidua, irrigatione ſedula, cautaque frigoris declinatione. Florem candore formaque mali Medicæ flori conſimilem, folioſiorem tamen, nec ita odoratum; itidemque fructum grandiori malo æqualem, flauum rufumue, bene olentem, ſpongioſum, ſucci plenum, cum aſtrictione ſubdulcem, è prominula nuce, ſuo ſcilicet ex vbere, alimentum incrementumque ſugentem, accuratiſſima educatio pollicetur. Tamarindi ar-

Moringa. *Christoph. à Coſta l. Arom. c. 35. Apud Cluſ. in exot.*

Caius ſiue Caious. *Id. c. 24. apud eund.* *Garz. ab Hor. Arom. hiſt. l. 1. c. 30. apud eund.*

Tamarindus.

arborem è ſemine, lupini ferè gemello, ſed fuſco, cura prope par, & cultura in duos iam extulit palmos, rufa & ramuloſa virga ſurgentem, ramulis vtrinque alterna ſerie digeſtis, & minutim folioſis; foliolis, veluti pinnulis, in alas è regione geminatis, diluto colore virentibus, acidulo ſapore iucundis, & acrem herbaceum intinctum concinnantibus, ſub noctem velut in ſomnum conniuentibus, bene mane velut ad vigiliam grato ſpectaculo ſeſe pandentibus. Nec vana præterea ſpes eſt, alibi neſciam hoſpitari plantam in Apum ac mellis amœniſſima Regia flores citaturam, qui candido colore, ſuauique ſpiritu cum ipſis Medicæ mali floribus certent, octo foliorum maiore numero victores: medicatiſſimum quoque fructum addituram, qui Græcæ Siliquæ more proueniat.

CAIOVS MORINGA
TAMARINDVS

Fla
ali
tis
Ba
So
mu
Ac
ſia
&
fœ
N
tu
tu
li
tra
tio
ca
br
do
fo
no
co
ex
vu
ſu
no
in

Flauum Gelſiminum, Sinenſis Orientis, ſiue (vt alij malunt) Indici Occidentis delicium, ac noſtratis orbis miraculum, nullo meliùs in theatro, quàm Barberinis in hortis ſuſpiceretur, quibus Vrbanus Sol, Vaticano tum rubore tum candore nitidiſſimus, nempe Alius & idem beatiſſimè affulget. Accerſiuit ad Romanam amœnitatem Eques Caſſianus à Puteo, ad quem cumulatiſſimè ornandum & animi, & generis, & opum decora difficili alioqui fœdere conſpirarunt. Miſit Aquis Sextijs Salyum Nicolaus Faber Peireſius Senatorij cum ordinis tum conſilij vir; cuius prudentiſſimis in Republica tuenda curis fructuoſus labor florei cultus laudabili voluptate coronatur. Hic ergo frutex Romam translatus in duo ferme cubita attollitur. Læui cortice, amaranthum referente, purpurat. Ab imo caule ramoſus pluribus virgis, itidem in ramulos brachiatis, fruticat. Folijs viret ſaturato ſplendidoque colore conſpicuis, oblongis, Punicæ mali foliorum inſtar duriuſculis, denſis, non inciſis, non deciduis, quinis terniſue in ſingulos ramulos coëuntibus, alarum aſpectu per virgarum latera explicatis. Floribus autem flauet omnino aureis, vulgaris gelſimini ſimillimo pediculo innixis, per ſumma ramorum in vmbellam diffuſis, Hiſpano gelſimino minoribus, diutius vernantibus, inualeſcente cum ſtirpe maiora quotannis incre-

Gelſiminum Indicum flauum odoratiſſimum.

Caſſianus à Puteo.

Nicolaus Faber Peireſius.

menta capientibus, eius floris, quem vulgò Saponariam vocant, facie retusis, ſuauiſſimè olentibus, arido etiam è cadauere odoratam animam ſpirantibus. Poſt florum gemmas baccis graueſcit, minuſculas oleas magnitudine primoque virore exæquantibus, à maturitate deinde liuentibus, maturæ inſtar vuæ tranſlucidis, incluſumque nigellum & longulum, quale pyra includunt, ſemen indicantibus, hìc præterea ſolitarijs planeque vnionibus, illic gemellis & cohærentibus. Culturam exigit cum Hiſpano communem. Humorem in primis amat, & ſolem. Gelidam Septentrionis animam odit: imò etiam quodcunque hiemale friguſculum in tantum reformidat, vt viridiſſima folia luteo pallore tingat; corticem læuore, ac rubore decorum mitium granoſa luridaque ſcabie aſperet, ac decoloret; proſerpente demum aritudine citò ſeneſcat, & pereat. Sed hiberno frigore infeſtari publica multarum ſtirpium calamitas eſt. Illa fruticis huius teneritudo peculiaris, vt, per æſtiuos feruores ſitientibus herbis cæteris expetito guttatimque propinato rorantis cæli nectare lædatur. Etenim floris folia vel leuiſſimo roris aſperſu palleſcunt, aſſiduo etiam infuſu exalbeſcunt. Hac autem feliciter induſtria propagatur externus frutex. Virga ab exteriore par-

parte, qua vix latum vnguem distat à matre, sursum versùs obliqua plaga in transuersi digiti longitudinem ad medullam vsque incidítur: incisuræ leuiter diductæ lapillus inseritur: sabulosa terra, vel argilla nonnihil humecta plagæ illinitur: obsitum deinque vas in altiorem laxioremque testam demittitur: & inhumandæ incisæ parti humus superingeritur: aut certè angustius, ac diuiduum sine fundo fictile vtrinque admouetur, & modicè deprimitur; vt ad obruendum propaginis vulnus satis emineat, nec nimio descensu matris radices conuulneret. Nisi verò id vasis suppetat, testaceis fragminibus circùm oras fictilis defixis aggerando solo, tegendæque incisuræ parabile vallum excitatur. Sunt, qui cæspitem eximant è fictili, & ima parte subsecta, reponant: subsidentem autem incisam propaginem humo adobruant. Hoc alioqui percommodum inuentum eo nomine videtur incommodum; quia, dum supernè prodest, inferiùs nocet. Subducta enim, quæ imam plantam alebat & fouebat, humus quidni noxæ sit? Ergo per vulnera impetratis radicibus, anno iam exacto secundùm matrem abscissa virga transferetur: & Indicum aurum flauos in flores liberaliter egerminans nostro etiam in orbe propagabitur, hoc est (vt illustris poëtæ ferme eadem aurea ver-

ba in rem meam vſurpem) floridam parentem æmulata, ſimili florebit virga metallo.

FLO-

GELSIMINVM
INDICVM
FLAVVM
ODORATISSIMVM

FLORVM VSVS ET ADMIRANDA LIBER QVARTVS.

Florum structura multiplex.

CAPVT I.

EO potissimùm spectat vniuersa florum cultura, vt messem variè voluptariam faciamus, siue vt eosdem demessos flores multiplici serie velut arctiores in hortulos disponamus. Nouo igitur more, singularique felicitate hortensis messor præmaturum gaudij fructum in flore legit; ac tempestiuè metit, dum adhuc messis in herba est. Voluptatis enim seges tum maximè maturuit, vbi non-

nondum exaruit. Iamuero debet ex vsu, cum quis messuit, manipulos obligare, nempe florum fasciculos artificiosè componere. Et sanè manualis hæc sarcina tam grata est, vt ægrè dimittatur è manibus: tam pretiosa, vt in conclauia nobiliora recipiatur: tam suauis, vt oculis æquè naribusque blandiatur: adeo denique familiaris, vt ad concinnitatis artem multorum industriam cultorum excitarit. Vnum ego sæpius demiratus sum Anastasium de Vetera, vetustæ nobilitatis iuuenem, eiuscemodi fasciculos tam variè tam concinnè figurantem, vt in opere formosissimo vna summè displiceat fugacissima formositas. Quare, si te quoque cura eadem blandè vellicat, hanc solertiam adhibebis. Flores eliges (vt ea tempestiuitas feret) genere nobilissimos, forma pulcherrimos, odore (quoad eius fieri poterit) suauissimos, colore discrepantes, numero plurimos. Commodiorem huic operi segetem Romana in ora subministrabunt Februarius, & Martius; quippe quibus multiformis Anemone, Hyacinthus, & Narcissus vberrimè proueniunt. E floribus autem alios numerosiores, minusque præstantes metæ aspectu densiùs nectes: formosiores alios certa per interualla circulatim ita intermiscebis, vt aduerso ratæ partis respon su bellè promineant: curabisque in primis, vt florea meta flore pulcherrimo fastigietur. In summa

Anastasius de Vetera.

Fasciculi ex arte.

ma ſtructura flores diſpones prælongo caule prȩditos, vt ad imum faſciculi manubrium, quoad poterit, porrecti, altricem in vaſis aquam exorbere poſſint. Duplici faſciculum ratione obligabis. Aut enim vnumquenque florum ordinem bis terue, aut ſæpius circunducto nodatoque, ac deinde ad extremum vſque faſciculum gradatim demiſſo longiore lino deuincies: aut certè, vbi ſummam ſeriem linea ſpira ſine nodo ſubſtrinxeris, floreum orbem alium ſubijcies, ſuperioris fulcimentum, ad quem pariter illigandum ſpiram eandem cautè deduces: eodemque ſingulos orbes modo continebis, donec ad vltimum deueneris, quem lini volumine multiplici aſtringes, non ſine magno vinculi compendio. Perfacili etiam opera floribus in vaſculo bellè diſpoſitis, ac demum ſubligatis, vario faſciculos artificio compones. Illud autem vniuersè curabis, vt artifex collocatio diſcolori ſtructura naturam imitetur grata varietate conſulentem voluptati. Cæterùm capulus ipſe narciſſinis folijs in longitudinem demiſſis, conſerteque compoſitis veſtietur: ſumma & ima pars lineo nexu coërcebitur: linum autem circunuoluto narciſſino folio vtrobique, ſi libeat, protegetur: ad octo digitos producta longitudo æquali cæſione terminabitur. Vt autem ſtructilis hæc florum congeries diſcolorem viuacitatem proroget, reſupinato capulo frigida identi-

dem

dem infundetur. Sic enim cum proximi & conspicui, tum fortè remoti abditique ſcapi vtiliter potabunt. Quin etiam proderit flores ipſos leui aſpergine irrorare. Placet hìc florei faſciculi exemplar proponere, vt etiam oculis flores olfacias. Illud addo præterea, faſciculum exhiberi potuiſſe florum varietate locupletiorem concinnioremque; ſed vni ſtructuræ in breuiſſima pagina indicandæ minùs miſcellaneum typum perinde viſum eſſe idoneum.

Com-

FASCICVLVS
FLORVM
ARTIFICIOSVS

Co
ide
pr
tri
tis
ar
la
pa
te
in
no
ti
tu
fu
vi
pa
va
fl
se
ip
ti
Ip
ru
in
ri
so
ar
so

Commonstrare præterea conuenit Romanam, idest pulcherrimam florum architecturam, quam principum virorum animis parabili speciosoque tributo demerendis Tranquillus Romaulus, laudatissimorum gloria hortorum florentissimus, paucos ante annos excogitauit. E delibratis viminibus calathus aut rotundus, aut ouatus, prona concaua parte gibbus, ac testudineatus hoc authore contexitur. Media pars nonnihil editiore textura infixorum, hispidaque segete extantium, necnon gradatim ad vmbilicum vsque assurgentium viminum corona minimùm triplici vallatur. Et laxioris quidem coronæ ambitus ab ipsius calathi ora quatuor circiter digitos distat: vnaquæque verò inter se binis ternisue digitis separatur. Vimineum solum, tum quod extra vallum porrigitur, tum quod interiacet, varijs florum ordinibus, distincta generum & colorum serie in ambitum dispositis, sic insternitur, vt, ipsis in extimam partem floribus obuersis, in intimam caules inter extantia vimina porrigantur. Ipse autem calathi vmbilicus supinis flosculis, quorum cauliculi priùs detruncandi sunt, confertim integitur. Surrecta denique vimina ordinatis floribus perornantur. Id autem vt pulchrè fiat, in ipsorum scapos, si vacui sint, eadem immittuntur: sin autem duriuscula medulla pleni; debent ipsi florum scapi modicè demutilati concauos alios in scapos ex

Calathus florifer triplex.

Tranquillus Romaulus.

Calathus primus.

altera parte inſeri, ex altera verò vimina immitti. Quin etiam cuſtodiendum eſt, vt illa, quatenus extant, vel vno caule, vel pluribus conueſtiantur. Ita florea ætate aridæ quoque virgæ ſeſe induent in florem. At verò tulipis, quæ concauo ſcapo non ſunt, ordinatè ſtatuendis, peculiarem calathum, modicè cauum, calathiſcis compluribus quatuor digitorum altitudine intextis peropportunè capacem, eodem authore Tranquillo, comparabis: calathi huiuſce fundum myrtaceis ramuſculis floſculiſque præſternes: eodem ornatu conueſtitos quaſillos lectiſſimarum manipulis tuliparum, &, ſi collibitum fuerit, humilioribus quoque florum ramulis infarcies, vt eorum ſilua multicolor excitetur.

Alter.

Concinnior alia, & frequentiùs vſurpata florum diſpoſitio ea eſt. Vimineus orbis peramplus, quantus in dulciarijs placentis, quas Martios panes vocant, circunferendis adhiberi ſolet, comparatur. Quatuor in ipſo æquali craſſitudine ac longitudine arundines, pro viminei orbis amplitudine proceræ, in ſummo æquabiliter circunſectæ, in imo bifurcæ, paribus à medio atque inter ſe interuallis, in quadrum, necnon ad lineam defiguntur; tranſmiſſoque per ſingulas inferiùs efforatas lineo vel ferreo filo ſubſuuntur. Arundo cæteris modicè prolixior ad eundem modum media depangitur. Diffiſſis deinde arundinibus, aut

Tertius.

len-

lentis ramuſculis, aut funiculis præfixarum quatuor arundinum ima, media, ſumma pars in orbem traijcitur, aut circunligatur: atque huic etiam ad commenſum circulus interior adiungitur, ne ſtabiliti extrinſecus arundinei calami ſumma intrinſecus parte impelli & nutare poſſint. Qui circumiacet planus ambitus, myrteis ramulis conſertim aſſutis ita contegitur, vt, craſſiore extremitate ſub imum arundineum circulum nonnihil immiſſa, vltra viminei orbis oram aliquantulum cacumina exporrigantur. Exterior quoque arundineæ turriculæ pars myrti ramis, recto poſitu per ipſos circulos inſertis, æqualiterque circuntonſis, conueſtitur: interior conciſis minutiſque folijs, tres circiter à faſtigio digitos ſubſidentibus, oppletur. Ad hæc ſuper ſubſtrata prominente myrto multiplex & multicolor florum ſeries multiplici ea lege digeritur, nimirum vt vnaquæque corona vnius & generis & coloris ſit: vt, qui pulcherrimè inter ſe diſſident colores, componantur: vt infimus ordo vltra myrtea cacumina flores porrigat: vt ſuperior ſeries ſummis floribus ad inferioris extremos pertineat, donec introrſus recedens gradata ſtructura ad imam vſque turriculam pertingat: vt florum ſcapi ſupra ſubſutam myrtum extendantur, aut etiam (ſi per proceritatem liceat) ſub imam arundineam coronam recondantur: vt præterea iacentium inter ordines florum alij nobilioris notæ for-

mæque ſtantes flores ordinato reſponſu collocentur. Cæterùm media turrita machina ordinatim diſcoloribus florum faſcijs ornatiſſimè diſtinguitur, inſertis ipſorum caulibus & in conueſtientem arundines myrtum, & in penetralis turriculæ congeſtitiam viriditatem. Poſſunt autem flores, qui circulis firmiùs innituntur, decorticatis viminibus in ſcapos (vt ante diximus) immiſſis, tremulo luſu audaciùs prominere, cæteris floribus per anguſtiores circuitus verecundiùs corridentibus, & myrto cohærentibus. Hìc mihi ſtructor præmonendus eſt, vt grandiuſculos ſatiſque conſpicuos flores ſimplici, minutulos & parum ſpectabiles geminata ſerie diſponat. Sed amœniſſimè vernare debet in florea ſtrue faſtigium. Ergo & frondeo farto flores vario ad arbitrium ordine inſiguntur, & in ſummis arundinum internodijs fabrè compacti florei faſciculi, ſiue triumphantis in vrbibus Floræ vexilla formoſiſſima attolluntur. Licebit præterea ipſas arundines arte multimoda collocare, vt innumerabiles formæ ac gentilitia ſæpe inſignia exprimantur. Vſque adeo floribus ædificare plauſibile eſt. Id ædificij præmaturè ne corruat, aquulæ frequenti aſperſione ſuſtentabitur.

FLOREAE POMPAE FERCVLVM TVRRITVM

Alias quoque perelegantes admirandaſque moles opere nonnihil diuerſo è floribus quà colligatis, quà ſolutis, quà integris, quà etiam conciſis excitare cæperunt Fabritius Sbardonus, & Ioannes Baptiſta Martellettus, cultorum par, floris non ſerendi modò, verùm etiam concinnandi peritum in paucis. Vterque igitur è tabellis virgiſque rudem compagem præmolitur: tum ſingulas eiuſdem partes apto flore (ſiue illæ minutum exigant, ſiue grandiorem) ita conueſtit; vt idem illic non apponi, ſed naſci debuiſſe videatur. Vidimus nuper nouitate ſpectaculi Argo vetuſtæ non concedentem, fabricatam è floribus Nauem, cum minimè raptura vellus aureum, ſed obſequium auro pretioſius delatura ad meritiſſimum Principem, Carolum Cardinalem Pium, per Vrbem vela faceret, ſecundiſſima potiùs aura cum admirantium, tum plaudentium, quàm manibus prouectam eſſe geſtantium; cui florum genitor Zephyrus libentiùs, quàm cymbis ligneis, aſpirabat. Verumenimuero hæ moles operoſæ ac peramœnæ, quia citra copioſi aſſiduique humoris opem facilè areſcente ſtrue conſurgunt, mox elangueſcentis atque dilabidæ floreæ pulchritudinis ruinoſa ſepulcra, & breuia Mauſolea fiunt. Quare, vt reciſus atque ſtructilis flos, nempe caduca res, vbiuis locatus aquam potet, ac diutius duret, nouo artificio & opportu-

Aliæ moles è floribus.

Fabritius Sbardonus. Io. Baptiſta Martellett⁹.

Vaſa floribus immittendis perforata.

nam & lepidam excogitauit machinam noſtro ex ordine fertilis ingenij vir, Horatius Graſſius, non in mathematico tantùm, ſed in hortenſi quoque puluere Archimedes. Hoc enim inuento in quancunque figuram poſſunt vaſa deformari, quæ toto licet corpore perforato ſint, nulla tamen ex parte aquam effundant. Age ſubijciat oculis ipſa deſcriptio, quod animo fortaſſe incredibile videatur. Placet in primis eiuſmodi vas, cuius pars ima in patentis polubri planam capacitatem explicata ſtructuræ ſuperioris planitiem, denſiſſimo ad hortorum inuidiam flore diſtinctam, repræſentet; editior verò pars turritum illud pegma, opere itidem floreo exornatum, forma lepidiore victrix æmuletur. Huiuſce igitur vaſis penetrale arcanumque artificium illud eſt, quod pars diſſecta clarè patefacit. Totum enim interius vas quinque vaſculis, ſiue conceptaculis, aut infundibulis, & quatuor aut rectis, aut in latus inclinatis ſiphunculis, ad aquam ſenſim transfundendam vtrinque perforatis, coagmentatur. Et ſinguli quidem ſiphunculi ſub ima cuiuſque vaſculi foramina, ne humor effluat, porriguntur. Poſſunt minore negotio ſummæ vaſculorum oræ ſingulis grandiuſculis crenis ſic demutilari ſimul, & perforari: vt ſuperiore parte inhærens, inferiore verò in labrum ſquamamue porrectus obex prohibeat, ne defluens aqua exteriora per foramina exundet. Aqua è ſummo vaſis ore

Horatius Graſſius.

defuſa prius vaſculum replet ad ſummam vſque fi-ſtulam vel ad crenam, per quam tranſmiſſa ſecun-dum, parique ratione reliqua opplet conceptacula; donec ex imis humilioris vaſculi foraminibus ex-undans indicio erit, vas totum idoneo alendis flo-ribus humore abundare: qui tamen è toto forami-nibus peruio vaſe non elabitur, quòd ad foramina non peruenit, quæ inditur, aqua; ſed, ad ſummum vſque tubulum crenamue repleto ſuperiore conce-ptaculo, quæ ſuperfluit, per eoſdem exitus in ſubie-ctum vaſculum defluit, ac deinceps in reliqua, vſque dum ad infimum deſcendat; vnde tantùm, ſi nimia transfundatur, redundabit. Ipſi autem flores ita collocantur, vt, qui foraminibus inſe-runtur, perparum emineant; ne conſpicui va-ſis formam aduentitius abſcondat ornatus. At verò in exporrectis quatuor conchis, quas toti-dem laruales vultus ſuffulciunt, ſinguli florum fa-ſciculi lepidè compacti pulchriore candidis vnio-nibus diſcolore fœtu decenter extabunt. Media in ore ſummo amplior & procerior ſiluula ludi-bundum in tremorem latè nutantibus floreis capi-tibus geſtiet, ſuæque ipſa celſiori ac triumphali formoſitati plaudet. Eiuſmodi vas quò grandius, eò fuerit etiam hunc in vſum opportunius: florum enim denſior collocatio, ac diffuſior porrectio partium decora ſingularum non adobruet. Qua-re palmorum minimùm quatuor altitudinem re-quirit,

quirit, quemadmodum ſatis edocet ſeorſum addita dimetiens. Illud habeo præterea ſubijciendum, idem vas; quia & molis magnitudine, & inditi humoris copia, & florum additamento maximè ponderoſum, & caſui obnoxium erit; prouidentiſſimè factum iri, ſi minimè circunferatur, ſed apta in ſede, vnde commodè circunſpici ſuſpicique poſſit, immobile ſtatuatur.

Pate-

AD IMVM EXCIPI
ENDIS FLORIBVS
VAS A SVMMO
PERFORATVM

Patefacta superioris vasis arcana structura intestinum columnæ artificium aperit, quo totam triplex foraminum spira conuulnerat, florea fascia suauiter medicandam. Eadem poteris arte obeliscum pulchriùs, quàm Aegyptijs notis, insertis floribus inscribere. Neque verò minore cum admirabilitate, tum voluptate scatebit vas; quod vndequaque perforatum plura, quàm ipsa vocalis Fama, pandit ora, vt, quæ uolumus, insignia seu notas floreis vocibus eloquatur. Tria hìc obseruabimus: primum, vt in foramina flores immittantur, qui solitarij funduntur è cauliculis: cuius generis sunt anemonæ, caryophylli, rosæ; nequaquam autem adhibeantur, qui singulis è scapis multiplici germinatu pendent, vt videre inter cæteros est in hyacinthis narcissisque. Illi enim, quòd pressè adhærent, quæ cupimus, distinctè notant: hi, quòd immodicè prominent, notata confundunt. Alterum, vt apto ad ea, quæ destinauimus, discriminanda & exprimenda discolores flores ordine collocentur. Postremum, vt summo ex ore densior atque explicatior florum copia sic emineat, vt subiecta formositas pulcherrimè capilletur. Superest iam ferme omnibus id genus vasis commune, triplex artificium explicandum: vt videlicet, si velis conceptaculis singulis cum aquæ, tum scaporum facilè putrescentium sedimentum situmque posse detergere, tota vasculorum serie extimæ dimidiæ

midiæ parti hærente, pars altera dimidia (ſi tamen ea lignea ſeu metallica placeat) adapertilis, conſertiſque fibulis nexilis fiat: aut eadem vaſcula medio tereti ſtylo continuata in extimi vaſis thecã vtrinque ſeiuncta, & bipartitò diuiſa, itidemque nexili claudantur: aut certè (quod in obeliſco tantùm & columna locum habet) integra pars extima vaſculis inanis elaboretur, deinde vaſculorum ſeries thecæ inanitati par medio perpetuoque ſtylo nexa diſponatur. In adapertili autem uaſe citra ſiphonum crenarumque vſum vaſcula ſingula ſeorſum aqua poterunt repleri.

At

VAS ALIVD PARITER FORAMINI
PERVIVM FLOREIS NOTIS
INSCRIBENDVM
COLVMNA FLORIBVS IN SPIRAM
INFIGENDIS PERFORATA.

At verò siquem magis delectat, in simplicioris artificij vase digestis floribus, sub tecto, atque adeo intra ipsum conclaue parabilem & translatitium hortulum alere; noua forma fictile hic vsurpet, quod & animo primùm mihi finxi, & re ipsa deinde in hunc eundem vsum percommodè vsurpare cœpi. Argillaceum vas placuit. Hoc enim meam mihi originem suggerit, ex argilla oriundo: hoc addecet paruo bene viuentem, tenuique ditissimum. Potest argentea, vel aurea locupletiorum efficacitas artificioso testæ huius imitamento pretiosum illud exhibere prodigium, vt argentum aurumque floreat. Pes modico gyro circunscriptus nonnihil extuberat: hunc trochilus, siue canaliculatus orbiculus angustat: summum trochilum torulus, nempe circulus eminulus coronat: inde vterculus breui ascensu extumescens laxiorem transit in vterum: amplior trochilus, siue collum quadantenus introrsum agitur: os prælargum, vteroque suppar in labrum nonnihil exporrectum resupinatur: binæ ansulæ in geminorum anguium spiras innocenter minaces retorquentur, quorum capita tortili lapsu labrum, caudæ vterum complectuntur: medios angues sinuato penduloque tergo in speciem lubricos vario circunplicati volumine anguiculi coërcent. Dicas, appositè spiris anguineis ansatum esse vas, immissis floribus exornandum; vt in florida quoque ingenuæ amœnitatis herba anguem latere

intelligas. Operculum in aliquam hemisphærij seu tholi formam ad excipiendos habilem flores incuruum, grandiore foramine in summo vertice, minoribus autem in reliquo ambitu alternantibus foraminibus vndique peruium est floribus inserendis. Arrisit id genus operculi, quo ad arbitrium detracto, & aqua, ne situ computrescat, vetere vniuersa effusa, recens identidem altero vel tertio quoque die infundi, & extremi florum scapi ab humore iam tabescentes, nihil prorsus mutata florea serie, attonderi possunt. Tota verò testa intus forisque læui ac polito albario inducta, extrinsecus Arabum foliosa pictura, quæ veris cum floribus de venustate certet, exornatur.

VAS OPERCVLO MVLTIFORO
AD FLORES ORDINATE CONTINENDOS

IDẼ VAS ORDINATIS FLORIBVS CONSPICVVM Dd 3

Sed iſta florum gloria mutila eſt, vt integri decori ſint: vtque turmatim in faſciculos, tanquam ignobilium vulgus herbarum, colligantur. Nobiliores ad vſus imminuti conciſique traducuntur: perque ingenioſa damna, & artifices iniurias nouæ muſiui operis æmulatione illuſtrium virorum vel inſignia, vel etiam facta floridis ſanè coloribus ad iucundam fallaciam ementiuntur. Tertiodecimo abhinc anno floream hanc picturam exhibere cæpit Benedictus Dreus, Vaticanæ fabricæ præfectus, cumque optimæ indolis filio Petro Paulo hac arte quotannis exhibet. Pictam graphidem ad commenſum operis præparat, vt fieri ſolet in emblemate vermiculato: deinde magnitudinis eiuſdem papyrum oleo, quod è lini ſemine fuerit expreſſum, inungit: eandem ſiccato iam vnguine tranſlucidam ipſi graphidi applicat: corporum lineamenta innocenter impreſſo ſtylo circunducit, & acu ſpiſsè traiecta minutim perforat. Aequali præterea telæ, quæ bene intenta, & compactis in quadrum aſſerculis affixa ſit, eam papyrum aptè imponit: atri carbonis puluiſculum in raræ texturæ linteolo conglobatim illigat, & preſsè affrictum per foramina tranſmittit: ſublata papyro, punctim notata in linteo lineamenta penicilli ductu continuat. Ad hæc multicoloris florei paratus quà integris, quà conſectis, prout vſus exiget, folijs artificiosè digeſtis vmbram operis, lineis circunductam

Muſiuũ opus è floribus.

Benedictus Dreus: Petrus Paulus eius filius.

ctam, ad expictæ graphidis imitamentum colorat. Ita, propter exemplum, oris humani temperatum ruborem caryophyllus ex albo ſubrubens appingit: genas roſa ſuo iure occupat, vt eas verè roſeas appellemus: oculorum pupulas cæruleus ille, ſiue ſubniger flos infuſcat, quem alijs hyacinthum botryodem ſilueſtrem, alij comoſum minorem vocant, in agrorum marginibus & ſecundum vias naſcentem. Quin etiam idem, qui lumen geminat in capite, toti vmbras inducit corpori. Flauet capillus in geniſta: nigrat in cæruleo hyacintho botryode: canet in candido caryophyllo: illuminatur vmbraturque eorundem apta permiſtione florum. Veſtes nobilitat & opulentat colore cæleſti flos regius, qui ab equeſtris calcaris imagine vulgare nomen ſortitur: purpureo ſilueſtre floris rufi papauer, aut ruber caryophyllus: aureo geniſta: viridi myrtus. Vſque adeo ambitioſo labore quæſiti expreſſique in vrbibus colores in agris obuij parabileſque ſunt. At verò cæli ſerenitatem cæruleo aſpectu ſimulat prædictus regius flos: pallido nubeculas ſuſpendit roſa Damaſcena, & gelſiminum. Multiplex in hoc opere faciundo prouiſio ac diligentia eſt. Locus enim deligitur frigidus & opacus, qui natiuos florum colores tueatur. Tempus deſtinatur exponendæ picturæ proximum, ſpatioque circiter bidui breuiſſimum, ne minimè vitalis floreus decor ante gloriæ plauſuſque

fru-

fructum euanidus consenescat. Discolor è floribus tectorium digiti ferè crassitudine inducitur, ne tenuius dilabatur. Vbi fuerit opus, flos elanguescens aut dilapsus recentatur. Aequali demum libramento supina destinatam in sedem transfertur vno leuiter iuncta congestu structura, ne deuergentia illam confundat ac destruat. Hoc igitur artificio fabrefacta solemnibus Diuorum Petri & Pauli ferijs suspiciendarum rerum florea simulacra in Vaticani sepulcri ornatissimo pauimento spectanda proponuntur. Et alij quidem anni gentilia Pontificum insignia tergemino diademate ac pontificijs nominibus insignita: tyrannicarum alij pœnarum etiam in floribus crudelia instrumenta: triumphales palmas & coronas alij: cælestium alij Legatorum par nobile, Petrum scilicet diuina potestate clauigerum, & Paulum penetrabili eloquio ensiferum, ab vltimo complexu ad supplicium digredientes: alij demum eosdem vno tumulo compositos ea structilis floris arte repræsentarunt; vt in Vaticanæ maiestatis obsequium citra vllam artem admirabili spontis suæ pictura pauimenti marmora ipsa vernare viderentur. Postremus hic tandem annus eidem Petro arcanam Christi Diuinitatem submissè adoranti, diserteque profitenti solidam beatitatem oris diuini oraculo rependit. Et licet vtriusque diuerbium dociles flores grandiore subiecta litterata pictura eloquerentur; ipsa tamen corporum

florea

florea conformatio tam arguta erat, vt in eadem animi ſenſus voceſque ſentires. Videt igitur iam omnibus annis, & obſtupeſcit ſapientiſſima miratrix Roma feliciter artificioſam audaciam: quando ſine fabuloſis præſtigijs & offucijs licet floribus in Heroas Diuoſque transformari. Fuit etiam nuper in celeberrimo confluentium ſpectatorum concurſu, qui ſic plauderet, noſtra, quàm priſca, elegantiùs & efficaciùs ætate ſepulcra floribus conſpergi, quorum vegetis coloribus extinctorum maiorum non modò decora, verùm etiam ora reuiuiſcerent: nec alia decentiùs poſſe, quàm conciſorum purpura florum, Chriſtianæ religionis principes propugnatores, illuſtri cæde purpuratos, expingi: vt piè fortiterque fuſum cruorem vel à funere vernaturum interpretemur. Illud præterea decorum gratumque ſpectaculum eadem nupera ſolemnia exhilarauit, vt flores in amicas Apes, Barberinum inſigne componentes, reformarentur. Hæc autem fuit viſendæ rei ſtructura facillima ſolertis inuento iuuenis Stephani Sperantij, qui ſub inclyti nominis equite Ioanne Laurentio Bernino egregiam nauat operam ſtatuariæ. In duobus perpictis vaſis regiæ lauri trunci ſinguli ſic depacti ſunt, vt aliquantulum prominerent. Geminæ vtrinque generis eiuſdem folioſæ virgæ adalligatæ connexis cacuminibus ouatum in orbem coiuerunt.

Apes è floribus.

Stephanus Sperantius. Io. Laurentius Berninus.

runt. Ad hæc alios è cera, ex herbaceis fasciculis alios Apum typos, dimidiatum ferè palmum longos, gummi Arabica bene perlitos, genistæ folia ordinatim adiuncta contexerunt: fusciores alui lineas circulatim intercurrentes flos Africanus minor, supernè in fuluo rubens, mollique holoserico villosus colorauit: capita minutatim incisus asphodelus liliaceus obsoleto rubore distinxit: oculos rotundauit saturo colore purpurea scabiosa, quæ fortasse Aëtij psora est: membranaceas alas eiusdem asphodeli rigida folia porrexerunt: surculaceos pedes itidem genista calceauit. Ita floridæ ternæ Apes tum imo trunco, tum porrectis hinc inde geminis interioribus ramulis in triangulum, vt in insigni Barberino visuntur, insistentes si non palato, at certè oculis animisque spectatorum noua voluptate mellificarunt. Iam verò multiplex euulganda solertia est, qua delicata, & obnoxia florum missilia etiam ad oras longè remotas citra corruptionem vitiumque spargimus.. Minimi laboris, tutelæque magnæ prior est, quam non semel à me laudatus adhibet Fabritius Sbardonus. Huius igitur exemplo capsula paratur palmum alta, palmum cum dimidio longa. In ea myrteis ramulis rorulentis, leuiterue madidis tenuis torus insternitur. Super hoc mane lecti cum longis cauliculis, roscidi, necdum satis hiantes flores ita deponuntur, vt ore

om-

Matthiol. in Diosc. l. 4. c. 11. Ruell. de Nat. stirp. l. 3. c. 82.

Ad flores lõgè mittendos capsula multiplex.

Fabritius Sbardonus.

omnes resupino cubent, vtque singulorum capita pedesque alterno positu adiaceant. Interiectum spatium breuiores flosculi complebunt. Ne bellè depositi flores vecturæ quassu emoti agitatique subsultent & collidantur; proximè florum scaporumque iuncturas vtrinque foratis traiectisque binis aduersis capsulæ asseribus transuersi surculi induantur, qui floribus sub iugum missis modico innocentique pressu euagandi coërceant libertatem. Hoc artificio è myrto floribusque alterna tabulata vsque in summum disposita superpositis myrti ramusculis conteguntur. Operculum denique, minuto nonnullo foramine salubrem auram transmissurum, imponitur. Non placent myrti loco à nonnullis adhiberi solita brassicæ folia: quia paucos intra dies mucida & olida suum inclusos in flores vitium virusque transfundunt. Paulò alij operosiùs flores in fasciculos, ima summaque parte prorsus æquatos, componunt: caules in capulum coactos, & arborum musco inuolutos colligant: binos deinde ternosue fasciculos, alterno (vti iam diximus) ordine collocant, infixisque in transuersum viminibus modicè interstringunt: simplici multipliciue serie disponunt: interuacantes lacunas musco explent: eundem etiam, seu myrtum superinducunt; & capsulam bene operculant. Franciscus Castellus Mantuanus, flo-

Franciscus Castellus.

rea

rea in re vir exercitatissimus, ita flores peregrinari docet. Fagineis asseribus modicè crassis capsulam, prout vsus postulat, latam & oblongam, altero angustiore latere operculandam, compingi iubet: illud etiam præcipit, vt è quatuor, qui porriguntur in longitudinem, assibus aduersi duo vel medio vtrinque intercurrente sectili sulco, vel binis affixis ligneis regulis canaliculati alium insertum ambulatorium asserem, singulari multipliciue grandiore foramine, immittendis floribus idoneo, peruium excipiant. Post hoc flores nondum planè maturos vel pridie, vel exiguò antè, quàm mittantur, in vnum pluresue fasciculos colligit; &, si expedire videatur, aliquandiu habet in aqua, vt humidum bibulis caulibus alimentum trahant. Fasciculi cuiusque capulum plurimo acidorum fructuum circundato duriusculo folio præmunit, ne lini arctior nexus penetret atque insecet caules. Eundem capulum pro capsulæ latitudine æqualiter attondet. Ipsos denique fasciculos in foramina sic inserit, vt alterius fasciculi flores capulo alterius è regione respondeant; ne inter se contingant, neue mutuò allidantur. Operculum tandem clauulis configit, mandatque tabellario, vt ipsam capsulam ex ephippio suspendat in longum; eandemque stantem peruehat, non iacentem.

Sic

Sic ille flores inconcussos atque incolumes hibernis potissimùm mensibus, quò fuerint destinati, transmittit.

AMBVLATORIO
ASSERE
FLORES
CAPSVLA
TRANSFERENS

Florum ſiccitas viuax, & veriſimile mendacium.

CAPVT II.

ET hoc poteſt induſtria, vt floris, nempe diurnæ caducæque rei aridum ipſum cadauer, atque adeo mendax vmbra diurnet ac perennet. Si velis igitur diurnos floſculos nullo negotio facere diuturnos, reſectoſque à vitali radicis nexu ad ſimillimam viuorum faciem condire; nouam diſce paratioremque vnguentis Aegyptiacis condituram, quam paucos ante annos in Germania ex parte vſurpatam ita perficies. In labrum fictile cupreumue, ſiue in alueum ligneum cribratæ arenæ tantum conijcies, quantum ad vaſis dimidium perueniat: deinde aquam illimem & liquidam vſque ad eius fauces infundes, & lignea rudicula peragitabis miſcebiſque, vt, ſiquid ineſt ſimi pinguioriſque terræ, eluatur: cum arena ſiderit, è decliui vaſe obturbatam aquam effundes: ſic toties arenam lauabis, donec aqua limpida & pellucida ſuperemineat. Tum emundatam elutamque arenam in ſole tandiu patieris eſſe, dum, quiſquis ex aqua remanſit humor, aſſiccetur. Cum hoc modo emundaueris, ſuum cuique flori vas longitudine ac latitudine congruenti

Florum conſeruatio ex arena.

Io. Rudolph. Camerar. Sylloges Memorabil. medic. & mirabil. nat. arcan. centur. 9. partic. 95.

præparabis vel ex argilla, vel certè è ferri ſtanneo tectorio dealbati prætenui lentaque lamina. Flores deinde leges abſoluta maturaque formoſitate præſtantes, humore nullo perfuſos, prolixis, vt voles, caulibus manubriatos: eoſque altera manu ſummatim ac leuiter prehenſos ſuſpenſoſque in vaſa ita demittes, vt infra eorum oras binos ternoſue digitos deſcendant, vtque ipſi nulla ex parte vaſa contingant: manu verò altera paulatim arenam ingeres eatenus, quoad totos caules obtexeris: tum ipſos flores aptè compoſitos, modiceque diductos leni arenæ iniectu cautè adobrues. Vnam præterea tulipa exigit operam, vt, quod è medio extuberat triangulare caput, præcidatur: ſic enim floris folia ſcapo pertinaciùs hærebunt. Ita oppleta vaſa ſub inſolata porticu per vnum alterumue menſem habebis: floreſque tandem eximes viridi ſiccitate recentibus non abſimiles, vno tamen odorato halitu, ſuauique anima deſtitutos: quibus ad arbitrium ſolutis connexiſque alieno etiam tempore perfrueris. Breuior alia florum conditura. In aquam è ſalibus acerrimam, quam chryſulcam vocant, intingitur flos, adeoque innoxius & vegetus conſeruatur, vt, ſi prior maneret mollities, recentiſſimus videri poſſet. Iam verò vt librorum monumentis citra ſcriptionis laborem flores ipſos æternes, Adrianum Spigelium, hiemales hortos, ſiue ſtirpibus agglutinatis quouis tempore ver-

Id. Camerar. ibid.

Conglutinatio.

Iſago. in rem herbariã. l. 1. c. 58.

vernantia volumina inſtituentem audi: cuiuſque generis vnum, aut pro colorum macularumque varietate plures flores vnà cum ſcapis, adnatoque foliorum aliquo, necnon maturo cum ſemine (ſi poſſit id colligi) ſuccide: ſucciſos pro naturali ſitu inter inoffenſi læuoris paginas bellè colloca. Emporeticam enim bibulamque chartam licet hunc in vſum plerique adhibeant, minùs tamen vtilem oſtendit experientia: quòd exucti humoris herbacei apprimè tenax interpoſitas plantas ægrè ſiccat, inductoque ſæpe mucore corrumpit. Idonea papyro incluſas herbas in volumen inſere compluribus paginis craſſum & peramplum, quod videlicet chartæ eaſdem herbas includentis magnitudinem exæquet. Pondus præterea ſuperimpone, quo, tanquam torculari, paulatim vrgente innocenter planta comprimatur. Quare premendis herbis validum & prægraue pondus cauendum eſt, priuſquam aquoſior humor herbaceus magna ex parte exaruerit. Subinde autem plus ponderis adijcietur. Et primò quidem minimo, dum plantæ flaueſcant (quod æſtiuo tempore triduo vel quatriduo contingere conſueuit) deinde grauiore, ad extremum grauiſſimo pondere opus erit, vbi prope iam arentibus humoris perpaulum ſuperfuerit. Illud etiam curioſè curandum eſt, vt nullo non die eaſdem inſpicias verſeſque: & plicaturas, ſiquæ appareant, explices: floreſque & folia ita con-

Ee 2 ſti-

ſtituas, vt conſpici vtrinque poſſint: chartam præterea mutes, vſque dum peraruerint. Aridæ iam plantæ paginis interiectæ ſicco loco ſeruabuntur, donec aridarum numerus admodum excreuerit. Hac arte ſiccatas, atque interpreſſas papyro agglutinabis. Aptiſſimum gluten ita conficitur. Glutinis taurini pellucidi, quod Germanicum vocant, vncia ſex aſperrimi aceti vncijs maceratur noctem vnam: tum igne lento liquatur: igni ſubductum nonnihil refrigeſcere ſinitur: ſtatimque adijciuntur aloes hepaticæ drachma dimidia, & aromatici caryophylli in puluerem contriti ſcrupulus; ac probè miſcentur. Ad hæc variæ magnitudinis penicilla pro magnitudine ſtirpium in promptu erunt. Plantam igitur agglutinandam ſuper viliorem chartam expandes: glutine oblines: ſublatam deinde candidæ paginæ impones: aliaque ſuperpoſita papyro arctè atque æquabiliter affricando premes, ut ex toto adhæreſcat. Eandem præterea plantam binas inter paginas libro habebis incluſam, prægraui pondere ſuperaddito, donec ipſa penitùs aſſicceſcat: id autem vnius aut alterius horæ ſpatio eueniet. Mox ad volumen conficiendum inde auferes. Scire hìc licet non eundem agendi tenorem cum qualibet eſſe ſtirpe promiſcuè ſeruandum. Quædam enim ſunt, quæ propter ſucci aquoſioris copiam difficulter areſcunt, ex facili putreſcunt, & folia dimittunt, aut

ea decolorant corrugantque: quo in genere semperuiuum ac telephium reponitur. Eiusmodi herbas, dum virent, glutino chartis adiungere satius est: priùs tamen oportet geminis intersitas paginis in volumen indere, ac temperato ponduſculi preſſu leuiter calcare, quoad flaccidæ flexileſque fiant, & facilè poſſint agglutinari. Sua ſingulis iam agglutinatis herbis nomina præſcribantur: vtque ſingularum expedita inuentio ſit, elementario literarum ordine digeſtæ apto volumine coagmententur. Id ego voluminis curioſè peruolutaui Palatinorum inter librorum erudita ſpolia, quibus tam felix, quàm pius, Boiorum Dux, & Romani Septemuir Imperij, Maximilianus à Pragenſi atque Heidelbergenſi victoria Vaticanam bibliothecam, nempe Sapientiæ Capitolium, locupletauit. Viſuntur quoque Bononiæ nobiliſſima in bibliotheca, ampliſſimis magiſtratus ædibus adiuncta, lectiſſimis plantis glutino ſociatis compacti libri complures, quos cum cæteris ingenij ſui monumentis literatæ hæreditatis nomine ſapientiſſimæ patriæ legauit vir optimis diſciplinis ornatiſſimus Vlyſſes Aldourandus. Viſuntur Neapoli, codices permulti conſimiles in Ferdinandi Imperati herbarum peritiſſimi muſæo, peregrina planeque admirabili rei naturalis & medicæ ſupellectile inſtructiſſimo. Vt areſactæ in paginis, quàm virentes in hortis, plantæ diutius ac feliciùs vernare

Maximilianus Boiorũ Dux.

Vlyſſes Aldourandus.

Ferdinandus Imperatus.

Vsus in mensis.

videantur. Iuuat nonnullos in ipsa mensarum dapali messe ver istud arido flore immortale ad voluptatem geminandam aliena tempestate repræsentare. Quare accommodatos potissimùm flores in vmbra siccant, flauam nempe genistam, puniceum balaustium, & cæruleum delphinium: vt inter palati gaudia oculis quoque pulcherrimi colores epulandi exhibeantur. Sed mortalium

Conditura.

delicatæ auiditati parum fuerat floreas delicias delibare aspectu, nisi etiam ore deuoraret. Igitur in sacchari vernaculo nectare conditi flores quàm facili, tam suaui mutatione demigrant in fructus, salubrem amaritudinem nimis fastidienti posteritati dulcissimè medicatos. Et sanè decuit, flores, dum viuerent, mortalibus liberaliter melleos, post interitum dulci sepulcro condi pariter, & condiri. Quin etiam ipse didicit ignis è floribus, quos exiccat & perurit, aquam fundere odorato spiritu vitalem: cumque stillatitijs florum lacrimis

Aqua stillatitia.

mansuram voluptatem eliquare. Iam verò, quòd ætate florea nobilium pictorum vernante artificio perbellè colores transeunt in flores, delectant alios colorata florum mendacia, quæ gratum oculis fucum faciunt, dum vel egregiè depictis vasculis manipulatim adiuncta multiplicium tabularum pensili spectaculo ædes perornant; vel punctim illito membranis colore singulatim elaborata hortensi volumine, siue horto plicatili continentur.

Imitatio multiplex.

tur. Sed nullus magis conſpicuis florum characteribus circunfertur inſcriptus liber, quàm qui Eyſtadienſis horti pulcherrimas plantas ad naturalem magnitudinem affabrè inciſas repræſentat. Vt illæ in chartis, hoc eſt in ſolo gloriæ, quàm in gleba Germaniæ, perenniores longè ſpecioſiùs efflorеſcant. Quòd ſi quamuis pingendi rudis plantas, quæ tamen aſperæ, ſpinoſæ, præduræue non ſint, velis ad viuum expingere atque adeo exprimere; ſic facito. Aſſeri probè læuigato atramentum typographorum leuiter ac ſummatim illinito eorundem puluillo manubriato. Super hunc aſſerem plantam aut virentem, aut arentem; aut integram, ſi par excepturæ paginæ ſit; aut diſpertitam, ſi maior, expandito. Deinde chartam ſuperponito, valideque defricato, donec atramento planta ſatis imbuta ſit. Ab aſſere ſublatam ipſi paginæ, in qua effigies imprimenda eſt, imponito: aliaque ſuperimpoſita papyro, manu linteoque confricato, vſque dum ad imaginem imprimendam exprimendamque ſatis eſſe videatur. Sed coloribus viuos flores mentiri vulgare miraculum eſt. Illud potiùs mirari decet, veris floribus florea mendacia eleganter colorari. Recens & lepidum inuentum eſt, vt ſe ipſi flores expingant. Coloris igitur florem imitaturi vice floreum eiuſdem coloris folium, pro picturæ inducendæ magnitudine figuraque vel integrum

Eyſtadienſis hortus.

Adrian. Spigel. ibid. c. 57.

vel dissectum, Arabico gummi expingendæ tabellæ seu pagellæ agglutinatur. Eminentiæ, vmbræque, atque adeo reliqua picturæ parerga colorum artificioso ductu tam bellè adiunguntur: vt non facilè arbitreris, vtrum ars, an potiùs natura debeat operi subscribere, Faciebat. Eiusmodi ego picturam biformi artificio formosam, & commoliti auri ductili nitore insuper collustratam vidi apud equitem Cassianum à Puteo, virum inter cætera ornamenta tum clarissimi generis, tum ditissimæ domus, tum lectissimæ bibliothecæ, tum locupletissimi musæi, tum cultissimi animi, singulari quadam ad omnes homines demerendos benefica suauitate conditum. Vt minimè mirum sit, nobilissimi viri suauissimam virtutem Barberinis Apibus esse charissimam, quibus cordi est quicquid mel sapit. Ipsi, meus labor, flores hortenses regnatricum Apum mellificam beneuolentiam eidem conciliatrici acceptam referunt comitati, quæ meis floribus potuit efficaci commendatione suæ illecebram suauitatis afflare. Eiusdem non dissimulanda silentio est prolixa liberalitas: vt in florifero cultu arcana atque in primis admiranda experimenta mecum communicata maluerit prodesse palàm ac delectare, quàm eruditionis suæ splendida latebra auarè occultari. Conuertit iam in se oculos plaususque nostros Belgicæ solertiæ in re florea naturam prouocans

Cassianus à Puteo.

arti-

artificium: flores enim, quos indoli suæ amœnissimæ simillimos in hortis curiosè colit Belgarum natio cultissima, tam decora fraude concinnat è serico; vt putes, non ingeniosi hominis manu, sed solertissimi serici vermis naturali opificio contextos: vt idem habeat, vbi tandem in papilionem conuersus decenter insideat. Sericum igitur non intortum, sed flaccidum, pro flore folioue imitando varium, approbè pexum explicatumque, limpida gummi oblinitur, vt rigescat. Exinde ad commensum exprimendarum partium plures in partes conciditur. Quas crispari oportet, illæ prius humefactæ tepido calamistro vibrantur. Aptæ demum inter se felicissimo dolo coagmentantur, serico villo floream lanuginem Americani potissimùm floris ac tulipæ simulante.

Arcana florum cultura.

CAPVT III.

INertem esse artem censeo, aut certè victricis palmæ iactura minùs laudabilem, quæ naturam sic æmuletur, vt pari gradu grassari ad laudem, non autem præuertere contendat. Quamobrem florum est, quæ hominum ore frequenter effunditur, iustissima querela, cultorum scilicet plerosque nouis quotidie floribus comparandis inuigi-

uigilare, in ijs verò, quos comparauerint, ingenioſo artificio perficiendis conniuere; hoc eſt in vulgari cultura ſatis ſolicitos, in præſtantiſſima eſſe penitùs incurioſos. Et ſanè, ſi pulcherrimum in hoc ſtudium incumberemus, florea miracula, quæ magno foris impendio conquirimus, paratiora domi ac præſtantiora inueniremus. Quòd ſi cultrix induſtria à duriſſimo arborum ingenio inſitiuos alienoſque fructus feliciter exigit: quidni eadem à mitiſſima florum indole nouas oculorum nariumque delicias exoret? Libet igitur florei decoris mangonem agere, vt hortenſes ephebi decentioris formæ inſolito lenocinio in admirationem amoremque ſui vel ipſam criticorum effaſcinent ſeueritatem. Libet ſupra naturæ vernantis morem artificioſa miracula audere: ne voluptariæ culturæ pars iucundiſſima deſideretur. Tempeſtiuas commendabili audaciæ ſuppetias fert, quæ chymicam ſapientiam ab eruditis latibulis hortenſem educit in lucem, Andreæ Capranicæ cum genere, tum eruditione nobiliſſimi, planeque Romani viri academico in conſeſſu cum plauſu audita vox. Cum tria ſint, inquit ille, naturalis commiſtionis elementa, nempe Mercurius, ſiue glutinoſus terræ humor, quem Chymici paſſiuum dicunt; ſal, ſiue ſemen actuoſum, naturamque conſtituens; ſulphur denique, hoc eſt ſulphurea quædam vis præparans atque coniungens: imitatrix naturæ

Arcana florum cultura miraculorum ferax.

Andreæ Capranicæ hortenſis diſputatio.

ræ ſolertia in hortis ingenioſa miracula triplici pariter, eoque parabili præſidio efficiet. Nam interfectarum pecudum ſanguine Mercurium ſupplente, ac Mercurialem terræ ſuccum minùs validum adiuuante florum corpuſcula mirum in modum amplificabit; hircino tamen, vtpote nimia ſiccitate inepto, abſtinebit: cineribus, tanquam fœcundo ſalacique ſale, cum ipſo ſanguine commiſtis numeroſos partus excludet: fimo tandem ſulphur æmulante cum celeriter maturabit, tum variè colorabit. Verùm, vt à minutioribus initijs maior exiſtat admiratio & voluptas, prædictorum medicaminum vires, ſiue quintas (vt vocant) eſſentias, aqua vitis præmacerante atque exugente extractas, ac diſtillarij feruida opera in anguſtum contractas, adeoque vehementiores adhibere præſtiterit. Attentiſſimè tamen cuſtodire oportet, ne perurentibus hiſce medicaminibus radices ipſæ contingantur; ſed vt interiecta modica humo innocenter ad partum incaleſcant. Cum autem pro caloris omnia temperantis gradata temperie ipſorum portio & menſura medicamentorum adhibenda ſit; dimetiendo lætaminis potiſſimùm calori perutilis fuerit productiſſimo collo, & occluſo penitùs oſculo ampulla, quæ variatim calido contactu incluſam aquam gradatim aſcendentem deſcendentemque demonſtrat. Sic ille. Sic autem teſtes oculati complures: In Hetruriæ op-

Conſitio mira.

oppido celebri, cui vernaculum nomen Aquapendens, ingenioſus hortuli cultor, aurifex, vt in auro, ſic in agro ſplendidus faber, iucundiſſimum illud prodigium arcanis elementis conflat, vt in anguſtiſſimam glebam, calice modico, aut eiuſdem amplitudinis fictili vaſculo, aut etiam cochleæ teſta incluſam depactus arboris frugiferæ ſurculus terna minimùm vel quaterna iuſtæ magnitudinis, & natiui ſaporis poma inducat, ac decennium circiter duret: quod agreſte miraculum (niſi fallit fama) ad floriferos ſurculos facilè videtur poſſe transferri. Sic præterea in hortenſi re multùm callentes alij: Vt plantæ lætiores proſiliant ac vernent; ſui generis cineribus terræ permiſtis, aut certè columbino fimo cum aqua in ſole tepefacta pabulandæ ſunt. Quanquam poſterius hoc pabulum bulboſis tuberoſiſque radicibus, vitio & corruptioni opportunis, periculosè apponitur. Sic demum ego: Quoniam artis huius mangonicæ atque ornatricis arcana medicamenta & adhuc multa excogitata ſunt, & plura in poſterum excogitari poſſunt; non eſt mihi propoſitum rem infinitam æquare velle dicendo, ſed aliqua præmonſtrare, tum vt cupidis facem præferam, tum vt deſides ad curam pulcherrimam incendam. In floribus hæc amamus amœna prodigia, tempeſtiuitatis vices arbitrarias, coloris nitelam nouam, odoris grauitatem emendatam aut inſolitam ſuauitatem conciliatam, & multi-

Lætificandi plantas ratio duplex.

In floribus admiranda.

tiformem formæ varietatem. Quadripartitæ huiusce artis secretiora præcepta, seorsum & capitulatim tradenda, iam accipe.

Arbitraria florum tempestiuitas.

CAPVT IV.

QVod summa in animis virtus, hoc imitatrix in hortis cultura perficit, vt sicut vir, sic flos omnium horarum sit; siue vt, modò anticipata, modò dilata, modò continuata cuiuslibet floris tempestiuitate, vere arbitrario perfruamur. Igitur si rosam exempli causa (quod enim vni conuenit flori, transferri commodè ad plures potest) vernare temporius voles: properato circa extremum Octobrem satu, intra fictile solo succreto, & fimi admistione tenero humectoque inhumabis: calida bis quotidie rigabis, & fouebis: ventosis, nimiumque pluuialibus diebus intra tectum subduces: pernoctare sub dio non permittes: vbi gelicidia hibernique imbres desierint, ac diei apricitas inuitarit, vitalem solis in lucem proferes: vbi verni teporis prima illecebra germinum primitias euocarit, calidiorem affundes aquam. Ita fiet, vt veris florum nouissima rosa prior effloreſcat. Vnum imminere periculum monuit experientia, ne, violenter præfestinato fœtu, mater effœta præmoriatur. Tanti tamen fecere culturam

Flores properati.

istam

iſtam veteres magiſtri, vt eam litteris commendatam poſteritati præmonſtrarint. Effoſſa igitur circa radicem (vt Plinius docet) pedali (vt Didymus & Palladius) bipalmi ſcrobe; & matutina veſpertinaque calidæ irrigatione quotidie iterata ſerotinus roſæ flos ſolicitabitur. Si præterea cupis Tiberij præmaturum auguſtum cucumerarium nobili, mobilique, atque adeo ambulatorio roſeto æmulari: confecta bruma ſtercoratam terram cophinis aut fictilibus inditam roſarum radicibus obſeres, modicumque præbebis humorem. Eadem obſita vaſa tepidis & inſolatis diebus iuxta ædificium promouebis in ſolem, vt ab afflatu noxio protegantur: frigidis autem, & procelloſis, necnon in veſperam inclinatis ſub tectum referes: quin etiam per ſerena frigora intra ſpecularium munimenta recipies, quæ ſalubres radios admittant, gelidam vredinem excludant. Vbi ab æquinoctio verno planè annus intepuit, totos cophinos aut fictilia ſummis tenus oris infodies: fontanam aquam ſitientibus irrorabis. Quòd ſi reſectam è roſæ frutice gemmam hiulco amygdalæ cortici vſitata inſeret emplaſtratio; præflorens arbor floreas gemmas, roſas, verno per hiemem fœnore repræſentabit. Si more maiorum Quiritum placet, natalitio anni menſe Ianuario iniri à roſis conſularem ac regium inter flores purpuræ magiſtratum; Democritum audi docentem, roſarum ſtir-

Nat. hiſt. l. 21. c. 4.
Apud Conſtāt. Pogo. de agricult. l. 11. c. 19
De re ruſt. Februar. ſiue l. 3. tit. 21.
Apud eund. Conſtant. ibid.

ſtirpes æſtiuis menſibus bis eſſe per dies ſingulos irrigandas. Cæterùm vernos æſtiuoſque flores hieme citabunt quæ calida ſunt, & pinguia, necnon tenuia, velut detractis folliculis vinaceæ, exemptis oſſiculis oliuarum recrementa, & fimus, præſertim equinus, identidem ſuffectus. Ita ſi ſub Octobris calendas caryophyllum, violam, ac generis huiuſce plantas, detruncatis ſubinde germinibus mutilas, cum radicibus, in harum aliqua efficacium ſordium obrues: è vitali ſepulcro inter niualem brumæ ſqualorem viuidus ac nitidus florum partus exiſtet. Quanquam exhauſtis nimia fœcunditate viribus floridæ cum fœtibus matres frequenter intereunt. Denique quodcunque ſemen inditum ſcillæ fuerit, acerrimo bulbi calore feracitatem proritante, celeriùs germinabit. Vt autem ſeram inter niues colligas roſam, ipſos frutices, cum primùm egerminant, in aliud ſolum modò ne incommodum, transfer: nam primam illi confirmandis viribus, vltimam fundendis floribus operam dabunt. Vt ſuis cum pomis ſerotino roſarum vere bis fertilem ſe malus demiretur; roſeis eam oculis callidus inſitor Florentini monitu inoculet. Sed leuiore opera roſam præſertim & caryophyllum ſeros cogit ad flores vulgaris induſtria, dum prima germina in calyculos extuberantia digitis decutit: plantaria ipſa æſtiuum producit in ſolem: crebra etiam rigatione fouet, ne perareſcant.

Card. de Varietat. l. 13. c. 66

Retardati. *Io. Bapt. Porta Villa l. 9. c. 5. Mag. nat. l. 3. c. 10.*

Apud eund Cōſtant. ibid. Porta Mag. nat. ibid.

Re-

Retardatus enim collectusque genitalis humor nouis identidem cauliculis floribusque, alieno tempore iucundioribus, vehementiùs atque vberiùs eluxuriabitur. At verò (vt author est Anatolius) flores cum cæteri, tum lilia nominatim varijs subinde temporibus existent; si radicum alias in duodenos, in octonos alias, alias demum in quaternos digitos deponamus. Eadem quoque lilia commodè perennabunt; si, dum adhuc occluso foliorum osculo silent, suis innixa scapis colligamus, atque in recentia fictilia non picata imposito diligenter operculo recondamus. Cum enim interiecto tempore è tenebris promentur in solem, optatam quasi lucem salutatura, pulcherrimè oscitabunt. Non inuidebunt lilijs rosæ vegetam perennitatem, si Didymum audiamus, qui mensibus eas omnibus sub cælo clementiore promittit; dum tamen singulis pangantur, stercorentur, irrigentur. Non absimilis cultura toto floridas anno (vt præmonstraui) anemonas feret. Sed breuissimi flosculi violenter diuturna voluptas carè, nempe radicum vel exitio vel macie stabit. Rosam, quæ, licet materno hæreat frutici, cum sole nascitur occiditque, varij, quamuis recisam, vario artificio annuam faciunt. Didymus in amurcam vsque eò mergit, vt liquor supernatet. Alij adhuc herbescentem hordei segetem cum radicibus euulsam in labrum fictile non picatum demittunt, roseosque

Continuati. *Apud Constãt. Pog. l. 11. c. 21*

Apud eund. l. 11. c. 19.

cap. 11.

Apud eund. Constant. ibid.

que calyces ſuperingeſtos eadem herba protegunt ac tuentur. Alij virens hordeum pauito loco ſubſternunt, roſaſque ſuperinijciunt. Sunt, qui turgentes alabaſtros in viridis hærentiſque ſolo arundinis cauum internodium diffiſſo nodo concludant: & papyro fiſſuram leniter obſtringant, vt ſit, quà theca arundinea interſpiret: vbi verò libitum fuerit, ex eadem reciſa arundine roſeum partum excludant, & aqua egelida foueant, vt dehiſcat. Sunt præterea, qui ſucciſos, linoque circunligatos calyces, ipſo reciſionis vulnere liquida pice illito, immittant in arundinem, eamque, ore cera obſtructo, aut potiùs bene picato, ſub dio in decliui ſolo defodiant, ne penetrans pluuia corrumpat. Tu verò ſic præterea roſarum conſulito diuturnitati. Flores ſemhiulcos ſub veſperam ferro præcidito: manu ne tangito: ſerena nocte ſub dio habeto: mane in fictile, cremati redactique in puluerem plumbi atque argillæ intrita perlitum, & incoctile, atque adeo madori nimio imperuium, condito: idem obturato: ſicca in arena obruito. Aut certè ſiccatas roſas roſa ſtillatitia madefacito: tum in fictili labello diebus quinque defoſſas conſeruato. Proderit quoque roſas in ollam rudem abdere, eandemque benè operculatam ſub cælo inhumare. Proderit vas querneum cum floribus cæteris, tum præcipuè roſis, quæ nondum oſcitent, opplere: probè operculare & picare, ne qua rima humori pateat: putealibus

Apud eund. ibid.

Pallad. Maio. ſiue de re ruſt. l. 6. tit. 17.

Card. de Variet. l. 13. c. 66.

Id. ibid.

deinde, aut cisterninis, aut potiùs profluentibus aquis, vtpote minùs vitiantibus, immergere, atque ita perdiu incolumes flores asseruare: vbi verò eductos dehiscere volueris, malo pediculum infigere, vel ipsos aceto perfundere, solique ostendere. Vegetas denique ac recentes rosas hoc modo custodies: Vini & salis quantum sat est in ollam infundes: eandem ipsis nondum hiantibus implebis: operculo adoperies: in cella repones: cum voles, ollares rosas eximes: in solis aut fornacis tepore expones, vt diducantur. Illæ autem perinde formosæ recentesque videbuntur, quasi tunc hortensis terra, non coctilis argilla peperisset. Atque sic demum inter ollas versari decorum est. Amaranthus, inter caducos flores immortale miraculum, aqua madefactus reuiuiscit, & hiberna serta contexit. Recisus etiam, & lento furni vapore siccatus coronarios in vsus reponitur. Vsque adeo viuax est, vt & nominis & pulchritudinis immortalitatem demersus ambustusque tueatur. Verùm vt huius disciplinæ capita ipsa summatim ac distinctè complectamur: aliena flores tempestate vernare cogemus aut germinis retentione, aut loci calore, aut alimenti pinguedine, congruentique temperie. Cita enim retentio tempestiuam fœcunditatem seros reseruat & laxat in partus: penetrabilis calor meatus aperit, ac præcocem elicit amœnitatem: alibilis pinguedo, atque temperies ad

Plin. l. 21. c. 8. Io. Ruell. de Nat. stirp. l. 2. c. 20.

Arbitrariæ tempestiuitatis ratio multiplex. *Cardan. ibid.*

veris intempestiui floream luxuriem vires impetumque sufficiunt. Ea igitur est hortensis artis potentia, vt mortalium, vsitatas delicias fastidientium, delicatæ voluptati consulens constanti lege naturæ constitutas temporum vices, annuasque tempestates libero vagoque vere permutet. Placet iam decoram voluptatem hanc iucundiorem facere condimento salis factitij, statim eliciendis alieno etiam tempore rosis præsentissimi, quem ego salem è Petri Ioannis Fabri, Monpeliensis medici, Palladio, & Myrothecio Spagirico in Floræ meæ beneficium deprompsi. Principiò compluribus rosarum fruticibus crematis & cinefactis, residuus cinis ad quindecim aut viginti libras colligetur. Ex eodem cinere, cum roris aut imbris cælesti aqua inferuefacto, lixiuium fiet. Tum è lana coacta tæniolæ, altera quidem parte in eiusdem lixiuij vas demissæ, altera verò in vas alterum propendentes, ductum ad se lixiuij liquorem ad liquidum percolabunt: aut certè laneus lineusue pannus percolantem consutus in saccum, siue emporetica & bibula charta in cucullum conuoluta, velut colo transmissum, defæcabit. Vt autem totus vnica opera sal eliciatur, in singulas cineris libras denæ vel duodenæ humoris eiusdem adijcientur. Ad hæc in aheno lixiuium sinetur exhalare vsque adeo, donec sal incipiat apparere: qui cum lixiuio traijcietur in vas vitreum, seu terrenum, fi-

Sal Chymica arbitrarijs floribus eliciendis.

Petr. Ioan. Faber. Pallad. c. 3. Myroth. l. 2. c. 3.

guli tectorio læuigatum; ne ſiccеſcens in æneo ſal vitioſo metalli odore imbuatur. Transfuſus lento igne, aut æſtatis igneo in ſole bene ſiccabitur. Siccatum ſalem oportet iterum in fictili fuſuræ catino temperato vapore ad inſtar calcis excoquere, ac ſedulò custodire, ne liqueſcat: quia vis eius omnis euaneſceret. Debet igitur validè incandeſcere: tum aut rorato aut pluuio humore macerari, & ſupradicto more percolari, vt liquidior fiat: deinde vel in vnum vitreum vas, vel in plura defundi; atque in ſole, ſeu lenta pruna ſiccari. Idque ſepties aut octies opus iterabitur, quoad ipſe ſal candidiſſimus & limpidiſſimus reddatur. Exinde roſtrato è diſtillarij vaſe, vitreo tamen, non autem plumbeo, quod ab Arabico fonte deriuata voce Alembicum appellant, ſtillata roſa in tabem liquandus eſt, tum lentè ſiccandus: denique igneo roſarum vapore ſtillatitio, qui vulgò ſpiritus dicitur, reſoluendus. Hanc verò quintam è roſis naturam ſic exprimes: Roſas complures in vitreum œnophorum peramplum communi aqua roſacea ſemiplenum conijcies: ſummum vaſis os operculo itidem vitreo bene obſtrues: in fornaculam condes: omnia lento cinerum tepore quinque vel ſex horas inferuefacies: extillantem humorem ſubdito excipulo colliges: eundemque in vas primum refundes, cum illud refrixerit. Roſarum præterea tum florem, tum liquorem eodem ex œnophoro educes, om-

omnemque vehementi pressura succum elicies: eum in idem vas defundes, recentesque rosas adijcies: vt simul omnia quinquies aut sexies inferueant, facies: tum prædictum succum eodem vase probè operculato conclusum quinquaginta aut sexaginta dies fermentescere patieris in cella vinaria. Lento denique cinerum calore igneus atque æthereus vapor, siue spiritus ardentis aquæ modo stillatim elicietur odoratissimus, & veluti liquato in aquam igne vim habens adurendi. Hoc ardentissimo liquore sal supradictus resoluetur ac distabescet. Vt igitur extemporalis rosa quiduis anni ad arbitrium existat: eius potentissimi medicaminis aliquantum ipsis fruticis radicibus affundetur: perfusa pars communi cinere cum terra commisto coaggerabitur. Neque verò adeo medicatus liquor vnis euocandis rosis, sed multis quoque cum totius corporis, tum præcipuè capitis morbis depellendis opportunus est, si sorbeatur cochlearis mensura. Et adhuc quidem lusit in rosa: maiore nunc miraculo, quos enecat, ad vitam reuocat flores, quæ Naturæ à secretis est, innocens & ingenua Magia. Etenim quancunque virentem vernantemque stirpem seminis fertilem radicitus reuellit: concrematam in cinerem, nitrosumque salem peritè redigit. Eiusdem præterea plantæ semina bono in solo noua luna deponit: mox emissis primulis germinibus ad partum iam incitata

extrahit: cum prædicto ſale conterit & commiſcet; atque ita macerat & putrefacit. In ſalis huius vnciam duas adijcit vncias quàm mundiſſimæ virginiſque terræ: abſtinet autem à ſtercoroſa, ſiue animantium purgamentis olida ſordidaque. Humum, quæ propter fontes nonnunquam lutoſa & pinguis inuenitur, hunc ad vſum aptiſſimam deligit & adhibet; priùs tamen bene repurgat. Vtranque deinde rem conijcit in vas terrenum, haud quaquam læui tectorio incruſtatum, atque in hortis expoſitum eſſe patitur ſub dio:ne tamen in illud impluat, cauet. Cremata iam & humata planta triduo reuiuiſcit ac regerminat vegetior, excelſior, atque formoſior. Tunc eadem ars, rerum admirandarum ſolers, pro germinis incremento ipſum fictile patentiori loco paulatim ſubducit: in ſubdiali denique ac perflabili feneſtra, locat. Eidem fictili opertum foculum ſupponit, indita ardente lucerna vaporantem; idemque operculo claudit, tuendæ ſtirpi idoneo, ſumma parte perforato. Exinde nouendialem flammam minutatim & gradatim exauget. Nonum circiter diem, cum operculi ſummo è foramine flos incipit exiſtere, teſtam ita operculatam (operculum enim remouere nefas eſt) in frigidam humidamque cellam ſubterraneam recondit. Ibi quatridui ſpatio, ſale iam in tabem reſoluto, flos euaneſcit, & planta ſubſidens recedit. Hìc ex-

extrema ſolertia prædictam cum ſale confuſam terram è fictili vitreum in vas peramplum traijcit: idemque ſigillo Hermetis obſignatum frigido humidoque loco aſſeruat. Vbi nouo miroque ſpectaculo cum oculos, tum animos paſcere collibuerit, in ſolem profert: ſi ſol languidè calefaciat, ſubditi cineris addito tepore ſolicitat. Ecce autem inter vitreas anguſtias ingens miraculorum congeries: excitante calore paulatim aſſurgens, modò ſopita, planta proſilit: floreus Phœnix intra horæ dimidium ſuis è cineribus renaſcitur: è terræ tumulo vernam redux ad vitam flos mortalibus ad immortalitatem ſurrecturis proludit: in aprico ſine opaco floris vmbra porrigitur: ſatoque ſale non decantata ſterilitas, ſed mira ſolo ſalacitas ad extemporalem partum conciliatur. Quis iam inſulſam eſſe inſipientemque florum culturam putet, cui ſubeſt arcanæ ſapientiæ ſal? Nec minùs, quàm reparabilis vita fuerit, in arbitrario flore admirabilis eſt alterna mors. Subducto enim calore vmbratilis flos in ſuos cineres relabitur, ſuumque chaos ſenſim repetit euaneſcens. Decet nimirum ad voluptatis arbitrium renaſcentem inuſitati veris, vitro incluſi, formoſitatem ſine cadaueris deformitate denaſci. Sed ne quis à me bellam, & iocoſo circulatorum ſalillo conditam fabellam ad præſtigias & offucias animis offundendas enarrari exiſtimet, teſtes

habeo ſalis huius efficaciſſimi cum graues Philoſophos Chymicoſque complures, tum in primis Ioſephum Quercetanum; qui licet arcanum experimenti pulcherrimi artificium non euulgent, id eſſe tamen exploratiſſimum affirmant. Et Quercetanus quidem ingenuè fatetur, nullis precibus aut promiſſis effici à ſe potuiſſe, vt Polonus medicus experientiſſimus opertam ſpectaculi huius artem aperiret. Is autem ſtirpem quanlibet ſcitè ac philoſophicè ſoluebat in cinerem: apparatoſque ampliùs triginta ſtirpium cineres ſuis quenque in vaſculis, Hermetis ſigillo conſignatis, & peculiari ſtirpis cuiuſque nota inſignitis aſſeruabat; vt, cum popoſciſſet vſus, lucernæ igniculo cineribus admoto repentinam eliceret viriditatem. Neque verò, vt res ipſa, ita cauſa compertu difficilis eſt. Etenim, ſi chymica eam ſcruteris in latebra, manet occultum quoddam ſtirpium in ſale ſemen, quod illico exit in opus viuidi caloris acceſſu. Sin autem eandem cauſam Lycei mauis in luce cognoſcere; præparantes qualitates, quæ vel ad excitandam, vel ad regenerandam vim ſeminalem, in ſeminibus vigentem, animatique corporis membratim effectricem, requiruntur, in huiuſcemodi ſalibus partim remanent, partim calore aduentitio reparantur: ipſa verò ad corpus ex diſſimilibus rebus temperandum initia ſiue elementa ſatis commiſcentur. Nam in cineribus

Hermet. diſcipl. defenſ. c. 23.

ribus ſalibuſue latens ignis & aer cum additæ humidæ materiæ aqua terraque efficaciter confunduntur. Quare facili celerique negotio exiſtere poteſt vulgari ſatu editæ gemella quidem planta, ſed tamen propter imperfectiorem gignendi facultatem, tenuitatemque materiæ minùs vitalis, & receſſu caloris euanida. Sic æſtiuæ pluuiæ ſubitarij filij, ranunculi, alijque abortiui vermiculi, quibus putris materia mater eſt, quàm facilè naſcuntur, tam celeriter occidunt. Ex earundem qualitatum fœcunda permiſtione pullulauit geminum illud oculis iucundum prodigium, in vrticæ videlicet combuſtæ conglaciato lixiuio concreta eiuſdem vrticæ imago, & in aqua ſtillatitia repentè nata & innatans planta: illa Quercetano, hæc alio ſcriptore celebrata. Illud hìc ad extremum habeo ſubijcere, chymicum iſtud in re florea ſpectaculum, quod ſibi ſpectatum permulti conteſtantur, mihi nec experimento, nec aſpectu eſſe compertum: ſed, ſi naturæ viribus exhiberi poſſit, ob eam, quam expoſui, cauſam non improbabile videri. Quòd ſi quis obſtinatè perneget, nullius fidem extorqueo.

Indu-

Inducti floribus colores.

CAPVT V.

Rariorum colorum inductio.

TRiplex vel vniuersis vel plerisque floribus insolens color in hortis magis expetitur, quàm inueniatur, niger videlicet, qui lugubri facie arrideat: viridis, qui, dum floret, herbescat, oculosque pascat: cyaneus, qui cælum coloret in terris. Squamosus alni fructus in ipsamet vltro inarefactus arbore, ac tenuissimam in farinam contritus nigrum, rutæ succus viridem, cyani flos in frumentarijs agris passim obuius, itidem arefactus, atque in puluisculum resolutus cyaneum siue cælestem colorem dabit. Vsus autem hic esto. Fimum ouillum, vtpote humida leuitate misturæ alibili aptiorem, sumito: ex aceto bene subigito ac depsito; eo enim crassiusculum ouis excrementum idoneam ad commistionem extenuatur: exiguum quoque salis adijcito; nam eodem & aceti astrictoria vis emendatur, & ad radices acriùs peruadendas via medicamento aperitur. Ad hæc vel expressi è ruta succi, vel prædicti pollinis alterutrius tertiam circiter præ fimo partem cum ea massa confundito & permisceto: scrobiculum bono in solo, quod intra testam extraue sit, excauato: eam massam in eundem demittito: in ipsam medicatam intritam colorandæ plantæ radicem defigito: deinde irrigato, curato, colito, vt mos est. Illud autem sedulò curato,

rato, vt albi floris radiculas hoc artificio deligas medicandas. Ita, propter exemplum, candidi caryophylli ſurculus efficaci fimo infoſſus peregrino facilè colore vernabit. Candor enim, docilis nimirum color, cum perſpicuus & pellucidus ſit, colorati alimenti particulas radicitus hauſtas, totoque probè corpore permiſtas expicto in flore, tanquam ingenuo in ore, manifeſtat. Quid, ſi multicolor iſte fucus in vna eademque prædicti maſſa lætaminis confundatur? Equidem cum Ioanne Fabro, Lyncei iudicij viro, à quo totum id florei medicaminis præſcriptum accepi, fieri opinor poſſe, vt natura, quæ ſuopte ingenio frequenter ludit in floribus verſicolore pictura, colludentis artis inuitamento laſciuiat audacior. Quin etiam probabili coniectura & ratione idem Faber affirmat, florum villos ac ſtamina &, qualia videmus in croco, capillamenta, quia floreæ concretionis purior ſuccus, & veluti diſcolor ſanguis ſunt, efficaciſſima pollere tinctura, vt floſculis alijs, candidis tamen, multiplicem atque adeo amabilem fucum faciant. Neque verò illa in floribus pulcherrimè inficiendis experimento frequenti explorata præſcriptio reticenda eſt, quæ ſic præcipit. Solum pinguiſſimum deligito: id eòvſque in ſole ſiccato, dum prætenuem ſoluatur in puluerem: eo puluere teſtam rite oppleto: mediam candidi floris plantam aut ſurculum depangito: ne quid infuſi humoris, aut inſtillati roris ea humus hau-

Florum pars tincturæ aptiſſima.

Colorans irrigatio.

hauriat, nequid ipse, præterquam colorati liquoris, affundas, caueto. Quare ipsum fictile nocturno pluuioque cælo subducito, aprico tranquilloque die in solem efferto. Si regum æmulos purpurare placeat flores; Brasilicum lignum, cuius rosea sanie offectores lanas imbuunt, minutatim in taleolas vel segmenta concidito, atque in aqua decoquito, donec ad tertias quartasue coctura subsidat: eo purpureo decocto, cum iam deferbuerit, matutinus ac vespertinus pocillator bibulum solum insuccato. Si candidas hortorum gemmulas pretioso raroque miraculo smaragdinam in viriditatem gemmascere delectet: eius rhamni seu spinæ, quam Petrus Andreas Matthiolus Infectoriam appellat, vulgò Spinum ceruinam dicimus, maturissimas baccas, modicè diductas, in aqua incoquito, præscriptaque solum forma irrigato. Sin autem floreum argentum in aureum florem chymica æmulatione flauescere laudabiliter auara cupido est: baccas easdem nondum satis maturas itidem apertas excoquito, flauoque terram succo saturato. Si denique diurnæ lucis candorem vultu præferentes floridulas terræ stellulas tristi nigritudine noctescere voluptas est: minorem gallam & chalcanthum in atramentum inferuefacito: eo si radicem intingas, floris cacumen inscribes. Aut meminisse aut prædiscere hìc debes, adeo naturam non exui vel expelli, quin subinde illa recurrat. Quare de sua se remoueri ditione indignans, natiuus identi-

In Dioscor. l. 1. c. 102.

identidem reflorescet color; vt naturæ cum arte super vnica planta concertatio voluptatem pariat bicolorem. Quòd si audere non pigeat, etiam triforme leges ab vna stirpe miraculum. Nam si discoloribus ex aquis alteram mane, vespere alteram vtrique stirpis lateri sic affundas, vt quotidie latus vnum distinctis temporum interuallis duplicem fucum ebibat, colorumque vices alternet irrigatio præpostera, matutina nunquam eiusdem coloris aspergine in eandem partem sub vesperam refusa: & natiuo, & aduentitijs efflorescentibus coloribus iucundè prodigiosa planta trium colorum ore triplici ridebit. Audio rem felici periculo comprobatam, atque equidem credo, quia physica ratio persuadet. Cum enim singulæ diuersorum colorum irrigationes, vtpote non vniuersè, sed particulatim irroratæ, totam simul plantam alere, atque adeo colorare non possint; multicolor alimentum non satis vbique commistum multiformem prodit in florem. Huc accedit, quòd naturalis color, ab artificiosis non planè victus, ex parte aliqua eminet, floreumque triplicat cum voluptate discrimen. Si candida lilia roseo rubore tingere, hoc est si virginalem candorem decenti pudore pingere volueris; monente Anatolio, Caioque Plinio subscribente, florescentes liliorum scapos mense Iulio colligito: denos, duodenosue in fasciculum colligatos in fumo suspen-

Tinctura liliorum.

Apud Const. Pogon. de Agr. l. 11. c. 21.
Nat. hist. l. 24. c. 5.

ſpendito: fumidi temperatique vaporis efficientia ſparſim extuberantibus nodulis ſiue bulbulis, ſcapos ipſos in fæce vini vel nigri uel Græci menſe Martio macerato, donec tibi eoſdem extrahenti purpureo colore planè ſaturi appareant: deinde, in ſcrobiculis affatim circunfuſa fæce, ſerito: videbiſque adeo multum eſſe à teneris conſueſcere, vt in extremum germen tranſeat prima ſeminis tinctura. Cæterùm Florentini conſilio lilia facilè variatimque expingemus, ſi citra vulnus intra liliacei bulbi ſquamas cinnabarim, aliumue pro arbitrio colorem infundamus. Tuliparum quoque flores arbitraria pictura variabit, ſi biduo triduoue bulbi habeantur in aceto, donec tenereſcant: deinde eximantur, vt acetum nonnihil expiret: exinde colores minimè acres edaceſue innocentibus bulborum inciſuris ex vino ſtillatitio inducantur: colorati demum bulbi elapſo menſe inhumentur. Ipſa, purpureum formæ compendium, roſa, ſi Didymo magiſtro, cum primùm dehiſcens in folia cæpit euolui, ſulphuris nidore ſuffumigetur, exalbeſcet: ſiue quia ſulphureus albor, igne extenuante atque rarefaciente penetrabilis, tenues roſæ meatus peruadit & inficit: ſiue quia iuxta delicatus, atque odoratus roſæ flos olidiſſimi ſuffitus horrorem inſolito pallore teſtatur: ſiue tandem ne formoſo colori nimiùm credas, qui fumo leuiſſimo decoloratur. Idem roſæ flos peregri-

Apud eůd. ibid.

Tuliparum.

Roſarum.

Ibid. c. 29.

nos facilè induet colores; si, solertissimo viro Ioanne Baptista Porta suadente, iuxta radicem diffissum in caulem, itidemque fissos in ramulos aut æruginem, aut Indicum, aut crocum, aut cæruleum lapidem, aut alium quemlibet fucum tenuissimè comminutum largiter ingeras: si, plaga deinde bene circunligata, fimum adaggeres. Obseruabis tamen, ne, quæ plantas adurunt atque enecant, coloratura venena, cuiusmodi habetur auripigmentum, applices. Quòd si cælestis pulchritudinis versicoloribus imitamentis flores in Irides aëria feliciores transformare placet: complura generis eiusdem, at non eiusdem coloris florea semina in ouillam caprinamue pilulam defixa, vel in gracilem arundinem inclusa, vel in lacinijs colligata serito. Corruptis enim vaginis & inuolucris, è seminibus varia permistione adulteratis discolor florum soboles existet, quæ non pluuiæ nubis lacrymis, sed gestientis naturæ risu expictam Iridem serena fronte præportabit. Iamuerò, vt peregrini colores pertinacissimè, ac tanquam iure hæreditario hæreant, è pomarijs ad floralia callidam conciliatricem insitionem traducamus, cuius artifici dexteritate mansuefactæ stirpes ignotis folijs, & non suis se floribus operiri demirentur. Atque vt in auream flauæ pulchritudinis hæreditatem genista insitiuam rosam & gelsiminum adoptet, primùm immittendas plantas, cum genita-

Discolor seminum permistio.
Matthiol. in Dioscor. l. 2. c. 153.
Io. Bapt. Porta Mag. nat. l. 3. c. 5.

Insitione aduentitij colores.

Porta. ibid. c. 15.

nitali terra translatas ad genistam asseramus, quòd illæ materno meliùs, quàm nouercali, sustinebuntur vbere, dum inolescant: genistam deinde terebra, seu potiùs peracuto cultello, qui scobem minimè faciat, nec perurat, obliquè mediam perforemus; vt naturali contentione in sublime feratur cum à stirpe ramus immissus, tum ab radice humor affusus. Ad hæc rosæ vel gelsimini veluti traducem ramulum, quàm latè inseri & circundari trunco debet, summo leuiter cortice circunraso spoliemus, vt is expeditè ac proximè adhærescat: transmissisque binis ternisue gemmis, foramini aptemus: subacto etiam luto vulnus circunlinamus, & vinculo circunligemus: postremò insitum surculum, dum succrescentis idem genistæ nisu sustollitur, hospitali tenus frutice à matre recidamus, vt inolescente cortice insitum coalescat, & coëat cicatrix: superficiem verò fruticis ad ipsum vsque receptum surculum detruncemus, totus vt succus aliò non euocatus vni potissimùm insito seruiat. Ita cum genista, atque cum alijs quoque diuersi coloris congruentibus plantis concorporantur, externæque matris vtero iterum concipiuntur pridem nata rosa & gelsiminum: vt hominem, quamuis adultum, ad nouam virtutis morumque faciem & alium & eundem renasci posse, à stirpibus doceamur. At verò si candidum aut purpureum caryophyllum cæli

colo-

colore donare velis, à vulgatiſſimis illum plantis ſic impetrabis. Bugloſſum, aut cyanum, aut potiùs vetuſtum erraticum intubum, quem & cichorium appellant, radice tenus, quæ pollicarem ſuperet craſſitudinem, recides: tum mediam radicem conſideratè modiceque diffindes, ne plus iuſto fiſſura deſcendat: ac floriferam ſobolem à parente vulſam aptè immittes, vt rimam coagmentet: vimineo demum nexu ictum vulnere inſitiuum fœdus obſtringes: ac ſauciam hoſpitam vt conſanes & lætifices, circa terram circumiectam fimum putrem adaggerabis. Ita in pulcherrimo flore cælum colorari poſſe pollicetur inſitio erudita. Quanquam ego ſpectaculum hoc ſæpius auribus, nunquam oculis vſurpaui. Illud eadem præterea fieri à ſe poſſe confidit, vt in candidos flores color deriuetur aut purpureus, ſi rubræ paſtinacæ, quam ſiſer nonnulli vocant; aut puniceus, ſi anchuſæ præſcripta ratione iungantur. Iam verò ſi ex albo rubroque bicolorem expetis roſam, eam ingenioſus inſitus, quem inoculationem ſiue emplaſtrationem nominant, ſic feliciter dabit. In eo roſæ frutice, de quo inſerere, atque oculum gemmamue ad inſitionem ſumere voles, nouellam, integram, & maximè nitidam quæres virgam: in hac deinde oculum conſiderabis, qui bene appareat, quique ſolem ſpectet orientem, bonamque floris indolem habeat: eum oculum modico in cortice ita circunſignabis, vt is medius ſit: acutoque

Id. ibid.

Id. ibid. c. 3.

ſcalpello eundem circuncides, & cautè materiam delibrabis, ne oculum lædas; quem à materia reſectum intercides medium. Eius poſtmodum fruticis, quem inſerere voles, generoſam ac nitidam virgam eliges, & eiuſdem amplitudinis cortice gemmaque dimidiata materiem nudabis: in eam verò partem, quam nudaſti, dimidiatam gemmam ex altero ſumptam frutice aptabis ita, vt emplaſtrum delibratæ parti conueniat: duorumque oculorum, diuerſarumque gemmarum inter ſe apta ſegmenta vnus oculus, atque indiuiſa gemma videantur. Vbi ſic feceris, circa gemmam libri plagam reuincies, dabiſque operam, ne lædas: deinde commiſſuras & vincula bene ſubacto tenacique luto, quod imbre non dilabatur, collines: ſpatium tamen gemmæ relinques, vnde libera egerminet. Ne materiæ, quam inſeueris, ſuccus aliò diſſipetur; ſed vnum illibatus & indiuiduus inſitum vt enutriat: ſuperiores ramos, ſiqui ſint, amputabis: tum ſubinde ſoboles detrahes, quæ à lateribus radicibuſque ſubrepunt. Poſt vnum & vigeſimum diem ſolui poteſt emplaſtrum, quia tunc ſolent ſic applicata germina coaluiſſe. Quanquam vnius alteriuſue menſis tutior fuerit mora. Sic roſam leges in vna ſtirpe à biformi parente bicolorem, ſiue bifrontem, Iani ſcilicet ſororem. Idem bicolor oculorum oblectamentum à caryophyllorum plantis, alio tamen cultu, exorabis. Cum enim ipſæ,

ſæ, vt quæ oculis carent, inoculari nequeant; arte diſſimili coalitæ ad floreum hoc miraculum conſpirabunt. Igitur quà candidi, quà rubri caryophylli generoſæ ſoboles radiceſue in duas mediæ partes diuiduntur, compoſitiſque inuicem diuiduis corporibus, aptè coagmentantur in corpus vnum, quod ex diſſimilibus tandem partibus compactum, diſcoloribus iure floribus capillabitur. Illud hìc ſupereſt generatim vniuerſeque tradendum, flores omnes & ſeminum ſatu (ſicut iam præmonui) variè colorari; quòd altrix terra non vno vbique habitu temperata eorundem ſeminum mollia corpuſcula varijs locis vario alit atque inficit alimento: & pinguis lætaminis iniectu etiam nigreſcere; ſiue quòd calido fimi vnguine flos infuſcatur, vt candida oleo papyrus; ſiue quòd fumidus ac niger fimus, quæ nutrit, denigrat: indiligentia verò & neglectu violam præſertim & roſam, quantumuis purpureæ ſint, poſt annum tertium (vt author eſt Theophraſtus) in ſenium, atque adeo in interitum expalleſcere; quòd, humore vitali ob culturæ deſiderium abſumpto, concolor morti ſiccitas mortifera ſuccedit. Adeo & flores & mores cura quidem feliciter, infeliciter incuria expingunt: vt illa vitam in ipſis coloret, hæc mortem.

Io. Bapt. Porta Villæ l. 9. c. 12. Mag. nat. l. 3. c. 3.

Varietatis colorum vulgares cauſæ.

Apud Io. Bapt. Port. Mag. natur. l. 3. c. 2.

Arte maius Naturæ miraculum.

CAPVT VI.

Artis, & Naturæ concertantium fabula.

LEgite iam florum auidi mortales, inter flores artificiosè coloratos ornandæ veritati natam, floridulam fabellam. Ars Herculano amoris vinculo Floræ coniunctissima in eiusdem hortensi theatro insolitis coloribus, flores expingentibus, inaspecta post hominum memoriam spectacula ediderat, & in tenui re non tenui cum gloria luserat. Nec Flora solùm admirabunda, sed ipsa etiam Ars gloriabunda garrulo præconio sibi plaudebat. Dissimulandum tamen in fœmina fuerat familiare natiuumque crimen, superba garrulitas; nisi Naturæ sese ipsi nouo colorandi artificio prætulisset. Vicimus tandem, aiebat, vel ipsa, qua cum assiduum mihi amicumque pro gloria certamen est, quæque victa obmutuit, Natura iudice vicimus; dum tuis, Flora, delicijs militamus. Quàm vellem, quæ vbique est, ac nusquam visitur, regali, quo mihi sæpe gratulata est, ore conspiciendam hìc sese daret: vt palmarem hanc, seu veriùs floream victoriam suo quoque plausu cumularet; ac fateretur, ex istis victricem mihi coronam floribus deberi, quos ab orbe terrarum condito ijsdem

Artis iactantia.

illa

illa ſemper, obſoletiſque iam coloribus inficit: inuſitatis ego conſpicuos admirandoſque perficio. Pupugit æmulæ Artis iactantior vox aures animumque, magnæ miraculorum opificis, Naturæ: &, Itane verò? ait. Quæ ſine me inertiſſima eſſet Ars, de me citra pugnam triumphat? Age ante victoriam triumphanti meritum plauſum properemus. Tum regio vultu habituque ſpectabilis placidam iram dulci rubore ſpecioſè pinxit in genis: vt non excandeſcere, ſed ſplendeſcere viſa ſit. Amantiſſimæ enim rerum omnium parentis eſt ſine noxio fulmine fulgurare. Vel oris taciti tranquilla, æſtuante corde, maieſtas mitiſſimum ingenium eloquebatur. Pectus in vbera porrectum altricem liberalitatem, omnibus lacteſcentem, indicabat. Regia dignitas & poteſtas in amictus ac ſceptri aureo, nempe bono lumine cernebatur. Hoc igitur ore cultuque auguſta ex infinito ſtipatorum numero quatuor tantùm aſſeclas deligit, præſentem ad vſum accommodatos, Vertumnum ſcilicet, mutationum omnium Dædalum, vario & verſicolore amiculo æquè, ac nomine ipſo, verſatilis vires ingenij denudantem; recocto in crudum iuuentæ robur ſenio, mimico rictu, atque hircino barbitio feſtiuiſſimum caput: ipſos quoque Solis ac Lucis nitidiſſimos filios, eodem editos partu tergeminos pueros, quorum formoſus nitor dies

Naturæ habitus.

Comitatus.

est, Luciferum, Meridiem, Hesperum. Et Lucifer quidem scitissimo filo adolescens hac formæ textura præfulget. Matutinis radijs, intonsos in capillos extenuatis, aureolus crinis parili à fronte discessu niueam, in quam defunditur, ceruicem amabili fulgore innocenter incendit, ac nitidè opacat. Quæ toto corpore intermicat, summa in fronte scintillat in sideris lucem, diei nuntiam, desinens venustas, ac mera Venus. Enimuero insolitæ pulchritudinis lux diem debuit præportare: & radiantis comæ cincinnum esse decuit sidus. Decorè confusi lactis & sanguinis rosea temperies Auroram graphicè colorat in vultu: atque in hoc etiam Aurora liquentibus margaritis rorat. Liquida enim voluptate humiduli & ridibundi ocelli guttatim fluentibus in lætitiæ rorem lacrymulis subinde gemmant. Potes & hunc de more rorem saliuam siderum appellare: siquidem ocellos à stellulis non distinguas. Molli cliuo eminulæ vberesque genæ Hyblæo colle feliciùs florent; inermibus enim rosis purpurant, hoc est, vt roseam rem florida breuitate complectar,

Vestit pudoris purpura inuestes genas.

Puniceum osculum, dum animam reciprocat, odorum omnium vitalem suauitatem inhalat. Byssinæ chlamydis nebula glabelli corporis, quod inumbrat, interlucente formositate præradiat.

diat. Gemella venustate visendus clarissimè se prodit sua, nempe meridiana, luce Meridies. Breuioribus radijs ardentior coruscat flaua cæsaries, natiuoque calore sine calamistro crispulos in cincinnos annulata suspicientibus auream gratamque oculis conserit catenam. Summæ insidet fronti nitidissimus Sol, digna videlicet crinali auro lux. Gemina cum Solis imminentis, tum ingenitæ pulchritudinis luce viuidus vultus decenter ignescit: atque ipse igneus decor meridianum afflat ardorem. Splendidæ mediæ diei simile velamentum ex auro, tenera ilia substringens, multum corporis nudat: meliùs enim protegit nuditas æstuantem. Simillimis, planeque fraternis Hesperum lineamentis artifex pulchritudo decorauit: facie tamen leuiter fusca; radiorum capillamento rufiore, antependulo & anteuentulo, ferme oculos præuelante; diurna luce in pallidam stellatæ frontis facem elanguescente; occidentis diei purpura colorato medio velamine nuntium noctis illustrem significat. Hoc ergo & habitu & comitatu Natura in conspectum sese dedit Artis, recens apud Floram miraculum sublatè magnificeque prædicantis. Assurrexit vtraque parenti maximæ, verendo fulgore perculsa. Ars etiam, quamuis tacita, leui rubore iactantiæ conscientiam fassa est: vt non fruticibus modò, sed genis quoque rosas

Ad Artem oratio.

inſeuiſſe videretur. Eam ita prior alloquitur Natura. Ecce, quæ nuſquam abeſt, quo cupis, adeſt ore ſpectabilis; quo non cupis, formidabilis, nec ante plauſum datura, quàm iuſto duello ſuperata ſuccumbat. Quanquam ſuperare quî poſſis eam, ſine cuius armis & viribus nec etiam pugnes? Sed age, quam verbis confidentiſſimis præcerpſiſti, vtra noſtrum re ipſa victricem colorandis è floribus palmam legat, ad nouam Floræ voluptatem ac decus, te ipſa iudice periclitemur. Venerabunda gratias agit Flora: prouocationem Ars interrita non recuſat. Ergo, vt erat ab recenti opificio collectis decenter lacinijs artificioſum ad prælium ſuccincta, exertiſque brachijs expedita, è circunfuſis inſitionis armis falculam moræ impatiens corripit: fortè proximum Italicæ roſæ perpetuò virentis fruticem in fictili conſitum ſtrictim attondet: è duplici oculo delibratum corticem abducit: albæ rubræque gemmas callida inoculatione ſufficit. Mirum viſu dictuque! Roſeus frutex, velut inſititia non amœnitate ſolùm, ſed humanitate quoque inoculatus, & pro cultricis atque ornatricis Artis victoria officioſis non ſpinis, ſed floribus pugnaturus, tribus illico tumet gemmis: mox totidem fruticat ramulis: trium denique colorum vernat roſis, natiua ſcilicet ſubrubente, atque alba rubraque inſitiuis. Miratur triformi pulchritudine amabile mon-

Artis inſitum admirandum.

ſtrum

ſtrum Flora. Naturam verbis hiſce vellicat Ars. Quæ tuis armis pugno, quàm proſperè meo ingenio expugnem, vide: quàm grauiter tuis te roſis conuulnerem, fatere. Leui primùm riſu eluſit argutulam inſultationem Natura: tum, Hoccine, inquit, eſt, quo me iugulari poſſe ſperaſti, trifidum è triplici roſa telum? Faxo iam roſeos iſtos colores adhuc inuiſo, atque inaudito, tuiſque conatibus maiore miraculo repræſentatos aſpicias, ipſoque ſpectaculo ſaucia des tandem victrici Naturæ debellatas manus. Tantum profata terram præpotenti virga leuiter verberat. Illo leuiſſimi verberis nutu admonita tellus, quid magna iubeat Imperatrix, repentinum turget in partum: mox vegetum germen excludit, quod paulatim ramoſa brachia diſpergens, medijſque inter ficulneas & pampineas frondibus vireſcens, ignotam in arbuſculam adoleſcit, pallido cortice decolorem, florumque rotundis calycibus onuſtam. Hærebat rei euentu ſuſpenſa Flora: ipſius verò Artis, præſago metu immotæ defixæque, corculum aſſultim palpitans, & properè micans trepido tripudio artem ludicram faciebat. Trepidationis motu choreæ cæleſtis æmulam ſolliciti cordis ſaltationem horum Natura verborum ſonitu incitauit. Hactenus proluſimus: iam ſeriò pugnabimus. Nec nobis opus eſt ferro ad victoriam. Sine inſitionis tuæ operoſo vulnere

Naturæ arbuſcula mirabilior.

vin-

vincemus. Atque vt à meis floribus tandem profligata expalleſcere diſcas, atque erubeſcere: trium iſta colorum tibi laborioſa miracula nos per ludum & choream properabimus. Tum ſuos ad aſſeclas conuerſa, Age, inquit, vetule mi Ludio, in admirabilem omnem varietatem verſipellis Vertumne, citatam efficacemque ſaltationem & modulato ſono, & numeroſo ſaltu præi: vt recentes flores, celeripedem vertiginem verſicolore viciſſitudine imitati, coloratam choream ludant. Vos quoque agite, mea lux, diurnæ nitedulæ, Lucis puerperæ nitidi Lucilli, peruulgandæ diei perpetui triumuiri, volucres orbis infimi pictores; quippe qui, deterſis tenebris, rebus redditis colorem, vnoque omnia lumine quotidie coloratis: agite, inquam, peregrinam iſtam roſam vario nitore ſic expingite, vt Artis diſcolorem fucum non deſideret: dum expingitis, ſubſultim ſic ludite, vt pugnax pro flore ludus ſeriò vincat. Decent enim floream iocoſa bella victoriam. Statim ab imperio, Dominam prono priùs capite veneratus, incipit tinnulum ſiſtrum numeroſè quatere, micare pedibus, toto corpore geſtire, non alia Medea, quàm geniali ſuomet ingenio, recoctus multibarbum in puerum, ſenex Vertumnus. Capularis ſenis, iuueniliter alternantis pedes, & latera criſpantis, exoſſes eneruesque flexus à cæteris quidem ſpectatori-

bus

bus riſum elicuerunt: ab Arte verò, ſibi iam præmetuente atque etiam inuita, extorſerunt. Ipſi recentis arbuſculæ antea compreſſi flores ſemhiulcis repentè oſculis ſubriſere. Numeroſi quà ſonitus, quà ſaltus præeuntis illecebram tergemini fratres, agili tripudiantes impetu, perſequuntur. Ludibunda interim agilitate mobilis, tremuloque fulgure illuſtrior, puerorum radiat pulchritudo. Spectaculum hìc habeo ſanè nouum admirandumque, quod oculos pridem oblectauit, auribus exhibere. Prior impigro ſaltatu Lucifer ad arbuſculam accedit, ac demeſſum ex hortenſi ſegete candidum lilium, velut in candoris exemplum, extollit: cum ecce tibi grandioris in ſpeciem roſæ penitùs dehiſcentes flores, matutino Luciferi albore afflati, ad æmulationem vſque lilij exalbeſcunt. Mox exultim ſubeunte, flammeolamque imitandam roſam præferente Meridie, meridiani ardoris roſeo ſenſim lumine colorantur. Ab Heſperi tandem ſubſultantis, expingendumque amaranthum proponentis acceſſu, occiduæ lucis colore amaranthino paulatim erubeſcunt: nouæque roſæ, nouo more, vnius dieculæ pingente luce, trium in colorum faciem variatæ, artificioſum triplicis roſæ, vſitata inſitione congeſtæ, miraculum decolorant. Attonita primùm atque obſtupida, ceu ſaxea, obriguit Ars: deinde victam ſe cum pudore, tum voce ingenuè confeſſa, famulaturas

Naturæ victoria.

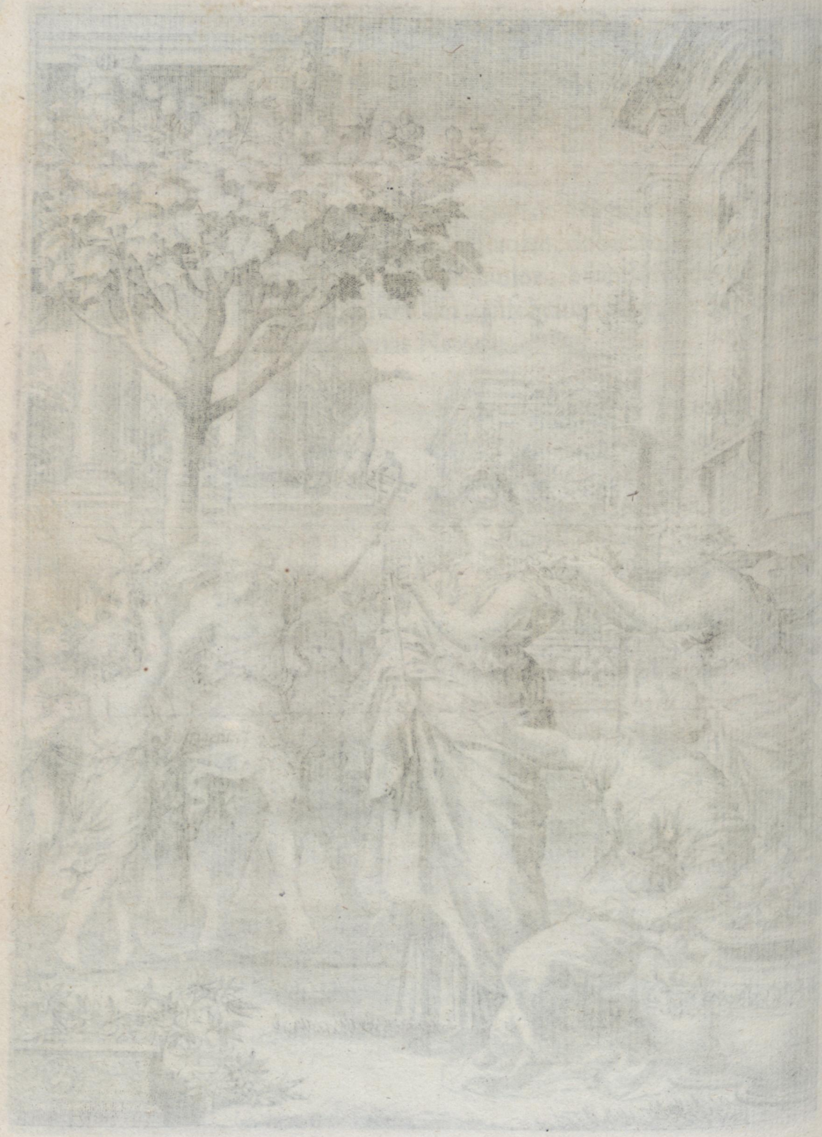
Natu-

Naturæ manus dedit. Flora quoque obstupuit & plausit: suasque geniali victoria illa delicias cumulatas esse sibi gratulata, beneficæ bellatrici gratias egit, florum omnium suauitatem redolentes. Oblato denique ab eadem Flora florido coronamento, victricem ornaturo, dubitatum est, vtrum vox, an flos fuerit suauior. Hic florei duelli finis: hoc documentum, infeliciter pugnare Artem, cum repugnat Naturæ.

ſtupuit
cias cu-
ici gra-
entes.
orona-
vtrum
li finis:
rtem,

ue

Neque verò quiſquam exiſtimet, Elyſiæ amœnitatis fabuloſum à me florem aliquem prædicari: nam decem ante annos à noſtris hominibus occidentali ex India miſſum ſemen eſt floris huius, quem barbaro Indi nomine Fuyò, alij à genitali ſolo Maluam Indicam, Iaponicam alij vocant: nos cum ijs, qui Romam ex India miſerunt ſemina, Sinenſem Roſam nominabimus. Primus ego meritiſſimus ſator hoſpitem florem Romana ciuitate donaui: Sinenſis enim floris ſatio atque cultura Senenſi cultori debebatur. Eius igitur ſemina intra profundum fictile pingui tenuiſſimeque ſuccreto in ſolo, ineunte vere, in digiti altitudinem raro ſatu depoſita, crebris irrigationibus tempeſtiuè adiuta, & modicè inſolata, poſt menſem foliola emittere, tum folijs conueſtitas virgulas excitare cæperunt: quibus pro incremento recens identidem ſolum inijciebatur, vt radiculæ ſummatim repentes altiùs obruerentur, inſtillataque vligine alerentur: ipſi autem conſito fictili tepidum in locum recepto gelicidia cauebantur. Anniculæ plantæ adultiores ex anguſto vaſis ergaſtulo in libertatem ſpatioſi loci aſſertæ, fœcundumque in gremium præpinguis, irrigui, ſolibus expoſiti, ac præſertim ab halitu Septentrionali auerſi ſoli transductæ, actis altè lateque inoffenſis radicibus adeo profecerunt ac proficiunt, vt quotidiè diffuſiùs atque excelſiùs arboreſcant. Iamque aliqua, quamuis annuis putatio-

Roſæ Sinenſis nomina.

Satus.

Translatio.

Magnitudo.

tatio-

tationibus detonſa, palmos circiter viginti eualuit; caudicis verò dimetiens ad quinque digitos pertinuit. Radix albida, lignoſa, numeroſis implexiſque fibris ad ſummam vſque tellurem capillata, ramoſo diuortio ſimul vna & multiplex, præpoſteri ſitus arborem ſubterraneam, eiuſque, quam parit ac ſuſtinet, ſimilem congeminat. Ab radice caudex pallidus, ſimplex, & læuis frequentibus ſubinde diſtinctus oculis conniuet, quibus gemmaret in ramulos, niſi cultrix vigilantia cæcatum in teretem proceritatem educeret. Vbi truncus deſinit, concolores frondenteſque rami, virgea prolixitudine ſublimiter latèque porrecti, vna nemus arbore faciunt. Caudicis ramorumque materies inſtar ficulnæ candida & carnoſa modicè dureſcit. Folia magnitudine pampineis, aſperitate ficulneis, figura vtriſque, aut potiùs hederaceis anguloſis conſimilia, ſed tamen crenata, in ipſa rotunditate angulos & ſinus habent: ſuperiore parte herbido virent colore, inferiore candicant: ramoſis vtrinque neruis ac venis ex viridi pallentibus diſtinguuntur: ſua ipſa vtrinque lanugine aſperantur: aſperis itidem, craſſis, prælongis, ac ſæpe palmaribus, primò virentibus, tum ſuperiore parte pediculis ſubrubentibus nituntur: & raris interuallis diſpoſita ſic ramos ferè conueſtiunt, vt bina inuicem opponantur, alio deinde bina, qui priori contrarius ſit, ſeiungantur oppoſitu: at-

Forma.

que

que ita geminatione alterna ordo foliorum decuſſetur. Verùm, vt ingenita folijs aſperitas minuta non manibus modò, ſed oculis quoque contrectata exploratiſſima eſſet; lynceum exploratorem, nempe microſcopium, ſiue conſpicilium tubulatum conſuluimus, quod ab ima parte ſuffultum ad breue interuallum ſubdita corpuſcula, ingentem in molem amplificata, ſuiſque diſtinctè partibus coagmentata, ſupernè intuentibus demonſtrat. Hoc igitur monſtrante, in parte folij ſupina maiuſculorum neruorum puluini & mediocriter virides, & albicantibus tanquam ſtellulis incompoſitè diſtincti viſuntur. Reliqua verò area inæquales & multiformes in areolas, alba humilique lanugine opertas, & rufis atque eminulis velut lenticularibus verruculis aſperſas, anguſtis quoque ac virentibus mæandris, tenuioribus nimirum venis ſiue fibris interſtinctas extenditur. Sed pronæ partis toroſi neruuli diluta in viriditate candore ſimili ſtellati ſunt, & reliquum folium pariter lanuginoſum ac verrucoſum eſt. Pediculus quoque ſubuiridis, breuique lanugine hirſutus, cum albida, tum ſubrubicunda ſcabritie exaſperatur. Ab æquinoctio verno in germina oculi turgent: conuoluta foliola primùm apparent, quibus paulatim ſeſe tum explicantibus tum amplificantibus virgei ſubeunt ramuli, aſſiduo partu, dum adoleſcunt & roboraſcunt, è gemmis folia trudentes. Quin etiam non rarò fit, vt ex eadem gemma fraterculus

folio ramuſculus adnaſcatur. Sic toto ferme anno foliorum ramorumque perpetuo prouentu ad hibernum vſque ſolſtitium Roſa Sinica ſilueſcit. Atque hoc tandem tempore, cum contra frigora oportuit eſſe veſtitiſſimam, folijs ſubinde dilabentibus nuda hiemat: ac, niſi loci ſitu aut artis ope protegatur, facilè gelu aduritur, atque etiam interit. Quòd ſi clementior bruma prætepeat, vixdum veteribus amiſſis, nouarum in frondium præproperum gemmat ornatum. Tertio à ſatione anno florere cæpit. Quanquam, difficili iam ingenio mitigato, bima præfloret. Ea floris initia progreſſuſque ſunt. Septembri menſe per autumni æquinoctium è puſillis cum folijs, tum floreis alabaſtris confuſæ paniculæ exiſtunt: mox, incremento ſingula diſcriminante, calyces compluſculi, ſeni plerunque vel octoni, modicis ſuffulti petiolis intelliguntur, quorum calycum plerique ſummis è ramis, pauciores proximis è gemmis cum præuijs frondibus vnà eminent. Forma illis nondum oſcitantibus globoſa, quinis compactilis & quaſi criſtata eminulis commiſſuris, quæ medios circùm alabaſtros inchoatæ acuta coitione faſtigiantur in ſummo. Color ijſdem alabaſtris ab ea parte, qua pediculis inſident, ad imas vſque commiſſuras viridis, inde ad ſummas ex viridi rubens. Pediculi, qua præſertim parte ſupini ſolem aſpiciunt, ſubrubicundi; qua calycibus adnectuntur, craſſiores, tandem panduntur foliaceas in ſtellas, octonis

Floris tempus, & colores.

niue

denisue virentibus, ijsque planis radijs rosarum calyces excepturas. Nam peregrinæ formositatis flori stellæ ipsæ famulare gestiunt in obsequium subiacere. Vbi ferme ad nucis iuglandis magnitudinem isti extumuere papillati corymbi; in lacteum florem, extimis folijs, intimorumque nonnullorum oris subrubentibus, auarè dehiscunt. Mox totam sese pandit ad Batauæ rosæ amplitudinem, repando calyci, sæpius quinquepartito, & in pateræ formam nonnihil sinuoso insidens, varia serie foliorum ramulosis rugis crispantium speciosa, triplicisque coloris vicissitudine speciosior Sinensis rosa, florum Vertumnus, hortense miraculum. Rosa hæc primo lactea decenter nascitur: decet enim floris infantiam lac. Albo deinde rubroque temperatis coloribus, in oris humani formosam temperiem transformatur, vt hominibus charissima sit, quibus concolor est.
Tandem candido vultu paulò ante nata, purpureo moritur, vt pauidè morientibus exprobret iracundo rubore pallorem. Nostrate tamen sub cælo, vtpote minùs, quàm Indicum sit, propitio eadem rosa dilutiore purpura coloratur. In patrio Indiæ solo vna die, quam vnicam viuit, hæc veluti florum dies matutino cum albore albicat, cum meridiano ardore flammeola est, cum luce noctescente purpurat: vt, quando vnum ægrè nouum colorem in pluribus flosculis longo tempore ars æmula elaborat, admirandas triplicis coloris in vno flore

vices pròperare vnius esse dieculæ sibi minimè laboriosum ludum victrix natura significet. At verò nostratibus in hortis hospes biduo triduoue viuax diuturniorem florei miraculi copiam facit, vt cumulatiorem hospitij gratiam lento sui spectaculo rependat. Quanquam vtrobique monet è candido mox purpureus flos, ab ingenuo candore facilem esse transitum ad purpuram. Floris autem iam purpurea folia, vt poma solent, ad maturitatis indicium (decet enim maximè purpuram maturitas) humore tenuissimo euanescente, nonnihil conniuent & corrugantur; donec tristiùs infuscata, penitusque contracta deflorescant. Amœnissimæ spectaculum voluptatis est, alieno tempore sic vernare arbusculam, vt coloribus multis quadruplicem anni faciem simul expingat; dum flos alius niueus niuosam hiemem, alius flammeus igneam æstatem, purpureus alius maturum autumnum, alij medio quà vitæ quà colorum transitu varij variè coloratum ver, vniuersi denique singulique versicolores tempestatum omnium vicissitudinem intra tempus breuissimum colorant.

Ha-

imè la-
At verò
e viuax
vt cu-
ulo re-
undido
facilem
m pur-
licium
numo-
ient &
tusque
culum
buscu-
faciem
m hie-
pureus
tæ quà
niuer-
atum
euissi-

Ha-

Habent quidem eiuſdem miraculi præconem Polij folia Plinium, Tripolij flores Dioſcoridem. Sed ille falſa, quippe lapſus memoria; credulus hic audita ſcribit: nos oculis ſæpe comperta narramus. Vna mirabiles Sinenſis floris vices palàm tulipa illa æmulatur, quæ materno terræ lacte primò ſatura exalbeſcit, deinde ebriola erubeſcit. Quid vnus tamen floſculus cum floriferæ arboris compluribus, quid in ſimplici foliorum ambitu ſeminudus cum folioſiore, quid humi reptans floridulus pumilio cum arboreo gigante, niſi vincendus, congrediatur? Illa præterea mira nouitas quotidiano ſpectaculo pæne viluit, vt Sinenſis roſa etiam receſa in vaſculo aquæ pleno, atque adeo inter manus, ſi diutius habeatur, varios induat colores. Tanta eſt flori huic delectandæ mortalitatis ambitio. Illud autem eſſe cauſæ dixerim, cur idem etiam demeſſus colores mutet: quia ſuperſtes à vulnere floris anima, ſi præſertim aquæ humore, arborei ſucci vicario, foueatur, floreas particulas natiuo calore quò vehementiùs percoquit, eò efficit coloratiores. Quanquam ego, cum è binis roſis alteram in aqua, in ſicco alteram de induſtria non ſemel habuerim, experimento didici, pari progreſſione irrubuiſſe vtranque, ac ſimul denique contabuiſſe. Vnde interpretari eſt, hiſce floribus inſiti humoris abunde eſſe, cum floridam vitam beatè tolerent ſucco ſuo. Et quiſquam neget, roſarum reginam omnium Sinenſem eſſe roſam, quæ gratis

Nat. hiſtor. l. 21. c. 7. De Med. mat. l. 4. c. 130. Matthiol. in Dioſc. l. 3. c. 107. & l. 4. c. 130.

Etiam à reciſione varians color.

colorum vicibus mirabilem in modum varians pulcherrimas ſeſe transformat in facies reliquarum? Vt ipſa celſior atque arborea ſtatura dominantis in cæteras roſæ argumentum ſit. At enim odore caret. Hortis etiam vrbanis donantur è noſtratibus roſæ vnicolores, odore nullo probabiles. Cur igitur & amabilis & admirabilis non ſit, quæ odoris vnius deſiderium triplicis variantis coloris conſtanti miraculo compenſat? Quin etiam inodora eſt magno documento, nimis lenocinantem oculis coloratam ſpeciem ſæpe fucum eſſe vanitatis. Iam verò mirum videri nemini debet, ſuis adeo Indis pulchrum eſſe hunc florem, vt, nato inde prouerbio, inter homines pulcherrimus quiſque Sinenſi roſa pulchrior appelletur. Animaduerti per hoſce annos, quibus ea primùm noſtris floruit in hortis, triplici flores genere diſcriminari. Aliæ nanque arbuſculæ florem edunt criſpante foliorum compage denſiſſimum, qui, cum totus hiaſcit, plerunque aliqua rubet ex parte; quia velut ex pluribus coagmentatus floribus particulatim panditur & coloratur: quique paulò, quàm congeneres cæteri, ſeriùs vernat; quia plenioris abſolutio floris operoſior eſt. Aliæ verò ſparſim eminentibus inter crocos folijs rariùs comantem pariunt. Aliæ demum quinque foliorum ſimplici ſerie, medijſque crocis, turbinatam in figuram aceruatis, quatuor tantùm aut quinque pauoninum in apicem extantibus, pulchrè degenerem progenerant.

Indicũ prouerbium.

Genus triplex.

Ante

ROSA SINENSIS FOLIOSIOR

FOLIOSA
SINENSIS
ROSA

ROSA
SINENSIS
QVINQVEFOLIA

Ante hac ſemen flos hic ad maturitatem non pertulit: quia nondum, vt opinor, iuſtum incrementum ac robur arbuſcula ceperat. Octauo tandem anno, Decembri menſe ineunte, deprehendi perfectum in ſemen roſæ mediocriter folioſæ arbuſculam profeciſſe. Quanquam, quæ ſimplicem fundit florem, hoc eodem anno, qui tertius illi à ſatu eſt, ſemen quoque maturauit. Floris caput ſiue globulus pediculo adhæreſcens inter quinque florei calycis iam aridas foliaceas lacinias, ad eiuſdem adulti calycis magnitudinem extumidus, eminulis puluinorum toris orbiculatim ſtriatur, canaliculis in ſumma imaque parte ſtellatam in figuram coëuntibus: aridi præterea colore folij, qui ex viridi inclinat in flauum, decoloratur; breuique ſubalbido pilo hiſpidus inhorreſcit. At verò totus interior folliculus candicat. Sex circiter carinata loculamenta intercurſantibus membranulis diſcriminantur, quæ ſtrias inter exortæ in duriuſculam mediam cartilaginem coëunt. Interſepta membranis concaua pars, lanugine denſa, longiuſcula, & candida pubeſcit. Pediculi alba cuſpis ad medium vſque folliculum pertinet, cui media cartilago adhæreſcit: huic ſemina ipſa numeroſiſſima, rufula, minutula, rotundè longula, modicè incurua, & qua parte gibbum habent, piloſa, æqualis longitudinis petiolis albicantibus ac tenuiſſimis acutiore ſui parte liratim adnectuntur. In vno tantùm

Folliculus, & ſemen.

tùm folliculo tria & sexaginta supra centum numeraui, sex in loculos siue sinus pari ferè numero distributa. Verùm vt minusculæ rei quæque pæne fugiat aciem oculorum, singulæ partes perspectæ exploratæque sint, eodem optico microscopij tubulo minutissima semina inspecta faciem hanc referunt. Magnitudine figuraque hœdinos ferme renes æquant: color ipsis est ex fuluo giluus: toto corpore sunt punctim pumicoso: circa glabellum vmbonem pilis subalbidis, raris, inæqualiter fruticantibus, dimidiatum digitum prolixis, in setas aculeosue porrectis, horridè capillantur: vbi denique in se reducta sinuantur, hilum exprimente oblongo callo, nigricante, albida intercurrente linea distincto, altera parte capitato, altera nonnihil exporrecto, definiuntur.

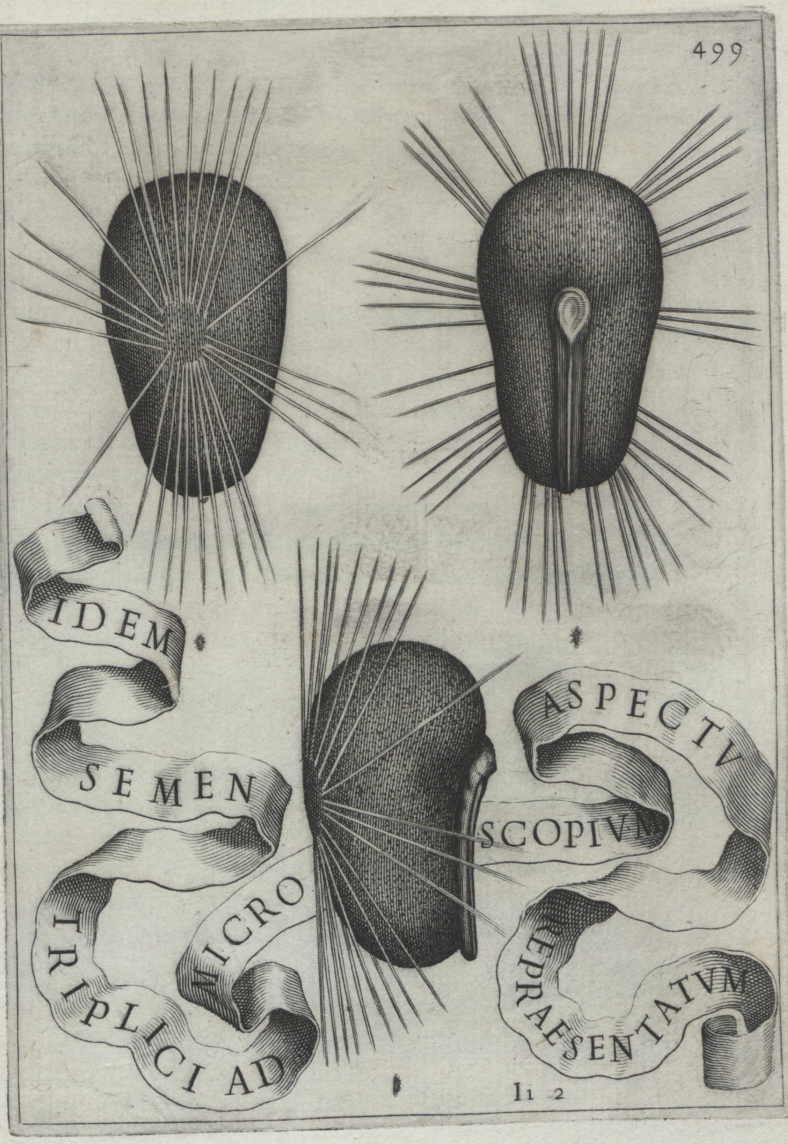
Seminis facies microscopio repræsentata.

Iam

tum nu-
ferè nu-
quæque
artes per-
o micro-
a faciem
hœdinos
o giluus:
irca gla-
equaliter
is, in se-
: vbi de-
imente
irrente
a nonni-

Iam

IDEM
SEMEN
TRIPLICI AD
MICRO
SCOPIVM
ASPECTV
REPRAESENTATVM

Iam verò ita prætere a peregrinam arbuſculam curamus. Ramoſa luxurie ſilueſcentem, ineunte Martio interlucata denſitate, deputamus: emaciata cacumina intondemus. Vt autem reparata ſubinde ſobole perennitati proſpiciamus; non modò roſam hanc ſemine ſerimus, ſed auulſos quoque reſectoſue materni cum corporis parte, nempe cum veteris portione trunci, nouellos ramos, atque ima parte ad morem ficulnei ſurculi nonnihil diffiſſos, in vnum alterumue palmum eodem menſe depangimus: gemmis ſingulis vel binis è terra extantibus, quod de cacumine ſupereſt amputamus: reſinata cera plagas obducimus. Ita ſemeſtri ſpatio radices, annuo flores elicimus. Virgas inſuper ſtirpitus pullulantes aut nonnullis cum fibris deciſas tranſponimus, aut à parente in terram demerſas propagamus. Sed agedum, vt planè admirandum in huius roſæ verſicolore pictura naturæ artificium peruideamus, floream picturam ipſam eruditi Lycei bono, ideſt philoſophico in lumine collocemus. Et flores & fructus vniuerſi commune hoc habent, vt, quandiu formam atque incrementum capiunt, paulatim varios tranſeant in colores. Prout enim inſitus calor quotidie magis alimentum concoquit, humoremque ſiccitate variè temperat; ita colorum elicit ſubinde conſequentium varietatem. Attamen varietas iſta, quia lentiore tranſitu perficitur, minùs eſt

Diſcoloris varietatis philoſophica ratio.

obſeruabilis, minuſque cum nouitatis, tum admirationis habet. Ad hæc in pleriſque quà floribus, quà fructibus idem incremento corporis & coloris modus eſt: ſiue quod è ſtirpibus aliæ, quæ robuſtiore altrice vi vegetantur, dum partus ſuos natiui caloris efficacitate cæteris perficiunt partibus, ſimul etiam ad vegeti coloris firmitatem ſtabili temperie afficiunt: ſiue quòd in alijs calor imbecillior, humorem minùs obſequentem nactus, quam abſoluere temperaturam nequit, inchoatam relinquit, vnaque florem languidè coloratum. At verò cum Sinenſis arbuſcula & mediocri calore, & humore ſit prædita tenui (vnde aquis eadem gaudet, & propter aquas in India ſeritur) adhuc impar concoctione valida humori ſpiſſando calor, eundem priùs vbertim trahit, lateque diffundit ad florum partes congruenter explicandas: ſatis deinde conformatis adultiſque floreis membris, totus in eo eſt, vt minùs contumacem ſuccum magis magiſque percoquat, eidemque perfectiorem temperiem gradatim inducat. Quare celeri notabilique varietate demum conſequitur candorem dilutum color purpuræ ardentior. Et ſanè decuit eum florem, qui argenteus regaliter vixerit, rogali funere ſplendidè igneſcere. Ita flos formoſiſſimus, qui ad principatum candidatus naſcitur, ac roſeo

pu-

pudore modestissimus ad eundem iuuenescit, regia meritò consenescit in purpura.

Emendati, additique floribus odores.

CAPVT VII.

QVoniam vt oris, sic floris fatua est & inanima pulchritudo, cui bene anima non olet: ideo vel inodoros, vel fœtidos flores odorare, atque animare par fuerit beneficium atque miraculum. Hæc autem & floribus & colonis suauis erit odoraria disciplina. Prima sit ratio inodorandi, quæ colorandi fuit: cum scilicet ipsa, quæ conseritur, odoramentis terra medicatur. Sic poteris ouillum fimum ex aceto subactum soluto in puluerem moscho, siue zibetti ambariue liquore, alijsque odoribus temperare; vt è nutritio depacta germina oleto animam bene olidam trahant. Efficacius est ex odorato seu puluisculo, seu liquore medicamentum alterum, quo minuta ipsa semina biduo triduoue præparantur: quia, cum id non aliunde trahendum, sed ipsis intimum seminibus sit, vim habet ad agendum præsentissimam. Libet hìc ad felicissimæ fidem culturæ domesticum afferre experimentum. Fuit è nostris hominibus aliquis, eruditæ amœnitatis philosophicus Dædalus, qui calthæ Africanæ,

Florum odor è terræ medicamine.

Seminũ medicatione.

quàm eleganter florentis, tam grauiter olentis, ſemina in aquam roſaceam, infuſo reſolutoque moſcho bis odoratam, biduo præmacerarit: tum in vmbra ſiccata humi de more poſuerit. Prioris anni flos, natiua nondum graueolentia ſatis emendata, aduentitiam ſuboluit ſuauitatem. Eius floris ſemina pari ratione medicata, vt quæ inſuauem ac feram indolem prope iam exuiſſent, ſuauiorem proximo anno florem induxerunt. Huius denique floris pariter conditum ſemen in fœtum pulchrè degenerauit tam odore gratum, quàm facie venuſtum: vt in Africano flore roſam ſimul, & moſchum olfaceres.

Odoraminū immiſſione in radices.

Recentiores coloni (vt fama eſt vulgatiſſima) ſtylo perforatis radicibus, immiſſiſque aromaticis caryophyllis, coronariæ vettonicæ & odorem & inodorantis odoramenti nomen indiderunt: vt ea iam, veteri appellatione antiquata, caryophyllus vulgariter nominetur. Pari quilibet mangonio poterit peregrinis ſuauitatibus, in radicum foramina inſinuatis, caryophyllos efficere odoratiores.

Inſitione.

Io. Bapt. Porta Mag. nat. l. 3. c. 16.

Dicitur præterea, quemadmodum coloris, ita odoris admiranda nouitas alienas in ſtirpes inſitione transfundi. Sic centifoliam roſam, inodora & fatua ſpecie fallentem, ſuauiſſimo halitu animabimus; ſi roſæ, quam ab anima odoratiſſima Moſchatulam vocant, ſæpius inſeramus.

Florum humatione.

Conſtant. Pogonat. de Agric. l. 11. c. 19.

Nonnulli roſarum odorem ita roſis exaugent. Ipſarum radicibus implicatas roſeas coronas ſimul

ado-

adobruunt: vt cæteras facilè vincant rosæ, quippe filiæ coronarum, victores ornantium. Cum igitur halantibus è floribus iucundissimi florem spiritus cognatæ radices ducant; cumque corruptis deinde, atque conuersis in amicum pabulum rosis alantur: odoratiore anima ipsi partus impertiuntur. Illud verò cuipiam penitùs incredibile videatur, ab assito fœtore odoriferas feliciùs prouenire delicias. Testes tamen habeo odoris fœditate nobiles, & allia & cæpas; quæ coronarias omnes herbas, & nominatim rosas, si iuxta inhumentur, Theophrasto ac Didymo affirmantibus, suauiùs inodorant: siue quia, cum vnumquodque re sibi consimili nutriatur ac delectetur, quicquid grauis halitus circa est, olida hæc olera trahunt ac resorbent; qua summota graueolentia, defæcatus floribus odor acerrimusque relinquitur: siue etiam quia calida exhalatione inhalata odorem exacuunt, & locum exiccant. Siccis autem locis odoratiora omnia proueniunt. Quapropter incoquente sole siccanea Cyrene flores parit odoratissimos: Nilo stagnante humida Aegyptus abortiua fœcunditate fundit inolentes. Vsque adeo, vt oratorum, sic hortorum fœcunda siccitas & acutiùs & iucundiùs olet.

Fœtidis rebus assitis.

De Cauſ. plant. l. 6. c. 28.
Apud Conſt. Pogon. ibid.

Theophraſt. De hiſt. plant. l. 6. c. 6.
Plin. Nat. hiſt. l. 21. c. 4. 7. & 11.

Muta-

Mutatæ florum formæ.

CAPVT VIII.

QVis hoc vnquam crediderit? ingens nostra etiam ætate miraculum, Proteus, in flosculis latet: necdum vllus inueniri potuit Aristæus, qui de florea illum latebra in publicæ cognitionis lucem satis extraxerit, nempe arcanam peruulgarit artem, qua flores, cum forma tum foliorum numero insigniter aucti, vultum habitumque, variantis Protei more, demutent. Vidi ego sæpius Transtyberinis in hortis Polydori Neruccij, suis ipsis lectissimis floribus amœnioris viri, anniculas anemonas latifolias, nondum è fictili catillorum seminario in capaciora vasa translatas, vix paucis degenerantibus, adeo foliosæ amplitudinis, & iucundissimæ varietatis læta nouitate mirabiles; vt vna, spectatoribus vniuersis attonitis, ea voce plauserit admiratio, in eo florum genere conspici posse conspectius aut mirabilius nihil. Cæterùm concinnandi ad hoc miraculum seminis ars, luce dignissima, adhuc tenebras amat. Satorem enim, velut oraculum, cum aliquando consuleret curiosa & supplex amicorum obsecratio: liberaliter patefactæ artis arcanæ loco vocem illam retulit, diuini consilij tenacem, Secretum meum mihi. Ego ve-

Polydorus Neruccius.

rò

rò, ambiguis miſſis ambagibus apertè aio, accurato, quem præmonſtraui, ſatu, & perſpicaci propitij ſideris obſeruatione fieri poſſe, vt ſemen Proteo mutabilius inuſitatas in florum formas admirabili varietate degeneret. Vt autem numeroſa foliorum ſerie ſtipatæ, amplificatæque anemonæ proueniant, ſemen legetur è floribus, qui præcoces inter ac ſerotinos medij vernant. Hos enim neque frigoris, neque caloris inclementia præuitiat; ſed benigna temperies ad feliciſſimum ſeminis educat prouentum. Quoniam verò ex his quoque nonnulli vel nullo, vel maligno exitu ſementant; deflorеſcentium indoles obſeruabitur: ac, deterioribus decuſſis, flos vnus aut alter è vegetioribus reſeruabitur, cuius medium capitulum vaſtiùs intumeſcat. Conſimili cæteri flores induſtria proficient: ſi, præcipuè amputatis præcocibus vniuerſis calycibus, è tardioribus vnum efflоreſcere patiamur, in quem tota vis genitalis, & fœcunditas effundatur. Eueniet enim facilè, vt flos amplior aut folioſior niteat, & ſemen generoſius in ſpem pulcherrimæ poſteritatis exiſtat. Solertiſſimi coloni probabilis vox eſt: Si floream quancunque plantam breui vernaturam quintadecima luna, vel paulò ante, demeſſo floris germine, transferas, eidemque, dum comprehenderit, ſolem defendas; flos erumpet folioſo conatu denſiſſimus. Accepi, Germanum hominem, in hortenſi cultione ſatis exercitatum, affirmare

Flores quo artificio folioſi.

ſoli-

ſolitum, fieri poſſe, vt ſimplici flore ignobilis atque inglorius caryophyllus multiplici foliorum ornatu nobilitetur; ſi trigeſimum intra diem à diuinæ Matris in cælum aſſumptæ ſextilibus ferijs eius caryophylli frutex in vaſe fictili, optima terra oppleto, deponatur, ac tepente loco ab hiberno frigore vindicetur. Sin generis eiuſdem duo vel tria ſemina in ceræ tubulum, pinnæue calamum, ima quàm ſumma parte laxiorem, incluſa ſolo committas: florem itidem folioſum elicies. Alia, & quidem artificioſè confuſa, ſatio inter hortorum admiranda ſpectacula ſpecioſiſſimam tibi afferet floream Chimæram. Quod igitur de olerum miſcellaneo ſatu Didymus tradidit, ad conſimilem florum ſationem ſic traducito. Ouilli aut caprini fimi fabam, quamuis exiguam, ſubula excauato: diuerſa deinde ſemina in ipſum cauum confertim indito: vbi tenerum & rarum fimum ſubſtraueris, optimè culto in ſolo parua ſcrobe demergito: tenuem terram ſuperinijcito: leniter irrigato: vbi exire in folia ſemina cæperint, aquulam irrorato: aſſiduè lætamen inſpergito: poſt excitatum caulem vigilantiorem curam impendito. Sic è pluribus coalitum floribus amabile monſtrum habebis. Proderit quoque ad hunc vſum binas vel ternas eiuſdem ſtercoris baccas contundere: varia cum ipſis ſemina permiſcere: papyro detritoue linteolo inuoluta, & deligata defodere: reliquam denique diligentiam adhi-

Apud Conſt. Pogon. de Agr. l. 12. c. 14. Plin. l. 19. c. 12.

hibere. Quòd si crispulæ placeant florum comæ, à Græco Florentino tradita de apio crispando ars ita transferatur ad flores. Ante in pila leuiter semina tundantur, atque cylindrus ipsis inducatur, quàm eadem inhumentur. Volubili enim compressione prætorto seminis meatu, conuolutus funditur flos, veluti flexo in spiram siphunculo tortilis aqua. Conducet fortasse nonnihil ad florum magnitudinem variandam animaduertere, ex qua folliculi parte semina colligantur, & quo situ collocentur. Nihil sanè obest in floribus periclitari, quod certò euenire Columella testatur in cucurbitis. Nam graciles è tenui collo, vastiores è medio ventre collectum semen affert. Vt à satione iam ad insitionem transeamus, ipsa nominum monet affinitas. Angustiorem igitur florem amplificabis, si floris amplioris frutici vel arbusculæ adiunctum pronuba maritet insitio. Sic ob animam suauissimam grandiore digna corpore Damascena rosa, quam delicato odoratoque vocabulo Muschatam seu Moschatulam appellant, si latiùs purpurantem aut albentem inseratur in rosam; à felici coniugio pleniorem habitioremque trahet formositatem, & florei paludamenti pompam ornatiùs ac fusiùs explicabit. Plura possunt ad florum formam demutandam perficiendamque in olerum arborumque mangonio iam vsurpata traduci, aut etiam noua solertis ingenio coloni excogitari. Pauca

Quo crispi. *Apud Const. Pogon. ibid. c. 23.*

Quo variè magni.

l. 11. c. 3.

cap. 3. ca nobis præmonſtraſſe ſat eſt, vt(quod ſupra monui) florum ſtudioſi ad nobiliorem culturam expergiſcantur. Scio eſſe, qui liberaliùs quàm veriùs doceat,ad arbitrium docili cereaque eſſe indole teneros flores: &, ſicut naturæ artificio inſcripti nomina regum naſcuntur, ſic artis magiſterio poſſe in ſeminali tyrocinio erudiri, vt facilè fiant è rudibus litterati. Scio etiam eſſe, qui, poëtica ſcilicet fide, de ſe illud affirmet:

Vidi ego cultoris, medicato ſemine, flores
Verſicolore coma nomina ferre ſui.

Verùm hæc iſte ſomnia ſpecioſa clauſis, opinor, oculis vidit Parnaſſijs in hortulis, quorum floſculi fabellæ ſunt. Nam quî fieri potuit, vt medicamine natas floreas litteras vnus poëta, niſi ſomnians, legerit: cum vniuerſi tum veteres, tum recentes coloni ſuper hac arte cæcutiant? Nimirum noui præco miraculi pro vero ſimile veri poëtico veriloquio, ideſt canoro mendacio, prædicauit. Eſt autem vero proximum,auſam fuiſſe imitatricem artem, quod artis magiſtra natura perfecerit. Videmus nos quidem conſtanter ludentis naturæ manu complures floſculos iiſdem ſemper diſcoloribus notis figuriſque diſtinctos, eaſque à varijs qualitatibus,certa lege in ſemine ordinatis,exiſtere intelligimus. Sed quanam ipſas arte natura in ſeminis perpuſillo ſinu ordinet, atque in verſicolores de-

in-

inde ductus explicet, penitùs ignoramus: hoc est inscribendorum florum artificium compertum adhuc non habemus. Licebit sanè discolores in tulipæ flore notas & formas, non tamen ad hæredes bulbulos transituras aut perennes, vtpote non ab innata, sed aduentitia causa profectas, exprimere; si (quemadmodum in floribus colorandis indicauimus) innoxia incisio easdem bulbo impresserit, atque altior pictura colorarit. Aliud hìc habeo in floribus folijsque picturæ genus, ab alijs præmonstratum, ostendere. Sal Ammoniacus, & candidi exiguum sacchari cum aceto teritur in lapideo mortario; eaque intrita in vsum asseruatur. Cum libuerit, cumque per florum tempestatem licuerit; rosæ vel caryophylli folia sic cera glutinantur, vt æquata prorsus appareant: prædicto deinde liquore litteræ, aut alia quælibet signa præformantur: post horam, intra quam liquor ille siccescere solet, aurum argentumue in bracteas tenuatum applicatur, & gossipio leuiter apprimitur: eodem tandem abstersis, quæ non hærent, reliquijs, in floreo volumine aurea vel argentea legetur eruditio. Si velis aqua pingere siue scribere, quæ quamuis acris, innoxia tamen floribus sit; hoc modo facies. Sumes tibi gummi Ammoniaci partes tres, Arabici partem vnam, sagapeni partes quatuor: omnia permiscebis, at-

que

Quo litterati.

Alexius Pedemont.

que in aceto patieris esse, donec emollescant: deinde contundes, percolabis, seruabisque in vsus. Sic præterea non absimilem compositionem conficies. Gummi Ammoniaci vnciam vnam, Arabici vncias tres per horas quatuor & viginti aceto macerabis & emollies: adijcies flaui mellis quantum nucis magnitudinem æquat, & allij decorticati contusique caput vnum cum aloes hepaticæ momento: ea itidem commiscebis, atque aliquandiu ex aceto coques: exinde colabis, totumque bene succum exprimes. Sin autem is videatur liquidior, eundem recoques, donec iusto lentore spissetur: atque ita præparatum in vitreo vase custodies. Quando autem vti volueris, quæ fuerint obducendæ auro in floribus notæ, eo medicamine præducentur: vbi deinde siccatæ, calidoque oris halitu satis humectatæ fuerint, auri bracteola penicillo aut gossipio applicabitur. Aliam pingendi floris artem Hieronymus Cardanus tradit, ipso periculo exploratam. Ficulneo lacte in flore folioue arbitrariæ figuræ notæque præsignantur: vbi lac concreuit aruitque, lactea scriptura colorato puluisculo inspergitur, aut auri argentiue bracteola contingitur: siquid alibi superuacaneum hæserit, gossipij globulo decutitur aut detergitur. Ita priùs adumbrata, præclarè signa eminebunt: ita floribus & folijs cum res, tum verba

De subtil. l. 13.

non

non inutiliter mandabis. Sunt præterea, qui lacteum fici humorem oui albumine temperandum, aut vnum allij ſuccum adhibendum exiſtiment. Sed vtinam liceret arti natiuis atque indelebilibus notis flores inſcribere, ſicut licuit colorare. Tuam enimuero, Franciſce, tuis tuorumque laudibus Princeps eminentiſſime, gentilem gloriam prædicaturi, iucundiſſimo nomine Barberino glorioſè inſcripti naſcerentur. Quid enim floribus iucundius, quàm eo nomine inſigniri, quod ab amicis Vrbanis Apibus profectum prorſus melleum eſt? Quid verò etiam congruentius, quàm eius nomen floreis litteris commendari, qui cum eximia floreat litteratura, tum impenſè faueat litteratis? Verùm vnis fas eſt aut naturæ viribus, aut mendacijs poëtarum flores inſcribere, & quodammodo erudire: vt regium pueri nomen in hyacintho, atque in vetitæ Flamini Diali fabæ flore lugubres litteræ appareant. Attamen, quod ars nulla poſſit, virtus veſtra perfecit: vt, ſi minùs flores, multò certè nobiliores hominum animi nominis Barberini cultu inſcriberentur. Quanquam in obſequium veſtrum arte felicior natura Barberinæ familiæ inſigne, iuxta gloriæ, ac mellis diues, in floribus vniuerſis quotidiano facilique luſu exprimit; dum in ipſis Apes, volucri ſtudio properantes, ſiſtit. Hoc ego naturæ miraculum dum ali-

Barberinum inſigne in floribus.

quando contemplarer attentiùs, gauderemque esse non posse mellificium sine stemmate Barberino, quo flores ipsi exornantur: eruditam mihi fabellam, nempe veteris Apum erga flores amoris originem in Barberinos Principes voluntas propensior sic suggerebat. Melissam & Florillam, filias gemellas, vno suscepere partu parentes fœcundissimi, Cælum ac Tellus. Illæ cum genere, tum beneuolentia coniunctissimæ, studijs tamen longè diuersis dissidebant. Florilla enim florum, quos amore magis quàm nomine complectebatur, colendorum studiosa, floriferi cultus inuentricem Floram sedulò sectabatur; & eiusdem elegans imitatrix, amœnitatum omnium delicijs florentissimos hortos sibi extruxerat, quos diligentia infatigabili excolebat. Ex illa deinde ad omnis ætatis, nostræque præsertim, principes viros suauissimæ huius culturæ nobile studium propagatum est. Melissa verò musici diligens & perita concentus, atque adeo inter Musas frequentissima omnibus beatam numeris musicè agebat ætatem. Hæc aliquando Musarum familiarem chorum, ipsumque choragum Apollinem ad sororis hortos congruentis voluptatis ergo inuitauit ac deduxit. Floridorum enim Præsides ingeniorum simillimos hortorum flores amant; nec libentiùs in Parnassia scabritie, quàm in hortensi amœnitate, commorantur. Omnibus igitur humanitatis officijs, hoc est pluribus animi, quàm terræ, floribus

Melissæ, ac Florillæ fabula.

bus à Florilla excepti hoſpites mirari amœnitatem loci, nempe Regiam voluptatis: areolarum ingenioſos errores, ideſt implicandis quà pedibus quà oculis amabilem labyrinthum: florum, ad ſui commendationem inuitantium, diſcolorem riſum, atque odorata ſuſpiria: aurarum, leui ſpiritu graues æſtus difflantium, iucundè frigidulas blanditias: ſiluularum, motu ſibiloque annuentium, opacas illecebras: fonticulorum, liquida lætitia diffluentium, trepidos luſus: auicularum, tinnulis voculis arguran-tium, canora gaudia: cæli, ſemper vernantium hortorum delicijs plaudentis, ridibundam ſerenitatem: medij denique magnificentiſſimi domicilij iure gemmeum nitorem. Decet enim circunfuſis florum radijs non alium ſolem eſſe, niſi gemmas. Hæc diu demiratus hoſpes ille doctiſſimus cœtus amicam demum nobilemque ſe recipit ad vmbram. Eminebat editiore in loco annoſa Laurus ingentibus ramis cum ad opacandum, tum etiam ad coronandum eruditum chorum diffuſa. Inde cum in totam hortorum pulcherrimam ſpeciem liberior excurreret proſpectus: Tuæ, inquit Apollo, partes hìc Meliſſa deſiderantur; vt & lectiſſimis ſororis floribus, & noſtris auribus canoræ laudationis iucundiſſimam auram aſpires, ſiue vt flores gemines: neque enim plures Florilla ſerit, quàm tu loquaris. Tunc enimuero repentè natæ in pudibundis genis tacitæ roſæ oris flexanimi vocales floſculos promiſerunt. Igi-

tur numerosè cymbalissans (cymbalum enim fortè gestabat) suauissimam cæpit vocem in florum laudes eliquare. Mellito Melissæ cantu canora Musarum & Apollinis oracula conticuerunt: pennatas siluarum Sirenas cantitare dispuduit, intentoque silentio dulciorem condiscere modulationem decuit: per floreum Elysium vagulæ aurarum animulæ, repentè attonitæ, suspenderunt volaticum lusum, blandumque murmurillum: ipsi suis delectati laudibus flores ridentia decenter oscula diduxerunt. Sed nulli suauior atque potentior, quàm Florillæ, florum laudatrix accidit cantilena. Etenim illa vocali dulcedine sensim sine sensu colliquescens ac dilabida cæpit sibi deficere, dilectosque in flosculos deflorescere atque transfigurari. Vidisses primò pedum lacteolos ac tenellos digitos in totidem florea paulatim germina formoso languore colorari: vidisses conantis pedes attollere, actis repentè radicibus, plantas humi adhærescere, dixissesque plantarum illis nomen tum maximè conuenire. Vsque adeo sua cuique voluptas Circe est. Altissimè pupugere posthumi sororis flores Melissæ corculum. Quare, confestim abiecto cymbalo, mutatoque stridulum in gemitum cantu, Florillam in flores abeuntem irrito complexu moratura non accurrit, sed aduolauit: ac simul in corporis mutationem æquè prodigiosam nescia properauit. Nam summæ manus pedesque scatere primùm Apibus cæpe-

Florilla in flores.

Melissa in Apes.

perunt: tota denique in volatile Apum examen dissipata est. Nimirum ad sororis complexum properanti multas amor addidit alas. Mansit autem, mutato etiam corpore, studium erga consanguineos flores hæreditarium; statimque ad illos nouellæ Apes, alatæ scilicet Melissæ, prouolarunt: vt, quando vno humanoque non liceret, innumerabili mellificoque ore floreos sororis vultus Melissa iam multiplex oscularetur. Mirandum itaque non est, tam auidæ, tam suauis osculationis saliuam esse mel. Defletunt Musæ, Apollo defleuit nobilissimas sorores, à voluptatis amorisque funere noua facie sibi ipsis superstites, & amissas tamen. Decuit sanè pulcherrimos, quippe natos è Nympha, flores sapientissimi cœtus pretiosis lacrymis priùs irrorari. Decuit etiam meram suauitatem elaboraturas Apes, vtpote Melissas suauissimas, mellitis oculis lacrymatum rorem prælibare. Sed mutus oculorum dolor vocalem chorum diutius non decebat. Ergo quà crotali, quà sistri, quà reliquæ sonoræ supellectilis lamentabili plausu vocis querimoniam geminantes mœstissimæ Musæ, musicæ nimirum Præficæ, funebri nænia suauiter obstrepebant. Iucundissimus æris numerosi tinnitus nouas Melissas, veteri musices amore inextincto, huc illuc displicatas in eum locum, vnde sonus emittebatur, conuocauit. Quare Musis imminentem ad Laurum denso examine conuolantes glomerato

partim agmine in ſpeciem vuæ ſummo è ramo pependerunt; partim mirabili ſeſe ordine atque omine librarunt. Etenim complures ouatum in orbem confertim diſpoſitæ tres in triangulum pendulas coronarunt. Tum verò in illo lætiſſimo prodigio futuram felicitatem præuidens certiſſimus interpres Apollo, Accipio, inquit, omen, gratoque oraculo promulgo. Veniet illa tandem ætas, veniet, qua Muſarum volucres mihi chariſſimæ, Barberinæ Apes, virtutum omnium florem, ab ingenito amore ſibi cognatum, glorioſa ſedulitate delibantes, mea in Lauro, ſapientiæ imperijque coronamento, nobiliſſimæ poſteritati ſuæ nidificabunt, vtilitati publicæ melliſicabunt. Vix ea felicibus quidem, at fugacibus verbis auguratus; vt Barberinæ gentis domicilium in perenni Romanæ gloriæ viriditate æquè ſtabile futurum, ac Troianis aduenis in Latio fuerit, manſuris notis præſignificaret; coronariæ ac triumphalis Lauri trunco celebrem Aeneæ vocem inſcripſit, Hìc domus.

Aeneid. 7.

Quod

HIC
DOMVS
Petrus Berettin.º Cort.ˢ delin. *Io. Federic.º Greuter incid.*

Quod igitur laurea semper in vmbra splendidè habitauit Barberinorum examen Heroum, nunc, vt cum maximè, tum morum, tum sapientiæ, tum imperij suauitate sese Lauro dignissimum ostendit. Nobis enimuero illud bene ac beatè contigit, vt in tribus Barberinis fratribus Francisco Antonioque Cardinalibus, Thadæo Vrbi Præfecto & Principe Prænestino, collecta maiorum decora intueamur, amemus, & colamus: vtque fratres eosdem in illustrissimo auorum examine, tanquam gentiles tres Apes, maximè conspicuos hoc à vulgaribus Apibus distare fateamur, quòd illæ regem vnum habent, hi regia omnes indole cum Patruo ter maximo, VRBANO VIII. & sapienter & feliciter imperant. Te verò, Francisce, regiam in primis Apem flores mei experti sunt, ad quos singulari beneficio cohonestandos purpuream maiestatem istam, aureamque opulentiam inclinasti. Tuo illi auro debent, siquid nitent: ac sese totos tibi obstrictos laxatis officiosum in risum osculis eloquenter contestantur. Quis alterum præterea Antonium Pontificis fratrem, è Vaticanæ purpuræ flore pietatis eximiæ mel colligentem, velut Apem prudenter sedulam, non suspiciat? Nostræ demum ætatis felicitas est, in orbis terrarum regnatrice Vrbe Vrbanam Apem tam suauiter dominari; vt è Vaticano culmine suauissimæ indolis nectar,

Barberina gloria.

poë-

poëtica mella diffundat. Licet per liberalem profundentis Vrbanitatem, libetque per insitam omnibus suauitatis auiditatem aliquid melleæ poësis delibare: quin etiam omnino decet è floribus, mirabili naturæ lusu, properatoque gaudio hieme vernantibus, natum, atque in carmina eliquatum mel ad hanc florum commentationem, ab insulso scriptore insuauem, extrema manu condiendam, corriuare. Quam enim longius meum volumen complecti non potuit, hanc breuissimi epigrammatis fauus dulcedinem includit. Sic igitur eadem & auribus & animis planè mellea fluit.

Ex Poëmat. Maph. Card. Barb. nunc VRBANI VIII

Veris opes varios flores mirata superbit
Purpureas inter cana Pruina rosas.
Ver queritur: mœrensque, meos cur, inquit, honores,
Floriferumque rapis tu mihi Bruma decus?
Tu quoque, Bruma refert, glaciem furaris, in æstu.
Vt sint vina magis grata, niuesque rapis.
Parcite iurgari, clamat Solertia: per me
Nix æstate riget, florida vernat Hiems.

Consiste in melleo carmine Florum Liber. Metam suauitatis & gloriæ attigisti. Nullus enim Florum Culturæ fructus suauior, finisque nobilior, quàm, præter morem supraque votum, ex Apum Rege mellificium.

LAVS DEO.

INDEX RERVM.

A

Sa-

Bi-

Fi-

Octo-

Lych-

Epi-

O

Ra-

S

T

Arun-

FINIS.

1.7.255

- controllo collazione; pulitura a secco;
- restauro carta (rammendo piega, imbrachettatura, sutura di strappi e lacune): carta giapponese Vang 517, veline giapponesi Vang 502,508, e 561, adese con Tylose MH300p al 6%;
- ricomposizione fascicoli;
- pressatura tra cartoni, sotto pressa a colpo;
- preparazione fogli di guardia struttura "F" in Ingres Vang 20231 e pelle uovo;
- loose guard in carta giapponese Vang 517;
- cucitura piena su 5 nervi di canapa singoli: fili di lino inglese, corde di pura canapa a 8 capi;
- preparazione piatti: cartone fibrato nel verso, cartoncino LC Fabriano; scarnitura dei cartoni a smussare gli spigoli ed agevolare lo snodo;
- incartonatura: foratura con punteruolo, secondo ordine di fori sfalsato verso il piede; scodelle eseguite con sgorbia; infilatura nervi;
- passaggio in colla del dorso: Tylose MH300p rimossa a spugna;
- stondatura del dorso;
- capitelli base naturali passanti al centro fascicoli e sotto catenella: anima in canapa, fili lino inglese ritorto;
- capitelli ornati: cuciti su capitelli base in cotone ritorto fiorentino, doppi;
- indorsatura: caselle in carta giapponese Vang 517, adese al dorso con Tylose MH300p 6%; caselle in cuoio naturale adeguatamente scarnito, adese su giapponese;
- preparazione della pelle: scarnitura a coltello di bordi e cuffie; pelle di capra a concia mista;
- copertura: adesione della pelle preparata con TyloseMH 300p;
- staffilatura dei nervi;
- compensazione dei contropiatti al rimbocco della pelle con cartoncino LCFabriano;
- incassatura delle controguardie a piatti aperti: Tylose MH300p al 6%

marzo 1998

BIBLOS
Firenze